

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Mgr. Tomáš Jajtner, Ph.D.

Spiritualita přítomnosti: k významu díla R. Voillauma

Disertační práce

Vedoucí práce: Doc. ThDr. Václav Ventura, Th.D.

PRAHA 2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou disertační práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 30. května 2013

.....

Obsah

Úvod	5
1. Bádání o spiritualitě Malých bratří Ježíšových a o díle Reného Voillauma	9
2. René Voillaume (1905-2003) - život a dílo	26
2.1 Hledání povolání: raná léta R. Voillauma	26
2.2 Hledání foucauldovského ideálu.....	29
2.3 Komunita v El-Abiodh: hledání autentické duchovní zkušenosti	37
2.4 Mezi dělníky a do světa měst: nová přítomnost v proměňujícím se světě	45
2.5 Poutník a kazatel: výzva evangelia slovem i životem	54
2.6 Nárys spirituálního díla R. Voillauma	56
2.7 Teologická východiska Voillaumova myšlení	59
3. Pojetí přítomnosti v díle R.Voillauma	62
3.1 Úvod	62
3.2 Přítomnost <i>V srdci mas</i> : první nárys spirituality přítomnosti.....	67
3.2.1 Přítomnost s Kristem.....	74
3.2.2 Přítomnost lidem.....	77
3.3 Pobývat v přítomnosti Boží: <i>Příbytky Boží (Demeures de Dieu)</i>	83
3.4 <i>Dopisy fraternitám</i> – Přítomnost jako otevřenost znamení času.....	87
3.4.1 <i>Dopisy fraternitám I a II</i> : Ježíšovo konkrétní a univerzální bratrství.....	88
3.4.2 Meditace evangelia uprostřed světa: <i>Dopisy fraternitám III – po cestách lidí</i> ...	98
3.4.3 <i>Dopisy VI - Vidět Boha ve městě (Voyants dans la cité)</i>	102
3.5 <i>Modlitbou k životu</i> : stát před Bohem s pohledem lásky	109
3.6 Struktury přítomnosti lidem: <i>Bratři všem</i>	113
3.7 O nový tvar řeholního života: zpřítomnění „dokonalé lásky“	116
3.8 <i>Kontemplace dnes</i> : být přítomen dnešku v Bohu.....	125
3.9 Rekolekce: přítomnost bratří i celé církve	129
3.9.1 Vatikánské exercicie: církev, chudí a přítomné evangelium	129

3.9.2 <i>Kde je vaše víra?</i> Hledání přítomné existence v post-moderním světě.....	137
3.9.3 Rekolekce v Béni Abbès – přítomnost novým generacím bratří.....	147
3.9.3.1 <i>Rozhovory o zasvěceném životě</i>	147
3.9.3.2 <i>Zanechte své síť</i>	153
3.10 <i>Mé tělo pro život světa</i> – eucharistie jako životodárná Přítomnost skrytého Boha	161
3.11 <i>Věčný živý: Kristus přítomný v Duchu mezi námi a pro tento svět</i>	164
4. „Originální forma zasvěceného života?“ – genetické souvislosti	
spirituálního díla Ch. de Foucaulda a R. Voillauma	169
4.1 Ježíšův „skrytý život“	169
4.2 Raněkřesťanská tradice a nauka Otců.....	170
4.3 Foucauldovský ideál a ideál raného cisterciáckého mnišství.....	177
4.3.1 Entuzajismus trapistické reformy a entuzajismus Foucauldovy spirituality.....	187
4.4 Sv. František z Assisi a františkánská spiritualita.....	189
4.5 Ignaciánská spiritualita.....	191
4.6 Spiritualita 19. století.....	192
4.7 Spiritualita sv. Terezie od Dítěte Ježíše	195
5. Voillaumova „spiritualita přítomnosti“ ve světle biblické teologie	198
Závěr – přítomnost Bohu a lidem: výzva pro dnešní církev	201
Bibliografie	205
English Summary	216

Úvod

S foucauldovskou spiritualitou, která významně ovlivnila můj život a můj pohled na věci duchovní, jsem se poprvé setkal v českém překladu knihy R. Voillauma *Mezi lidem*. Otevřel se mi docela jiný svět duchovní zkušenosti než ten, který jsem poznal jako dospívající v zemi za železnou oponou, v němž byl ateismus státní ideologií a tvar zbožnosti odpovídal situaci ohrožení a strachu, tj. byl omezen z velké části jen na liturgické slavnosti, přípravu ke svátostem, příležitostné tajné aktivity v přesně definované skupině lidí a samozřejmě také na výchovu v domově.

Ona velká nová zkušenost svobody, která se celé mé generaci otevřela na konci roku 1989, s sebou nesla také naději na novou, hlubší a širší přítomnost křesťanů i celé církve ve světě, který zůstává polem, do něhož vešel rozsévač (Mt 13, 3-9). Ba co víc: nesla ji i obnovená radost z možnosti být přítomen nejen Bohu, ale i člověku, a to nejen nemnoha známým, blízkým a „věřícím“, ale opravdu *všem* podle Kristova příkazu a s ujištěním, že v tomto poslání nás Pán neopustí (Mt 28, 18-20).

Myslím, že má fascinace Voillaumovým dílem a poté i dílem jeho velikého inspirátora bl. Charlese de Foucaulda byla podstatně ovlivněna zkušeností, kterou jsem udělal já a spolu se mnou mnoho jiných v generaci mé i v generaci starší. Tváří v tvář otevřenému světu jsme jako křesťané chtěli a chceme být „přítomní“ v tom nejširším smyslu slova: být tedy nejen nositeli tradic a kontinuity, ale také velikého přítomného díla a úkolu. Tváří v tvář svobodnému a komplikovanému světu okolo nás už tedy nestačí jen „být a vydržet“, ale také aktivně zpřítomňovat a vnášet tajemství Boží lásky k člověku a ke světu *hic et nunc*, jazykem a životem, který neztratil komunikační potenciál. K tomu ovšem nestačí jen chtít, je třeba se s odvahou

vystavit opravdu teologické reflexi pojmu přítomnosti, která je podnes ozvěnou onoho velikého „dnes“, které tak často nacházíme v evangeliu sv. Lukáše.

Foucauldovská spiritualita vychází ze situace absence, ne-přítomnosti: Foucauld toužil proniknout do míst, která Evropanovi zůstala neznámá a do situace, kde velkým zástupům lidí nebyl přítomný ani jeden kněz. Spiritualita Malých bratří a Malých sester Ježíšových, kterou tak podstatně utvářel právě René Voillaume, posléze rozšířila onu touhu po přítomnosti i ke komunitám odcizeným Kristu i v zemích nominálně křesťanských. Ba co víc: otevřela i veliké téma ekumenických vztahů (nejen k východnímu křesťanství), ale i mezináboženského dialogu (především ke světu islámu). Aktuálnost spirituálního odkazu Reného Voillauma spočívá nejen v rozvoji spirituality Malých bratří (a sester), ale i v reflexi spirituálních cest katolické církve od první poloviny 30. let 20. století až na práh století našeho.

Téma přítomnosti u něj vychází z hlubokého prožitku Boží blízkosti v kontemplaci: tento prožitek je třeba autenticky tlumočit do současného světa vzhledem k měnícím se „znamením doby“. Voillaume je tak jedním z velkých interpretů katolické tradice v původním významu toho slova: narodil se roku 1905 a zemřel roku 2003 v 98 letech. Byl tedy svědkem dozívajících nadějí „dlouhého devatenáctého století“ přes tragédii dvou světových válek, dvou strašlivých totalitních režimů a rozpadu „samozřejmě-katolické“ kultury své rodné Francie. Prožil velké jaro koncilu i pokoncilní znejistění, rozpad bipolárního světa a zrod globální společnosti, v níž evangelium zaznívá v ohlušujícím střetu s bezpočtem jiných duchovních nabídek. I z toho důvodu je naslouchání Voillaumovu dílu cenné a vždy znovu povzbuzující k nové relexi teologicko-spirituální, ale i k nové odvaze přenést evangelní „dnes“ do našeho světa.

To je vlastní impulz k této disertační práci, která se věnuje tématu přítomnosti. Už v předmluvě ke klíčovému Voillaumovu dílu *V srdci mas (Au coeur des masses)* biskup z Aix-en-Provence, Charles de Provenchères, identifikoval u spirituality Malých bratří právě tuto základní dvojnost: *přítomnost Bohu a přítomnost lidem*. V tom smyslu se foucauldovská spiritualita - jak ji známe dnes a jak ji Voillaume podstatně utvářel - snaží místo *opozice* hledat spíše nový *vztah* mezi spiritualitou kontemplativní a spiritualitou aktivní. Pro Voillauma není aktivita bez kontempace, ani kontempace bez aktivity. Jeho úvahy k rozdílu mezi aktivním (činným) životem a životem rozjímavým (kontemplativním) jsou tak cenné i jako reflexe katolické spirituální tradice.

Ústřední téma této disertační práce je *spiritualita přítomnosti*: budeme v ní sledovat nejen nesmírně bohatý a široký význam pojmu „přítomnost“ ve Voillaumově životě a díle, ale i úvahy o hermeneutickém kruhu mezi teologickou reflexí tématu a duchovní zkušeností. Ostatně, Voillaume především autenticky tlumočí tuto hlubokou foucauldovskou duchovní in-spiraci. Z ní pak vystupuje tvar, který je fenomenologicky popsateľný. V tom smyslu se snažíme představit Voillaumovo dílo v jeho historickém vývoji, jak k nám promlouvá v jeho díle. Tak se ukazují jisté základní orientační body spirituality, které však – jsou-li orientovány na teologicky reflektovanou přítomnost (tj. současnost, resp. spolu-bytí ve světle živého, přítomného Krista) – mají vždy dynamickou povahu a rozvíjejí se logikou duchovní zkušenosti situované ve světě *hic et nunc*. Tím se neubráníme jistému opakování, to však – jak věřím – není jen cyklickým návratem, nýbrž prohlubováním a rozšiřováním oné původní duchovní inspirace.

Po přehledu publikované literatury o Voillaumově díle a o spiritualitě Malých bratří a sester tak následuje přehled jeho života a díla a systematický rozbor jeho knižně publikovaného

díla vzhledem ke zmíněnému konceptu přítomnosti. Spiritualitu tu chápáme jako příběh vztahu k Bohu: proto volíme tuto metodu představení celého díla v jeho vlastní dynamice a opravdové živosti. Poté se pokusíme včlenit Voillauma a foucauldovskou spiritualitu do proudu tradice křesťanské spirituality a zhodnotit Voillaumovu „spiritualitu přítomnosti“ ve světle biblické teologie. V úplném závěru vyslovíme několik myšlenek k významu jeho díla pro dnešní situaci církve a světa.

Dokončení disertace je dlouhý proces, který je spojen nejen s hodinami příprav, četby i psaní, ale i s mnohými setkáními a duchovními „událostmi“. S vděčností vzpomínám na všechny, kteří mě v této práci povzbuzovali a pomáhali mi. Některé bych tu rád jmenoval: na prvním místě nepochybně doc. ThDr. Václava Venturu, Th.D. za povzbuzení, radu i trvalý zájem. Děkuji také dr. Pavlu Vojtěchu Kohutovi OCD za otevřenost, s jakou můj původní projekt přidal. Za inspirativní a cenné rozhovory a konzultace v oboru (nejen) novozákonní biblistiky děkuji otci dr. Angelu Scaranovi. Evě a Romanovi Míčkovým děkuji za mnohé teologické hovory a velkorysou pohostinnost v jejich rodinném domě v Hrdějovicích u Českých Budějovic. Děkuji všem dobrým a trpělivým knihovnicím v knihovnách v Praze, v Českých Budějovicích, v Miláně i jinde. Ze srdce děkuji Malým sestrám Ježíšovým z Černého Mostu, které mi zprostředkovaly literaturu, a s nimiž jsem mohl tak srdečně a otevřeně hovořit o jejich spiritualitě. Václavu Fronkovi jsem vděčen za pečlivé korektury textu. Svým rodičům a sourozencům děkuji za povzbuzení.

Můj největší dík patří mé ženě Karin a našim třem malým dětem, Vašíkovi, Honzíkovi a Anežce. Trpělivě se mnou prošli od počátku mého doktorského studia až na jeho závěr. Disertaci věnuji právě jim: přál bych si, aby ona přítomnost Bohu a bližním, o níž se v ní hovoří, pronikla i do našeho domova a nejen tam.

1. Bádání o spiritualitě Malých bratří Ježíšových a o díle Reného Voillauma

K foucauldovské spiritualitě a specificky k dílu Malých bratří (a Malých sester¹) Ježíšových existuje poměrně rozsáhlá literatura, kterou se pokusíme v následujícím přehledu shrnout. Při tom není úplně snadné odlišit práce, které se týkají bezprostředně spirituality Malých bratří (jejichž vznik se klade do roku 1933), případně dalších kongregací, které Voillaume založil (jedná se o *Fraternitu Jesus-Caritas* z roku 1952, *Malé bratry evangelia*, založené roku 1956 a jejich ženskou obdobu *Malé sestry evangelia* z roku 1963).

V klasických příručkách dějin spirituality se Voillaume jako zakladatel a nejvýznamnější uskutečňovatel Foucauldova odkazu zmiňuje především v souvislosti s obnovou mystického života a misijního úsilí. V klasické příručce francouzské, *Slovníku spirituality (Dictionnaire de spiritualité)*² je Voillaumovo jméno zmíněno v souvislosti s Foucauldovým dědictvím a jeho díly, které publikoval do roku 1963. Po strukturovaném přehledu života a díla Foucaulda se v 5. oddíle *Vliv* zmiňují také řeholní instituty odvolávající se na Foucaulda, mimo jiné i Malí bratři Ježíšovi, založení roku 1933. Autor se zdržuje jakéhokoli hodnocení. V následujících dílech nenalezneme ani heslo věnované Malým bratřím, ani Voillaumovu dílu.

---

¹ V práci volím pravopis „Malý bratr“, „Malá sestra“ apod. jako logičtější – a pokud mohu posoudit – i běžnější formu v odborné literatuře. Např.: BORRIELO, Luigi, CARUANA, Edmondo, DEL GENIO, Maria Rosaria, SUFFI, Nicolò (eds.). *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012; AUMANN Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000; VEHOVSKÝ, Norbert František. *Stručné dějiny spirituální teologie*. Praha: KTF UK/Křesťanská akademie, 1999 a jinde. Přesto je možno se opakovaně setkat i s psaním malého „m“. Např. DAIKEROVÁ, Angelika. *Až za hranice: život a spiritualita Malé sestry Magdalény*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, příp. DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999 a jinde.

² *Dictionnaire de spiritualité, Ascétique et mystique, Doctrine et Histoire* (Paris: Beauchesne, 1937nn.) Autorem hesla o Foucauldovi je Jean-François Six (s. 729-741), publikované roku 1963. Nyní je slovní dostupný též online na <http://www.dictionnairedespiritualite.com/> (14.2.2013).

V 6. dílu rozsáhlých italských *Dějin spirituality (Storia della spiritualità): Křesťanská spiritualita v současné době (La spiritualità cristiana nell'età contemporanea)*, nacházíme zmínku o Voillaumovi a o Malých bratřích v souvislosti se spiritualitou práce a s pastorálními hnutími. Autoři zmiňují význam seminálního díla *V srdci mas (Au coeur des masses)*, stejně jako podobnost s hnutím dělnických kněží ve Francii. Vlastní hodnocení spirituality, vyjma zmínky o mezinárodním ohlasu Voillaumova klíčového díla, ovšem v knize nenajdeme.³ Voillaumovo jméno je poté zmíněno ještě v souvislosti s pokoncilními debatami o tvar zasvěceného života společně s C. Carrettem a M. M. Philiponem.⁴ Autoři se ovšem poměrně rozsáhle věnují životu a dílu blah. Ch. de Foucaulda, kterého uvádějí jako významného katolického představitele spirituality misijní a také jako jeden z nových modelů svatosti v moderním světě.⁵ Naproti tomu v klasické příručce *Současná spiritualita (Spiritualità contemporanea)*⁶ od Tulla Goffiho se se jménem Voillaumovým setkáváme nejen jako s dědicem díla svého duchovního otce, ale také jako s jeho vykladatelem.⁷ Není bez zajímavosti, že zmínku o Voillaumovi nacházíme v úvodu v kapitole „Duchovní cesta laika k mystickému stavu.“⁸ Foucauld byl pro Voillauma svědek mystického života uprostřed lidí. Jeho spiritualita je obrácena ke Kristu přítomnému v eucharistii a diskursivní meditaci nad Písmem. Autor tu vyzdvihuje Voillaumovu nauku o modlitbě uprostřed tohoto světa: kláštery mají být především oázami pokoje a modlitby; cesta pravého

---

³ BORRIELLO, Luigi, DELLA CROCE, Giovanna, SECONDIN, Bruno. *Storia della spiritualità: La spiritualità cristiana nell'età contemporanea*. Roma: Borla, 1985, s. 218-219.

⁴ Tamtéž, s. 242.

⁵ Tamtéž, s. 127-130.

⁶ Je součástí sedmisvazkového díla *Storia della spiritualità*, vydávaného nakladatelstvím Edizioni Dehoniane Bologna od roku 1987. Díl o současné spiritualitě je 8. díl cyklu. GOFFI, TULLO. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 1987.

⁷ Goffi shrnuje Voillaumův výklad Foucaulda následujícími slovy: „Al dire René Voillaume, Charles de Foucauld (1858-1916) testimoniava uno stato mistico tra le occupazioni mondane praticando contemporaneamente «una orazione contemplativa profonda e, in concomitanza con essa, una meditazione regolare e metodica.» [...] Tamtéž, s. 65-66.

⁸ Srov. tamtéž, s. 65.

apoštolského života a přítomnosti křesťanů není myslitelná bez hluboké kontempace. Laik je tu pozván k hledání zkušenosti pouště, v níž se opírá o celistvý dar sebe samého Bohu. Autor strukturuje svůj přehled současné spirituality jednak podle rozvoje historických typů (benediktinská spiritualita, ignaciánská, františkánská), tak podle životních stavů (laická, řeholní), evangelních rad (spiritualita chudoby a lásky), tak podle nejrůznějších velkých teologických témat (misie, mariánská spiritualita, ekumenismus, lidová spiritualita, spiritualita práce a umění), tak podle témat spirituální teologie (mystika, asketika).

V klasickém italském *Slovníku spirituality*⁹ nacházíme zmínku o Voillaumovi hned několikrát. Pod heslem *apoštolát* se Voillaumův opus magnum *V srdci mas (Au coeur des masses)* uvádí jako příklad apoštolátu zaměřeného na „praktikující proměnu světa“, dále v hesle *chudý*, kde se autor odkazuje na Voillaumovo evangelní pojetí svobody jako osvobození od vlastnění věcí, tedy jako *svobodu pro* na rozdíl od *svobody od*.¹⁰ Dílo R. Voillauma je zmíněno také v souvislosti se spiritualitou pouště, která člověka přivádí k vědomí, že se musí spoléhat pouze na Boha. Je tedy cestou lidské nahoty a bezmocnosti, která vyčkává Boha.¹¹

Zmínku o René Voillaumovi činí také rakouská teoložka **Anneliese Herzigová** ve své pozoruhodné disertaci o teologii zasvěceného života *Křesťané-řeholníci: Teologie řeholního života v době po II. vatikánském koncilu (Ordens-Christen: Theologie des Ordenslebens in der Zeit nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil)*.¹² Připomíná napětí mezi *charismatem založení (charisme de fondation)* a *charismatem vyučování (charisme d'enseignement)*. Toto rozlišení

---

⁹ DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo (eds.). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 31.

¹⁰ Tamtéž, s. 347.

¹¹ Tamtéž, s. 698.

¹² HERZIG, Anneliese. *Ordens-Christen: Theologie des Ordenslebens in der Zeit nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil*. Würzburg: Echter Verlag, 1991.

přejímá od francouzského teologa **Ghislaina Lafonta**.¹³ Lafont dokumentuje tento rozdíl v charismatu na příkladu vztahu Foucaulda disponujícím charismatem vyučování a Voillauma, který jako zakladatel disponoval charismatem založení.¹⁴

Herzigová se také systematicky věnuje napětí mezi činností a kontemplací¹⁵, stejně jako vztahu mezi *presentia in mundo a separatio a mundo*¹⁶ v řeholním životě a v tomto smyslu nabízí celou řadu zajímavých podnětů pro studii o „spiritualitě přítomnosti.“ Dílo Reného Voillauma ve vztahu k reformě a smyslu řeholního života v době předkoncilní a pokoncilní ovšem vůbec nezmiňuje.

Ve významnějších kompendiích církevních dějin najdeme o Voillaumovi hned několik zmínek, ale jejich hodnocení se značně liší. V posledním dílu kolektivní *Příručky církevních dějin (Handbuch der Kirchengeschichte)*, *Světová církev ve 20. století (Die Weltkirche im 20. Jahrhundert)* pod vědeckou redakcí H. Jedina a K. Repgena je zmíněno dílo Malých bratří Ježíšových v souvislosti s novými řeholními společenstvími, které vznikly po první světové válce v souvislosti s novými podmínkami, které definoval tehdy právě přijatý *Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici – CIC)* z roku 1917. V podkapitole „Vznik řeholních společenství nového typu“ je zmínka o Malých bratřích a Malých sestřích hned na prvním místě. Odkazuje se tu na Foucauldovo dědictví, spiritualitu následování Ježíše, úcty k eucharistii a rozjímání nad Písmem svatým.¹⁷ Bez zajímavosti není ani odlišení Malých bratří a Malých sester od ostatních foucauldovských společenství svým důrazem na hodnotu bratrství, malých komunit, nového

---

¹³ LAFONT, Ghislain. *L'Esprit Saint et le droit*, in *La Vie Spirituelle. Supplement*. (20, 1967), s. 472-501; s. 594-694.

¹⁴ HERZIG, Anneliese. *Ordens-Christen*, s. 360. Srov. LAFONT, Ghislain. *L'Esprit Saint et le droit*, s. 483-485.

¹⁵ Srov. tamtéž, s. 321-323.

¹⁶ Tamtéž, s. 412-414.

¹⁷ JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). *Handbuch der Kirchengeschichte. Band VII: Die Weltkirche im 20. Jahrhundert*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1979, s. 358-359.

uskutečňování chudoby a sdílení osudu znejistěných a ohrožených lidí. Církevněhistoricky je třeba je dávat do souvislosti s rozvojem „zbožných sdružení“, později sekulárních institutů,¹⁸ které oficiálně uznal papež Pius XII. apoštolskou konstitucí *Provida Mater Ecclesia* z 2. února 1947.

V rozsáhlém kompendiu *Dějiny křesťanství (Geschichte des Christentums)*¹⁹ je spiritualita Malých bratří a Voillaumovo dílo zmiňováno jednak v souvislosti s rozvojem katolické zbožnosti v první polovině 20. století a také kvůli počátkům křesťansko-muslimského dialogu a misiím. Zdůrazněna je linie spojení kontemplativního života a misií, která vede přes Foucaulda, Voillauma a kruhů spojených s karmelitánskou spiritualitou. Tuto souvislost potvrzuje také prohlášení sv. Terezie od Dítěte Ježíše patronkou misií roku 1929.²⁰

V příručce *Nové církevní dějiny (Nouvelle Histoire de l'Église)*, v jejím pátém díle nazvaném „Církev v moderním světě“, je dílo Voillaumovo a s ním spjatý rozvoj foucauldovské spirituality chápán jako jedno ze znamení přípravy II. vatikánského koncilu. Zmínka je zařazena do kapitoly „Půlstoletí, které připravovalo II. vatikánský koncil“. Podstatný je tu především ohlas jeho knihy *V srdci mas*, jakož i souvislost s nástupem alternativních forem náboženského života ve francouzské církvi, zejména života kněží dělníků a rozvoje *Mission de France*.²¹

Z děl, která pomáhají uchopit Voillaumovo dílo v kontextu (nejen) francouzské teologie nepochybně stojí za zmínku práce emeritního profesora teologie ze Štrasburku **Raymonda**

---

¹⁸ Srov. CIC 579.

¹⁹ MAYEUR Jean-Marie (ed.). *Geschichte des Christentums. Demokratien und totalitären Systeme (1914-1958)*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1992.

²⁰ Tamtéž, s. 325.

²¹ AUBERT, Roger. *Nouvelle Histoire de l'Église. Tome 5. L'Église dans le monde moderne. (1848 à nos jours)*. Paris: Seuil, 1975, s. 634.

Winlinga *Teologie v současnosti - 1945-1980 (La Théologie contemporaine 1945-1980)*.²² Snaží se v ní uchopit a periodizovat dramatický vývoj katolické teologie ve 20. století, přičemž základním orientačním bodem je II. vatikánský koncil. Dělí tedy vývoj katolické teologie na období před koncilem, období koncilní a pokoncilní. Kontext otázek, kterými s Voillaume ve svém díle později zabývá, postihuje zejména právní díl *Od roku 1945 do roku 1958 (De 1945 à 1958)*. Výborně postihuje snahy po obnově (*efforts de renouvellement*), které se týkají jednak obnoveného zájmu o patristická a biblická studia, liturgii, eklesiologii, laikát a ekumenismus.²³ Bez významu není ani snaha zdůraznit personalistický aspekt teologie (kapitola *Une théologie plus personnaliste*²⁴), který měl podstatný vliv na Voillaumovo myšlení.

Francouzský kontext více tematizuje práce církevního historika **Étienna Fouilloux** *Církev hledá svobodu. Francouzské katolické myšlení mezi modernismem a II. vatikánským koncilem (Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II)*.²⁵ Voillauma zmiňuje v souvislosti s „obnovenou spiritualitou“ v období před koncilem i po něm společně s dalšími významými francouzskými spirituálními autory jako byli Michel Quoist a Louis Évely²⁶ a v kontextu velkých jmen francouzské teologie 20. století jako byli De Lubac, Chenu, Congar, Danielou, Maritain, Journet a další.

Cenné historické svědectví o osobě a spiritualitě Reného Voillauma podávají také někteří

---

²² WINLING, Raymond. *La Théologie contemporaine 1945-1980*. Paris: Le Centurion, 1982. Přehledný vývoj teologického vření ve 20. století podává i Rosino Gibellini. GIBELLINI, Rosino: *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.

²³ WINLING, Raymond. *La Théologie contemporaine 1945-1980*, s. 69-81.

²⁴ Tamtéž, s. 83-84. Věnuje se v něm hlavně francouzskému katolickému personalismu (Marcel, Mounier, Lacroix), zmiňuje R. Guardiniho a kontext německého personalismu (Buber, Rosenzweig, Ebner).

²⁵ FOUILLAUX, Étienne. *Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II*. Paris: Desclée de Brouwer, 1998.

²⁶ Tamtéž, s. 214.

jeho blízcí přátelé. Z těch významnějších je výborný rozhovor zakladatele misie dockerů v Marseille a pozdějšího významného kazatele **Jacquesa Loewa OP** *Je dobré být člověkem (Le bonheur d'être homme)*.²⁷ Zmiňuje – podobně jako celá řada jiných příruček dějin teologie a spirituality – Voillauma a dílo Malých bratří v souvislosti s velkou evangelní obnovou před II. vatikánským koncilem. V tomto reformním proudu figurují vedle tzv. *nové teologie (nouvelle théologie)* i konkrétní postavy jako byla Madleine Delbrêlová, André Baron, Dona Teresa a další.²⁸

Zásadní vhléd do spirituality Malých sester (ale i foucauldovské spirituality obecně) podává také autobiografická práce malé sestry Magdeleine od Ježíše (Magdeleine Hutinová) *Ze Sahary do celého světa: Malé sestry Ježíšovy ve stopách bratra Charlese od Ježíše (Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus)*.²⁹ Jedná se o deníkové záznamy malé sestry Magdeleine od roku 1936 do roku 1950 a ke knize jsou přiloženy i dodatky. Knihu na několika místech cituje ve své memoárové práci i sám René Voillaume.³⁰ Spolupráce komunit Malých bratří a Malých sester by samostatně vydala na speciální studii. Jako podstatný aspekt tu vystupuje personální rozměr vztahu P. Reného a sestry Magdeleine, jejich plodné duchovní přátelství muže a ženy.

První a dosud jedinou knižně publikovanou biografií Reného Voillauma je dílo emeritního profesora univerzity v Nantes a znalce moderních dějin katolicismu **Marcela Launayho René**

---

²⁷ LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*. Paris: Le Centurion, 1988.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 256-257.

²⁹ PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*. Paris: Nouvelle cité, 1981.

³⁰ Např. jeho první setkání se sestrou Magdeleine při konsekraci kaple u hrobky Charlese de Foucaulda v El Goléa 19. března 1938. Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples. Du désert arabe au monde de cités*. Paris: Bayard Éditions/Centurion, 1998, s. 272.

Voillaume: Kontempace a činnost (René Voillaume: Contemplation et action) z roku 2005.³¹

Launay je historik, který se snaží posoudit Voillaumův život a dílo v kontextu moderního (nejen) francouzského katolicismu s jeho velkými postavami (Massignon, Chenu, Congar, Garrigou-Lagrange, Maritain, Danielou, De Lubac, Journet a dalšími), významnými duchovními centry jako byl Saint-Sulpice či Saulchoir a živými hnutími jako byla *Křesťanská dělnická mládež (Jeunesse Ouvrière Chrétienne - JOC)*. Zmiňuje klíčová přátelství napříč církví od Mons. Montiniho (budoucího papeže Pavla VI.), překladatele Voillaumova klíčového díla *V srdci mas (Au coeur des masses)* přes Helderu Camaru, matku Terezu, Jacquese Loewa až po velkého patriarchu melchitské řecko-katolické církve a aktivního účastníka II. vatikánského koncilu, Maxima IV. Saigha (1878-1967). V líčení komplikovaného rozvoje foucauldovské spirituality se opírá především o poslední Voillaumovo dílo *Charles de Foucauld a jeho první učedníci: z arabské pouště do prostředí měst (Charles de Foucauld et ses premiers disciples: du désert arabe au monde des cités)* z roku 1998. V hodnocení jeho díla zdůrazňuje především význam a živý ohlas seminálního díla *V srdci mas* z roku 1951. Voillauma charakterizuje jako „angažovaného pozorovatele“³² duchovních proudů doby (např. kněží dělníků) a vztahů mezi křesťany a muslimy či křesťany a marxisty. Jeho život a dílo chápe jako plod teologické obnovy 20. let. Zdůrazňuje Voillaumův přínos v mnoha debatách o tvaru skutečně přítomné řeholní spirituality v jeho dvou publikovaných cyklech přednášek pro quebecké řeholníky³³ a konfrontaci s polevující disciplínou

---

³¹ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*. Paris: Cerf, 2005. Recenze v *La Vie Spirituelle* ji dává do souvislosti s beatifikací Charlese de Foucaulda. „Dans le sillage de la béatification de Charles de Foucauld, ce livre nous donne de faire connaissance avec une figure marquante du catholicisme français du XXe, l'un de ceux qui ont contribué à donner corps à «l'esprit de Nazareth». *La Vie Spirituelle*, 772/2007, s. 476.

³² LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, 155n.

³³ Srov. moji další analýzu, níže 116.

řeholníků a opouštění velkého bohatství modlitby a liturgie.³⁴ Voillaumovo dílo Launay chápe jako významný projev obnovy katolicismu v období před II. vatikánským koncilem až do doby pontifikátu Jana Pavla II. Launay však nevěnuje prakticky žádnou pozornost teologickým aspektům Voillaumova díla, tj. jeho nauce o modlitbě, podstatě řeholního života, ale i důrazu na pevnost dogmatického základu víry tváří v tvář znejistění pokoncilní doby v christologické monografii *Věčný živý (L'Éternel Vivant)* z roku 1977.³⁵ Na závěr uvádí Launay poměrně rozsáhlou a pečlivě zpracovanou bibliografii jednak děl Voillaumových, rukopisných pramenů, publikovaných prací o René Voillaumovi včetně vědeckých publikací, prací věnující se obecně historii církve 20. století i klíčových děl týkajících se jednotlivých period Voillaumova života od formace přes zkušenost v El-Abiodh až po jeho zralé dílo a přátelství s významnými postavami církve.

Voillaumovu dílu byly věnovány následující akademické práce: na univerzitě v Lovani byla roku 1972 obhájena disertace pod názvem *Nová forma kontemplativního života vložená do nové formy života misionářského: společný život Malých bratří Ježíšových podle Reného Voillauma (Une nouvelle forme de vie contemplative insérée dans une nouvelle forme de vie missionnaire: la vie commune des petits frères de Jésus selon le père René Voillaume)* od **F. Delpaira**.³⁶ O pět let později byla v Ottawě obhájena práce o teologii modlitby u Reného Voillauma (*Théologie de la prière selon René Voillaume*) od **G. Grenona**.³⁷ Tiskem vydány nebyly. Dnes je k dispozici i další práce o Voillaumově pojetí modlitby, navíc mimo frankofonní svět. Jedná se o disertaci

---

³⁴ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 210.

³⁵ VOILLAUME René. *L'Éternel Vivant*. Paris: Cerf, 1981.

³⁶ DELPAIRE F. *Une nouvelle forme de vie contemplative insérée dans une nouvelle forme de vie missionnaire: la vie commune des petits frères de Jésus selon le père René Voillaume*. Louvain: Université de Louvain, 1972.

³⁷ GRENON G. *Théologie de la prière selon René Voillaume*. Ottawa: Université Saint-Paul, 1977.

argentinského teologa **José-Maria Reconda** *Modlitba u Reného Voillauma: kontemplativní život fraternit a kontemplativní dimenze křesťanského života (La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimension contemplativa de la vida cristiana)*. Byla obhájena jako disertace na univerzitě v Burgosu roku 1991 a později vydána tiskem roku 2002.³⁸ Je dostupná také na internetu.³⁹ Snaží se uchopit téma modlitby a kontempace u Voillauma podle nejdůležitějších témat (rozvoj fraternit z Foucauldova příkladu, nazaretský život komunit, eucharistická spiritualita, modlitba, kontempace). V závěrečné čtvrté kapitole pak pojednává o důležitosti kontempace pro křesťanský život obecně. Podtrhuje důraz, jaký Voillaume klade na rozvoj kontemplativního života v církvi – od malého počtu duchovních a mnichů až po postupné pronikání kontempace do celého Božího lidu.⁴⁰ Prací proniká zájem latinskoamerické teologie o spiritualitu, která sdílí osud chudých, kterou Recondo nachází ve Voillaumově důrazu na modlitbu „chudých lidí.“⁴¹ Práce je uzavřena důrazem na hermeneutický kruh mezi žitou spiritualitou a jejím vyjádřením, tj. na primát duchovní zkušenosti, která se může rozvinout i v hluboce reflektovanou teologii duchovního života. Recondova práce je v zásadě deskriptivní, její smysl lze vidět ve snaze o komplexní popis Voillaumovy nauky o modlitbě a kontemplaci. Recondo rezignuje na hodnocení Voillaumovy nauky, nepoužívá ani žádnou zřetelnou

---

³⁸ RECONDO José-Maria. *La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimension contemplativa de la vida cristiana*. Pamplona: Fundación Gratis Date, 2002.

³⁹ <http://www.carlosdefoucauld.org/Documentos/Voillaume.htm> (14.1.2013)

⁴⁰ „Según René Voillaume, la evolución de la espiritualidad en la Iglesia parece encaminarse, de manera constante, hacia una difusión cada vez más universal de los valores espirituales, que en un principio constituyeron el patrimonio de unos pocos: después de aparecer más o menos reservada a los monjes, y más tarde a los religiosos o al clero, la realización de cierto grado de unión con Dios por la práctica de la oración se presentó, posteriormente, como un ideal accesible a todos los cristianos generosos, cualquiera que fuera su estado.” Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž Capitulo IV, Parte 3. *La oración de las pobres gentes*. Zajímavý je v ní důraz na duchovní cestu chudých (*El camino de los pobres*), kterou můžeme chápat také v kontextu latinskoamerické teologie chudoby.

metodologii pro popis duchovní zkušenosti.⁴²

Nejrůznějším foucauldovským komunitám a jejich způsobu života se v kratší práci věnuje **Michel Lafon** ve své práci *Žít Nazaret dnes (Vivre Nazareth aujourd'hui)*.⁴³ hovoří o rozvoji nejrůznějších foucauldovských komunit a jejich klasifikaci. Práce postihuje specifický charakter „nazaretského života“ a rozdílných typů jeho realizaci v životě zasvěcených osob, kněží i laiků. Zajímavou antologií „rozšiřovatelů“ Foucauldova odkazu „pro dnešní dobu“ podává knihy francouzské historičky a řeholnice, sestry **Eugénie Debouté**: *Charles de Foucauld: univerzální bratr 1858-1916 (Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916)*.⁴⁴ Shrnuje historický a spirituální odkaz Charlese de Foucaulda a v poslední 12. kapitole (*Des multiplicateurs pour notre temps*) podává přehled všech, kdo dílo Foucauldovo rozšiřují do dnešní doby včetně zajímavé antologie z textů řeholních pravidel jednotlivých foucauldovských komunit. Je psána s anticipací budoucího povýšení Foucaulda ke cti oltáře.⁴⁵ V hodnocení jejich významu zdůrazňuje jejich důležitost pro obnovu struktur a mentality v souvislosti s II. vatikánským koncilem.⁴⁶

Specifickým problémem bádání o spiritualitě Malých bratří (a sester) je odlišení literatury přímo spojené s rozvojem fraternit po roce 1933 a obsáhlé literatury o životě, díle a spiritualitě Charlese de Foucaulda. Nelze nezmínit základní text rané generace foucauldovské spirituality,

---

⁴² Mám tu na mysli například Moioliho typologii „dynamických uzlů“ (*nodi dinamici*). Srov. MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*. Milano: Edizioni Glossa, 1994, koncepci *nadpřirozené fenomenologie (übernatürliche Phänomenologie)* Hanse Urse von Baltahsara a další.

⁴³ LAFON, Michel. *Vivre Nazareth aujourd'hui*. Paris: Fayard, 1985. V češtině mu vyšla kratší práce *15 dní s Karlem de Foucauldem*. Brno: Cesta, 2000.

⁴⁴ DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916*. Paris: Médiaspaul, 1991.

⁴⁵ Tamtéž, s. 166.

⁴⁶ „Le référence constante à Nazareth, l'orientation vers une vie plus simple et plus ouverte, selon l'image des Petits Frères et Petites Soeurs, ont contribué, avec les orientations du Concile Vatican II, à renouveler mentalités et structures. Renoncer à ses oeuvres propres, entrer dans le monde du travail sans statut particulier, partager les modes de vie, l'habitat des gens simples ou pauvres, voilà bien ce qui n'était guère concevable au debut du XXe

nesmírně úspěšnou biografii profesora francouzské akademie **Reného Bazina** (1853-1932) *Charles de Foucauld – cestovatel v Maroku a poustevník na Sahaře* (*Charles de Foucauld – Explorateur au Maroc, Eremite au Sahara*).⁴⁷ Jedná se v zásadě o román, který poutavě a nadšeně popularizuje osobnost Charlese de Foucaulda. Není bez zajímavosti, že se jí poměrně brzy dostalo i českého překladu.⁴⁸ Vznik této biografie inicioval dědic Foucauldova duchovního odkazu islamolog **Louis Massignon** (1883-1962). Jeho dílo a duchovní úsilí o hledání dialogu s islámem mělo na Voillauma významný vliv, kterému se věnujeme v následující kapitole. Zajímavým zpracováním duchovní nauky Charlese de Foucaulda je práce **M. M. Vaussarda** *Charles de Foucauld: Mistr vnitřního života* (*Charles de Foucauld: Maître de vie intérieure*).⁴⁹ Kniha se – ve snaze po odlišení od „vynikající“⁵⁰ monografie Reného Bazina – soustřeďuje na systematictější popis duchovní zkušenosti Charlese de Foucaulda podle významných témat jeho spirituality: nepokoj (*inquiétude*) – jistota – apoštolát – univerzální bratrství. Od té doby až do dneška vzniklo Foucauldových biografií a duchovních životopisů odlišné kvality bezpočet.

Nepochybně nejvýznamnějším současným vykladatelem díla Charlese de Foucaulda je francouzský teolog **Jean François Six** (nar. 1929). Vydal nejen Foucauldova vlastní díla a jeho korespondenci,⁵¹ ale i práce biografické a interpretační: *Život Charlese de Foucaulda* (*La vie de*

---

siècle. Un esprit de renouveau est à l'oeuvre, dans l'Église et particulièrement dans la vie religieuse: les fraternités du Père de Foucauld en sont un élément appréciable.“ Tamtéž, s. 165.

⁴⁷ Srov. BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara*. Paris: Librairie Plon, 1921.

⁴⁸ Ve třech dílech ho přeložil Jetřich Lipanský a vydal ve svém nakladatelství Izmael pod názvem *Karel de Foucauld – badatel o Maroku, poustevník saharský*. Veselí p. Čepí: Izmael, [b.v.].

⁴⁹ VAUSSARD M.-M.. *Charles de Foucauld: Maître de vie intérieure*. Paris: Cerf, 1947.

⁵⁰ Tamtéž, s. I.

⁵¹ SIX, Jean-François: *L'aventure de l'amour de Dieu. 80 lettres inédites de Charles de Foucauld à Louis Massignon*. Paris: Éditions du Seuil, 1993. O Foucauldově vztahu s Massignonem pojednává také Sixova kniha *Le grand rêve de Charles de Foucauld et Louis Massignon*. Paris: Albin Michel Spiritualités, 2008. Korespondenci s abbé Huvelinem vydal společně s dalšími editory v *20 ans de correspondance entre Charles de Foucauld et son directeur spirituel (1890-1910)*. Paris: Nouvelle Cité, 2010.

Charles de Foucauld),⁵² *Charles de Foucauld jinak (Charles de Foucauld autrement)*⁵³ a *Odkaz Charlese de Foucaulda (Le Testament de Charles de Foucauld)*.⁵⁴

Zajímavé shrnutí nauky Ch. de Foucaulda i jeho vyzarování dál podává nedávno přeložený *Slovník křesťanských mystiků*:⁵⁵ připomíná „Foucauldovo spodobení s Kristem“ (chudoba, zřeknutí se sebe sama),⁵⁶ zkušenost „skrytého života s Kristem v Bohu v Nazaretě“ (život modlitby, práce a otevřenosti Bohu) a univerzální bratrství.⁵⁷ Autor k heslu dodává, že „po osmnácti letech takřka v absolutním zapomnění se roku 1933 zásluhou otce Reného Voillauma zrodili Malí bratři Ježíšovi.“⁵⁸

K bádání o Foucauldově díle významně přispělo také systematické a vskutku epochální vydávání jeho souborného sedmnáctisvazkového díla v pařížském nakladatelství *Nouvelle cité*.⁵⁹

Velmi významné a Voillaumem také citované jsou spisy Louise Massignona: Massignon byl

---

⁵² SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*. Paris: Éditions du Seuil, 1962.

⁵³ SIX, Jean-François. *Charles de Foucauld autrement*. Paris: Desclée de Brouwer, 2008.

⁵⁴ SIX, Jean-François, SERPETTE Maurice, SAURISSEAU Pierre: *Le Testament de Charles de Foucauld*. Paris: Fayard, 2005.

⁵⁵ Srov. BORRIELO, Luigi, CARUANA, Edmondo, DEL GENIO, Maria Rosaria, SUFFI, Nicolò (eds.). *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.

⁵⁶ Autor slovníkového hesla (C. Massa) v této souvislosti připomíná vazbu na karmelitánské mystiky sv. Jana od Kříže a sv. Terezií od Ježíše.

⁵⁷ Srov. BORRIELO, Luigi, CARUANA, Edmondo, DEL GENIO, Maria Rosaria, SUFFI, Nicolò (eds.). *Slovník křesťanských mystiků*, s. 302.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ *Médiations sur les psaumes (années 1897-1898), Qui peut résister à Dieu (Méditations sur l'Ancien Testament - 1897-1898), Commentaire de l'Evangile de St Matthieu (1897), La Bonté de Dieu (Méditations sur les Evangiles - 1898-1899 - Tome 1), L'imitation du Bien-Aimé (Méditations sur les Evangiles - Tome 2), En vue de Dieu seul (Méditations sur les Evangiles, 15 vertus - 1897-1898 - Tome 1), Aux plus petits de mes frères (Méditations sur les Evangiles, 15 vertus - 1897-1898 - Tome 2), L'Esprit de Jésus (Méditations de différents types sur les Evangiles 1898-1915), Petit frère de Jésus (Méditation sur l'imitation de Jésus - 1897-1898 - Essai pour tenir compagnie à notre Seigneur Jésus), Considérations sur les fêtes de l'année (1897-1898), La Dernière Place (Retraite à Nazareth - 1897), Crier l'Evangile (Retraites en Terre Sainte - 1898-1900), Seul avec Dieu (Retraite à Notre-Dame-des-Neiges - 1900-1901, Retraite au Sahara - 1902-1905 et 1909), Règlements et directoire, Carnet de Béni Abbès (1901-1905), Carnet de Tamanrasset (journaux et notes - 1905-1916), Voyageur dans la nuit (Notes de spiritualité, d'apostolat, et testament - années 1888 à 1916), Au fil des jours (Nouvelle anthologie des écrits spirituels), Lettres à un ami de Lycée, Lettres à Gabriel Tourdes - 1874-1915, Cette chère dernière place (Nouvelle édition, enrichie, des lettres aux frères de la Trappe - 1890-1916), Père de Foucauld - Abbé Huvelin - Correspondance inédite, Correspondances sahariennes (Lettres aux Pères Blancs - 1901-1916)*

hluboce ovlivněn setkáním s muslimskou kulturou, zejména s mystickým učením súfismu v díle *Al-Halládže* (858-922).⁶⁰ Al-Halládže překládal⁶¹ a věnoval mu několik svých klíčových prací, zejména často překládané *Utrpení Husajna Mansúra ibd Al-Halládže, mučedníka a islámského mystika, popraveného v Bagdádu 26. března 922* (*La Passion de Husayn Ibn Mansûr Hallâj, martyr mystique de l'Islam exécuté à Bagdad le 26 mars 922*).⁶² Massignon rozvíjel Foucauldovu intuici otevřených fraternit, přijímajících každého bez ohledu na jeho jinakost,⁶³ tj. přijímá každého, aniž by ho chtěl změnit. Massignon přitom zdůrazňoval aspekt dialogický a přímlybný: roku 1934 k tomu zakládá společenství modlitby, tzv. *Badalyia* (arab. „zastoupení, smír“). Byl také jedním z klíčových spolupracovníků Reného Voillauma.⁶⁴ Roku 1941 založil v Káhiře *Institut Dar-es-Salam* pro studium muslimsko-křesťanských vztahů.⁶⁵ O tomto dialogu pojednává práce *Badalyia: Jménem druhého (1947-1962)*,⁶⁶ pův. znění *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Kromě svazků korespondence je dnes k dispozici i nedávné vydání jeho dvousvazkových *Významných spisů (Écrits mémorables)*⁶⁷. Výborný přehled jeho biografie nalezneme na webové stránce *Asociace přátel Louise Massignona (Association des Amis de Louis Massignon)*.⁶⁸

K dnešním aktivitám foucauldovské spirituality s mnohými bibliografickými odkazy jsou cenné i webové stránky *Duchovní rodiny Charlese de Foucaulda (Association Famille Spirituelle*

---

⁶⁰ Věnoval si však i mystice ostatních monoteistických náboženství: např. v jeho článku *Mystique musulmane et mystique chrétienne au Moyen âge*. Srov. MASSIGNON, Louis. *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009, 120nn.

⁶¹ Srov. HALLAJ, Husayn Mansûr. *Diwan*. Seuil: Paris, 1981; *Kitâb al Tawâsîn*. Geuthner: Paris, 1913; *Akhbar al-Hallâj Vrin*: Paris, 1957.

⁶² Původně jeho doktorská disertace, popr. publikováno v Paříži roku 1922.

⁶³ K tomu dále: RYAN, Jerry: The mystical vision of Louis Massignon: Islam inspired scholar's gratitude, life work and Christian faith. *National Catholic Reporter* (2004), 17. prosince 2004. Dostupné na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1141/is_8_41/ai_n9510505/ (10.12.2012).

⁶⁴ Srov. níže, s. 36n.

⁶⁵ Baumer uvádí, že od roku 1940 do smrti Massignonovy přítelkyně a kolegyně Mary Káhil roku 1979 se tu scházeli křesťané s muslimy. Srov. BAUMER, Iso. Louis Massignon: Poutník absolutního. *Teologický sborník* 2/1999, s. 79.

⁶⁶ MASSIGNON, Louis: *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Paris: Cerf, 2011.

⁶⁷ MASSIGNON, Louis: *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009.

⁶⁸ Srov. <http://louismassignon.org/index.php?page=bibliographie> (10. 3. 2013).

Charles de Foucauld).⁶⁹ Zásadní archivní materiály jsou archivovány v archivu Malých bratří Ježíšových v La Thoberte v Aubagne⁷⁰ a Malých bratří evangelia v belgickém Bruselu.⁷¹ Fraternity vydávají ročně desítky dokumentů a informačních bylténů, z nichž stojí za zvláštní zmínku od roku 1959 každého půl roku vycházející byltén *Malí bratři Ježíšovi, nové zprávy pro přátele fraternit (Les Petits Frères de Jésus, nouvelles périodiques pour les amis des fraternités)*:⁷² sériemi reportáží se snaží dokumentovat život fraternit jako přítomný život ve světle evangelia a v následování příkladu bl. Charlese de Foucaulda. Příležitostně – jako např. u příležitosti beatifikace Charlese de Foucaulda 13. listopadu 2005 – vznikají také speciály, které se ohlížejí a teologicky relevantně reflektují odkaz zakladatelů fraternit a úkoly bratří v současném světě. Podobný význam má také *Bulletin Jésus-Caritas*, kde několikrát publikoval i sám Voillaume a kde jsou publikovány zprávy ze života fraternit.⁷³

Zásadní informačním zdrojem je web *Duchovní rodiny Charlese de Foucaulda (Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld)*. Jsou na ní k dispozici i nejrůznější bibliografické údaje k vývoji a rozvoji foucauldovských komunit.⁷⁴

Články o foucauldovské spiritualitě vycházejí také v prestižním francouzském časopise *La Vie Spirituelle*⁷⁵. V něm také publikoval Voillaume své první delší texty o svých fraternitách.⁷⁶

---

⁶⁹ Tam se lze dočíst i aktualizované zprávy o nejrůznějších hnutích, která vznikly jako reakce na Foucauldovo působení. Srov. www.charlesdefoucauld.org (1.4.2012).

⁷⁰ *Archives des Petits Frères des Jésus (APJ)*, zahrnuje i deník Reného Voillauma.

⁷¹ *Archives des Petits Frères des l'Évangile (APE)*.

⁷² Vycházejí v Římě, ale redakci mají v Paříži. Mají i internetovou podobu. Dostupné jsou přes web www.petitsfreresdejesus.fr (1.4.2013).

⁷³ Je vydáván v několika jazykových mutacích a je také dostupný online. Mezinárodní verzi lze najít na <http://www.brothercharles.org/wordpress/international-bulletins-archive/> (10.4. 2013)

⁷⁴ Srov. www.charlesdefoucauld.org (1.4.2013)

⁷⁵ Vydává ho nakladatelství Cerf v Paříži.

⁷⁶ Srov. např. *La Vie Spirituelle* 312/1946, s. 537-567. Číslo má speciální přílohu o spiritualitě fraternit otce Foucaulda. Voillaume tu ve stručnosti představuje duchovní ideál Ch. de Foucaulda, zejména jeho vizi

Do českého prostředí začaly spirituální spisy Reného Voillauma pronikat už těsně po jejich vydání. Platí to jak o jeho základním díle *V srdci mas*, které bylo – ač v neúplném znění, pouze s výběrem nejdůležitějších částí – vydáno hned roku 1950 v českém překladu bez udání nakladatele,⁷⁷ tak i o samizdatovém vydání antologie Voillaumových přednášek o modlitbě *Modlitbou k životu (Prier pour vivre)*, které se objevilo hned roku 1966, tj. téhož roku, kdy bylo vydáno originální francouzské znění.⁷⁸ V římské Křesťanské akademii byl roku 1975 vydán ještě překlad *Duchovních cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*.⁷⁹ Se spiritualitou Malých bratří se pojí také poměrně rozsáhlé dílo **Carla Carretta** (1910-1988), z něhož mnoho titulů bylo vydáno také v češtině.⁸⁰ Několik prací o foucaldovské spiritualitě vyšlo také na Slovensku.⁸¹

Dílo Malých bratří není dosud v České republice zastoupeno, existuje tu pouze jedna fraternita Malých sester, nyní je v Praze na Černém Mostě. Právě v souvislosti s rozvojem fraternity v českém prostředí bylo vydáno také několik příležitostných tisků, např. dopis Malé sestry Magdeleine *Tobě, malá sestro*,⁸² která nese pečeť myšlenek, které nacházíme ve Voillaumově knize *V srdci mas*. Kromě příležitostných článků o spiritualitě a o jejích významných

---

„nazaretského“ života. Srov. tamtéž 554. Více článků vycházelo později v šedesátých letech, z nichž většina byla v adaptované formě vydána knižně.

⁷⁷ V češtině vyšlo pod názvem *Mezi lidem*. Ed. Arles et Embrum. [b.n.], 1950.

⁷⁸ Srov. VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*. Paris: Cerf, 1966.

⁷⁹ Srov. VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně* (Řím: Křesťanská akademie, 1975). Originální znění *Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI.* (Paris: Fayard, 1969).

⁸⁰ Srov. *Dopisy z pouště* (Brno: Cesta, 1994); *Poušť uprostřed města* (Brno: Cesta, 1996), *Blahoslavená, která jsi uvěřila* (Brno: Cesta, 1996); *A Bůh viděl, že je to dobré* (Praha: Portál, 1996); *Hledal jsem a našel jsem* (Brno: Cesta, 2003).

⁸¹ Informace o této literatuře jsou dostupné na webu malých sester Ježíšových www.male-sestry-jezisovy.cz. Jsou tu také zmíněny filmy a dokumenty, které byly o této fraternitě natočeny (*Na tržišti světa*, Imago Brno 1999; *Život v řádu* – Daniel Wlodarczyk TV1 2003; *Bez hábitu – Malé sestry Ježíšovy* TV NOE 2008). Na webu jsou také zajímavé informace ke zrodu a rozvoji fraternity v České republice už v době před pádem komunistického režimu, které se vážou k postavě malé sestry Loique.

⁸² MALÁ SESTRA MAGDALÉNA JEŽÍŠOVA. *Tobě, malá sestro!* [b.n.] [b.v.]

představitelích včetně Reného Voillauma (např. v Katolickém týdeníku)⁸³ – se spiritualitě Malých bratří (i sester) systematicky nevěnovala významnější pozornost.⁸⁴

V tomto smyslu je tato práce prvním pokusem o teologické uchopení tématu spirituality Malých bratří, resp. významu spirituálního díla Reného Voillauma, v českém prostředí.

---

⁸³ Srov. např. VENTURA, Václav. Mnišskou pouť začal na poušti. Zemřel René Voillaume – zakladatel řeholních společenství. *Katolický týdeník* 23/2003, s. 5. Zůstat chudý jako Ježíš. Rozloučení s malou sestrou Loique. *Katolický týdeník* 41/2003, s. 6.

⁸⁴ Pro historický kontext spirituality Malých bratří i díla Reného Voillauma jsou podnětné články Václava Ventury o Mission de France. Srov. VENTURA, Václav. Mission de France – zkušenost církve. *Teologické texty* 4/1990, s. 155-157. Ventura tady zdůrazňuje otevřenost MDF ve vztahu k současnému světu, důraz na inkarnační spiritualitu, hodnotu pokory, nutnost týmové práce a ožívování ztuhlého hierarchického modelu církevní organizace. Roku 2009 vyšla jeho stať *Mission de France* také v revue české dominikánské provincie *Salve*. (Srov. VENTURA, Václav. Mission de France. *Salve* 4/2009). Ventura v něm připomíná pohyb radikálního přiblížení MDF k dělníkům a lidem na okraji, který je velmi blízký postoji Reného Voillauma: „Život je tím inkarnovaným slovem, kterému je rozumět. Lidé pochopí osvobozující Kristovu moc a vítězství nad zlem spíše z postojů těch, kdo se postaví za přehlížené a angažují se v boji za právo a spravedlnost, než z deklamací. [...] Sdílený každodenní život v bydlišti, práci, společných úsilích o zlepšení stavu věcí, to všechno přineslo poznání lidské a duchovní hloubky, která je skryta v těch nejobyčejnějších projevech života, ukázalo se, jaké bohatství se skrývá v lidské solidaritě, jak evangelium souzní s touhou a úsilím lidí po svobodě, že je tu inspirující kulturní a duchovní potenciál jiných civilizací a náboženství a že je nutné jim naslouchat a vzájemně se podporovat.“ Tamtéž, s. 35-36.

2. René Voillaume (1905-2003) - život a dílo

2.1 Hledání povolání: raná léta R. Voillauma

René Voillaume se narodil ve Versailles 19. července roku 1905. Jeho život ukazuje mnoho podivuhodných paralel, ale i kontrastů s životním osudem jeho duchovního otce **Charlese de Foucaulda** (1858-1916). Voillaumovy kořeny se váží k Alsasku na hranicích mezi Francií a Porýním, podobně jako jeho středostavovský a šlechtický původ. Launay připomíná, že i z toho důvodu si mladý René osvojil němčinu slovem i písmem⁸⁵ a jeho jazykové dispozice i v jiných jazycích se dále prohloubily v průběhu let. I on se vyrovnával s tužbami po hrdinství ve vojenské kariéře. Jeho otec Charles Voillaume si původně zvolil vojenskou dráhu a byl prodchnut vlasteneckým smýšlením. V roce 1899 ovšem armádu opustil a přešel do zálohy. Po dětství ve Versailles rodina přesídlila na Jih, konkrétně do La Bourboule, lázeňského města poblíž Clermont-Ferrande. Otec tam získal práci už v roce 1909, ale k přesídlení došlo až na počátku války, roku 1914. Otec byl ze zálohy povolán do války. Šlo mimo jiné o obsazení Alsaska a Lotrinska, dvou regionů, které Francie ztratila v prusko-francouzské válce (1870-1871). Není bez zajímavosti, že to byl tehdy pro mladého Foucaulda důvod, pro který se rozhodl pro vojenskou kariéru.⁸⁶ Na rozdíl od Foucaulda však se Voillaumovi dostalo zkušenosti bohatého rodinného života: mladý René vyrostl ve velké rodině společně se sedmi sourozenci. Od mládí byl spíše introvert a jeho náboženskou zkušenost mu předávala právě ženská část rodiny, zejména

---

⁸⁵ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 12.

⁸⁶ DIDER, Hugues: *Petite vie de Charles de Foucauld*. Paris: Desclée de Brouwer, 1993, s. 16-17.

babička Marthe Wagner. Dostává se mu „eklektické výchovy“,⁸⁷ a to včetně výchovy hudební. Jeho vkus utvářely mimo jiné i velké postavy francouzské hudby přelomu století jako byl Ravel či Debussy.⁸⁸ Za války zažil hmotnou nouzi, protože velká rodina byla finančně odkázána pouze na část otcova žoldu. Mimoto hodně četl a projevoval zájem o přírodní vědy i o sport.

Jako orientační bod duchovního zrání v raném období uvádí své první svaté přijímání, které přijal v kostele Notre-Dame ve Versailles. Událost pro něj byla spjata s příběhem starokřesťanského mučedníka Tarsicia, který nosil eucharistii uvězněným křesťanům a při jedné takové cestě byl ukamenován. V této době, píše, „jsem obdržel první milosti, které mě přiměly milovat mši svatou a svaté přijímání“.⁸⁹

Konec války znamenal pro Voillauma návrat do Versailles a také počátek studií na koleji Saint-Jean-de-Béthune. Ve své autobiografii připomíná obtíže se studiem i aspirace, které ho provázely.⁹⁰ Otec si přál, aby se orientoval na přírodní vědu a matematiku a aby mohl studovat na polytechnice. Léta 1921 a 1922 byla rozhodující pro jeho povolání, a to jednak díky intenzivnímu přátelství se spolužákem Bernardem Blondelem (který si později jako on zvolil duchovní dráhu), ale především díky intenzivnímu duchovnímu zážitku na konci prvního trimestru akademického roku. Voillaume ho popisuje jako mystický zážitek jednoty po mši svaté před vystavenou Nejsvětější svátostí. Zážitek ho bude provázet po celý život jako událost počátku vlastního specifického povolání:

„Monstrance byla postavena nad svatostánkem, pod baldachýnem. Měl jsem hlavu položenou v dlaních a modlil jsem se děkovnou modlitbu. Náhle jsem byl ve velmi

---

⁸⁷ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 15.

⁸⁸ Srov. tamtéž.

⁸⁹ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 97. Překlad autor.

⁹⁰ Tamtéž, s. 103.

intenzivním vnitřním vidění uchopen a jakoby povznesen nad sebe a pronikl jsem do hostie způsobem, který neumím ani popsat ani vysvětlit. Jako bych splynul s Nejsvětější svátostí. Byl jsem uchvácen vnitřní milostí nesmírné síly. Nebylo to však toto vidění, které mě zarazilo, jako spíš vnitřní proměna, k níž v tom okamžiku ve mně došlo. Byl jsem jakoby uchvácen mimo sebe. Několik dní jsem žil ve stavu, který mě udržoval jakoby mimo realitu. Celý můj život mi připadal jako změněný, proměněný. Ještě i nyní, když si tento okamžik připomenu, v sobě pociťuji jeho účinek!“⁹¹

Od tohoto okamžiku Voillaume toužil stát se knězem: pociťoval v sobě misionářský zápal, a podobně radikálně jako Foucauld toužil po heroické existenci při evangelizaci „necivilizovaných“ národů. Tehdy velice populární zbožnost k Nejsv. Srdci a k Nejsvětější svátosti⁹² mu ukazovala život jednoty s Kristem. Tuto spiritualitu později rozvine do svébytné spirituální nauky, o níž budeme hovořit v následující kapitole.

V témže roce se Voillaumovi dostává do rukou biografie Charlese de Foucaulda od Reného Bazina *Charles de Foucauld - průzkumník v Maroku, poustevník na Saháři*:⁹³ četba této nadšené biografie na něj neobyčejně zapůsobila. Dojem z četby popisuje jako „vnitřní šok“: je fascinován imaginací celé knihy, imaginací pouště, ale především tím, jak Foucauldův život sjednocoval všechny jeho duchovní touhy: misionářský život, život poustevnický a život eucharistické úcty.⁹⁴ V té době to pro něj znamená rozhodnutí odejít k tzv. *Bílým otcům* (*pères blancs*), kteří se soustředili na misii v Africe (ostatně, jejich oficiální název je „*Misionáři Afriky*“ - *Missionaires d'Afrique*). Byli založeni arcibiskupem v Alžíru Mons. Charlesem kardinálem

---

⁹¹ Tamtéž, s. 105. Launay podává trochu jiné znění podle APJ. Srov. LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 21.

⁹² K základním tvarům katolické zbožnosti v období do po I. vat. koncilu až do I. svět. války – tj. kult Ježíšova srdce, mariánská zbožnost a eucharistické hnutí – srov. výborné analýzy v GADDILLE, Jacques, MAYEUR, Jean-Marie. *Liberalismus, Industrialisierung, Expansion Europas (1830-1914). Die Geschichte des Christentums*. Band 11. Freiburg am Breisgau: Herder, 1997, s. 120. Dále JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). *Handbuch der Kirchengeschichte VI/2: Die Kirche in der Gegenwart. Zweiter Halbband: Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand (1878-1914)*. Freiburg am Breisgau: Herder, 1973, s. 265n.

⁹³ Srov. poznámku 48 výše.

⁹⁴ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 109.

Lavigeriem (1825-1895). Ve Voillaumovi uzrálo definitivní přesvědčení o duchovním povolání, které chce – s podobnou radikalitou jako kdysi Charles de Foucauld – naplnit ve svém životě.

2.2 Hledání foucauldovského ideálu

Voillaume se rozhodl pro kněžství. Po dohodě s abbém Fraissinettem - duchovním otcem už z doby pobytu v La Bourboule - zahájí přípravu ve velkém semináři *Saint Sulpice* v Issy-les-Moulineaux 2. října 1923. Tato skutečnost nebyla bez významu pro jeho další formaci, proto se krátce zmíníme o historickém a duchovním kontextu této doby.

Atmosféru v semináři významně poznamenává i mezinárodní osazenstvo: vedle většinových Francouzů jsou v semináři také Rakušané, Angličané, Irové, Švýcaři, Američané, Japonci, ale také chaldejci a Indové, kteří Voillaumovi otevírají svět Východu. Voillaume hovoří o tomto „klimatu univerzality,“⁹⁵ které bylo významně podpořeno také zájmem o misijní úsilí církve, typické pro počátek pontifikátu papeže Pia XI.⁹⁶ Zde je třeba zmínit zejména jeho encykliku o katolických misiích *Rerum ecclesiae* z 28. února roku 1926, kde mimo jiné připravuje pozdější tvar misí jako akulturace zbavené veškeré stranickosti a přizpůsobené místním podmínkám.⁹⁷ Z významných spirituálních impulzů té doby je třeba jmenovat klasické dílo

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 112.

⁹⁶ Papež Pius XI. byl zvolen 6. února 1922.

⁹⁷ JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). *Handbuch der Kirchengeschichte VI/2: Die Kirche in der Gegenwart. Zweiter Halbband: Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand (1878-1914)*, s. 361. Srov. též vlastní text encykliky, kde papež varuje před pohrdlivým náhledem na domorodce a vyzývá k úctě a vzájemné lásce: „Perperam sane iudicat quisquis eiusmodi indigenas quasi inferioris generis ac retusi ingenii homines habet. Etenim diu experiundo cognitum est, populos, qui dissitas orientales australesque incolunt regiones, interdum nostris non cedere, atque etiam certare mentis acie et contendere cum his posse; quodsi in hominibus ex intima barbaria summam fere tarditatem reperias, id quasi quadam necessitate fit, cum ad cotidianas vitae necessitates, sane exiguas, eorum intellegentiae usus contrahatur. Cuius quidem rei si vobis licet, Venerabiles

irského benediktina a opata v belgickém Maredsous blah. Columby Marmiona *Kristus, život duše* (*Le Christ vie de l'âme*) z roku 1918, ale také obnovený zájem o dílo karmelitánských mystiků sv. Terezie z Ávily, blah. Alžběty od Nejsv. Trojice a sv. Terezie od Dítěte Ježíše.

Voillaume se připravoval na život misionáře a eremity mimo jiné velmi skrovným zařízením své pracovny. Studoval latinské teologické traktáty, jejichž četba pro něj byla zpočátku velmi náročná, zejména díky slabší znalosti latiny (jednalo se o významný manuál profesora semináře v Saint Sulpice Adolpha Tanquerey *Synopsis theologiae dogmaticae* a *Synopsis theologiae moralis et pastoralis* z let 1901, resp. 1905). Při vzpomínkách na seminář zdůrazňuje adorace před vystavenou Nejsvětější svátostí a formaci v duchu tzv. francouzské školy (*École française*), která zdůrazňovala oddělení kněze od světa, protože kněz je na prvním místě knězem Kristovým.⁹⁸ Takový profil seminaristy nacházíme ještě v té době používané *Příručce seminaristy* (*Manuel du séminariste*),⁹⁹ o níž se Voillaume několikrát zmiňuje. Tento typ formace nacházíme jako ideál i v encyklice papeže Pia XI. *Ad catholici sacerdotii* publikované nedlouho poté (20. 12. 1935): jako nejdůležitější hodnoty služebného kněžství pontifik zmiňuje ušlechtilost, úsilí o

---

Fratres, Dilecti Filii, esse testibus, at Nos quoque fidem afferre possumus, quorum paene ante oculos indigenae, quotquot in urbanis conlegiis ad omne genus disciplinas instituuntur, non tam ceteris alumnis celeritate ingenii sunt pares doctrinaeque fructibus, quam saepe antecedunt ac praestant. Est praeterea cur sacerdotes indigenas ne patiamini inferiore veluti loco haberi et humilioribus ministeriis addici, quasi non eodem ipsi, ac missionales vestri, sacerdotio potiantur, aut non sint eiusdem omnino apostolatus participes; quin etiam eos in oculis ferie, ut qui conditis vestro sudore ac labore Ecclesiis futurisque catholicorum communitatibus praeesse aliquando debeant. Quamobrem europaeos inter et indigenas missionales nihil esco discriminis nullusque disiunctionis terminus intercedito, sed alteri cum alteris reverentia et cantate copulentur.“ Pius XI. *Rerum ecclesiae*: http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19260228_rerum-ecclesiae_lt.html (1.5.2013).

⁹⁸ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 116. Srov. LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 28.

⁹⁹ Příručka má podtitul *Rozhovory o způsobu posvěcování jeho hlavních činností* (*Entretiens sur la manière de sanctifier ses principales actions*). Poprvé byla publikována až roku 1823. Jejím autorem je sulpcián **Louis Tronson** (1622-1700).

svatost a opravdovou velebnost kněžského úřadu.¹⁰⁰

Voillaumova formace k misionářskému životu v arabském světě se měla upevnit noviciátem u *Bílých otců* v Alžíru, kam odjel 11. září 1925. Dospívá k přesvědčení, že je povolán ke kněžskému a kontemplativnímu životu mezi muslimy. Do deníku si poznamenává, že chce žít apoštolátem příkladu, lásky, modlitby a oběti.¹⁰¹ U Bílých otců je od doby jejich zakladatele kardinála Lavigerieho spirituální formace vedena ignaciánsky, což souvisí jednak historicky s jezuitským vlivem na první generace bratří, ale také s formací k přizpůsobení obtížným podmínkám, v nichž misionáři žili.¹⁰² Intenzivní duchovní příprava se uskutečňuje v dialogu s přestavenými, vedením duchovního deníku a konzultacemi dvakrát za měsíc. Voillaume se v deníkových zápisech stále vrací k intenzivnímu zážitku splynutí s hostií, který byl na počátku jeho rozhodnutí k duchovnímu životu: „Žít v malé hostii lásku pro mého Boha a pro Araby.“¹⁰³ Váhá ovšem mezi životem Bílého otce a přímým následováním příkladu Ch. de Foucaulda. Zapisuje si 3 základní priority: 1. *žít sám*, 2. *uskutečňovat podobně mimořádnou přísnost jako*

---

¹⁰⁰ „Amplissima igitur est, Venerabiles Fratres, sacerdotalis dignitas [...]”

Perspicuum tamen est eiusmodi dignitatem, in iis omnibus qui eadem insigniti sunt, illam excelsitatem mentis, animi munditiam morumque integritate in postulare, quae sacerdotalis muneris maiestati sanctitatisque respondeant. Hoc, ut diximus, sacerdotem constituit Deum inter hominesque conciliatorem, ex illius nempe persona ac mandato, qui est « unus mediator Dei et hominis, homo Christus Iesus ».

Eum igitur oportet ad eius perfectionem propius pro facultate accedere, cuius partes gerit; seseque vitae operumque probitate gratiorem cotidie Deo reddere; quandoquidem plusquam suave turis effluvium, plusquam sacrarum aedium nitorem, virtutem Deus aestimat ac diligit. « Quia (ordinati) efficiuntur medii inter Deum et plebem — ut ait S. Thomas — ideo debent bona conscientia nitere quoad Deum et bona fama quoad homines » .

Pius XI. *Ad catholici sacerdotii*

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19351220_ad-catholici-sacerdotii_it.html (14.2.2013)

Srov. *Ad catholici sacerdotii O katolickém kněžství*, čl. 37. Český překlad dostupný na

<http://www.teologietela.paulinky.cz/dokumenty/dokument/Ad-catholici-sacerdotii.html> (14.2.2013)

¹⁰¹ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 123.

¹⁰² Tamtéž, s. 121.

¹⁰³ Tamtéž, s. 124.

*Foucauld a konečně 3. život v poslušnosti.*¹⁰⁴

Nakonec ovšem dojde k rozuzlení poněkud jinak. Voillauma dlouhodobě trápí problémy se zažíváním a se střevy a v semináři navíc propukne úplavice. Voillaume musí být operován, ale protože se zdravotní stav nelepší, odjíždí zpět do Francie. Tentokrát je už pevně rozhodnut Bílé otce opustit a orientovat se na příklad Ch. de Foucaulda.

Vrací se zpět do semináře v Issy, dokončuje bakalářský stupeň studia a přijímá první nižší svěcení ostiáře a lektora. Foucauldovy *Duchovní spisy (Écrits spirituels)* patří v semináři v Issy k oblíbené a vyhledávané četbě: kolem Voillauma se brzy vytvoří skupina studentů podobně fascinovaná duchovní zkušeností otce Foucaulda. Ti společně s ním později také složí první sliby v bazilice *Sacré-Coeur* 8. září 1933. Jsou to Guy Champenois, Marcel Boucher, Georges Gorrée a Marc Gorin. Dostává se jim do ruky také text Foucauldovy *Řehole poustevníků Nejsvětějšího Srdce (Règle des ermites de Sacré-Coeur)*, kterou Foucauld napsal během pobytu u sester klarisek v Nazaretě roku 1899. Z textu ovšem bylo zřejmé totéž, co druhdy Foucauldovu duchovnímu vůdci a zpovědníkovi, abbé Huvelinovi: je naprosto nerealizovatelná, protože není „pro lidi, ale pro anděly.“¹⁰⁵ Přesto se k jejímu textu bude Voillaume často vracet: nikoli ovšem jako k příručce praktického duchovního života, ale jako k odrazu oné původní duchovní inspirace otce Foucaulda.

V tomto ohledu nabízela jisté řešení osamělá cesta **Alberta Peyriguèra** (1883-1959): podobně jako Voillaume byl uchvácen četbou Bazinova románu a společně s jedním dalším knězem chtěl v alžírské Ghardaie žít po způsobu Charlese de Foucaulda. Podobně jako Foucauld

---

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 127.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 137.

chtěl proniknout do Maroka: to se snažil uskutečňovat nejprve jako kněz, který ošetřoval nemocné v Taroudantu, a později jako misionář v El Kbab ve středním Atlase, kde byl také pohřben. Svou duchovní zkušenost předával mimo jiné formou dopisů, které byly po jeho smrti vydány jako *Laissez-vous saisir par le Christ (lettres à une religieuse)*.¹⁰⁶ V dopise z 6. února roku 1929, který byl adresován Voillaumovu druhovi Georgesu Goréemu Peyriguère o povaze svého povolání píše následující:

„Základní zaměření mého misionářského života je to, které popisuji v tomto dopise. Chci být mnichem misionářem: v muslimském prostředí je třeba, abychom byli především lidé modliby a oběti. Bůh spasil lidstvo jen díky Ježíši-veleknězi, uchopil jej v něm a hledí na lidi skrze svého milovaného Syna. Ze stejného důvodu věříme, že Bůh chce spasit muslimy, ale nemůže je spasit jinak, než skrze Krista. Kristus oslavený už nemůže přijít na svět: my se mu obětujeme, my se stavíme na jeho místo, my se mu vydáváme, my mu darujeme své ubohé lidství, aby se on v tomto lidství (to je plod křtu a kněžství) [...]mohl v nás a skrze nás sám stát berberem a aby Otec, který jediný přivádí k Synu, hleděl na berbery, miloval a zachraňoval je v Něm: zaměření na kontemplativní základ, jenž nám dává v našem nitru zakusit náš křest a naše kněžství. Chceme, aby v nás a skrze nás, kteří jsme mu vydáni, Kristus mohl dokonat vykoupení muslimů, nikoli tak, že začne vykoupení znovu, ale tím, že plody jeho vykoupení vztáhneme na tyto ubohé duše.“¹⁰⁷

Voillaume ve zpětné reflexi tohoto textu vnímá jeho důležitost pro hledání ideálu fraternit v mnohohlasí výkladů a protiřečících si rad.¹⁰⁸ Je třeba najít obě polohy původního Foucauldova povolání: orientaci *kontemplativní* i *misionářskou* zahrnující i ponor do tajemství zástupnosti, jak ho nacházíme v Kristově vykupitelské oběti.

Svá teologická studia Voillaume dokončuje v Paříži a 29. června 1929 je vysvěcen na kněze. Od počátku je jasné, že se nebude věnovat klasické farní pastoraci. Hledá způsob, jak realizovat Foucauldovu spirituální vizi. Kromě výše zmíněných druhů mu v tom významně

---

¹⁰⁶ Kniha vyšla také v českém překladu jako *Uchvácen Kristem: listy duchovního vedení* (Nové Město nad Metují: Signum Unitatis, 1991.)

¹⁰⁷ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 146. Překlad autor.

¹⁰⁸ Tamtéž.

pomůže i jeho přítel a uskutečňovatel duchovního odkazu Charlese de Foucaulda *Louis Massignon* (1883-1962). Už v březnu roku 1928 vydává Foucauldův *Direktář (Directoire)*, který obsahuje Foucauldovy texty z let 1909-1913, tedy z jeho zralého období v Africe. Massignon se snaží Voillaumovi pomoci při definování přijatelného ideálu pro fraternity: nedržet se původní řehole z roku 1899, ale orientovat se podle pozdějších textů z *Direktáře*; dbát o schválení církevní autoritou; soustředit se na individuální duchovní růst a neobětovat „dílo“ dobru duší; kontemplace má mít pro fraternity přednost před misemi, a především: je třeba rozvíjet tzv. „život Nazareta.“¹⁰⁹ Tomuto původnímu duchovnímu impuzu zůstal Voillaume celý život věrný a myšlenkově ho dále rozvíjel.

Nedlouho po vysvěcení, ve velmi dramatické době při uzavírání Lateránských dohod mezi Svatým Stolicem a Mussoliniho vládou, odjíždí Voillaume do Říma. Věčné město se pro něj stává nejen centrem univerzální církve opřené o skálu Petrova úřadu,¹¹⁰ ale také místem jeho dalšího studia. Zapisuje se na Angelicu, kde dokončí licenciát a doktorát z teologie. Je to pro něj příležitost hlouběji se seznámit se *Summou* sv. Tomáše Akvinského, ale také s významnými novotomisty, zejména s dílem **Reginalda Marie Garrigou-Lagrange OP** (1877-1964). Otec Garrigou-Lagrange na něj zapůsobí nejen jako ten, kdo formuje jeho intelekt: přednáší totiž také spirituální teologii a zabývá se výkladem spirituální nauky sv. Jana od Kříže.¹¹¹ Voillaume také nadšeně hovoří o „prostotě až dětskosti jeho srdce“ a o jeho hlubokém životě modlitby a

---

¹⁰⁹ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 59.

¹¹⁰ Do Říma přichází také v roce 1960 po svolání ekumenického koncilu a hovoří o velikém „tajemství církve“, jehož hlubinu si každý křesťan v Římě vždy ozřejmuje. Srov. VOILLAUME René: *Lettres au fraternités. Tome III: Sur les chemins des hommes*. Paris: Cerf, 1966, s. 33. Srov. k tomu též LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 71.

¹¹¹ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 153.

kontemplace.¹¹²

Novotomistický základ Voillaumovy filozofické a teologické formace, kterou si upevňoval na Angelicu, se v jeho díle významně projevuje: hlavní inspirace tomismem je pro Voillauma Tomášova „intuice bytí“ a disciplína jeho myšlení. V jeho pozdějších spisech nacházíme důraz na nezbytnost osvojit si scholastický způsob teologického myšlení.¹¹³ Voillaume mimo to celoživotně udržoval přátelství s některými významnými tomisty své doby, především s prof. **Jacquesem Maritainem** (1882-1973), který na konci svého života přichází do noviciátu Malých bratří.¹¹⁴

V průběhu studia podniká několikaměsíční cestu do Tunisu, kde se seznamuje s africkou realitou. Pontifikát papeže Pia XI. je poznamenán mimo jiné i misijní aktivitou (zmíněná encyklika *Rerum ecclesiae* z roku 1926) a rozvojem dialogu o nový tvar misíí v neevropských zemích, s důrazem na tzv. „adaptaci“. Jedná se o jakýsi předstupeň pozdějšího konceptu tzv. „inkulturace“ tak, jak ho nacházíme v pokoncilním magisteriu.¹¹⁵ Je to úsilí oddělit misijní úsilí církve od nepatřičné formy evropeizace misíí, tj. přijmout znaky, které ukazují snahu po přizpůsobení se místní situaci. Zohledňuje se tak i kulturní model, který spoluutvářel kontext, v němž daná řeholní společenství, příp. pastorační zásady vznikaly. Foucauldův důraz byl ovšem motivován v pravém slova smyslu teologicky: jeho identifikaci s „nejmenším bratrem“ můžeme

---

¹¹² Tamtéž, s. 159. K životu a dílu R. Marie Garrigou-Lagrange srov. NICHOLS, Aidan: *Reason with Piety, Garrigou-Lagrange in the Service of Catholic Thought*. Washington D.C.: Sapientia Press of Ave Maria University, 2008.

¹¹³ K tomu viz VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 370.

¹¹⁴ O vztahu Maritaina k Voillaumovi vypovídá i krátký text v jeho bilanční knize *Le Paysan de la Garrone* z roku 1966: hovoří tam mimo jiné o doprovázení fraternit Malých bratří i Malých sester od slavnosti jejich založení v kryptě baziliky Sacré-Coeur až po vstup do jejich fraternity. Maritain se roku 1970 stal Malým bratrem. Text cituje v příloze své knihy i LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 257-258.

¹¹⁵ Dobrý přehled pokoncilní misiologie podává ve své práci prof. Josef Dolista. Srov. DOLISTA, Josef. *Misijní úsilí církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

považovat za pravou míru univerzality vskutku univerzální církve.¹¹⁶

Ještě před usídlením v Alžírsku se Voillaume společně se svými druhy snaží osvojit arabštinu i základy islamologie na *Institutu arabské filologie (L'institut des belles lettres arabes)* v Tunisu. Významným konzultorem v otázkách citlivé adaptace na islámské prostředí a berberskou kulturu je také Louis Massignon, v té době už uznávaný profesor na *Collège de France*: uspořádal pro ně mimo jiné také přednášku o vztahu Foucaulda k islámu. Voillaume zaujala nejen jeho mimořádná odbornost, ale také jeho plné zaujetí pro věc misíí a dialogu s islámským světem.¹¹⁷ Kromě studia se budoucí Malí bratři věnují také aktivnímu poznávání prostoru svých misíí, hledání vhodného místa k pobytu, které by v plné míře zohlednilo touhu vstoupit do prostředí nezátíženého nějakou konkrétní preferencí. Tak se dostanou až do El-Abiodh-Sidi-Cheikh,¹¹⁸ kde se později usadí. Seznamují se s církevními představenými ustanovenými pro Saharu, mimo jiné s budoucím apoštolským prefektem pro Saharu Mons. Nouetem. Voillaumovi celoživotně záleželo na koordinaci aktivit bratří s velkými pastorálními cíli církve a na kanonickém průběhu všech aktivit. Porozumění duchovní autority ohledně cílů budoucí misie je tak pro něj přirozeně důvodem k radosti.

Přibližně ve stejné době (roku 1933) vzniká i historicky první foucauldovská komunita „Malých sester Božského Srdce“ (*Petites Soeurs du Sacré-Coeur*) založená belgickou sestrou Alida Capart-Macoirovou. Foucauldovský impulz tak od 20. let začínal vyzařovat nejrůznějšími směry.

---

¹¹⁶ Srov. k tématu více v mé souborné práci *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, Praha: KTF UK, 2012, s. 75-88.

¹¹⁷ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 81. Ke kontextu Massignonova dialogu s islámem je podnětná studie Iso Baumera. Srov. BAUMER, Iso. Louis Massignon: Poutník absolutního, s. 74-89.

¹¹⁸ V celé práci používám standardní francouzský přepis arabských názvů geografických reálií. Důvodem je nedostatek, resp. značná rozkolísanost přepisu v češtině.

2.3 Komunita v El-Abiodh: hledání autentické duchovní zkušenosti

Symbolické datum fundace *Malých bratří Nejsvětějšího Srdce (Les Petits Frères du Sacré-Coeur)* je obláčka v kryptě baziliky Sacré-Coeur 8. září 1933. Voillaume a čtyři bratři (Champenois, Gorrée, Gerin a Bouchet) přijímají bílý řeholní oděv s červeným symbolem srdce s křížem, charakteristickým pro původní oděv otce Foucaulda. Ač se jedná o událost spíše soukromou, neujde pozornosti mnoha lidí, médií, a to včetně filmového pásu.¹¹⁹ Rezonance tohoto aktu v tehdejší francouzské církvi je mohutná: budoucí kardinál a rektor *L'institut catholique de Paris* **Mons. Alfred Baudrillart** (1859-1942) prohlásil, že se jedná o mimořádný akt víry, horlivosti a oběti.¹²⁰ Baudrillartovo hodnocení nové fundace se tak podstatně neliší od Bazinova hodnocení Foucaulda v jeho výše zmíněné biografii. Bazin Foucauldův život a dílo pateticky hodnotí jako dojemný akt blízký francouzské katolické duši, která jako nejstarší dcera církve nese mimořádnou odpovědnost za osud celého křesťanského Západu. Foucauld je tak naplněním odkazu toho nejlepšího, co ve francouzském katolicismu lze nalézt.¹²¹

O 14 dní později se první fraternita usazuje v El-Abiodh-Sidi-Cheikh, „v srdci marabutického islámu, na prahu pouště v regionu obývaném kmenem Ouled-Sidi-Cheikh“.¹²² Voillaume popisuje začátky jako období hledání: hledání tvaru „adaptace“ na místní prostředí (nenápadný tvar kláštera podobající se typům berberského osídlení, sdílení prostoty a chudoby životních podmínek). Je to také období debat a konfliktů ohledně vztahu kontempace a činnosti

---

¹¹⁹ Reportáž z události se objevila v pravidelné rubrice filmových aktivit *Pathé Journal* po celé Francii v týdnu po 8. listopadu 1933, datu vlastní události.

¹²⁰ BAUDRILLART Alfred. *Carnets – 12 février 1932 – 19 novembre 1935*. Paris: Cerf, 2003, 583-584. Srov. LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 89.

¹²¹ Srov. BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara*. Paris: Librairie Plon, 1921, s. 324n.

¹²² LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 90. Překlad autor.

a o způsobu misionářské práce. Tři hlavní inspirace pro budoucí „spirituální tvar“ fraternit je Foucauldova první řehole z roku 1899, úvahy o adaptaci kontemplativního života podle instrukcí encykliky *Rerum ecclesiae*, a konečně kombinace karmelitánského génia modlitby a kartuziánského mnišství.

Kontemplativní život rané komunity lze popsat jako život soustředěný ve foucauldovském duchu na adoraci Nejsv. svátosti a velmi přísný řád modliteb a práce ve dne i v noci:

„23:55 vstávání, výstav Nejsv. svátosti, *Veni Creator*, modlitba matutinia a laud, modlitba s následným požehnáním Nejsv. Svátostí. V 1:30 spánek, 5:45 vstávání, prima v kapli (zpívaná), modlitba; 6:25 *Angelus, Veni Creator*, mše, díkůvzdání, přestávka (*intervalle*); v 8h snídaně neboli *frustulum*; 8:10 rozdělení práce, práce; 9:30 tercie, modlitba; 9:45 práce; 11:30 sexta, modlitba; 12 hod. oběd; 12:30 *Angelus, Veni Creator*, odpočinek, přestávka; 13:15 práce; v 15 hod. nona, modlitba; 15:15 práce; 17 hod. nešpory; 17:15 růženec, litanie k Nejsv. Srdci, *Angelus, Veni Creator*, pozdravení Nejsv. svátosti; 17:55 duchovní četba, přestávka (příp. kapitula); 18:30 večeře, přestávka; 19 hod. výklad Evangelia; 19:10 kompletář, zpytování svědomí, *Salve*, přestávka; 20 hod. spánek.“¹²³

I v tomto smyslu se raná komunita snažila přiblížit velmi radikálnímu rytmu dne, jak ho prakticoval sám Foucauld a jak ho také plánoval pro Malé bratry.¹²⁴ Snahu o maximální soulad s původním programem Foucauldovým lze nepochybně vidět i v úsilí o maximální soběstačnost v pěstování potravin, zejména zeleniny a ovoce, a později v budování kláštera adaptovaného kulturně na situaci arabského světa, a to včetně minaretu.

---

¹²³VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 217.

¹²⁴Vacházím tu z popisu, který podává na základě Foucauldových dopisů Hugues Didier: vstávání v tři, později ve čtyři hodiny ráno, poté *Angelus, Veni Creator*, prima a mše. V 6 hodin následuje „lehké jídlo“ (*légère collation*), „umrtvování“, mezi 7 a 8 hod. adorace Nejsv. svátosti, poté do 11 hod. manuální práce. V 11 modlitba sexty a nony a dopolední program končí obědem v 11.30 a modlitbou *Veni Creator* v pravé poledne. Mezi 12.15 a 17.30 se Foucauld věnuje adoraci a meditaci (s výjimkou jedné hodiny pro naléhavé záležitosti), v 17:30 jsou nešpory, v 18 hodin pak večeře. Od 19 hod. vysvětluje vojákům evangelium, modlí se a žehná Nejsv. svátostí. Pak vojáci odešli a nastal čas spánku pro přítomné děti či otroky. Ve 20.30 Foucauld zhasíná světla, ale už o půlnoci se probouzí k modlitbě *Veni Creator*, matutinií a laud. Spát odchází v 1 hod. rádně a spí jen dvě až tři hodiny. Srov. DIDER, Hugues: *Petite vie de Charles de Foucauld*, s. 105-106.

Tento rytmus dne společně s obtížnou adaptací na klimatické podmínky ovšem přinášel celou řadu problémů: bratři úplně přestali jíst maso, strava byla často nedostatečná a radikalita života extrémní.¹²⁵ Hledání přizpůsobené adaptace duchovního života souviselo s cestou k pramenům – zejména tehdy objevovaným základům karmelitánské spirituality, spirituality otců pouště i tradice středověkého mnišství - ale také jakéhosi pevného základu zkušenostního, který by vytvořil svébytnou tradici spirituality Malých bratří. Právě tento nedostatek zkušenosti je jedním z témat, která se objevují při reflexi tohoto raného období.¹²⁶ Tady se nejspíš rodí onen dvojí osten spirituality přítomnosti, kterou Voillaume ve svém životě a díle později rozvíjí. Voillaume touží nejen po hlubině kontempace před Bohem, ale také po skutečné „adaptaci“, tj. identifikaci s těmi, ke kterým bez předsudků přichází. Chce být v plném smyslu *přítomen lidem*, tj. nikoli tedy *být s nimi*, nýbrž *být jeden z nich*. Tento význam – související s Foucauldovým úsilím po univerzálním bratrství (*frère universel*) – je zřetelný hned z několika jeho textů vážících se k tomuto období. Jeden z nich uvádí na základě původních Voillaumových deníkových záznamů Launay:

„Ty také víš, Pane, že pokud umřu, chci umřít jako Arab, beduín, Ouled-Sidi-Cheikh. Učinil jsem se *jedním z nich*.“¹²⁷

Voillaume se intenzivně zabývá studiem islámské kultury, islámského mysticismu a arabštiny. Udržuje pravidelný styk s imámem mešity v Ksar-Gharbi. Podobně jako Massignon touží po modlitbě v arabštině. Seznamuje se proto s melchitským ritem, který používá arabštinu jako liturgický jazyk. Do liturgického pořadu hodinek a bohoslužeb zavádí arabštinu, a to včetně

---

¹²⁵ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 94.

¹²⁶ Ostatně, to byl i důvod relativní nestability původní komunity včetně hledání individuálního povolání některých jeho původních členů jako byl Georges Gorrée či Guy Champenois. Srov. VOILLAUME René: *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 239n. K tomu též LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 97.

¹²⁷ APJ 82 L1, t. VI-1, 173. Srov. též LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 97. Překlad a kurzíva autor.

slavnostního čtení evangelia v arabštině.

Tyto snahy po adaptaci ovšem nebyly bez otazníků: k nim patří opuštění staré tradice svolávání mnichů k modlitbě prostřednictvím zvonu i postavení minaretu vedle kláštera a svolání na modlitbu způsobem, který napodoboval muezzinovo svolávání k modlitbě, tzv. *azánu*.¹²⁸ Massignon radí k „abrahamovské ekumeně.“¹²⁹ Tento model ovšem brzy narážel na problematickou interpretaci u domorodého obyvatelstva: byl totiž chápán jako postupná islamizace této křesťanské misie a de facto jako uznání superiority islámu jako náboženství. Toto nedorozumění nakonec vedlo i k zásahu církevní autority: apoštolský prefekt Mons. Nouet žádá bratry, aby od této praxe okamžitě upustili, což také učinili.¹³⁰ Roku 1945 zpětným pohledem na tyto pokusy a na tuto první, seminální etapu vývoje fraternity konstatuje – podobně jako před tím Foucauld¹³¹ – že k žádnému skutečnému sblížení mezi Araby a Malými bratry nedošlo, protože nikdo nejen neasistoval při bohoslužbách, ani se skutečně nezajímal o způsob modlitby bratří.

V polovině třicátých let dochází k prvnímu sklizení spirituálních plodů v podobě církevního uznání (Malí bratři se 19. března 1936 stávají řeholní kongregací podle diecézního práva), dílo Malých bratří se stává známější i mezi biskupy, kteří jsou ochotnější umožnit

---

¹²⁸ K významu svolávání k modlitbě k islámu srov. OSTŘANSKÝ, Bronislav: *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Libri, 2009, s. 25-26.

¹²⁹ Mínil se tím vyhýbání se veškerému odkazu na klasickou islámskou *šahadu*, tj. vyznání víry, a důrazem na Abrahama jako společného otce věřících (*omnium credentium Pater*). Tak v dopise z 11. září 1934, který Voillaume cituje. Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 235.

¹³⁰ Mezitím ovšem Massignon dospívá k přesvědčení, že původ *azánu* se váže k praxi křesťanů na arabském poloostrově. Ostatně užití lidského hlasu při svolávání k modlitbě není nic specificky muslimského. Voillaume tady cituje z Massignonova dopisu, ve kterém odpovídá na Voillaumovu otázku po formě *azánu* a po původu svolávání k modlitbě lidským hlasem, jak je to dnes v muslimském světě obvyklé. Srov. tamtéž 236-7. K Massignonově pojetí vztahu křesťanů a islámu srov. také LAUDE, Patrick. *Pathways to an Inner Islam: Massignon, Corbin, Guénon a Schuon*. New York: State of University Press, 2010, s. 75n.

¹³¹ BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara*, s. 240.

zájemcům odchod z diecéze, aby se mohli k dílu připojit. Voillaume zdůrazňuje radost nad kanonickým uznáním nikoli pouze *foro externo*, ale hlavně „*foro interno*“: tím, že se podle velké touhy samotného Foucaulda stávají součástí tajemství církve, tak jak je v té době teologicky reflektován,¹³² ale i v později vydané encyklice papeže Pia XII. *Mystici Corporis* z 29. června 1943.¹³³ Patřit plně církvi je podle Voillauma naplněním služebného smyslu každé skutečné spirituality, a tím také včlenění do nezměrného tajemství církve, která žije v teologickém „dnes“ objímajícím čas.¹³⁴ Navíc, při slavné profesi bratří bude ke klasickým slibům čistoty, chudoby a poslušnosti přidán ještě slib oběti: „Nabízím sebe za oběť milosrdné Lásky pro Církev a pro duše.“ Voillaume k tomu pro lepší historické porozumění tomuto slibu přidává i kontext: sv. Terezie od Dítěte Ježíše jako patronka misí obdobným způsobem obětovala svůj život dobrou misí a tento slib přijaly i Malé sestry.¹³⁵

Mezitím ovšem dochází i k významným změnám v původním jádru fraternity: odchází Guy Champenois, který je inkardinován jako kněz diecéze Tunis a hledá způsob, jak zužitkovat spirituální zkušenost i sílu duchovního impulsu foucauldovské spirituality v aktivní kněžské

---

¹³² Mám tu na mysli hlavně práce Romana Guardiniho (*Vom Sinn der Kirche*, 1922), Karla Adama (*Das Wesen des Katholizismus*, 1924) a zásadní práci Henriho de Lubaca SJ (*Catholicisme – les aspects sociaux du dogme*, 1938).

¹³³ Text je k dispozici online na stránkách Svatého Stolce na

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xii/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_19430629_mystici-corporis-christi_lt.html (10. března 2013). Tady je důležité zmínit i kontext dějin teologie a katolické kultury vůbec: zejména nové objevení katolicity církve, jak je nacházíme v díle tak rozdílných autorů jako byli Guardini, Maritain nebo De Lubac. Zkušenost, se kterou se Voillaume a jeho druhové konfrontovali v El-Abiodh se obecněji týká vztahu mezi civilizováním a evangelizací, tj. tématem, jehož se ve svých problémech dotýkal už papež Pius XI. Pokud církev civilizuje, pak to činí evangelizací. Evangelizace má přednost. Maritain (*Religion et culture*. Paris: Desclée de Brouwer, 1930) hledá pramen katolicity v oněch předevangeliních dobách každé kultury, které později spoluutváří bohatství katolicity, podobně tak De Lubac ve své klasické monografii *Katolicismus (Catholicisme – les aspects sociaux du dogme)*, který dokonce uvádí fraternitu z El-Abiodh jako příklad opravdu katolicky pojímaného mezináboženského dialogu založeného na hlubokém důrazu na vášnivě a obětující se lásku Krista pro všechny lidi. Srov. LUBAC, Henri. *Katolicismus*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 174n. Srov. též DANIELLOU Jean. *Dieu et nous*. Paris: Éditions Grasset, 1965, s. 11n. Srov. k tomu též LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 102-103.

¹³⁴ Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 251.

¹³⁵ Tamtéž, s. 251-252.

službě. Zamýšlí komunitu „misionářských mnichů“ opřenu o zkušenost, kterou učinil výše zmíněný solitér foucauldovské spirituality P. Albert Peyriguère. To se však nezdaří a Champenois později spoluzakládá kněžskou fraternitu *Kněžská jednota Jesus-Caritas (Union sacerdotale Jésus Caritas)*.

Původní komunita v El-Abiodh se posouvá od „kartouzy“ směrem k nové zkušenosti misijního zápalu, po němž volal pontifikát papeže Pia XI. El-Abiodh se tak stává duchovním centrem, které přitahuje mnoho lidí. Komunita je vnímána jako znamení nové přítomnosti církve ve světě. Roku 1935 vzniká film o životě Ch. de Foucaulda „*Volání ticha*“ (*L'appel du silence*), na kterém se podílejí i bratři. Roku 1938 je v místě Foucauldova posledního odpočinku v El Goléa vysvěcena kaple, kde se Voillaume setkává s Magdaleine Hutinovou, která o rok později zakládá fraternitu *Malých sester Ježíšových (Petites Soeurs de Jésus)*.¹³⁶

Do slibného rozvoje fraternity Malých bratří ovšem významně zasáhl vývoj situace v hitlerovském Německu, jakož i plíživá expanze komunistických myšlenek. Na obě nebezpečí v krátkém sledu ostře reaguje i magisterium.¹³⁷ Voillaume zmiňuje rozhovory, které na toto téma vedl a ve svých pozdějších reflexích se k nebezpečí moderního totalitarismu, jeho svodům,

---

¹³⁶ Vztah k sestře Magdeleine Voillaume popisuje jako skutečné duchovní přátelství muže a ženy, založené na hlubokém respektu, ale také rozdílnosti mužského a ženského způsobu vnímání skutečnosti: muž jako racionální tvor strukturující skutečnost a intuitivní žena hlouběji pronikající do syntézy lidského a božského v dění Ducha. „Je représantais la raison de l'homme. L'homme raisonne, la femme est intuitive. Lorsqu'elle est saisie par la grâce de Dieu, elle va plus loin, parce qu'elle ne s'y oppose pas. APE, Interventions au chapitre général, červen 1991. Text cituji podle LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 224.

¹³⁷ Jsou to známé encykliky papeže Pia XI. z března roku 1937 *Divini Redemptoris* (o bezbožeckém komunismu) a *Mit brennender Sorge* (o situaci katolické církve v Německu). K tomuto pohybu v církvi lze jistě připočítat i připravovanou, ovšem nevydanou encykliku téhož pontifika *Humani generis unitas*. K tomu viz výborná studie PASSELECO, Georges, SUCHECKY, Bernard. *Die unterschlagene Enzyklika. Der Vatikan und die Verfolgung der Juden*. München: Carl Hanser, 1997.

ale především jeho neslučitelnosti s povoláním křesťanů ve světě několikrát vrací.¹³⁸ Komunita přesto prosperuje a rozvíjí se. V souvislosti s tím ale řeší mnohé staré otázky: je třeba trvat na onom přísném režimu nočních modliteb? Je nedostatek spánku slučitelný s teologickou intelektuální formací noviců? Jaké je místo ordinovaných v komunitě? Jde tedy znovu o osud fraternity v základech: co je jejím zaměřením a obsahem jejího specifického povolání v církvi.

Otázka spánku je řešena odkazem na Foucauldovo chápání noční modlitby jako následování Ježíšových nočních modliteb a prodlévání s Otcem, vztahem ke getsemanskému spánku apoštolů uprostřed dramatu Ježíšovy agónie,¹³⁹ jakož i poukazem k veliké tradici mnišského rytmu dne. Téma ordinací je integrováno do kontextu spirituality bratrství, tj. koná se v kapli bratří a je slavností celé fraternity. Tyto a podobné otázky přizpůsobené adaptace forem modlitby a života se pak stávají kontextem úvah o opravdu přítomné spiritualitě.

Na začátku válečného roku 1939 mají bratři už 12 členů. V květnu téhož roku slaví společně ordinaci bratra Noëla. V průběhu války však je Voillaume povolán jako překladatel do Touggourtu. Celý Maghreb je válkou významně zasažen, dochází k značné dezorganizaci státní infrastruktury a bratři sami se podílejí na distribuci humanitární pomoci. Na konci válečného konfliktu Voillaume zhodnocuje svou duchovní zkušenost a duchovní zkušenost Malých bratří a píše své první významnější práce o duchovním tvaru fraternit a duchovním dědictví Charlese de Foucaulda. První práce se jmenuje *Prozřetelnostní misie otce Charlese de Foucaulda a uskutečnění jeho projektu fundace (La Mission providentielle du père Charles de Foucauld et la réalisation de ses projets de fondation)*. Tato zhruba stostránková práce z roku 1944 se týká

---

¹³⁸ Mám tu na mysli především jeho četné texty publikované v 50. a 60. letech (*Au coeur des masses a Lettres aux fraternités*). Tématu se podrobněji věnuji v další části, s. 68n.

¹³⁹ Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 267.

obecných cílů fraternity, v níž zdůrazňuje především prohloubení tajemství skrytého života v Nazaretě vázané na „dostatečnou přítomnost ducha otce Foucaulda“, a to v „chudobě a v práci.“¹⁴⁰

Téhož roku zakládají bratři podle vzoru Foucauldovy poustevny v Hoggaru, poustevnu na Djebel-Adssa jako místo pro duchovní reflexi nad texty Foucauldovými, ale především jako místo modlitby. Všeobecné uznání dílu fraternit v době války a těsně po ní vede k dalšímu rozvoji jejího díla do světa měst. V konsitutcích z roku 1947 se objevuje motiv sdílení života v dělnickém prostředí v křesťanských zemích, které se postupně dechristianizují. Jde o to „představit si přítomnost církve v dělnickém světě.“¹⁴¹ Hledání nového tvaru života fraternit je tak jednak plodem reflexe nad úkolem a povoláním foucauldovských komunit, je ale zároveň plodem širšího úsilí po nové formě přítomnosti křesťanů ve světě. V tom smyslu je třeba připomenout paralelní aktivity podobně smýšlejících křesťanů: Madeleine Delbrêlové,¹⁴² misie dělnických kněží sv. Petra a Pavla v marseillských docích kolem Jacquese Loewa OP jako odnož velkého projektu *Mission de France*, který začíná už roku 1941.¹⁴³

Po skončení války vychází Voillaumova první knižní práce *Fraternity otce Foucaulda* –

---

¹⁴⁰ VOILLAUME René: *La mission providentielle du Père Charles de Foucauld et les règlements des Fraternités*, «Les Petits Frères de Jésus» 24, 1983, nn. 95-96, 21. Text zmiňuje též RECONDO: op.cit., Capítulo I. El marco histórico. Dostupné na <http://www.carlosdefoucauld.org/Biografias/Rene-Voillaume/Voillaumetxt.htm> (10. března 2013).

¹⁴¹ VOILLAUME: *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 358.

¹⁴² Z jejího díla bezesporu stojí za zmínku *Missionnaires sans bateau - les racines de la mission* (Saint-Maur: Parole et silence, 2000) či její dopisy *Éblouie par Dieu / correspondance 1 : 1910-1941*. (Montrouge: Nouvelle cité, 2004). První práce vyšla i v českém vydání jako DELBRÊLOVÁ, Madeleine. *Misionáři bez lodi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. Delbrêlová hledá novou integraci evangelia do světa a nový misionářský zápal : křesťan má misijní území okolo sebe. Srov. tamtéž, s. 47.

¹⁴³ O projektu se Loew velmi zevrubně vyjadřuje ve druhé kapitole zmíněné knihy rozhovorů s Dominiquem Xardelem. Srov. LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*. Paris: Le Centurion, 1988, s. 47-174. Duchovní zkušenost dělnických kněží Loew zhdnocuje také ve svých rekolekcích pro papeže Pavla VI. ve Vatikáně roku 1970, dva roky po René Voillaumovi. Promluvy vyšly i v českém překladu jako LOEW, Jakub. *Ježíš nazývaný Kristus*. Řím: Křesťanská akademie, 1975. O dělnických kněžích a reflexi této duchovní zkušenosti pojednává podrobněji tamtéž, 81n.

Mise a duch (Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit),¹⁴⁴ která se setkává s vřelým přijetím u mnoha církevních autorit, mimo jiné i kvůli stále silnější rezonanci Foucauldova jména (nejen) ve francouzské církvi.¹⁴⁵ Voillaume začíná publikovat ve významných duchovních časopisech včetně *La Vie Spirituelle*.¹⁴⁶

Roku 1947 je spuštěna první dělnická fraternita v Aix-en-Provence díky masivní podpoře místního biskupa **Mons. Charlese de Provençères**: fraternitu nejen schvaluje, ale považuje ji za přirozený rozvoj povolání a spirituality Malých bratří.¹⁴⁷ Na rozdíl od Loewovy *Misie dělnických kněží sv. Petra a Pavla* se ovšem u dělnické fraternity zdůrazňuje kontemplativní, nikoli přednostně pastorační ideál přiblížení. Proto se jich také nedotkla velká krize ohledně dělnických kněží v pozdějších letech. Na konci dubna téhož roku začíná pracovat v jedné marseillské továrně také Malá sestra Magdeleine.¹⁴⁸

2.4 Mezi dělníky a do světa měst: nová přítomnost v proměňujícím se světě

Logika rozvoje nakonec přivádí Voillaumea k tvůrčí práci na definování ideálu fraternit, k němuž dochází v sérii dopisů z konce 40. let. Ty jsou vydány pod souhrnným názvem *V srdci*

---

¹⁴⁴ Srov. VOILLAUME René. *Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit*. Paris: Cerf, 1946.

¹⁴⁵ Voillaume v té souvislosti zmiňuje právě interpretační význam své knihy pro chápání Foucauldova významu pro život církve v novém století. Srov. dopis Mons. Richauda, který cituje VOILLAUME. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 340. Richaud ovšem Voillaumea varuje také před negativními důsledky tzv. dělnických fraternit, zejména ohrožení kontemplativního základu spirituality Malých bratří. Tím možno říci anticipuje pozdější krizi tzv. dělnických kněží a její ukončení zásahem Říma.

¹⁴⁶ Srov. článek „Les fraternités du Père du Foucauld“ (*La vie spirituelle*, 312/1946), kde představuje dílo Charlese de Foucaulda, jeho duchovní zkušenost i základní tvar fraternit. (Tamtéž, s. 550-558). Není bez zajímavosti, že foucauldovské spiritualitě je věnována celá jedna třetina čísla (srov. tamtéž, s. 537-567).

¹⁴⁷ VOILLAUME. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 347.

¹⁴⁸ Tento projekt ovšem neměl dlouhého trvání, protože sestra Magdeleine se musela brzo vrátit k řízení fraternit Malých sester jako jejich generální představená. Ve svých deníkových záznamech zachycuje tuto epizodu jako pocit naplnění původního povolání Malých sester a odchází s velkým pohnutím. Srov. PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*, s. 232-235.

mas – zasvěcený život Malých bratří otce Foucaulda (*Au coeur des masses - La vie religieuse des petits frères du père de Foucauld*) roku 1950 a způsobí svého druhu fascinaci.¹⁴⁹ V recenzi, která vyšla následujícího roku v prestižním časopise *Vie spirituelle*, je spiritualita Malých bratří představována jako spiritualita „úplné obnovy“, která žije „v korespondenci se stavem rozvíjející se společnosti.“¹⁵⁰ Podstatný je právě aspekt nového tvaru duchovního života mezi klasickými mnišskými kontemplativními řády a aktivními kongregacemi apoštolského života. Fraternity otce Foucaulda tak kladou otazník nad onou klasickou opozicí mezi životem činným a rozjímavým. To vyvolá i obtížné otázky v kanonickém chápání statutu Malých bratří.¹⁵¹ Voillaume musí hodně cestovat a vizitovat fraternity, které postupně vznikají po celém světě a snaží se foucauldovský ideál transformovat a přizpůsobovat různým situacím: opuštění a chudí v biblickém smyslu tu nejsou už jen muslimové v zemích, kde tisíce kilometrů není ani jeden kněz,¹⁵² nýbrž i „chudí“ v zemích původně křesťanských, kteří často ztrácejí vědomí své lidské důstojnosti a ztratili kontakt s živou církví. Jde tu o reflexi odcizení dělnictva křesťanskému ideálu směrem k ateistické „mystice osvobození“, kterou nacházejí v komunistickém materialismu. Je-li tento ideál zřetelně mimo perspektivu jejich života, toto odcizení se přirozeně prohlubuje. Církev pro ně nereprezentuje tyto „chudé“, a je-li odcizeno intuitivní poznávání pravd víry v žité zkušenosti,

---

¹⁴⁹ LAUNAY (*René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 153) hovoří o epochálním významu knihy pro celou generaci seminaristů let padesátých i obrovského rozšíření knihy. Druhé vydání vyšlo hned o dva roky později. Dalších vydání se prodalo více než 200000 kusů jenom ve Francii. Kniha byla nedlouho poté přeložena do italštiny tehdejší sekretářem papeže Pia XII. Mons. Montinim. Následoval bezpočet překladů do mnoha dalších jazyků včetně češtiny.

¹⁵⁰ *La Vie Spirituelle* 421/1951, s. 431.

¹⁵¹ Srov. LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 137-138.

¹⁵² Narážím tady na Foucauldovu reflexi života uprostřed „nevěřících“: „Vést tento život Nazareta ne v tolik milované Svaté zemi, nýbrž mezi lidmi nejvíc nemocnými, nejvíc opuštěnými. (...) Božskou hostinu, jejímž přísluhovatelem jsem se stal, je třeba podávat ne příbuzným, bohatým sousedům, ale kulhavým, chudým duším, které nemají kněze. (...) V mládí jsem prošel Alžírsko a Maroko. V Maroku, velkém jako Francie, s deseti miliony obyvatel, není ani jeden kněz... Žádný národ se mi nezdál tak opuštěný jako tento.“ SIX: op.cit., s. 79. Cituji z českého překladu SIX Jean-François: *Život Karla de Foucaulda*. [b.n.], [b.v.], [b.m.], s. 68.

bude i nauka církve v zásadě nepřístupná.¹⁵³ V tom smyslu je nezbytné provést několik reforem směrem k flexibilnější adaptaci na výzvy tohoto života. Jedná se tu o přizpůsobení řeholního oděvu, který má být v dělnických komunitách nadále pouze „jednoduchý a chudobný“, s Foucauldovým symbolem srdce probodeného křížem a opuštění charakteristického mnišského vousu. Řeholní oděv v původním smyslu má být používán pouze pro liturgické slavnosti v kapli. Dalším – tehdy stále ještě delikátním problémem – je užívání francouzštiny jako jazyka modlitby hodinek.¹⁵⁴ Dalším – i kanonicky významným posunem – je důraz na úplnou rovnost mezi bratry bez ohledu na jejich ordinaci. Od roku 1951 pak nemusí být převor komunity knězem.

Klasický důraz na vztah k východním ritům má být přizpůsobeně adaptován vzhledem k jejich kanonické tradici.¹⁵⁵ Lze to chápat jako další znamení otevřenosti a citlivosti, s jakou se snaží vstupovat do nových prostředí. V textech tohoto raného období (*Au coeur des masses* a *Lettres aux fraternités I. Témoins silencieux de l'amitié divine*) se ostatně dotýká především oné radikálně personalistické perspektivy křesťanského setkání s lidmi: vědomí, že Malý bratr sdílí nejen setkání s Bohem, ale tlumočí i hodnotu a pravou tvář člověka, jak ho poznáváme v Kristu.¹⁵⁶ Je tedy znamením Boží lásky, která se žádného prostředí, v němž člověk pobývá, neštítí, ale vychází vstříc. To se týká i trpělivého snášení „nejistot, strádání, područí a

---

¹⁵³ K historickému kontextu WATTEBLED, Robert, MAYEUR, Jean-Marie. *Stratégies catholiques en monde ouvrier dans la France d'après-guerre*. Paris : De l'Atelier, 1990. Autor se mimo jiné zmiňuje i o Madeleine Delbrêlové a dělnických kněžích. Odkaz na knihu podává též LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 142.

¹⁵⁴ Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 350n.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 361n. Není bez zajímavosti, že v téže době se dokončuje práce na Kodexu východního kanonického práva (*Codex Iuris Canonici Orientalis - CICO*), který potom nabývá účinnosti postupně na základě vyhlášení několika motu proprio v průběhu závěrečné fáze pontifikátu papeže Pia XII. v 50. letech. První z těchto motu proprio je *Crebrae allatae sunt* z 22. února 1949 ohledně manželského práva východních církví.

¹⁵⁶ Srov. např. VOILLAUME René: *Lettres aux fraternités I. Les témoins silencieux de l'amitié divine*, s. 227nn.

utrpení.“¹⁵⁷

Na konci čtyřicátých let významně přibývá noviců. Roku 1948 – v době Voillaumovy práce na jeho *opus magnum* - dochází i k posunu v praxi noviciátu Malých bratří. K prohloubení kontemplativní formace a hlubší identifikaci se semitskou kulturou se součástí noviciátu stávají kratší pobyty v poušti, ovšem nikoli v konkrétní poustevně, nýbrž společné putování. Jde tu tedy nejen o prohloubení kontempace v duchu starých otců pouště a Ch. de Foucaulda, ale i o realitu nomádského života, tak typického pro židovskou (ale i arabskou a berberskou) kulturu. Jde tedy o noviciát v pohybu (*en marche*).¹⁵⁸ Tato zkušenost bratry učí duchovní chudobě a prostotě. Zdůrazňuje se v té souvislosti nutnost přítomnosti eucharistie v každé fraternitě. V tomto kontextu tak Nejsvětější svátost skutečně vystupuje jako „stan přítomnosti“ Boží uprostřed putujícího lidu.¹⁵⁹ Smysl noviciátu Malých bratří Voillaume vymezuje jako „přípravu k zasvěcenému stavu být tichým, pokorným a skrytým svědkem absolutní Boží lásky uprostřed lidí.“¹⁶⁰

Slibný počátek nového projektu přítomnosti v odcizeném světě dělníků ale brzo prochází značným otřesem. Ač se krize bezprostředně nedotkla dělnických fraternit kvůli jejich kontemplativní povaze a minimální účasti kněží, Voillauma krize okolo dělnických kněží hluboce zasáhla. Došlo také k odsouzení, resp. umlčení některých významných dominikánských teologů a přátel Reného Voillauma (Chenu, Congar, Féret a Boisselot). Ke krizi se několikrát vyjádřil i v komunikaci s Malými bratry. Ve svých prvních dopisech fraternitám píše: „Chápu, jak bolestné

---

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 326-327.

¹⁵⁸ VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 373.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 375-376.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 357.

je utrpení, které k nám přichází po cestě církve.“¹⁶¹ Problém naléhavě diskutuje i s Jacquesem Maritainem. Nejde tu přirozeně jen o nepochopitelné rozhodnutí magisteria, ale i o nebezpečí, které plyne z důsledků takového jednání, tj. o prohloubení zmíněného odcizení světa dělníků a upevnění pozice marxismu jako jakési alternativní doktríny osvobození a vykoupení. Krize dělnických kněží trvala fakticky až do poloviny 60. let, kdy se v době vrcholícího koncilu francouzští biskupové rozhodli tuto zkušenost znovu zhodnotit a znovu povolili možnost, aby kněží vykonávali dělnickou práci.¹⁶²

Mezitím dochází i k významnému posunu geopolitickému. Postupný proces dekolonizace zasahuje významně i francouzské dominium v Maghrebu.¹⁶³ Jedná se o analogický konflikt k problému dělnických kněží: bratři se dostávají do obtížné pozice mezi solidaritou s oběťmi a chudými a příslušností ke kultuře země, která se dostává do válečného konfliktu.¹⁶⁴ Jde o to uchovat smysl pro křesťanské chápání problému a pro odlišení mezi politickým a duchovním řešením konfliktu.¹⁶⁵ Voillaume nakonec sám přispěje k posunu v jednání s vyhnaným marockým sultánem Mohamedem V. a k dosažení konečné dohody roku 1955. I tak se El-Abiodh ocitá v nebezpečné zóně a po tragické epizodě s napadením kamionu fraternity a zabitím jednoho z bratří, dochází k odchodu noviců z El-Abiodh.¹⁶⁶ Voillaume i sestra Magdeleine se snaží chápat

---

¹⁶¹ VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités I*, s. 245. Ke krizi ohledně dělnických kněží srov. také zmiňovaný článek V. Ventury. VENTURA, Václav. *Mission de France*, s. 33-38.

¹⁶² LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*, s. 115-117.

¹⁶³ Mám tu na mysli Alžírskou válku v letech 1954-1962, která vedla k vyhlášení *Alžírské demokratické a lidové republiky* roku 1962 a ukončení francouzského protektorátu v Maroku smlouvou z roku roku 1955.

¹⁶⁴ I tady je odraz Foucauldova životního příběhu nesmírně zajímavý: Foucauld se ocitl v obtížné situaci povstání senousitů proti francouzské nadvládě a proti své vůli se musí chránit. Povstání senousitů nutí Francouze ustupovat a tato území se stávají dějištěm kmenových válek a drobných konfliktů s katastrofálními následky. Nakonec se – zrazen od jednoho ze svých přátel – sám stává obětí tohoto konfliktu.

¹⁶⁵ Srov. VOILLAUME. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 350.

¹⁶⁶ Událost úmrtí bratra Maurice se připomíná v II. svazku jeho *Dopisů fraternitám*. Srov. VOILLAUME. *Lettres aux fraternités II*, s. 143.

tuto smrt - v analogii s Foucauldem - jako sémě života a naděje. Bratři jsou povoláni sdílet i tyto situace, jelikož jsou znamením univerzální lásky a univerzálního bratrství v duchu bratra Charlese. Logika povolání Malého bratra a Malé sestry znamená vytrvat v tomto životě s ostatními.¹⁶⁷

Padesátá léta jsou i léta velikého rozvoje foucauldovské duchovní rodiny (*Famille spirituelle de Charles de Foucauld*). Rozvíjí se nejrůznější foucauldovské komunity¹⁶⁸ a uskutečnily se dvě významné události: velká pouť foucauldovské rodiny do poustevny otce Charlese v Béni-Abbès roku 1955 a připomínka stoletého narození zakladatele, společně s oslavou 25. výročí založení komunity v El-Abiodh roku 1958. K tomuto výročí vycházejí některé významnější texty o foucauldovské spiritualitě, mimo jiné *Duchovní cesta Charlese de Foucaulda* (*Itinéraire spirituel de Charles de Foucauld*) od jeho nejvýznamnějšího životopisce J.-F. Sixe.¹⁶⁹ Slavnosti provází i pouti po životních cestách otce Charlese a vrcholí bohoslužbou s papežem Piem XII. v bazilice sv. Petra v Římě.¹⁷⁰

Voillaume se jako převor stává „poutníkem fraternit“,¹⁷¹ což ho podle jeho vlastních zápisků zmáhá, na druhé straně však v pravém slova smyslu zakouší duchovní situaci křesťana

---

¹⁶⁷ „Nemohli jsme si vybrat, neměli jsme na vybranou: jsme tu pro všechny.“ Text cituje LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 171.

¹⁶⁸ Jedná se o tato společenství: **Knežskou fraternitu** (*Fraternité sacerdotale*) založenou roku 1951 (dnes se k fraternitě hlásí asi 3500 kněží v 41 zemích), **Fraternitu Jesus – Caritas** (*Fraternité Jesus-Caritas*) založenou roku 1952 (dnes mají cca 220 členů v 26 zemích), **Sekulární fraternitu Charlese de Foucaulda** (*Fraternité Seculière*), založenou roku 1950 (v současnosti má asi 6000 členů v 46 zemích světa). Voillaume sám roku 1956 založil **Malé bratry evangelia** (*Petits Frères de l'Évangile*). Mají 75 členů v 17 zemích. O tom dále v mé souborné práci *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu* (KTF UK, 2012), 63-64. Dobrý přehled podává také DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916*, 139-162.

¹⁶⁹ Srov. SIX, Jean-François. *Itinéraire spirituel de Charles de Foucauld*. Paris: Le Seuil, 1958. O 5 let později, roku 1963, vychází jeho klasický životopis *Vie de Charles de Foucauld*. Paris: Le Seuil, 1962. Byl přeložen také do češtiny: SIX, Jean-François: *Život Karla de Foucaulda*. [b.n.], [b.v.], [b.m.].

¹⁷⁰ O události zpravuje LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 173. Uvádí, že k říjnu roku 1958 měli Malí bratři 52 fraternit v 7 regionech a 208 bratří s věčnými sliby.

¹⁷¹ Jedná se o termín, který používá LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 175.

jako *homo viator*.¹⁷² V této době vznikají cykly dopisů později vydaných ve čtyřech svazcích v průběhu šedesátých a na počátku sedmdesátých let jako *Dopisy fraternitám*.¹⁷³ Fraternity rozvíjejí svou duchovní zkušenost konfrontací s novými kulturami i prostředími, v nichž se nacházejí. Univerzálnost povolání tu tak roste s univerzálností rozšíření. Konfrontace s novými výzvami vede k novým úvahám o formě přítomnosti v mnohotvárném světě, který se rychle mění. Jak uvidíme později, Voillaume se ve svých textech stále znovu vrací k této zkušenosti nomádství geografického, kulturního i duchovního, která se mu stává odrazem univerzálnosti povolání Malých bratří tváří v tvář novým výzvám.¹⁷⁴

Ještě během předkoncilní doby Voillaume hledá i odpovědi na otázky týkající se dnešní evangelizace, včetně obtíží adaptace, resp. inkulturace.¹⁷⁵ Vidí rozdíly v myšlení, které vedou k nepochopení např. velkých kultur Východu, jako je Indie, ale také bariéry v evropském pojetí liturgie, které je jiným kulturám vzdáleno, včetně užívání latinského liturgického jazyka. V tom smyslu i jeho bratři sami začínají užívat liturgická roucha přizpůsobená místní kultuře. V mezích připouštěných magisteriem začínají také užívat místní jazyk – např. vietnamštinu – pro liturgická čtení.¹⁷⁶

Hodina rozkvětu fraternit se kryje s velkou hodinou koncilu, která Voillauma velice

---

¹⁷² Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 449n.

¹⁷³ První svazek z roku 1960 má podtitul *Tiší svědkové přátelství s Bohem (Témoins silencieux de l'amitié divine)*, druhý svazek pak téhož roku jako *Kvůli Ježíšovi a evangeliu (À cause de Jésus et de l'Évangile)*. Třetí svazek vychází roku 1966 s podtitulem *Po cestách lidí (Sur le chemin des hommes)*, a konečně poslední čtvrtý svazek roku 1974, poněkud volněji přeloženo jako *Vidět Boha ve městě (Voyants de Dieu dans la cité)*.

¹⁷⁴ Srov. např. debaty o přizpůsobené obnově řeholního života na kapitule roku 1966. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples*, s. 466-467.

¹⁷⁵ Termín je posléze oficiálně lexikalizován v encyklice papeže Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* z prosince roku 1975. Srov. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi_lt.html (10.4.2013)

¹⁷⁶ Informaci bez uvedení zdroje podává LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 194.

zasáhla jako čas nové naděje a nových letnic.¹⁷⁷ Voillaume se aktivně podílí na předkoncilním, koncilním i pokoncilním dění vlastními příspěvky k tématům, které se týkají obnovy zasvěceného života a způsobu oné nové přítomnosti ve světě dnešní doby. V tomto smyslu se jedná o jakousi novou definici adaptace, resp. inkulturace v pastorační strategii církve. Významným příspěvkem je jeho text *Co svět očekává od koncilu (Ce que le monde attend du concile)*:¹⁷⁸ základními důrazy jsou chudoba a láska k člověku. Chudoba není jen evangelní svoboda nefixovaná na materiální statky, je to také ochota se ptát, zda pojetí chudoby, které praktikují nejrůznější instituty zasvěceného života i církev jako celek se skutečně dotýká chudoby současného člověka. Posláním církve je:

„žít tyto evangelní hodnoty způsobem, který je lidem srozumitelný, obzvláště v době, kdy je toto znamení (tj. chudoba – *pozn. aut.*) významnější než kdykoli před tím.“¹⁷⁹

Láska k člověku je pro Voillauma – stejně jako pro staré mnichy - *opus pacis*, hledání nového řešení konfliktů lidí mezi sebou. Církev stále ještě zastává významnou pozici v některých zemích, a právě proto je naléhavě konfrontována s otázkou budování opravdu humánní společnosti.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Srov. VOILLAUME, René. *Lettres au fraternités III*, s. 133-134.

¹⁷⁸ Poprvé byl publikován v kolektivní práci *Koncil pro naši dobu (Un concile pour notre temps)*. V edici *Rencontres* ho vydalo nakladatelství Cerf v Paříži roku 1961.

¹⁷⁹ Text v příloze cituje LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 250-252. Cituji a překládám z této edice.

¹⁸⁰ „Le deuxième signe de l'Église, et il est plus grand que le premier, c'est le signe du véritable amour de l'homme et du respect qu'on lui doit. Là encore, l'Église doit subir des transformations dans la manière dont elle a jusqu'à présent manifesté ce signe. Certes, les oeuvres d'assistance, de charité miséricordieuse, de cette charité très tendre envers tous ceux qui souffrent, ces oeuvres demeurent; mais elles ne suffisent pas. Tout d'abord, en beaucoup de cas oeuvres sera retirée à l'Église. Il y a, et surtout il y aura une sorte d'appauvrissement de l'Église dans la choix de ses signes, du fait qu'elle ne peut plus, en certains pays, avoir ses écoles, son enseignement, ses hôpitaux. Ce dont le monde a soif maintenant, partout où l'amour de l'homme doit s'exprimer, ce que le monde attend de l'Église, c'est une attitude qui puisse réellement préparer, d'une manière efficace, la paix entre les hommes [...] J'avoue qu'en parcourant les pays où l'Église est solidement établie depuis des siècles, où une société traditionnellement chrétienne s'épanouit, où fleurissent encore des vertus chrétiennes, et en constatant, dans ces mêmes pays, une misère dont nous n'avons pas idée en Europe, on peut difficilement échapper à cette question:

Voillaume intenzivně komunikuje s biskupy,¹⁸¹ ale také teology a duchovními vůdci jako např. s představeným komunity v Taizé Rogerem Schutzem. Stává se konzultorem *Papežské rady pro dialog s nevěřícími*. Mezitím cestuje po všech kontinentech a s podivuhodnou senzitivitou komentuje situaci různých částí světa. Je „angažovaným“ pozorovatelem situace: vyjadřuje se k situaci rozděleného světa (např. komentáře o situaci na Kubě a v Latinské Americe), k dvojí tváři islámu (komentáře ze Saudské Arábie) či k odpovědnosti Západu za celou řadu ekonomických, sociálních a politických problémů třetího světa. Jde mu ale i o opravdovou velkorysost, evangelní svobodu křesťanů chápat euroamerický ekonomický a politický systém za prozatímní, a tím i o otevřenost pro odlišné způsoby myšlení a kulturní hodnoty jiných národů. Tím, že křesťané často přehlížejí realitu nespravedlnosti danou rozdělením světa a nestejnou distribucí materiálních a duchovních statků, nedokážou se dostatečně solidarizovat s nejchudšími tohoto světa.¹⁸² Launay připomíná i jeho kontakty s projektem P. Lebreta „*Économie a humanismus*“ (*Économie et humanisme*), který se snažil hledat odpovědi na otázky odpovědného rozvoje podle norem křesťanské sociální nauky. Lebreť byl ostatně i inspirátor mnoha z myšlenek sociální encykliky papeže Pavla VI. *Populorum progressio* z března

---

«Comment l'Église n'affirme-t-elle pas avec plus de force qu'elle a souci des pauvres, et comment ne met-elle pas plus de vigueur à rappeler aux chrétiens qu'ils doivent prendre les moyens nécessaires pour transformer de telles conditions de vie en une société plus humaine?» Tamtéž, s. 252.

¹⁸¹ Intenzivně komunikuje především s představiteli církve ve třetím světě, v Africe a latinské Americe (např. s brazilským biskupem Helderem Camarou), ale také s patriarchou melchitů Maximem IV., kardinálem Suenensem a dalšími. O tom dále LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 183-4.

¹⁸² „Comme nous, peuples d'Occident, faisons figure de riches! De même, comme certains de nos manières d'être, de nous exprimer, certains de nos rapports sociaux paraissent grossiers à côté de ceux de ces peuples riches de la sagesse de ceux qui sont pauvres des biens de la terre! Comme nous avons un long chemin à faire pour intégrer ces valeurs dans la vie de nos fraternités! Petits Frères d'Occident, vous avez à vous dépouiller de bien de conceptions, de bien des manières de réagir au sujet de vos relations mutuelles! N'oubliez pas que le fondement de la délicatesse, de l'effacement, de la vraie politesse de l'âme est une *humilité* vraie, profonde, suffisamment clarivoyante pour nous rendre discrets, réceptifs, plus silencieux et plus petits, plus attentifs et respectueux des valeurs humaines dont nous sommes, pour longtemps, incapables de deviner toute la richesse.“ VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités III*, s. 128.

roku 1967.

2.5 Poutník a kazatel: výzva evangelia slovem i životem

V druhé polovině 60. let a v letech sedmdesátých se Voillaume stává vyhledávaným exercitátorem po celém světě pro kněze, řeholníky i laiky. Roku 1968 je dokonce pozván papežem Pavlem VI., aby uspořádal pravidelné exercicie pro papeže a pro kurii ve Vatikánu.¹⁸³

Voillaume reaguje na krizi náboženského života na Západě a specificky na krizi řeholního života. I přes nutné změny v praktických otázkách řeholního života (oděv, formy zbožnosti, pojetí autority a bratrství) upozorňuje na nezbytnost skutečného kontemplativního a liturgického života a na nebezpečí redukce řeholního povolání na pouhý plochý humanismus.¹⁸⁴ Smysl reforem je posílit hloubku a šíři přítomného úkolu řeholníků a řeholnic, nikoli pouze uvolnit pravidla pociťovaná jako zastaralá a nesrozumitelná.¹⁸⁵

Roku 1966 Voillaume odchází z vedení Malých bratří Ježíšových a stává se převorem Malých bratří evangelia.¹⁸⁶ Tím zůstává až do roku 1976. V sedmdesátých letech vychází také celá řada jeho knih, ať už jsou to přepisy přednáškových celků pro nejrůznější skupiny nebo pojednání na konkrétní teologická témata.¹⁸⁷ Přesto dál cestuje a vizituje fraternity Malých bratří i sester v Tre Fontane, v Kamerunu, ve Středoafričské republice. Roku 1983 si připomíná

---

¹⁸³ Exercicie jsou vydány i tiskem (*Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI.* Paris: Fayard, 1969) a jsou vydána také v českém překladu jako *Duchovní cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně* (Řím: Křesťanská akademie, 1975).

¹⁸⁴ Srov. např. VOILLAUME, René. *La contemplation aujourd'hui*. Paris: Cerf, 1971, 74n. Srov. níže s. 125.

¹⁸⁵ Více o tom srov. VOILLAUME, René. *Relations interpersonnelles avec Dieu*. Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1967, s. 9n.

¹⁸⁶ K jejich spiritualitě srov. DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916*, s. 150-152.

¹⁸⁷ *La vie religieuse dans le monde actuel* (Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1970), *La contemplation aujourd'hui*. (op.cit., 1971), *Où est votre foi?* (Paris: Cerf, 1971), *Entretiens sur la vie religieuse – Retraite à Beni Abbès* (Paris: Cerf, 1972), *Lettres aux fraternités, t. IV: Voyants de Dieu dans la cité*. (Paris: Cerf, 1974) *Ma chair pour la vie du monde* (Paris: Cerf, 1974), *Laissez là vos filets!* (Paris: Cerf, 1975), *L'Éternel Vivant*. (Paris: Cerf, 1977).

padesáté výročí založení původní komunity Malých bratří bohoslužbou v bazilice Sacré-Coeur. Cestovat nepřestane ani v letech devadesátých, kdy navštěvuje komunitu Malých sester Božského srdce v Bangui ve Středoafričské republice a roku 1995 slaví devadesáté narozeniny bohoslužbou v římských *Tre Fontane*. Roku 1998 píše svoji poslední dokončenou práci, zmiňovaný bilanční životopis *Charles de Foucauld a jeho první učedníci*. Jedná se o nejrozsáhlejší Voillaumovu knihu po klíčovém textu *V srdci mas*.¹⁸⁸ Práce zachycuje zrod a rozvoj fraternit Malých bratří, ale i jiných foucauldovských komunit od počátků až po konec 90. let. Voillaume v ní s neobyčejnou pečlivostí a s citacemi dobových dokumentů líčí celý vývoj této spirituální tradice od Charlese de Foucaulda. Launay ve svém životopise odkazuje na svědectví z roku 1991, že během 80. let Voillaume pracoval na velké biografii svého duchovního vůdce. Ta ovšem „zůstala nevydána“ a autor se ani nezmiňuje, zda její rukopis existuje nebo nikoli.¹⁸⁹

Voillaume se ve vzpomínkách z pozdního období vrací také k velké osobnosti Malé sestry Magdeleine, kterou doprovázel jako kněz, ale také jako bratr v následování příkladu otce Charlese. Sestru Magdeleine, která zemřela tři dny před pádem Berlínské zdi, Voillaume také pohřbíval. V kázání pronesl následující větu, v níž se zračí veliký obdiv k zakladatelce Malých sester:

„Je-li pravda, že lze člověka poznat až v okamžiku jeho smrti (srov. Sir 11, 28), pak je pravda i to, že nám toho zbývá z tajemství naší matky a sestry ještě hodně poznat – z toho, co živilo tento diskretní, zdrženlivý a neobyčejný život.“¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ Má celkem 490 stran.

¹⁸⁹ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 216-217.

¹⁹⁰ Cituji podle překladu v DAIKEROVÁ, Angelika. *Až za hranice: život a spiritualita Malé sestry Magdalény*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 201.

Sestru Magdalénu přežil Voillaume o více než 13 let.¹⁹¹ Na přelomu století už je Voillaume značně zesláblý, roku 2001 je hospitalizován kvůli ledvinové infekci a o dva roky později, 13. května 2003 ve svých 98 letech umírá. Publicita okolo jeho smrti opět potvrdila mimořádný význam této osobnosti: soustrastný telegram převorovi Malých bratří zasílá i papež Jan Pavel II., který v něm zdůrazňuje Voillaumovy zásluhy na hlásání evangelia slovem i životem.¹⁹²

Předtím, než se budeme věnovat další analýze, pokusíme se ve stručnosti načrtnout vývoj spirituálního díla R. Voillauma.

2.6 Nárys vývoje spirituálního díla R. Voillauma

Dílo Reného Voillauma reflektuje vývoj foucauldovské spirituality a rozvoj fraternit Malých bratří a později i jiných větví duchovní rodiny Charlese de Foucaulda. V tomto smyslu jeho životnímu osudu odpovídají i tři základní fáze jeho díla:

*a) období mezi zrodem fraternity v El-Abiodh a publikací klíčového díla **Au coeur des masses** (1933-1950)*

Jak jsme předeslali, jedná se o období formulace základního ideálu fraternit na základě hluboké zkušenosti, kterou učinil v El-Abiodh a s rozvojem dalších foucauldovských komunit (zejména Malých sester Ježíšových), a na základě krystalizace duchovního odkazu bratra

---

¹⁹¹ Není bez zajímavosti, že možná poslední velký rozhovor poskytl České televizi v roce 2001 pro dokument „Na tržišti světa“ podle scénáře V. Ventury.

¹⁹² LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 229.

Charlese. Do tohoto období spadá jeho první publikovaná práce *Prozřetelnostní misie otce Charlese de Foucaulda a uskutečnění jeho projektu fundace (La Mission providentielle du père Charles de Foucauld et le réalisation de ses projets de fondation)* a *Fraternity otce Foucaulda – Poslání a duch (Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit)*. Nejvýznamnějším plodem tohoto období je jeho zdaleka nejdůležitější dílo *V srdci mas: zasvěcený život Malých bratří otce Foucaulda (Au coeur des masses - La vie religieuse des petits frères du père de Foucauld)*. Objevují se také první články v *La Vie Spirituelle* a v nejrůznějších sbornících foucauldovské orientace.¹⁹³ Myšlenky tohoto klíčového díla, jakož i svěží interpretační klíč k evangelním textům ve světle díla Charlese de Foucaulda Voillaume dále rozvíjí ve svých textech z následujícího období.

b) období rozvoje fraternit (1950-1966)

V tomto období se Voillaume přednostně soustředí na rozvoj spirituality Malých bratří a sester. Vznikají jednak první tři svazky jeho rozsáhlých *Dopisů fraternitám*, a pak nejrůznější kratší texty určené fraternitám Malých bratří a sester, jakož i skupinám laiků inspirovaných foucauldovskou spiritualitou. Voillaume ve světle nových skutečností globalizujícího se světa a pod vlivem velké události koncilu nově promýšlí poslání a charisma foucauldovských komunit. Vychází dvě antologie dříve publikovaných textů *Následování Ježíše (À la suite de Jésus, 1965)*¹⁹⁴ a textů o modlitbě *Modlitbou k životu (Prier pour vivre, 1966)*, jakož i jeho zmiňovaný významný text publikovaný na prahu II. vatikánského koncilu *Co svět čeká od koncilu (Ce que le monde attend du concile, 1961)*.

---

¹⁹³ Srov. pozn. 168.

¹⁹⁴ Jedná se o pouze přehlednou antologii z textů *Dopisů fraternitám*, jakož i z knihy *V srdci mas*. Z toho důvodu se mu v následujícím přehledu textů nevěnuji.

c) pozdní období (1967-1980)

V této době se Voillaume stává vyhledávaným kazatelem a exercitátorem po celém světě. Texty z tohoto období významněji odrážejí krizi pokoncilního období. Těžiště se přesouvá od komunikace bezprostředně s fraternitami k širším fórům laiků i zasvěcených osob. Do této kategorie patří dvě knižně vydané cykly promluv pro quebecké řeholníky *Meziosobní vztahy s Bohem (Relations interpersonnels avec Dieu, 1967)* a *Náboženský život dnes (La vie religieuse dans le monde actuel, 1970)*. Pro mladé Malé sestry a Malé bratry před věčnými sliby uspořádal dvoje rekolekce ve Foucauldově poustevně v Béni Abbès (*Rozhovory o duchovním životě, rekolekce v Béni Abbès - Entretiens sur la vie religieuse – Retraite à Béni Abbès, 1972* a *Zanechte své sítě – nové rekolekce v Béni Abbès - Laissez là vos filets! Nouvelle retraite à Béni Abbès, 1975*). Vychází krátké cykly přednášek o konkrétních aspektech duchovního života: o umění kontemplace (*Kontemplace dnes - La contemplation aujourd'hui, 1971*), antologie předchozích textů o věrohodném svědectví univerzálního bratrství (*Bratři všech - Frères de tous, 1967*), o eucharistické zbožnosti (*Mé tělo pro život světa - Ma chair pour la vie du monde, 1974*) a také závěrečný, čtvrtý díl jeho *Dopisů fraternitám (Vidět Boha ve městě – Voyants de Dieu dans la cité)*.

Roku 1968 René Voillaume také káže ve Vatikánu a tyto promluvy vycházejí o rok později jako *Duchovní cvičení se svatým otcem, papežem Pavlem VI. (Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI)*. Mezi texty tohoto typu můžeme zařadit i cykly duchovních cvičení *Kde je vaše víra? (Où est votre foi?, 1971)*. Textům tohoto typu se vymyká spirituálně podaná christologie *Věčný živý (L'Éternel Vivant, 1977)*.

Zpětným pohledem se i tady ukazuje jistá soustředěnost na elementární otázky křesťanské víry, tváří v tvář pokoncilnímu znejistění. Voillaume při vši otevřenosti „prožitkovému“ pojetí spirituality zdůrazňuje závislost zdravé spirituality na porozumění základům víry, jak ho zprostředkovává Písmo a tradice církve.

Veškerá aktivita křesťanů podle Voillauma vychází z reality živé víry, z hloubky Tajemství předávaného tradicí. V tomto smyslu se přítomné svědectví křesťanů děje kontinuálním rozvojem nauky ve věrnosti magisteriu církve. Voillaumovy pozdní texty tak můžeme chápat i jako svého druhu rekontextualizaci některých dogmatických aspektů křesťanské víry ve snaze je pevně ukotvit v jejich spirituální realizaci. Tak se jeho pokus – zejména v knize *L'Éternel Vivant* – jeví jako stále nové hledání přítomné teologie, teologie ukotvené v životě církve a duchovní zkušenosti křesťanů.

Jeho pozdní práci *Charles de Foucauld a jeho první učedníci - z arabské pouště do světa měst* (*Charles de Foucauld et ses premiers disciples. Du désert arabe au monde de cités*, 1998) jsme už představili v kapitole o Voillaumově životě. Je to jakási duchovní závěť, v níž bilancuje svůj život a příběh povolání foucauldovských komunit, jejichž byl součástí. Je to neocenitelný pramen k dějinám spirituality Malých bratří.

2.7 Teologická východiska Voillaumova myšlení

Teologickým východiskem Voillaumova myšlení je *obnovený francouzský novotomismus* (Maritain, Garrigou-Lagrange, Chenu). Nacházíme tu ale i ohlasy tzv. *nouvelle théologie* (Lubac,

Daniélou) a francouzského personalismu (Lacroix, Mounier, Marcel). Personalistický důraz – jak uvidíme – prochází celým Voillaumovým dílem. Voillaume také zajímavě konfrontuje myšlenky významných svědků katolické tradice s klíčovými proudy moderního myšlení: zejména s existencialismem, marxismem či s ideologií monetaristického kapitalismu.

Víra se ve Voillaumově myšlení ukazuje jako hlubinně osobní skutečnost, založená v Božím bezpodmínečném přijetí člověka. Porozumění potřebám člověka a ochota bratří se nasadit v jejich službě je odpovědí na Boží „humanizaci“. Bůh se stal lidskou osobou a jednal s námi jako s osobami. Člověk tak není pouze slávou Boží: Kristus je sláva člověka¹⁹⁵ a on je tak centrem veškerých lidských dějin.¹⁹⁶

Spirituální tradice karmelitánských mystiků *sv. Terezie z Ávily, sv. Jana od Kříže* a *sv. Terezie z Lisieux* je zajímavě integrována do celku foucauldovského zaměření fraternit¹⁹⁷ s jejím důrazem na nazaretský, skrytý život. Voillaume nepochybně čerpá i z dědictví velké obnovy biblické, jak ji nacházíme v tradici jeruzlémské školy založené **Marie-Josephem Lagrange OP** (1855-1938). Jistou nepřímou souvislost lze hledat i s myšlením **Romana Guardiniho** (1885-1968), především s jeho důrazem na obnovu liturgického života a „existenciální“ analýzu duchovní zkušenosti.¹⁹⁸ Voillaume často odkazuje na liturgické tradice Východu i Západu, které nacházíme především v jeho denících a poselství foucauldovským komunitám ve čtyřech svazích

---

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 67-70.

¹⁹⁷ Odkazuji zejména na nauku o modlitbě, kterou rozvíjí v *Prier pour vivre*. Viz níže, s. 109n. Odkazy na karmelitánské mystiky – podobně jako je často nacházíme u Foucaulda lze nalézt na nesčetných místech Voillaumových textů.

¹⁹⁸ Tady mám na mysli zejména jeho práce o křesťanském personalismu *Welt un Person* (Würzburg: Werkbund Verlag, 1939) a vynikající práce o křesťanské existenci *Die Existenz des Christen* (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 1976) studie k rozlišování „křesťanského“ *Unterscheidung des Christlichen* (Mainz: Matthias Grünewald, 1963) a samozřejmě jeho četné studie k liturgii, např. *Vom Geist der Liturgie* (Freiburg im Breisgau: Herder, 1934), příp. *Liturgie und liturgische Bildung* (Mainz: Matthias Grünewald, 1992).

jeho *Dopisů fraternitám (Lettres aux fraternités)*. V duchu liturgického hnutí se snaží připomínat některé podstatné aspekty duchovní zkušenosti, jejíž je liturgická tradice dědicem.¹⁹⁹

V konfrontaci s těmito významnými vlivy meziválečné, předkoncilní i pokoncilní teologie však Voillaumovo dílo přesto působí jako svébytný celek, jako výraz integrální duchovní zkušenosti. Jeho spiritualita se rodí v dialogu mezi „dnes člověka“ a „dnes církve.“ Tím se současnost proměňuje v „přítomnost“: přítomnost Toho, který je „s námi po všechny věky až do konce světa“ (Mt 28,20). Struktury myšlení této *přítomnosti* budou obsahem následující části disertační práce.

---

¹⁹⁹ Srov. např. kapitolu *Exercices et liturgie* v klíčovém díle *V srdci mas*. VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 257-276.

3. Pojetí přítomnosti v díle R. Voillauma

3.1 Úvod

„Spirituální teologie je teologií přítomnosti (*presenza*) a spolu-přítomnosti (*compresenza*), jak se udávají mezi Bohem a lidmi skrze iniciativu samotného Boha [...] *Přítomnění* (*presenzialità*) tak není nic jiného než *zkušenost interpersonálního vztahu*, který je tajemný (*misterico*) a postupný (*graduale*) a který nás ustavuje jako existující.“²⁰⁰ Těmito slovy definuje v personalistickém kontextu smysl a v mnoha ohledech i úkol spirituálně-teologické reflexe někdejší profesor na Truínské univerzitě **Mons. Giuseppe Pollano**. Věřící ustavuje svoji existenci „před“ Bohem, který je mu „přítomný“ a jehož „přítomnost“ postupně zasahuje všechny úrovně jeho existence. Toto vědomí přítomnosti také prohlubuje významnost „absence Boží“: tj. situace člověka odděleného od Boha, a tím také od sebe samého, protože nerealizuje základní skutečnost vlastní vztaženosti k Bohu a k bližním.²⁰¹ Přítomnost či ne-přítomnost Bohu tak rozhoduje o jeho sebeuskutečnění. Míra, v jaké tuto přítomnost udržuje v živé vzpomínce (*memoria*) a udržuje ve službě (*diakonia*), mu dává zakoušet nezměrnost obsahu, ale i rozsahu této přítomnosti.²⁰²

Pojetí přítomnosti, které nacházíme ve spisech (ale i v konkrétním životním svědectví) R. Voillauma, tuto skutečnost činí zásadním momentem jeho duchovního života a také jedním

---

²⁰⁰ POLLANO, Giuseppe. *Dio presente e trasformante. Saggio della teologia spirituale*. Leumann: Torino, 1993, s. 18.

²⁰¹ Srov. např. PENG-KELLER, Simon. *Einführung in die Theologie der Spiritualität*. Darmstadt: WBG, 2010, 29-59.

SICARI, Antonio. *Das geistliche Leben des Christen: Glaubenserfahrung und Wege zur Heiligkeit*. Paderborn: Bonifatius, 2002, 42n. POLLANO, Giuseppe. *Dio presente e trasformante. Saggio della teologia spirituale*, s. 32n.

Srov. též GIOIA, Mario (ed.). *La teologia spirituale*. Roma: Editrice A.V.E., 1991, s. 34n.

²⁰² Odkazují se tu na lingvistické pojetí vztahu mezi obsahem a rozsahem určitého slova či pojmu, jak ho známe z lexikologie: v běžném jazyce platí, že čím větší *obsah* slovo má, tím menší je jeho *rozsah* a obráceně. Zda toto určení platí i v teologii, je problém, který se pokoušíme zodpovědět na konci této analýzy. Srov. níže, s. 200.

z uhelných kamenů spirituality Malých bratří Ježíšových. Voillaume při tom vychází jednak z reflexe Foucauldových textů (a několika klíčových textů katolické spirituální tradice),²⁰³ ale významně také z reflexe vlastní duchovní zkušenosti. Ostatně, většina jeho spisů jsou soubory dopisů a přednášek určených většinou Malým bratřím (a sestrám): jsou to reflexe na „duchovní cestě“, reflexe Boha, jehož přítomnost se otevírá v duchovním pohybu k Němu a k lidem.

Jak jsme viděli v předchozím historickém náčrtu spirituality Malých bratří, jak ji spoluutvářel a formoval Voillaume, původním modelem duchovního života komunity v El-Abiodh byl **kontemplativní život integrovaný do islámského světa**. Byl to život plně soustředěný na kontemplativní rozměr existence v prostředí, které bylo klasickým územím misijním. Podobně jako Foucauld, i Voillaume chápal toto úsilí jako přípravu, jako otevření cesty pro sdílení duchovní zkušenosti na té nejhlubší úrovni, tj. na zakoušení Boha přítomného v modlitbě, mlčení, sdílení bratří a skutcích lásky. Tuto kontemplativní zkušenost v následování ideálu Charlese de Foucaulda Voillaume zužitkovává v celém svém spirituálním díle. Stále se vrací k několika základním myšlenkám, které bychom tu na začátku představili. V pozdější analýze se jim budeme věnovat podrobněji.

1) **Nezbytnost kontempace pro křesťanský život**, ať už v jeho podobě zasvěcené nebo laické (v jeho mnoha promluvách k laickým komunitám). Při vší naléhavosti jiných úkolů církve na poli sociálním, pedagogickém či jiném zůstává kontempace základní osou křesťanské existence: *křesťan žije v Boží přítomnosti, a tu nachází v kontemplativním životě*.

---

²⁰³ Kromě Písma a otců jsou to nejčastěji spisy karmelitánských auorů jako byli Jan od Kříže, Terezie z Ávily a Terezie z Lisieux. Zejména posledně zmíněná a její *Dějiny duše* patří i k Voillaumově časté inspiraci. Srov. TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*. Kostlení Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991.

2) **Kontemplace je znamením křesťanovy svobody od času, do něhož je Božím řízením**

postaven: kontemplace je umění, které se učíme dialogem s přítomnou zkušeností církve, ale také klasickým uvedením do „modlitby staletí“, do zkušenosti velkých svědků tradice, kteří tím tak vytvářejí reálnou zkušenost církve přes hranice času. Kontemplace nás učí „Božímu času“, tj. přítomnosti, učí nás vidět přítomnost ve světle Božího dnes, které se Kristovým vykupitelským činem v síle Ducha stává i „dnes“ (*σήμερον*) našeho života. Kontemplace očišťuje náš zrak a otevírá nás Duchu, který nese i tuto naši „každodenní“ přítomnost.

3) **Kontemplace vede k adoraci**, k milostiplnému spočinutí před Bohem, který přichází a

který je pramenem veškeré naší existence. Tato adorace se soustřeďuje jednak na adoraci eucharistického Krista tajemně přítomného mezi námi pod způsobou chleba a vína, skrze něhož se v materiálních způsobách ukazuje Boží tajemství. V kontemplaci, která vede k adoraci, se uskutečňuje nová „re-kreace“ světa jako světa darovaného člověku. Svět a skutečnosti světa se člověku vrací jako Boží znamení, jako jazyk, který skrze kontemplaci promlouvá a činí ho srozumitelným a bytostně otevřeným pro člověka.

4) **Dynamika kontemplativního života u Voillauma vychází především z karmelitánské**

školy.²⁰⁴ I tady však – zejména ve Voillaumově nauce o modlitbě - vidíme specifické akcenty, které jsou spojeny především s jeho naukou o modlitbě. Modlitba tu není jen „pozdvížení mysli k Bohu“: je to pohyb celé existence, která se v zasvěceném životě

---

²⁰⁴ Voillaume se ovšem odkazuje i na tradice starých otců pouště, na tradice klasického mnišství, zejména cisterciáckého a kartuziánského, které nejvíce utvářely osobnost a spirituální profil blah. Ch. de Foucaulda. Srov. níže, s. 178n.

spojuje s osudy všech, k nimž jsem poslán. „Modlitba chudých“ je tak modlitba bytostně otevřená, je to dění, kterým se spojuji s Bohem nejen já, ale spolu se mnou i celý zástup všech, kteří utvářejí moji skutečnost. To se pak spojuje s motivem účasti na spásném jednání Ježíšově (*sauvers avec Jésus*).²⁰⁵

5) **Kontemplace je podmínkou veškerého aktivního nasazení**, protože je jádrem opravdu křesťanské odpovědi na „problém člověka“. Kontemplace – podobně jako liturgie – jsou garantem základní vztaženosti, dialogičnosti křesťanské existence. V míře, v jaké přijímám, mohu také dávat. Taková kontemplace otevírá i velké téma chudoby, ke kterému se Voillaume často vrací: člověk je svobodný jen potud, pokud skutečně přijímá vše z Boží ruky, je duchovně chudý. Materiální chudoba (zejména autentická snaha přijmout konkrétní situaci lidí, „mezi nimiž“ a „s nimiž“ bratři - příp. sestry či laici - žijí) vyjadřuje tajemství otevřenosti, která pramení z co nejintenzivnějšího prožívání přítomnosti s Bohem. Láska předpokládá přítomnost.²⁰⁶

6) **Kontemplace oživuje**: vrací do této původní přítomnosti, kterým je otevřenost lidského bytí Bohu, který se dává, který přijímá a který zachraňuje.²⁰⁷ Absence Bohu bude i absencí člověku a obráceně. Bůh člověka nezbavuje odpovědnosti, ale je garantem jeho

---

²⁰⁵ VOILLAUME tento pojem používá už ve své klíčové knize *Au coeur des masses*. Srov. tamtéž, s. 215-229.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 346.

²⁰⁷ V tom v zásadě udržuje základní biblickou nauku o Boží přítomnosti. Srov. k tomu vynikající heslo „Přítomnost Boží“ v LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.): *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991, s. 400. Srov. též HAAG Herbert (ed.): *Bibellexikon*. Einsiedeln: Benzinger Verlag, s. 528.

K podstatným myšlenkám biblické reflexe Boží přítomnosti se dále vracím na s. 197-200

*svobody k přítomnosti: k dění tady a teď, k otevřenosti, která pokorně hledá odpovědi na lidské otázky.*²⁰⁸

7) **Kontemplace je děním situovaným:** odehrává se v určitém konkrétním místě,²⁰⁹ uprostřed otázek světa, uprostřed lidí, kteří v této konkrétní situaci hledají Boha. Voillaume tady rozvíjí hlubokou Foucauldovu intuici *skrytého života*: Ježíšova fyzická přítomnost ve světě měla ještě onen rozměr sdílení, vrůstání do plné tíhy lidského údělu. Foucauld hovoří o období tzv. nazaretského života Ježíšova, o jehož podrobnostech se evangelia nezmiňují.²¹⁰ V tom smyslu je jeho „přítomnost Bohu“ stále konfrontována se skutečností lidského světa, je tak skutečnou afirmací člověka v jeho veškeré nouzi. Toto ponížení Syna člověka je cestou vyvýšení člověka.²¹¹ V tom smyslu se na této úrovni kontemplace otevírá onen druhý, horizontální rozměr Voillaumovy spirituality, totiž *přítomnost lidem, přítomnost v srdci mas.*

Voillaumova forma spirituálně-teologické reflexe nevychází z deduktivní teologické spekulace, jejíž význam ovšem nepopírá.²¹² Nenárokoval si označení teolog,²¹³ přestože – jak jsme viděli – nebyly jeho reflexe bez teologického významu pro reflexi důležitých témat

---

²⁰⁸ To je smyslem oné foucauldovské oproštěnosti a nazaretského způsobu života. Podrobněji se tomu věnuji níže (79).

²⁰⁹ Není bez zajímavosti, že Voillaume v této souvislosti uvádí místa svých meditací, které se stávají pramenem jeho pozdějších úvah na nejrůznější témata spirituální, sociální i teologická.

²¹⁰ *Katechismus katolické církve* (čl. 531) hovoří o tomto tajemství takto: „Větší část života Ježíš sdílel úděl většiny lidí: každodenní život, navenek zcela obyčejný, život práce rukou, židovský náboženský život podřízený Božímu zákonu, život ve společenství. O celém tomto období je nám zjeveno, že Ježíš „poslouchal“ své rodiče a že „prospíval moudrostí věkem a oblibou u Boha i u lidí“ (Lk 2,52).

²¹¹ Srov. k tomu analogické úvahy z pozice dogmatického teologa v KASPER, Walter. *Jesus der Christus*. Mainz: Matthias Grünewald Verlag, 1974, s. 191n.

²¹² Srov. VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 353n.

²¹³ Srov. LAUNAY, Marcel: *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 195.

teologické obnovy II. vatikánského koncilu. Jeho reflexe většinou vycházejí z velmi konkrétní zkušenosti, kterou ve světle víry, duchovní zkušenosti Charlese de Foucaulda i jiných svědků křesťanské tradice analyzuje a hledá přítomný význam a úkol Malých bratří, křesťanů i církve²¹⁴. V tom smyslu jsou jeho texty klasickými texty „spirituality“: texty, které i přes spekulativně-teologické pasáže popisují duchovní zkušenost člověka a přivádějí k teologické reflexi právě skrze tato svědectví.²¹⁵

V naší reflexi Voillaumovy „spirituality přítomnosti“ nejprve vyjdeme z reflexe jeho klíčového textu *V srdci mas*.²¹⁶ Voillaume tu definuje základní orientaci spirituality Malých bratří, i základní interpretativní rámec k životu a dílu blah. Charlese de Foucaulda. Onen osten „přítomnosti Bohu“, jak uvidíme, přechází k reflexi přítomnosti „Boha lidem“, tedy úkolu, který Voillaume staví před fraternity - potažmo celou církev - v rovině horizontální. V tom smyslu je „přítomnost Bohu“ neoddelitelná od „přítomnosti Boha s člověkem a pro člověka“. Malí bratři tak dosvědčují základní pravdu evangelia, tj. že Bůh se stal blízkým, že se stal jedním z nás.

3.2 Přítomnost *V srdci mas*: první nárys spirituality přítomnosti

---

²¹⁴ „Nejedná se o spirituální doktrínu, ale o konkrétní náboženskou zkušenost.“ VOILLAUME. *Au coeur des masses*, s. 6. Překlad autor.

Z ostatních velkých svědků tradice často hovoří o tradici kartuziánského a cisterciáckého mnišství, o sv. Kateřině Sienské, o karmelitánských světcích, o sv. Františkovi z Assisi a dalších.

²¹⁵ Tak to ostatně navrhuje Hans Urs von Balthasar ve své koncepci tzv. „nadpřirozené fenomenologie“ (*übernatürliche Phänomenologie*): jde v něm o „konkrétní existenci světce, o uchopení jeho duchovní zkušenosti a objektivní stanovování cílů, které si do ní překládá: Boží plán, tj. božské mystérium, na němž má účast.“ Cit. podle SICARI, Antonio. *Das geistliche Leben des Christen: Glaubenserfahrung und Wege zur Heiligkeit*, s. 67. Překlad autor. K Balthasarově teologii svatosti a duchovní zkušenosti srov. *The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*. Ed. Edward T. Oakes and David Moss. Cambridge: CUP, 2004, s. 79-92. Tématu nadpřirozené fenomenologie se text podrobněji věnuje na s. 84-91.

²¹⁶ V této práci se omezuje pouze na knižní produkci R. Voillauma. Jeho časopisecké články jsou zčásti reprodukcemi, zčásti adaptacemi jeho díla knižního. K Voillaumově bibliografii doporučuji web *Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld* (www.charlesdefoucauld.org).

Jak už bylo řečeno v předchozí kapitole, Voillaume svá první díla pevně spojuje se spirituálním géníem otce Foucaulda. Platí to jak pro ranou práci *Prozřetelnostní misie otce Charlese de Foucaulda a uskutečnění jeho projektu fundace (La Mission providentielle du père Charles de Foucauld et le réalisation de ses projets de fondation)* z roku 1944, tak pro *Fraternity otce Foucaulda – Poslání a duch (Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit)* z roku 1946. Rozvoj fraternit je tak spojen s interpretací odkazu otce Foucaulda.²¹⁷ Totéž platí i o díle „V srdci mas“, které nese podtitul: *zasvěcený život Malých bratří otce Foucaulda (Au coeur des masses - La vie religieuse des petits frères du père de Foucauld)*.²¹⁸ Spiritualitu Malých bratří tak odvozuje z reflexe, prohloubení a přítomné adaptace žité duchovní zkušenosti otce Foucaulda.²¹⁹

Hned na úvod knihy se Voillaume pokouší o postižení pravé podstaty Foucauldova povolání a konstatuje, že Foucauld chápal své povolání jako povolání k přítomné existenci „mezi lidmi, k přítomnosti, která chce být svědectvím Kristovy lásky.“²²⁰ Smyslem této přítomnosti

---

²¹⁷ Tady je třeba poznamenat, že roku 1952 se Voillaume stal z rozhodnutí biskupů Merciera a de Provençères „reprezentatem a interpretem myšlenkového odkazu bratra Karla.“ Srov. DAIKEROVÁ, Angelika. DAIKEROVÁ, Angelika. *Až za hranice: život a spiritualita Malé sestry Magdalény*, s. 215.

²¹⁸ I když je to pro účely této práce v zásadě bezvýznamné, je třeba poznamenat, že první vydání *Au coeur des masses* neobsahuje ještě tři texty zahrnuté do pozdějších vydání (*La prière des pauvres gens, L'obéissance a L'unité de l'amour*). Ty byly poprvé vydány v dodatku (*supplément*) roku 1952. Srov. VOILLAUME René. *Qu'ils soient un*. Paris, Cerf, 1952. V této práci vycházíme z tohoto pozdějšího, „úplného“ vydání.

²¹⁹ „Lorsque nous rejoignons, malgré un style quelque peu désuet et un contexte historique tellement différent du nôtre, la vie profonde du Père de Foucauld telle qu'elle s'exprimait librement dans ses rapports avec Jésus et avec les pauvres hommes qui l'entouraient, nous éprouvons un sentiment de vérité, d'authenticité, et cet homme nous parle directement au coeur, par-delà tout ce qui nous sépare et nous fait différent de lui. Les témoins de Dieu n'ont pas d'âge et transcendent les évolutions et les changements de l'histoire, exprimant ainsi l'unité éternelle de la vie divine du corps mystique du Christ qui n'est pas renfermé dans le temps.

Nous avons toujours éprouvé le sentiment de cette continuité, de cette vivante transmission de la vie du Christ à travers l'humble frère Charles qui avait, par avance et pour chacun de nous, réalisé tout au long de son existence terrestre, ces valeurs de foi, d'union à la personne de Jésus et de charité envers les hommes, valeurs dans lesquelles nous avons trouvé une lumière, une conviction et une continuelle sollicitation à vivre comme il avait lui-même vécu.“ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 7.

²²⁰ Tamtéž, s. 25.

mezi lidmi Bohu vzdálenými je „stát se dostupným (*abordable*) a docela malým (*tout petit*).“²²¹

Právě ona tichá, neokázalá přítomnost je vlastní branou „programu přípravy k obrácení národů.“²²²

Tento život tak definuje dvojí polaritu spirituální existence Ch. de Foucaulda: „život ticha“ (*vie de solitude*) a „život misie“ (*vie de mission*).²²³ Z této polarity se rodí i spirituální tvář fraternit: život fraternit se podobá klášternímu životu, ale klášter je tu především onou vnitřní komnatou ticha s Bohem, protože fraternity „vycházejí ven“, chtějí žít s lidmi. V kontextu islámského světa je to kvůli „vzdálení Kristu“: Kristus je tu vzdálený, protože Kristovo tělo, církve, není v islámském světě *přítomná*, tj. nepřichází do této reality obdobně otevřeným způsobem, jako to činil Ježíš v Nazaretě. V realitě technologického světa se místem „absence“ církve stává svět práce, který je nesen dynamikou moderního kapitalismu a všemi obtížnými otázkami po odcizení člověka²²⁴ v moderní společnosti. Bratři tak jsou ve světle foucauldovské zkušenosti povolávání k přítomnosti v nejrůznějších oborech lidské činnosti. Tuto přítomnost lze chápat jako snahu zlidštit podmínky této práce.²²⁵ Chce-li ovšem Malý bratr zůstat věrný svému

---

²²¹ Tamtéž.

²²² Tamtéž.

²²³ Tamtéž, s. 30.

²²⁴ Tady je třeba poznamenat – a Voillaume si byl této spojitosti vědom – že původní Marxovy úvahy byly v zásadě existencialistické, týkaly se reality dělníků odcizených smyslu své práce. K tomu srov. JANKE, Wolfgang: *Filozofie existence*. Praha: Mladá fronta, 1995, s. 62-79. Nejrelevantnější kapitolou k tomuto tématu kapitola „*existenciálně analytické pokusy v dovršeném humanismu raného Marxe*,“ kde se zabývá analýzou Marxových tzv. *Pařížských rukopisů*. Srov. tamtéž, s. 69-74. Srov. k tomu v moderním kontextu vynikající studie a eseje současného mnichovského arcibiskupa kardinála Marxe psané z pohledu křesťanské sociální nauky. MARX Reinhard. *Das Kapital. Ein Plädoyer für den Menschen*. München: Pattloch, 2008. Tématem odcizení v moderním kapitalismu se zabývá zvláště v úvodní kapitole *Statt einer Einleitung – Marx schreibt an Marx* (11-32) a v II. kapitole, nazvané *Ökonomie für den Menschen – Marktwirtschaft und Ethik* (65-96). Kniha letošního roku (2013) vyšla i v českém překladu. Srov. MARX Reinhard: *Kapitál: Plädoyer pro člověka*. Praha: Acedemia, 2013.

²²⁵ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 39.

povolání a duchovní vizi Charlese de Foucaulda, neměl by nikdy přijmout takovou práci nebo pozici, která by ho povyšovala nad ostatní.²²⁶ Jeho úkolem je být disponibilní a zcela malý.

Mají-li být fraternity skutečně centry vyzařování Boží přítomnosti světu, musejí svoji sílu přijímat z reality Krista tajemně přítomného v Eucharistii:²²⁷ fraternita je shromážděná kolem eucharistického Krista a bez stálé přítomnosti Nejsvětější svátosti nelze fraternitu v duchovním smyslu konstituovat.²²⁸

Jsou-li fraternity bratří přítomny v prostředích církvi vzdálených, uskutečňují také ekleziální rozměr svého úkolu: tj. zpřítomnění církve v prostředí, do kterého ještě nevstoupila nebo do kterého obtížně vstupuje tradičními způsoby evangelizace.²²⁹ Důvodem pro to může být i jistá abstrakce duchovního života spjatá s tradičními formami zasvěceného života, která zatemňuje přístup k přítomnému tajemství Boha, který sestoupil mezi lidi.²³⁰

Hned v druhé kapitole „*Poselství z Béni Abbes*“ (*Message de Béni Abbes*) se Voillaume vymezuje proti abstraktním zúžením vlastní spirituality, resp. spirituality Malých bratří. I pojem skrytého života v životě Malého bratra není žádnou abstrakcí, která by se dala uvěznit do pojmu jako je „skrytý život“. Nazaretský život Krista – tak jak to neúnavně zdůrazňoval sám Foucauld -

---

²²⁶ Tamtéž, s. 40.

²²⁷ Tamtéž, s. 45.

²²⁸ Tamtéž, s. 47.

²²⁹ Srov. tamtéž, s. 50.

²³⁰ „[...] le Petit Frère travaille parce qu'il aime les travailleurs et qu'il veut simplement partager les difficultés et le labeur journalier de ses amis. Il pourra ensuite, dans la mesure de sa générosité et de son union au Christ, les offrir en prière vivante et en oblation de Rédemption; son désir est de devenir l'un d'eux, par la communauté de vie et de souffrance, d'être «du milieu» comme le Père de Foucauld voulut être «du pays», en partageant autant qu'il était en son pouvoir la manière de vivre des populations touarègues. Par cette présence des Fraternités, l'Église en sa vie religieuse ou en son sacerdoce commence elle-même à être présente là où elle ne l'était pas encore.“
Tamtéž, s. 49-50.

je vposledku určován následováním Ježíše Krista, věrným svědectvím osobní lásky, s níž milujeme každého člověka neopakovatelnou láskou:

„Budeme souzeni podle lásky, podle věrnosti, s jakou náš život odpovídá Ježíšovým nárokům. Ježíš je živý, jeho Evangelium je živé a on má být nejvyšším pravidlem našeho života. [...] říká se, že život Malého bratra má být „přítomností“, která je „skrytým životem“ [...] lidé se ptají, zda je náš život kontemplativní nebo či zda má začít s „duchovní službou (*faire du ministère*)“, což je přístup „činného života“ [...] dnešnímu světu nejde o to, zda mu představíme nový návod k životu, „nový způsob zasvěceného života“; lidé, kteří umírají hladem a žízň, protože jsou daleko od Toho, který je Život, chtějí přítomnost Života, nevědomky hledají Ježíše, osobu, božskou osobu, která je vtělenou láskou a to hledají u nás. Nehledají u nás dokonalé uskutečnění „ideálu života“ [...]“²³¹

V kapitole o teologii, intelektuálním životě a evangelní dokonalosti²³² k tomu připojuje i nikoli nepodstatnou výhradu k určitým formám teologické reflexe: nikoli však pouze v duchu tehdy přežívajícího pocitu, že forma teologického vzdělání upadla do dekadence²³³ v důsledku rozchodu teologické reflexe a duchovního života. Podstatná je především intergrace „poznání“ a „lásky“: pokud člověk přijímá sebe sama jako dar, tak se otevírá poznání.²³⁴ Tento postoj zahrnuje celého člověka a není omezen jen na intelektuální poznání. To je tajemství nadpřirozené víry, tj. vztahení k Bohu, na kterém „se podílí celý člověk ve své jednotě.“²³⁵ Smyslem pravé teologické reflexe je vědomý rozvoj původní intuice víry.²³⁶ Ostatně, „víra roste

---

²³¹ Tamtéž, s. 57-58. Překlad autor.

²³² Tamtéž, s. 353-380.

²³³ Tamtéž, s. 355.

²³⁴ „Toute vie spirituelle doit être basée sur la connaissance de Dieu et du Christ, et dirigée par elle. Cette connaissance nous est donnée par la foi surnaturelle. Or celle-ci n'est pas purement intellectuelle, en ce sens qu'elle implique un amour et un choix libres, et exige déjà un engagement concret de toute la personne. Le premier pas de la connaissance vers Dieu requiert déjà cette unification harmonieuse de notre être et met en jeu le don de nous-mêmes dans l'amour.“ Tamtéž, s. 359

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ „L'effort théologique a pour but de découvrir le maximum d'intelligibilité dans l'intuition de la foi...“ Tamtéž, s. 360.

s láskou²³⁷ a tato láskou vzbuzená láska se živí teologickým poznáním, které proniká pravdy víry:

„Teologie činí svatá tajemství jasněji a explicitněji pochopitelnými. Tím v nás má vzbudit touhu ještě živější touhu si je v lásce osvojit (*posséder*).“²³⁸

Centrem spirituality – jak Voillaume připomíná v téže úvaze – je přítomný okamžik:

„jednoduchost přítomného momentu.“²³⁹ Chybou určitého pojmání spirituality bylo také její asociování s určitými „podmínkami, které byly ve skutečnosti podmínkami života intelektuálního.“²⁴⁰ Tyto podmínky jsou smysluplné na Karmelu či pro kartuziány, nevyčerpávají však celek evangelia. Jiné životní formy křesťanského života byly často prezentovány jako „svého druhu degradace monastického typu.“²⁴¹ V tomto smyslu prezentuje spiritualita Malých bratří podle Voillauma návrat k evangeliu, k osobě Ježíše Krista: každá zdravá teologie vede ke Kristově evangelní jednoduchosti.²⁴² Tuto jednoduchost pak můžeme interpretovat jako integrální *imitatio Christi*: důraz je na celistvém rozvoji lidské osoby v lásce²⁴³ – protože „vnitřní život je úplný život bez překážek (*cloisonement*).“²⁴⁴

Ryze osobní a konkrétní zjevení Ježíše Krista v evangeliu nedovoluje přijít s *definitivní podobou* křesťanské spirituality. Jde tu tak principiálně o postupný „náčrt“ spirituality: ač

---

²³⁷ Tamtéž, s. 361.

²³⁸ Tamtéž, s. 367.

²³⁹ Tamtéž, s. 377.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Tamtéž, s. 377-378.

²⁴² Srov. tamtéž, s. 379.

²⁴³ Můžeme tu jistě vidět i výrazně personalistický důraz meziválečné filozofie (Lacroix, Mounier, Marcel, Scheler, Buber, Rosenzweig), ale také teologickou reflexi, kterou nacházíme významně u Romana Guardiniho či tomistů Garrigou-Lagrange či Maritaina.

²⁴⁴ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 379.

pracuje s klasickými kategoriemi zasvěceného života²⁴⁵ – zdůrazňuje stále jejich *ne-definitivní* a *ne-definující* podobu: spiritualita je pro Voillauma otevřený prostor přítomnosti Ducha, který událost Kristovy přítomnosti ve světě naplňuje vždy novým smyslem. To se děje - v duchu nikoli nepodobném staré tradici *ruminatio verbi*, jak ji nacházíme už u starých otců církve²⁴⁶ - čtením a meditováním Písma ve světle mimořádné Foucauldovy duchovní zkušenosti. Tento způsob „komunikování“²⁴⁷ spirituality jí dává neobyčejnou svěžest a plasticitu.

Voillaume tak na několika místech vymezuje život Malých bratří tradičními okruhy foucauldovské spirituality, tj. jako život modlitby, adorace, přímluvy jménem všech lidí i všech, mezi nimiž žijí.²⁴⁸ Zároveň však varuje před těmito definicemi, protože skutečnost Boží přítomnosti nemůže v pravém slova smyslu postihnout onu bytostnou otevřenost, s níž přichází Bůh k lidem a s níž mají vůči světu přistupovat i Malí bratři:

„Máme-li za povolání naším životem ve světě zpřítomňovat Ježíšovo evangelium, jeho blahoslavenství a jeho přátelskou lásku k chudým, jedná se o věc velkou, ba téměř nekonečnou. Nemůžeme být tak domýšliví, že najednou objevíme všechny nároky takového života. Častokrát jsem Vám říkal, že Ježíš pracuje přímo ve Vašich srdcích a že rok od roku proměňuje tvářnost fraternit [...] je třeba žít s pohledem upřeným na Ježíše, jako na něj hleděl zde v Bèni Abbes otec Foucauld, spíše než to odvozovat z definice určitého ideálu.“²⁴⁹

---

²⁴⁵ Mám tu na mysli evangelní rady čistoty, chudoby a poslušnosti, stejně tak modlitbě, liturgii, askezi apod. Věnuje se tu základním otázkám zasvěceného života: např. evangelním radám (čistota, chudoba a poslušnost). Později tyto úvahy významně rozšiřuje v přednáškách pro Konferenci kanadských řeholníků: *Relations interpersonnelles avec Dieu* (Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1967) a *La vie religieuse dans le monde actuel* (Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1970).

²⁴⁶ Toto téma dále rozvíjím ve své postupové práci *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu* (Praha, KTF, 2013) v kapitole „*Mysteria vitae Christi: Meditace nad tajemstvími Kristova života*“ (Tamtéž, s. 89-92).

²⁴⁷ Mám tu na mysli jak proces sdělování, tak i sdílení zkušenosti, jak vyplývá z etymologie latinského slova *communicatio*.

²⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 48.

²⁴⁹ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 61. Překlad autor.

V tom smyslu Voillaume definuje spiritualitu Malých bratří spíše jako způsob nahlížení na jádro víry prizmatem hluboké duchovní zkušenosti. Při komunikaci této duchovní zkušenosti uskutečňuje „*paradoxní historicitu vztaženou k události Krista*“,“²⁵⁰ tj. vždy znovu činí současnost „přítomnou“ ve světle Kristova vzkříšení. Můžeme tak říci, že „kairologizuje“ čas.

Základem této „paradoxní historicity“ je udržování „přítomnosti s Kristem“: ta je pramenem přítomnosti sobě samotnému, světu i bližnímu. Právě tomuto aspektu se budeme nyní věnovat.

3.2.1 Přítomnost s Kristem

Pramenem života fraternit je prodlévání před Bohem: **přítomnost s Kristem**, která se udržuje modlitbou. Tato „modlitba“ je ovšem synonymem pro komunikaci s Bohem vůbec, a to nejen v situaci usebrání: proniká celým životem. Voillaume tu rozvíjí Foucauldovu definici modlitby jako láskyplného patření na Pána: „Modlit se znamená myslet na Ježíše s láskou.“²⁵¹ V té souvislosti připomíná právě Foucauldův příklad: prodlévat u Kristových nohou a rozjímat slova evangelia tak dlouho, až se stanou skutečností jeho života.²⁵² Modlitba a kontemplace je

---

²⁵⁰ Moioli tak označuje jeden ze svých dynamických uzlů (*nodi dinamici*) křesťanské duchovní zkušenosti. Srov. MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*, s. 118.

²⁵¹ Srov. tamtéž, s. 78. K tématu se vrací dále ve své práci o modlitbě *Modlitbou k životu (Prier pour vivre)*, poprvé publikovanou v roce 1966. Cituje tam mimo jiné právě tento Foucauldův text: „*Prier c'est penser à Jésus en l'aimant. [...] Prier, vous c'est surtout penser le voyez, à moi en M'aimant... plus on M'aime, mieux on prie. La prière, c'est l'attention de l'âme amoureusement fixée sur moi: plus l'attention est amoureuse, meilleure est la prière.*“ (*Écrits spirituels*, cit. podle VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*. Paris: Cerf, 2005, s. 50).

²⁵² „En plus du regard silencieusement posé sur Jésus et de présence amoureuse à ses pieds, Frère Charles a toujours médité les paroles mêmes de Dieu dans l'Évangile, afin d'y conformer sa vie. Parce que nous le lirons avec amour, et parce que nous saurons recevoir les paroles de Jésus nas notre coeur comme des impératifs à traduire en actes, l'Évangile deviendra vraiment pour nous comme une règle vivante de vie. Plus nous nous y conformerons,

pro Malého bratra proměňující skutečností, kterou nehlouběji prožívá v adoraci eucharistického

Krista: Pán je tajemně přítomen mezi námi. Pán je tímto Tajemstvím:

„Ježíš je *tajemství*. Nemůže jím nebyť. V míře, v níž mu náleží náš život, bude i tento život tajemstvím. Nevyhýbejme se tomuto tajemství, i když se nám nebude dostávat víry, přijdou slabosti, nedostatek lidské úcty či iluze o povaze našich vztahů s Bohem²⁵³“.

Do adorace tedy vstupuje i bolestná realita života Malých bratří. V adoraci se tato zkušenost transformuje a napájí z božského zdroje.²⁵⁴ Voillaume v té souvislosti připomíná poslání Malých bratří jako univerzálních bratří, jako bratří všech (*frères univesels*). Skutečná modlitba bratří se tak uskutečňuje v přítomnosti celého otevřeného světa:²⁵⁵ tato přítomnost tak tlumočí univerzalitu Kristovy oběti i památky, kterou zanechal pro všechny čas, tj. kterou zanechal jako objímající přítomnost.²⁵⁶

V tomto smyslu můžeme říci, že pro Voillauma je kontemplace „mírou času“: Bůh je mimo čas, ale má „čas pro lidi,“ jeho „čas“ je sdílení života v modlitbě. V tomto smyslu adorace lidský čas hluboce proměňuje a valorizuje, protože ho činí účastným na posvátném dění vykoupení. Eucharistická přítomnost je totiž také obětí a toto tajemství je zdrojem života církve: Bůh je v nekonečné míře „k dispozici“. Tuto disponibilitu Boží jsou bratři povoláni napodobovat:

„Stálý zaměstnanec (*un permanent*) je ten, kdo se činí *disponibilním* pro nějaký specializovaný úkol, jemuž má zasvětit část svého času pro obecné dobré. Ze stejného důvodu se má Malý bratr uvnitř stát trvale *disponibilním pro modlitbu*.

---

plus nous le comprendrons. Ne recevons jамias une lumière, si fainte soit-elle, sans la faire passer aussitôt en acte dans votre vie.“ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 78.

²⁵³ Tamtéž, s. 103. Překlad autor.

²⁵⁴ „Il faut éveiller et exercer notre foi sur la passion de Jésus, ses souffrances, ce qu'il a dû vivre et ressentir en son Coeur, sur sa miséricordieuse tendresse à l'égard des hommes, sur son adoration de la Sainteté divine. Lentement, patiemment, en exerçant notre foi dans l'obscurité de nos oraisons quotidiennes, cherchons à travers l'Évangile la lumière. Transformons peu à peu, par un acte de foi répété, nos adorations pénibles en une communion simple et vraie de notre être, tel qu'il est dans sa misère, avec Jésus présent dans l'Eucharistie.“ Tamtéž, s. 226.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 56.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 227.

Stálý zaměstnanec má, jak už vyplývá z pojmu samého, zajistit stálost, což předpokládá jistou kontinuitu v čase. Malý bratr se tak má stát přítomným *Bohu* a *Kristu trvale* v modlitbě...²⁵⁷

Eucharistie je přítomnost Krista ukřižovaného a obětovaného, přítomného v pravdě a ve své „pronikavé (*poignante*) a obrovské (*immense*) realitě.“²⁵⁸ Voillaume k tomu poznamenává, že skutečný duchovní život je zásadní *relecture* běžného života: z lidského hlediska je Kristův život neúspěchem, stejně jako životy velkých světců (např. sv. Terezie od Dítěte Ježíše či otec Foucauld). Význam jejich života spočívá v duchu obětování, které ukazuje smysl utrpení: je tedy přípravou na *přítomnost lidem* v jejich utrpení a bolesti.²⁵⁹ Tato příprava zahrnuje i asketické úsilí: pokud dokážeme proměňovat „každodenní nicky (*ces riens de chaque jour*) v živé kříže, dokážeme obejmout i kříže větší.“²⁶⁰

Askeze – které věnuje zvláštní kapitolu²⁶¹ – chrání jakýsi „vnitřní prostor“ Malého bratra: je třeba stále usilovat o „vnitřní ticho“ a soustředění na realitu vnitřního boje.²⁶² Umrťování –

---

²⁵⁷ Tamtéž, s. 221. Překlad autor.

²⁵⁸ „C'est à la Sainte Messe que nous réalisons au maximum cette communion au Christ crucifié et offert, dont notre vie d'immolation doit être la réalisation journalière. C'est le sacrifice eucharistique qui fructifie à travers notre vie et qui cesse d'être pour nous une action purement extérieure. Nous nous y intégrons. Il faut pour cela regarder l'Hostie de la Messe avec une foi renouvelée et vivante. Peu nous importe la complexité de l'explication théologique: ce qu'il nous faut croire et réaliser de toute notre âme, c'est que, par la consécration du pain et du vin, toute la passion de Jésus, toute son oblation, est là présente, dans sa vérité, dans sa poignante et immense réalité.“ Tamtéž, s. 227.

²⁵⁹ „Ce n'est que dans la mesure où nous laisserons vraiment le Christ crucifié revivre en nous ses propres sentiments que nous serons pleinement sauvés avec Lui. C'est tout le mystère du Sacré-Coeur. Pour bien comprendre le rôle rédempteur de la douleur, il faut un sens infini de la miséricorde de Dieu le Père, de sa sainteté et de sa justice, joint à une connaissance du coeur de l'homme, de sa misère, et à un amour pour lui tendre et fort. Tout cela ne peut se trouver que dans le coeur et l'intelligence du Fils de l'Homme. C'est dans l'ardent désir de la prière que nous pourrions l'acquérir, à la force de demander et nous faire petits pour recevoir.“ Tamtéž, s. 224.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 220.

²⁶¹ Tamtéž, s. 277-302.

²⁶² Tamtéž, s. 277-278.

tak typické pro kartuziánskou spiritualitu, nachází Malý bratr ve sdílení lidských bolestí, v bolestné modlitbě a v oddanosti vyčerpávající práci.²⁶³

Malý bratr tu není sám za sebe: zpřítomňuje církev a zastupuje ty, ke kterým přichází. Obzvlášť výrazně se to ukazuje při *liturgii*. Voillaume uplatňuje klasické rozlišení na „zbožná cvičení“ (*exercise*) a liturgii: zatímco liturgie je akt bohopocty oslavující Boha, cvičení se soustřeďují na vzbuzení individuální zbožnosti – tj. života modlitby a křesťanských ctností.²⁶⁴ Malí bratři nejsou ve stavu, kdy by si mohli dovolit jednoduchý a nerušený rytmus modlitby a práce, přesto jsou zavázáni k modlitbě a měli by se minimálně dvakrát denně společně modlit breviář.²⁶⁵

Realita společenství Malých bratří s Bohem se manifestuje v míře velkorysosti a lásky, která činí „přítomnost“ něčím rozpínajícím se, objímajícím nejen čas, ale i všechny lidské situace. Přítomnost Kristu je tak bdělost k „Božímu času pro nás“: k přítomnosti, která je svou povahou vždy také přítomností lidem.

3.2.2 Přítomnost lidem

---

²⁶³ Tamtéž, s. 382.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 261. Pro klasické vymezení odkazují na *Slovník spirituality*. Srov. DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullio (eds.). *Slovník spirituality*, s. 1159-1167.

²⁶⁵ „Le rythme de la journée en ce qui concerne l'Office pourrait se concevoir ainsi: Laudes et Vêpres encadrent la journée de travail, tous les Frères étant réunis, puis vient l'heure d'adoration au moment qui convient le mieux à chacun. [...] Le reste de la journée garde ainsi un rythme large où le travail peut se dérouler sans la surcharge de l'Office en commun. L'effort de chacun doit alors se porter sur l'union à Dieu et l'exercice de l'amour envers le prochain, de la manière qui conviendra le mieux.” Tamtéž, s. 275.

Foucauldova fascinace nazaretským životem byla nesena fascinací z daru Vtělení: ze zázraku Božího přebývání mezi lidmi, z jeho ochoty sestoupit mezi nás.²⁶⁶ Bůh si nevybral žádné speciální místo, vstoupil mezi lidi jako člověk své doby. Tento jeho život je nám z větší části skryt – je to život mezi jeho narozením a jeho veřejným vystoupením. Tento skrytý život však má své nezastupitelné místo v dějinách spásy: ukazuje Ježíše jako toho, kdo vrůstá do lidské společnosti, učí se prožívat a sdílet lidský život v jeho integritě. Foucauld takto projektoval svůj nazaretský život: jako život skrytý lidem, jako život toho nejposlednějšího, jako život radikální chudý, tj. zbavený vší připravenosti či podpory.²⁶⁷ Jak jsme viděli, logika fraternit přechází od kontemplativního života ve sdílení životních podmínek severoafrických muslimů postupně do dělnických prostředí, prostředí městských sídlišť, chudinských slumů a do dalších prostředí odcizených církvi a Kristu.

V tomto duchu promýšlí Voillaume tuto „nazaretskou“ přítomnost lidem: Ježíš se rozhodl žít mezi lidmi, rozhodl se s nimi sdílet život a rozhodl se „nezjevovat“. Byl tedy v původním smyslu bratrem.²⁶⁸ Malý bratr je bratr *Ježíšův*, který je „nesrovnatelným, vždy přítomným

---

²⁶⁶ „L'Incarnation a sa source dans la bonté de Dieu, mais une chose apparaît tout d'abord, si merveilleuse, si étincelante, si étonnante qu'elle brille comme un signe éblouissant: c'est l'humilité infinie que contient un tel mystère... Dieu, l'être, l'infini, le parfait, le Créateur tout-puissant, immense, souverain maître de tout, se faisant homme, s'unissant à une âme et à un corps humains et paraissant sur la terre comme un homme, et comme le dernier des hommes (...) Pour moi, chercher toujours la dernière des dernières places, pour être aussi petit que mon maître, pour être avec lui, pour marcher derrière lui, pas à pas, en fidèle domestique, fidèle disciple, (...) pour vivre avec mon Dieu qui a vécu ainsi toute sa vie et m'en donne un tel exemple dans sa naissance.“ FOUCAULD Charles. *La Dernière Place*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 1974, s. 50-54.

²⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 57-58.

²⁶⁸ „Ce qui est propre à la vie de Nazareth, ce que Jésus ne fit aucun geste révélateur de sa mission. Son amour rédempteur déborde donc uniquement dans le silence du coeur à coeur du Fils avec le Père, en une perpétuelle et ardente supplication pour l'humanité entière. Aux yeux des siens cependant et de ses concitoyens, c'étaient les gestes et les travaux les plus quotidiens qui remplissaient sa toute simple et toute ordinaire existence.“ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 145.

přítelem²⁶⁹ a toto přátelství a přítomnost má uskutečňovat. Jsme-li spojeni s Kristem, „vidíme“ bratra, vidíme ho přítomným pohledem obráceným ke Kristu.²⁷⁰

Voillaume v knize promýšlí, či spíše pojmenovává tvary této přítomnosti lidem: jedná se o *přítomnost jejich práci* a všem jejich „zaměstnáním“,²⁷¹ ale také o *přítomnost u jejich srdcí*.²⁷² Tato přítomnost nesoudí, protože pouze Ježíš je soudcem.²⁷³ Tato přítomnost *mezi lidmi* a *s lidmi* je přítomnost duchovní. Je zpřítomněním Boží cesty k lidem:

„Dnes jako v minulosti mají mít pracující a chudí své řeholníky, kteří mezi nimi budou tiše a s láskou reprezentovat Ježíše. Pro své bratry dělníky jsou nadějí, i když jich je jen pár. [Bratři] se musejí stát svědky dělnického života prodchnutého láskou a vykoupením.“²⁷⁴

Tato přítomnost je integrující a otevřená, nemůže však překročit jisté hranice, které souvisejí s duchovní orientací fraternit. Tady se jedná zejména o politické cíle všeho druhu: ať už je to vztah mezi evropským původem a kulturou bratří směrem ke vzdáleným kulturám Východu,²⁷⁵ ale také k ekonomicko-politické polarizaci dělnictva v zemích evropských. Bratr nesmí nikdy překročit hranici směrem k výhradně světským cílům některých politických hnutí. Zde je jednoznačný odkaz na marxistickou orientaci dělnictva a na problém třídního boje, jak se vyhrtila v situaci bipolárního světa po II. světové válce.²⁷⁶

---

²⁶⁹ Tamtéž, s. 148.

²⁷⁰ „Petit Frère, c'est là notre rôle, notre tâche propre, d'être le «regard» de l'humanité présente, posé sur Jésus, d'être comme le «permanent» en présence de Jésus, délégué de la foule qui oublie, et porteur devant Lui de son adoration, de ses demandes, de ses plaintes et de ses fautes.“ Tamtéž, s. 211.

²⁷¹ Tamtéž, s. 93.

²⁷² Tamtéž, s. 89.

²⁷³ „Nous serons, dans l'amitié, présents à leurs préoccupations, nous ne les jugerons pas, nous ne les condamnerons jamais: Jésus seul a ce droit.“ Tamtéž, s. 93.

²⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 94.

²⁷⁵ S rozvojem díla fraternit k tomu později přistupují i další geopolitické zkušenosti jižní Ameriky, Afriky a dalších kulturních oblastí.

²⁷⁶ Srov. VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 92. O několik stran později Voillaume připomíná, že při řešení konfliktu mezi situací nespravedlnosti podle světského řádu a povinností přítomnosti principálně spirituální, mají bratři k dispozici pouze prostředky duchovní. Srov. tamtéž, s. 95.

V této souvislosti věnuje celou jednu kapitolu knihy pojetí práce, tak jak má být uskutečňována ve fraternitách na základě biblického nálezu.²⁷⁷ Voillaume tu připomíná dvojí osten dobového chápání práce mezi „materialistickým monetaristickým kapitalismem“ a „ateistickým komunismem“: oba tyto typy zotročují člověka, protože jsou to formy omezené na „pozemskou finalitu, která degraduje ducha.“²⁷⁸ Křesťan chápe práci jako *úděl* člověka nikoli jako neodvratný *osud*: práce je pro člověka zákon lidské přirozenosti.²⁷⁹ Smysl práce tedy nemůže být omezen nitrosvětými cíli: práce se člověk účastní integrálně, je to výraz celého jeho bytí.²⁸⁰ V tom smyslu se jedná o skutečnost, která není vázána na pozdější spojení mezi prací a prokletím v situaci *naturae lapsae*.²⁸¹ Skutečnosti oné „námahy“, která charakterizuje stav po pádu člověka (Gen 2, 17) Voillaume opět vykládá v kontextu současnosti: jedná se tu o specifický druh zotročení člověka: „zotročení velkých továren, práce u pásu a používání

V pozdější době tuto situaci promýšlí ve světle jiných politicko-sociálních hnutí, která se představují jako cesty osvobození – rozpad koloniálního světa, významný nástup feminismu, antiautoritářské kultury a jiných hnutí ovlivněných mystikou osvobození, kterou nacházíme v nejrůznějších odnožích nové levice. Mám zde na mysli především pozdější texty od konce 60. let. Srov. níže, s. 102.

²⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 329-352.

²⁷⁸ „C'est dans cette ambiance que s'élabore l'organisation du travail dans le monde actuel. Je parle aussi du capitalisme financier matérialiste, qu du communisme athée: ils asservissent deux la destinée de la personne à une finalité terrestre, dégradante pour l'esprit. Cette immense et lourde servitude du travail moderne va peser sur des pays entiers et peut-être pour des générations, jusqu'à ce que l'esprit humain ait réussi à dominer, à hiérarchiser les exigences d'une technique dont il est devenu incapable de maîtriser la force et la rapidité de développement. Que devient dans tout cela le sens chrétien de l'homme et du travailleur?“ Tamtéž, s. 333-334.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 335. Voillaume tu vychází z textu Gen 2,15: „Hospodin Bůh vzal tedy člověka a usadil ho v zahradě Edenu, aby ji obdělávala a chránil.“ *Pentateuch. (Český katolický překlad)*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2006, s. 41-42. Jeho analýza i návrh spirituality tu dochází k podobným závěrům jako pozdější encyklika papeže Jana Pavla II. *Laborem exercens* ze 14. září 1981. Srov. JAN PAVEL II. *Laborem exercens. O lidské práci*. Zvon: Praha, 1991. Mám tu na mysli zejména II. kapitolu „Práce a člověk“ (tamtéž, s. 14-28) a závěrečnou V. kapitolu „Prvky spirituality práce“ (tamtéž, s. 59-67). Polský papež se o dílu Voillaumovu – jakož i o zkušenosti dělnických kněží a dalších skupin – přímo nezmiňuje, ale i tady by bylo možno upozornit na hermeneutický vztah mezi duchovními zkušenostmi, která připravuje pozdější artikulaci určité teologické pozice.

²⁸⁰ VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 337.

²⁸¹ Srov. Gen 2, 17-19: „Zlořečená buď země kvůli tobě, s námahou z ní budeš jíst po všechny dny tvého života. Trní a bodláčí ti bude plodit a budeš jíst polní rostliny. V potu tváře budeš jíst chléb, dokud se nevrátíš do země, vždyť si z ní byl vzat.“ *Pentateuch*, s. 46. Text uvádí i Voillaume.

strojů.²⁸² Přítomnost bratří u této lidské práce tak ukazuje jak kristologický motiv sklonění k situaci padlého člověka (ochota snášet tvrdost lidské práce i všech obtíží s ní spojených s velkorysou srdečnou láskou),²⁸³ tak i onu původní integrálnost lidské práce. Ve snaze vymezit skutečně křesťanskou pozici Voillaume připojuje reflexi o „analytické, praktické a metodické“ povaze západního myšlení, která je základem moderního konceptu pokroku. Západní myšlení tak chápe člověka „ve službě práce.“²⁸⁴ Naproti tomu „intuitivnější a spontánněji náboženský“ člověk Východu pro budoucnost, resp. pokrok nepracuje, protože si je hlouběji vědom dočasnosti a pomíjivosti věcí.²⁸⁵ Oba tyto typy potřebují křesťanskou korekci: západní přístup musí být stále hlouběji personalizován a východní pak namířem i k pozitivní hodnotě práce jako spolupráce na Bohem daném úkolu.²⁸⁶ Úkol bratří Voillaume spojuje s láskou, jako nejhluběji integrující silou našeho života“ „práce se má stát aktem lásky pro naše bratry.“²⁸⁷ Připomíná se tu nejen ekonomický, ale také hluboce sociální a komunální aspekt lidské práce. Má-li se však tato skutečnost stát opravdovou spiritualitou práce, je třeba, aby se stala dobrovolným závazkem k Ježíšovi, který tak svobodně uskutečňoval svůj skrytý život dělníka z Nazaretu. V tom smyslu je snášení těžkostí přítomností nejen člověku, ale i Bohu v Ježíši Kristu.²⁸⁸ V jeho

---

²⁸² VOILLAUME, René: *Au coeur des masses*, s. 341.

²⁸³ Tamtéž.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 343.

²⁸⁵ „La pensée analytique, pratique et méthodique de l'occidental est davantage centrée sur les réalités terrestres: elle construit, organise pour l'humanité à venir, et le virus matérialiste a accentué encore ce caractère dans le sens d'une installation définitivement terrestre de l'humanité. L'homme est au service du travail. L'oriental plus intuitif, plus spontanément religieux, a gardé un sens aigu de la précarité des choses terrestres: il ne travaille pas pour l'avenir; à quoi bon construire et s'installer en un monde que l'on doit quitter comme l'on quitte le campement d'une nuit? A l'appogée de leur culture, les civilisations orientales ont presque toujours gardé un sens plus humain du travail; mais elles en ont aussi le mépris et ne voient pas naturellement en lui le service d'une activité intelligente. Les deux conceptions ont besoin d'être corrigées par l'idée chrétienne du travail.” Tamtéž, s. 343.

²⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 344.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 345.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 346.

konkrétním přijetí lidské práce a s ní spojeného lidského údělu Bůh přistupuje k člověku v realitě jeho stvořenosti.

V souvislosti s vymezením typů přítomnosti lidem Voillaume neopomene připomenout i specifickou situaci Malého bratra kněze.²⁸⁹ V komunitách malých bratří může sice být nadřizený laik, kněžská ordinace Malého bratra se ovšem neztrácí: má v logice služebného kněžství pronikat do Kristovy oběti tak, aby si osvojil všechny lidské úmysly, bolesti, práce a utrpení, a aby je přednesl Bohu a „aby je překládal (*présenter*) Bohu.“²⁹⁰ V tom smyslu se tato aktivita vrací zpět ke kontemplaci: každý Malý bratr nakonec uskutečňuje „jednoduchou přítomnost modlícího se“:

„V jednoduché *přítomnosti* modlícího se (*priant*) vkládáme naši modlitbu jako kvas do lidského těsta, jako stálý důkaz (*demonstration*), že je stále ještě možné adorovat a modlit se v podmínkách, k nimž jsou odsouzeni (*condamnés*) lidé 20. století.“²⁹¹

I Malý bratr-kněz je *s lidmi* a *u lidí* v míře, v jaké je ponořen do tajemství Kristovy vykupitelské oběti. Je-li kněžství zcela specifickým povoláním v církvi, musí i malý bratr-kněz – být v kontextu vlastní spirituality – tuto nezcizitelnou důstojnost svátostného znamení uchovat.²⁹²

Obě dvě roviny přítomnosti – přítomnost Bohu a přítomnost lidem - spojuje Voillaume v závěrečné čtvrté části knihy do re-definice, či spíše upřesnění ideálu Nazareta ve

---

²⁸⁹ Tamtéž, s. 443-462.

²⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 450.

²⁹¹ Tamtéž, s.498.

²⁹² V té souvislosti nelze nepřipomenout historickou reflexi tématu dělnických kněží: asimiluje-li se kněz příliš do sekulární struktury, přestává být vnímána podstata jeho kněžského zasvěcení. Jak jsme viděli, odmítání projektu dělnických kněží ze strany magisteria bylo neseno přesvědčením o „velebnosti“ kněžského úřadu. tj. v teologii kněžství typické pro pontifikát papeže Pia XI. (encyklika *Ad catholici sacerdotii* z roku 1935 a tzv. francouzskou školu (*Manuel de séminariste. Entretiens sur la manière de sanctifier ses principales actions*). Kontextu se věnuji výše, s. 30.

foucauldovské spiritualitě.²⁹³ Nazaretský život je jednotou kontemplace, tj. „vnějšího ticha života obráceného k Bohu“ a přítomností „v přátelství při práci a při obtížích a v chudobě lidí našeho věku“.²⁹⁴ Tento „skandál fraternit“ odráží i skandál Ježíšova skrytého života: život fraternit se tak stává znamením „nezbytnosti Boží přítomnosti“²⁹⁵ pro člověka. Život uprostřed lidí se musí proměňovat v „potřebu lásky“:²⁹⁶ odráží se tam tak Ježíšova sklánějící se, zachraňující a vykupující přítomnost ve světě.

Závěrečná kapitola „Vánoce“²⁹⁷ je pojata doxologicko-liturgicky a obrací se k významu Vánoc: tj. křesťanských Vánoc jako tajemství *přítomností Boha s námi*. To znamená nerozdělitelnost horizontálního a vertikálního rozměru spirituality, tj. ono „úplně“ v poslušnosti Kristu.²⁹⁸ Toto je podle Voillauma naléhavé i v církevním kontextu: nelze podlehnout pokušení ani se ze světa separovat, ani se soustředit na pouze nitrosvětské cíle a plochý humanismus „sekularizovaného křesťanství“. Poslání fraternit tak Voillaume chápe doxologicko-liturgicky: zpřítomňovat Kristovu velebnost ve světě jako cestu objímající a sjednocující lásky. Malí bratři tak mají být lidé Vánoc.²⁹⁹

3.3 Pobývat v přítomnosti Boží: Příbytky Boží (*Demeures de Dieu*)

---

²⁹³ Mám tu na mysli předposlední kapitoly knihy „Nazareth“ a „Pauvreté et amour“, tamtéž, s. 503-522.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 506.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 509.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 510.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 523-534.

²⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 526.

²⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 531.

Roku 1954 vycházejí dvě krátké, původně stenografované přednášky, které Voillaume nazývá „prosté rozhovory“ (*simple causeries*). Jejich tématem jsou *církev* a *Maria*. Spojuje je téma *přebývání*, tj. jak lze „přebývat v Ježíšově přítomnosti“ po jeho odchodu a jak Maria uchovává tajemství Božího vtělení, dějin spásy a potažmo i celé církve.

Hned na úvod první přednášky si Voillaume klade otázku po církvi jako tělu Kristovu:³⁰⁰ jaká je povaha přítomnosti Krista v církvi? Je to přítomnost pouze spirituální nebo i tělesná? Rozvíjí tu tak polemiku s pojetím protestantským, které hovoří o pouze spirituální přítomnosti,³⁰¹ zároveň ale také pozitivně osvětluje sakramentální povahu církve v katolické ekleziologii. Církev má tvář nejen spirituální, ale i tělesnou, církev je „tělo“, živý organismus. Nelze ho tedy chápat jako zájmové či utilitární spojení lokálních církví.³⁰² Církev má svůj nesmazatelný lidský tvar, který patří k celku křesťanské víry opírající se o Vtělení. Církev je duchovní osobnost, která zpřítomňuje onen základní paradox víry, že Bůh se vydal do rukou člověka:

„To je to, co mnozí křesťané nepochopili, protože jejich pojetí církve je buď příliš vnějškové, anebo příliš duchovní. Nepochopili, že Kristus je nedělitelný, že má tělo. Po celou věčnost se Slovo rodí z lůna svaté Panny. Je člověkem s tělem a duší a je Bohem: v jednotě jediné a téže Osoby. Není možné mít (*posséder*) Krista bez jeho těla, ani jeho Slovo bez lidského těla. Nyní však, když je Kristus v nebi, nepřestal být člověkem. Zůstává člověkem a lidstvo je s ním definitivně spojeno (*l'humanité s'est intégrée à Lui définitivement*). Nemůže být přítomen v celém svém bytí, aniž by byl přítomen jako člověk. V živém těle není možné vidět zvlášť duši a tělo, oddělovat je a studovat je separátně. Je to živoucí celek. Všude je duše i tělo, a když se dotknete toho, co Kristus

---

³⁰⁰ Můžeme tu vidět narážku na ekleziologický koncept Těla Kristova, jak ho nedlouho před tím rozvíjela encyklika papeže Pia XII. *Mystici Corporis Christi* z 19. června 1943.

³⁰¹ Tím se snaží překonat skandál tělesnosti církve. Srov. VOILLAUME, René. *Demeures de Dieu: L'Église, la Vierge*. Paris: Cerf, 1954, s. 14.

³⁰² Tamtéž, s. 22.

ustanovil – svátosti, episkopát, Petra a jeho nástupce – to vše je jedna bytost (*un seul*) plně tělesná a živoucí.³⁰³

Církev je prodloužením Kristovy existence na zemi,³⁰⁴ která se uskutečňuje v daru Ducha.

Prostředkem překonání vzdálenosti mezi událostí Božího Vtělení a naší současností jsou svátosti: v nich Kristus neviditelně působí – je „přítomný“ - skrze viditelná znamení.³⁰⁵ Církev je velké tajemství víry, které znovu a znovu připomíná povahu Božího zjevení: Bůh se sklání v lidském těle, Bůh se zjevuje *jako člověk a pro člověka*.

V tom smyslu samozřejmě nejde jen o „imanentní“ pravdu víry, ale i o její sakramentální význam: realita církve „an sich“ je aktualizována v působení církve pro spásu člověka. Církev tak není „nepravdivá“ ve své ekleziologii, ale v tom, že toto tajemství vlastními selháními zamlžuje a korumpuje. Voillaume tu apeluje na „reformu zdola“, na autentičnost: křesťanské ideály jsou v rukou lidí a věrohodnost je první požadavek.³⁰⁶ Bůh však zůstává přítomný v církvi i přes její selhání, neopouští ji, přebývá v ní. Proto tak i chybné rozhodnutí představeného neruší jeho pověření Kristem,³⁰⁷ jelikož církev nelze redukovat na organizaci či odvozovat její „funkčnost“ od jejího „výkonu“. Církev je tajemství, které se otevírá „malým“: je třeba být poslušni hlasu Ducha, který promlouvá *skrze* tuto často ubohou skutečnost.³⁰⁸

---

³⁰³ Tamtéž, s. 27-28. Překlad autor.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 34.

³⁰⁵ „Voyez comment c'est admirable que le Christ ait réussi à prolonger sa présence physique parmi nous. Il nous touche avec les sacrements: l'huile de la confirmation, le pain eucharistique. C'est comme l'attouchement du Christ physique qui donnait la vie. Et lorsque le prêtre vous dit: «Va en paix, tes péchés te sont pardonnés», c'est le répétition du même geste que faisait le Christ lorsque Madeleine était à ses pieds.“ Tamtéž, s. 34.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 33.

³⁰⁷ „Ainsi les évêques peuvent commander au nom du Christ; même s'ils ne commandait pas tout à fait ni toujours comme le Christ voudrait, ils sont cependant les ministres du Seigneur. Leurs déficiences ne sont pas toujours fautes, et nous leur sommes liés parce qu'on ne peut pas briser l'unité de l'Église.“ Tamtéž, s. 36.

³⁰⁸ „Pour cela il faut que nous ayons un coeur d'enfant. Les esprits orgueilleux ou ceux qui sont trop confiants en leur propre jugement ne peuvent pas être enseignés au-dedans d'eux mêmes par l'Esprit, et c'est pourquoi ils ne sont pas à même de comprendre le mystère de l'Église dans toute sa profondeur.“ Tamtéž, s. 37.

Právě ona otevřenost tajemství v kontextu foucauldovské „malosti“, tj. učinění se malým, otevírá i druhou část knihy věnované Marii. Maria je tu představena jako prostá nazaretská dívka, jako Miriam, která je konfrontována s neslýchaným nárokem, s „*lidsky-nemožným*.“ Její ano však činí Boží vydání člověku *možným*: v tom smyslu Voillaume aktualizuje staré mariologické téma typu ženy Eva-Maria.³⁰⁹ Maria se vydává Bohu, který se vydává jí. Maria tak chápe pohyb Boží lásky k člověku: sebevydání je pohybem plného uskutečnění člověka, nikoli jeho. Tak je třeba chápat i dogmatickou výpověď o trvalém panenství Mariiň.³¹⁰

Matka Ježíšova je přítomna celému Ježíšovu životu: přijímá nepochopitelnost jeho narození i nekonečnou bolest jeho smrti. Její „tichá přítomnost v evangeliu“³¹¹ je znamením mnohem hlubší přítomnosti duchovní, přítomnosti jádru Ježíšova spasitelského poslání. Maria je tak typem církve *plně lidské a plně otevřené Božímu tajemství*, kontemplující Boží skutečnost jako „chudá služebnice Páně.“³¹² Svatá Panna je však i obrazem její budoucnosti: nauka o nanebevzetí ukazuje člověka v trvalé přítomnosti Boží. Její smrt se nanebevzetím stává obrazem definitivního vydání člověka Bohu a tajemným přechodem mezi omezeností našeho způsobu existence a neutuchající novostí vzkříšení.³¹³

---

³⁰⁹ Téma je výborně rozvedeno v nedávno publikované monografii W. KASPERA. *Barmherzigkeit. Grundbegriff des Evangeliums – Schlüssel christlichen Lebens*. Freiburg am Breisgau: Herder, 2012. Srov. poslední kapitolu Maria – Mutter der Barmherzigkeit, s. 203-213. Dále BEINERT Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012, s. 210-227.

³¹⁰ Srov. VOILLAUME, René. *Demeures de Dieu*, s. 44-45. K teologickému pojetí srov. ZVĚŘINA, Josef: *Teologie Agapé II*. Praha: Scriptum, 1994, s. 171-180. Též POSPÍŠIL, Ctirad Václav: *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

³¹¹ Srov. tamtéž, s. 50.

³¹² Srov. tamtéž, s. 43.

³¹³ Tamtéž, s. 61.

V tom smyslu – uzavírá Voillaume – je přítomnost Kristova (podobně jako v tradici křesťanské východní ikonografie, ke které zajímavě poukazuje)³¹⁴ v duchovním životě křesťana spojena s přítomností svaté Panny:

„Pokud máme možnost osvětlením vlastní víry dospět k přítomnosti Krista v našem životě, máme také prostředek k tomu, abychom jistým způsobem dospěli i k přítomnosti svaté Panny v naší duši. Já věřím, že tato přítomnost je také výrazem (*terme*) pravé úcty k Panně Marii.“³¹⁵

Voillaume tak spojuje obě témata do nové syntézy v rámci své spirituality přítomnosti: *být přítomný znamená odpovídat na skutečnosti světa před tváří Boží v naprosté dostupnosti.* Maria je tak nejen „obrazem“ a „typem“ církve a každého křesťana: je svědkem postoje, jak být otevřený Bohu i světu.

3.4 Dopisy fraternitám – Přítomnost jako otevřenost znamení času

Voillaume – kromě dvou prvních prací, které měly představit fraternity jako novou formu řeholního života v církvi – koncipoval svoje texty autenticky jako deníkové záznamy, dopisy a promluvy Malým bratřím (či Malým sestřím), dalším komunitám foucauldovského zaměření, příp. na různých fórech řeholníků či duchovních po celém světě, od malých komunit po shromáždění kanadských řeholníků, od prostých exercicií po rekolekce pro římskou kurii ve Vatikánu roku 1968.

Voillaume ve svých pozdějších textech z padesátých a z první poloviny let šedesátých rozvíjí myšlenky obsažené v knize *V srdci mas*, a to vzhledem k proměňujícimu se historickému

---

³¹⁴ Tamtéž, s. 66-68.

³¹⁵ Tamtéž, s. 69.

kontextu. Voillaume chápe fraternity jako tichý nástroj církve reflektující potřeby lidí i znamení doby. Jeho *Dopisy fraternitám* tak odrážejí všechny podstatné otázky historické situace světa (dekolonizace, bipolární svět či otázky sociální spravedlnosti), tak i situace církve doby těsně předkoncilní, radost koncilu i těžké období pokoncilní, doprovázené mnohým znejistěním stran základních otázek zasvěceného života, vztahu k mimokřesťanským náboženstvím a ateismu, ale i rozkolísávání některých podstatných obsahů víry. V tomto smyslu můžeme říct, že se nejedná o 4 svébytné knihy,³¹⁶ nýbrž o pokračování jednoho příběhu spirituality v dialogu o smyslu naší doby a úkolu církve v ní. Tak je třeba chápat i literární formu těchto textů: jedná se o reflexi ve světle znamení času.

3.4.1 *Dopisy fraternitám I a II: Ježíšovo konkrétní a univerzální bratrství*

Dvě první knihy dopisů byly publikovány společně roku 1960. Voillaume hned na úvod poznamenává, že jejich četba předpokládá znalost *V srdci mas*.³¹⁷ Není bez zajímavosti, že texty vycházejí na přání „velkého počtu lidí“. Jejich publikování bylo zamýšleno jako snaha zpřístupnit tyto reflexe duchovního života podle ideálu fraternit otce Foucaulda.³¹⁸

V dopisech a denících se opakují a prohlubují důrazy z knihy *V srdci mas*: první díl ostatně svou formou přímo navazuje na literární podobu klíčového Voillaumova díla. Je rozdělen do

---

³¹⁶ První dva svazky vycházejí poprvé roku 1960. První, nejrozsáhlejší, má podtitul *Tiší svědkové přátelství s Bohem (Témoins silencieux de l'amitié divine)*, druhý pak *Kvůli Ježíšovi a evangeliu (À cause de Jésus et de l'Évangile)*. Třetí svazek *Po cestách člověka (Sur le chemin des hommes)* odráží léta po nástupu papeže Jana XXIII. do konce koncilu (1959–1964). Poslední svazek reagující na situaci pokoncilní vychází roku 1974. Poněkud volněji můžeme jeho podtitul přeložit jako *Vidět Boha ve městě (Voyants de Dieu dans la cité)*.

³¹⁷ C'est pourquoi la lecture de ces lettres suppose en quelque sorte celle d'*Au coeur des masses*. VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités I*, s. 8.

³¹⁸ VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités II*, s. 7.

dvou částí – první je věnována dopisům fraternitám, druhá pak některým konkrétním otázkám apoštolátu fraternit.

Voillaume opět začíná úvahou nad formou Ježíšovy přítomnosti: Ježíšova „přítomnost“ dnes je přítomnost mimo-smyslová, resp. nad-smyslová. Nemůžeme uskutečnit touž „smyslovou“ zkušenost jako apoštolové. To je samozřejmě obtížné, protože člověk je tvor smyslový a své vztahy uskutečňuje v logice tělesného kontaktu.³¹⁹ Křesťan a řeholník žije „s absencí“: víra ho však uvádí do Kristovy přítomnosti, která trvá, byť je odlišná od té předchozí.³²⁰ Je tedy cestou oproštění: věřící je ten, kdo jde cestou úplné důvěry v Boha, jemuž je vše možné.

To je život v Duchu:

„Věřit, že Ježíš mluvil pravdu a tím stvrzovat, že „pro Boha je možné všechno“: přesně to nám zbývá odhalit a žít [...]“³²¹

Každý křesťanský život tak je ve znamení kříže a ve znamení odříkání. Zsvěcení pak je znamením tohoto naprostého vydání a naprosté víry v Boží blízkost.³²² Tím se otevírá kontemplativní hlubina Malého bratra: nazaretský život v bratrském sdílení a radosti předpokládá ukotvení v hlubině *pouště* a *samoty*,³²³ skutečnou, bezpodmínečnou a trvalou *přítomnost Bohu*, který je skrytý. Ostatně, jak na jiném místě Voillaume připomíná, láska světců k lidem vychází z „žárlivé lásky k Bohu.“³²⁴ Jejich radikální životní plány byly:

„[...] plodem žárlivé a výlučné lásky k Bohu [...] Co se týká otce Foucaulda, ten po své konverzi nechtěl nic jiného než Ježíše.“

---

³¹⁹ Tamtéž, s. 18.

³²⁰ „Cependant nous ne trouvons plus en nous de motifs de réconfort, et pour éviter de nous décourager il faudra celer de nous regarder, et savoir redécouvrir Jésus, qui n'a pas cessé d'être présent, mais dont la présence est bien différente de ce qu'elle était avant.“ VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités I*, s. 20.

³²¹ Tamtéž, s. 21.

³²² Srov. tamtéž, s. 324.

³²³ Srov. tamtéž, s. 221.

³²⁴ Tamtéž, s. 284.

Voillaume tak opakovaně rozvíjí myšlenku *intimity s Ježíšem*: tajemství světeckých postav je právě míra a hloubka této intimity s Bohem. Foucauldova velikost je především jeho úplná vydanost a neúnavná odvaha Ježíše vždy znovu a vždy dokonaleji napodobovat. Centrem této intimity je tak *osoba* Ježíšova, nikoli jedna či druhá vlastnost.

Voillaume se v knize v jednotlivostech věnuje nejrůznějším otázkám duchovního života: askeze, života v komunitě, evangelním radám, ctnostem, modlitbě, ale podstatný je opět důraz na konkrétní personalizaci, tj. *sjednocení v autentickém lidském výrazu*. Je-li centrem fraternity eucharistický Kristus a fraternita se shromažďuje okolo něj, pak je to i kvůli tomu, že Ježíš je – můžeme říci - ne-dělitelný, pouze roz-dělitelný.³²⁵ Veškeré formy zbožnosti je třeba vracet jejich původnímu smyslu, jejich poukazování k plnosti boho-lidství v Ježíši Kristu.³²⁶

Základní tvar spirituality Malých bratří je spiritualita Nazareta. Voillaume ji považuje za zcela originální formu duchovního života této dvojí přítomnosti Bohu a lidem.³²⁷ Zahrnuje „duchovní dětství“,³²⁸ vědomí vydanosti do Božích rukou,³²⁹ a tichou otevřenost všem³³⁰. Nazaret je realita Božího života *uprostřed* lidí, a ta se vyjadřuje lidským kontaktem. Pro tento kontakt je třeba *být přítomen*. Tak to učinilo i Boží Slovo:

---

³²⁵ Srov. tamtéž, s. 60. Tématu eucharistie se obšírně věnuje v dopise nazvaném *Eucharistie a kněz ve fraternitách*. Tamtéž, s. 57-99.

³²⁶ Tak ostatně Voillaume – po Foucauldově vzoru - vykládá úctu k Božskému Srdci Páně: tam se setkává a sjednocuje Boží a lidská vůle. Má být v centru duchovního života Malého bratra. Srov. tamtéž, s. 208. Je třeba připomenout, že původní název fraternity v El-Abiodh byl *Malí bratři Božského Srdce Ježíšova (Petits frères du Sacré-Cœur de Jésus)*.

³²⁷ „L'ideál de vie des Petits Frères, par sa double exigence de contemplation et de présence parmi les hommes, aussi bien que par la nature des moyens envisagés pour sa réalisation, constitue une forme originale de vie religieuse.“ Tamtéž, s. 275.

³²⁸ Tématu věnuje celý jeden dopis *L'état de petit enfant* (227-244). V knize také několikrát zmiňuje spiritualitu sv. Terezie z Lisieux (např. 31, 42, 110, 276) a jinde.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Ostatně kniha má podtitul *Témoins silencieux de l'amitié divin*.

„Slovo se cele spojilo (*épouser*³³¹) s lidskou situací s výjimkou hříchu, pobývalo mezi námi v Nazaretě, v rodině a v lidské společnosti. Tato přítomnost v rodinném kontaktu je jisté prvním projevem lásky, která žijí po tom, aby mohla ustavit jistou blízkost k milované bytosti, a to na rovině určité rovnosti s Ním. Přítomnost je také nezbytnou podmínkou pro každou výměnu či přenos pravdy či života. Abychom mohli svědčit a učit, je třeba jít mezi lidmi a být jim přítomen, nejen tělesně, ale i srdcem a duchem. Přítomnost lidem je jakási odpověď na první část Kristova příkazu, kterým zakládá univerzální spoštolát církve při vyslání a rozptýlení (*dispersion*) apoštolů.“³³²

Být přítomen lidem především velkorysost, ochotu přijmout omezení, oproštění (*dépouillement*): v tom smyslu je přítomnost Malých bratří Bohu jiná, než je přítomnost mnichů či poustevníků.³³³ Přítomnost lidem je u bratrů spojena s křížem, je to součást onoho jednoho, integrálního pohybu odevzdání:

„Uskutečnění této úplné přítomnosti těm, k nimž jsme církví vysláni, samo o sobě vyžaduje vytrvalé úsilí, které možná pokryje celý život. Předpokládá oproštění (*dépouillement*) hlubší, než si dokážeme představit, především v prvních letech. Této adaptační práce bude někdy sdostatek pro celý život, ale musí být vedena pokorně a s jedinou starostí: aby dosvědčovala naše přátelství k lidem, a tak i pravdu naší lásky k Bohu.“³³⁴

Taková přítomnost je opravdovým apoštolátem pro církev, tlumočí lásku Kristova těla, církve, k člověku.³³⁵ V tom smyslu je taky účinná: zpřítomňuje sklonění Boží, Ježíšovu práci či jeho příchod k těm nejmenším, nejopuštěnějším, včetně zločinců.³³⁶ Tuto „účinnost“ nelze měřit

---

³³¹ Doslova „vzalo si, oženilo se“.

³³² VOILLAUME: *Lettres aux fraternités I*, s. 325.

³³³ „Bien sûr, nous avons besoin du désert, mais pas tout le temps. Nous ne sommes pas de moines, ni des ermites, quoi que nous devions en avoir la disposition essentielle de radical détachement de tout le créé. Noun sommes pas des ermites, et je pense même que nous ne pouvons atteindre à la générosité totale ni nous y maintenir, surtout à la période du deuxième appel de Jésus, si nous n'avons pas livré notre vie à des hommes pour les sauver. Oui, nous sommes voués à prendre sur nos épaules le fardeau d'autres hommes, avec tout ce que cela représente de lourdeur, et même de pesanteur à certains heures.“ Tamtéž, s. 27.

³³⁴ Tamtéž, s. 327.

³³⁵ Tamtéž, s. 277.

³³⁶ „Partager la vie des pauvres est donc une exigence d'amitié à leur égard; elle ne saurait cependant devenir féconde si nous ne savons pas trouver dans le poids du labeur quotidien une occasion d'entrer dans le travail même de Jésus et de porter à sa suite notre propre croix. Ici encore la partage du travail peut, en certains cas, devenir un témoignage d'amour particulièrement exclusif et total, dans le cas où des Petits Frères se sentiraient appelés à

podle ekonomických ukazatelů, jejím jediným ospravedlněním a smyslem je radikální poukaz k Bohu, který je blízký, ale který není z tohoto světa:

„Ten, kdo žije kontemplativně, se má opravdu zdržet toho, aby zjišťoval účinnost svého misionářského života. Jinak riskuje, že tím zničí onen zápal, který mu má dostačit, tj. že to činí pro Boha, kterého tolik miluje. [...] Malí bratři jsou povoláni pobývat mezi chudými, ale z toho vždy nevyplývá, že můžeme bezprostředně konstatovat vliv, který na toto prostředí mají.“³³⁷

Tím se také ukazuje, že jsou věrni svému zakladateli Foucauldovi: ani on nemohl konstatovat, že jeho práce byla víc než příprava. Zůstal sám, ale byl věrný až do konce.³³⁸

V *druhém díle* Voillaume rozvíjí ideál nazaretského života a spirituality rodiny shromážděné okolo Ježíše-bratra.³³⁹ V té souvislosti se znovu vrací k problému tradičního rozdělení spiritualit na „aktivní“ a „kontemplativní“: Malí bratři – a všichni ti, kteří se po vzoru otce Foucaulda rozhodli uskutečňovat nazaretský ideál – jsou povoláni k integrálnímu svědectví, tj. *přítomnost Bohu a přítomnost lidem* je nedělitelná v logice následování:

---

partager des travaux pénibles ou dangereux, comme celui des mines, celui de certains industries chimiques ou celui de la pêche en mer.

C'est l'amitié aussi qui poussera un Petit Frère à désirer se consacrer aux prisonniers jusqu'à obtenir de partager leur détention. Aucun exemple n'illustre mieux l'aspect le plus profond de la vocation d'un Petit Frère: la présence par amitié.“ Tamtéž, s. 327.

³³⁷ Tamtéž, s. 316-317.

³³⁸ „Má drobná práce pokračuje..., přípravná práce... Ještě ani jednou jsem se nedostal k setí; připravuji půdu, jiní zasejí, opět jiní sklídí [...]

Povznášet se navzájem příkladem mlčenlivé modlitby a života ponořeného v Bohu je cennější, než chtít se povzbuzovat k dobrému slovy.

Příklad je jediná vnější činnost, kterou lze ovlivnit duše, jež se chovají vůči Kristu naprosto odmítavě, které ani neposlouchají slova Jeho sluhů ani nečtou jejich knihy, nepřijímají ani jejich dobrodiní ani jejich přátelství ani s nimi nechtějí mít jakékoli spojení.

Ne usilovat dlouze o obrácení, nýbrž milovat, být dobrý, čistě žít a vejít v tělesný styk s domorodci.“ V jiném dopise konstatuje, že hodina evangelizace ještě nepřišla: „„Také vlastně nejde o hlásání evangelia; nejsem toho ani hoden ani schopen a hodina k tomu ještě nepřišla; jde spíše o přípravu na hlásání (kurzíva aut.), o probouzení důvěry a přátelství, pocitu důvěrnosti a bratrství.“ Cit. podle českého překladu FOUCAULD, Charles. *Znamení pouště*, s. 44-45.

³³⁹ VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités II*, s. 27.

„Dost často se proti sobě staví jedna spiritualita proti druhé, a tím se chybuje [...] Je třeba se vždy vrátet k Ježíšovi. On je celý pro nás: život, vzkříšení, cesta k Otci, přivádí k pastvinám jako Dobrý Pastýř, lékař duše i těla. On je ten, který nám zjevuje Boha v lidském jednání (*sous des traits humains*): kdo ho viděl, viděl Boha. V jeho duši se musíme učit číst, co máme činit, abychom kráčeli na cestě k Bohu. Neúnavně se vracete k živému Ježíši, svému příteli, svému bratru, svému Pánu, svému Bohu. Nenechte se rozptylovat jinými úvahami o rozdílných spiritualitách [...] Jde o to jít k němu, aby nás on proměnil.“³⁴⁰

Odkřesťanštění a ztrátu kontaktu církve s „masami lidí“ tak lze chápat mimo jiné jako důsledek abstraktní a neživé formy teologického myšlení a jím tvarované spirituality. Ta se pak realizuje fragmentárně – buď jen v aktivní, nebo v kontemplativní formě – a pro prakticky orientovaného moderního člověka je tento přístup nevěrohodný. Abstrakce je tak jiným slovem pro uzavřenost církevní struktury: od nesrozumitelné liturgie, přes dvojznačné svědectví tradice, komplikované předpisy až po abstraktní sofistikanost teologického myšlení. V tom smyslu Voillaume opakovaně vybízí fraternity k radikální otevřenosti.³⁴¹

Voillaume se v *Dopisech* na několika místech věnuje znelidšující povaze moderního technologického světa, který člověka zvětčuje a zbavuje ho transcendentálně založené svobody: moderní člověk trpí skutečností vlastní determinovanosti a pochybuje o kapacitě své vlastní svobody. V této situaci jsou fraternity povolány být znamením Boží přítomnosti ve světě „bez duše“:³⁴² ba co víc, ukazuje se nová naléhavost Foucauldova ideálu „bezprostřední přítomnosti“. Bůh je člověku přítomný víc, než si dokáže představit, protože je v jádru jeho vlastního bytí: je-li ovšem člověk redukován na stroj, ztrácí vědomí hodnoty této bezprostřední komunikace se svou

---

³⁴⁰ Tamtéž, s. 42-43.

³⁴¹ Voillaume hovoří o touze vydat se všem (tamtéž, s. 36), o ochotě se snížit a pěstovat srozumitelnost a jednoduchost (s. 45), o církvi jako humánní tváři Krista (s. 77) apod.

³⁴² Tamtéž, s. 101.

duší i s lidmi okolo.³⁴³ Malý bratr je povolán ke konkrétní lásce, která vyznačuje onou bezprostřední přítomnost u člověka.³⁴⁴ Malý bratr se ve svém svědectví nepřizpůsobuje logice výkonu, na níž je technologická společnost založena: jeho práce a sdílení s druhými vychází z logiky lásky, kterou od Krista přijal.³⁴⁵ Malý bratr tak uskutečňuje dvojí pohyb darování: daruje se druhým, ale i přijímá a kontemplativně spolu-prožívá původní zázrak Božího sklonění v Kristu do konkrétnosti lidské situace.³⁴⁶ Tato jeho „christoformnost“ se projevuje v odmítání všeho, co ruší lidskou bezprostřednost: hluboce zakořeněných stereotypů vnímání jiných kultur, např. africké,³⁴⁷ odporu vůči určitým prostředím či lidským typům a veškeré patriarchální nadřazenosti.³⁴⁸ V tom smyslu mají Malí bratři toto odcizení vnímat a pomáhat celé církvi, aby ho reflektovala.

Voillaume několikrát připomíná, že fraternity se mají vyhýbat přímé evangelizaci, protože jejich „pastorační úkol“ je sdílení lidského života: to často naráží na nepochopení, přesto zůstává základním charismatem Malých bratří.³⁴⁹ Bratr Charles byl „svědkem Boží přítomnosti uprostřed lidských mas“.³⁵⁰ Tak pojímal své vlastní povolání, a to dále žije ve fraternitách.³⁵¹

---

³⁴³ Tamtéž, s. 90.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 189.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 125.

³⁴⁶ Tamtéž. Není bez zajímavosti, že Voillaume tu na několika místech mimořádně jímavým způsobem rozvíjí teologii ikon: při své návštěvě slavné florentské galerie Uffizzi zpětně reflektuje nad starým sporem ikonoklastů a ikonodulů: krása pláten Fra Angelica nám znovu připomíná realitu Boží tváře v Ježíši Kristu. Ježíš nás „vidí“ a „slyší“ a „miluje lidským srdcem“. Ikony připomínající tuto nezměrnou tvář Krista nám ji zároveň ukazují jako „Boha s námi“ a ukazují nám tak náš lidský úkol být bratry naším bližním. Srov. tamtéž, s. 188-189.

³⁴⁷ Voillaume připomíná, že i Afričané mají jistou kulturu myšlení, byť odlišnou od té naší. Adaptace na něj je pro fraternity nutností. Srov. tamtéž, s. 46.

³⁴⁸ Tady jde jak o Evropanům vzdálené kultury, tak o autentickou snahu přijmout podmínky dělnického prostředí (s. 52-55). Posláním fraternit je „být přítomnými“ dělníkům a přibližovat jim tak tajemství církve (srov. tamtéž, s. 53-54).

³⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 219.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 165.

Příležitostí k reflexi života fraternit je i několik výročí, která se kryjí se stoletým výročím narození Ch. de Foucaulda roku 1958, stejně jako pravidelně připomínaná smrt bratra Charlese na prahu adventu 1. prosince 1916. Pro Voillauma jsou to opakované výzvy k zamyšlení nad duchovním úkolem fraternit ve světle života a díla jejich původního zakladatele.³⁵² Jejich postupné rozptýlení do všech částí světa Voillaume chápe jako znamení Boží přítomnosti.³⁵³

Voillaume tak ve svých *Dopisech fraternitám* rozvíjí tuto linii „přítomnosti Bohu“ ve vztahu k charakteristickým projevům foucauldovské spirituality: eucharistické adoraci,³⁵⁴ v hlubokém prožívání liturgie jako průhledu a vhledu do skutečnosti duchovní a neviditelné,³⁵⁵ citlivosti k celistvosti křesťanské bohoocty, včetně vztahu k posvátným místům.³⁵⁶ Citlivost ke *konkrétním* situacím lidské existence, ke *konkrétnosti* a jedinečnosti lidské osoby u Voillauma – podobně jako kdysi u Foucaulda – vychází z „konkrétnosti“ kontemplace. Ježíš je tak přítomný tady a teď v eucharistii, v místech, která nás vážou ke konkrétním příběhům spjatým s dějinami fraternit (včetně návratu k původní komunitě v El-Abiodh), a především s dějinami spásy (realita „nazaretského“ života: místa kultu – Boží hrob, chrám Narození apod.). Tuto konkrétnost můžeme dát do souvislosti s důrazem na „zpřítomnění“ dějin spásy, s jejich prolnutím do „dnes“

---

³⁵¹ Srov. Foucauldovy poznámky k jeho poslání v Maghrebu: „Má drobná práce pokračuje [...], přípravná práce [...] Ještě ani jednou jsem se nedostal k setí; připravuji půdu, jiní zasejí, opět jiní sklídí [...] Povznášet se navzájem příkladem mlčenlivé modlitby a života ponořeného v Bohu je cennější, než chtít se povzbuzovat k dobrému slovy. [...] Příklad je jediná vnější činnost, kterou lze ovlivnit duše, jež se chovají vůči Kristu naprosto odmítavě, které ani neposlouchají slova Jeho sluhů ani nečtou jejich knihy, nepřijímají ani jejich dobrodiní ani jejich přátelství ani s nimi nechtějí mít jakékoli spojení. [...] Ne usilovat dlouze o obrácení, nýbrž milovat, být dobrý, čistě žít a vejít v tělesný styk s domorodci.“ FOUCAULD, Charles. *Znamení pouště*, s. 44-45.

³⁵² VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités II*, s. 108, 168.

³⁵³ Srov. tamtéž, s. 115.

³⁵⁴ Tamtéž např. s. 59, 211, 251.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 251.

³⁵⁶ Celá řada dopisů a záznamů se váže ke konkrétním místům spjatým jednak s Ježíšovým životem (např. Jeruzalém, Betlém, Tiberiádské jezero), ale také k místům spjatým s životem bratra Charlese, např. El-Golóa (místo jeho hrobu), Tamanrasset, Assekrem (místa jeho poustevn).

liturgie, včetně zvláštní citlivosti pro orientální liturgické tradice.³⁵⁷ Na východní tradici Voillaume oceňuje především hluboký kontemplativní ponor do reality neviditelného světa: hovoří tak např. o tajemství ruského ikonostasu, o vroucnosti východních modliteb a o hlubším vědomí přítomnosti Tajemství.³⁵⁸

Voillaume opět několikrát připomíná nauku karmelitánských mistrů kontempace, sv. Jana od Kříže, sv. Terezie z Ávily i sv. Terezie od Dítěte Ježíše.³⁵⁹ Opakují se tam odkazy na Tereziin koncept „duchovního dětství“, na cestu skutečné jednoduchosti a oproštění v modlitbě.³⁶⁰ Na svátek sv. Jana od Kříže si Voillaume na přímluvu velkého světce vyprošuje milost hluboké kontempace a modlitby po vzoru velkého karmelitánského mystika.³⁶¹ Kontemplativní rozměr je třeba hledat v oproštění pouště, hlubokém respektu k člověku a v opravdové chudobě závislé zcela na Bohu a na Boží milosti.³⁶² V tom se tak znovu dotýká onoho klasického toposu spirituality Malých bratří: spirituality dětství, „malosti“ a Vánoc.

Vánoce jako liturgický „prostor“ života Malého bratra je téma, které prochází všemi svazky dopisů. Ve druhém svazku Voillaume zdůrazňuje především vroucí a něžnou tvář Boha-Dítěte.³⁶³ Zdůrazňuje především nutnost kontemplovat „Boží malost“: tu malost, která je i klíčem k charizmatu „malosti“ Malého bratra, jak připomíná už v knize *V srdci mas*.³⁶⁴ Ke konci druhého (a posléze i třetího svazku dopisů)³⁶⁵ se opět objevuje odkaz na kontemplaci Ježíšova

---

³⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 34, 238, 283.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 238.

³⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 125, 135, 189, 235, 273.

³⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 135. Srov. TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*, s. 181-183.

³⁶¹ Srov. VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités II*, s. 273.

³⁶² Tamtéž, s. 165.

³⁶³ Srov. tamtéž, s. 38, 77, 85-87, 126-129.

³⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 85n.

³⁶⁵ Srov. VOILLAUME. *Lettres aux fraternités III*, s. 256-261.

příchodu, Vánoc a vánočního tématu:³⁶⁶ Voillaume tu prohlubuje své předchozí reflexe poukazem na motiv „spolupráce“ Boha a člověka v dějinách spásy, na zvláštní důstojnost lidství v křesťanském Zjevení:

„To je další důvod pro nás zamilovat si Vánoce [...] Narození je první okamžik, kdy se Ježíš světu zjevuje jako [...] podřízený člověku, jako malé dítě ve všech souvislostech času, místa a způsobu, a koneckonců i ve vši poddanosti pozemského života [...] Ježíš se zjevuje ve světě, aniž by kohokoli uvědomil, aniž by oznámil svým bližním, kdo je.“³⁶⁷

Bůh zve člověka ke spolupráci, která spoluutváří obsah Boží přítomnosti ve světě: tato přítomnost je tak vždy svázaná s konkrétním „ted' světa“. Voillaume v té souvislosti připomíná 3 dimenze tohoto přítomného momentu: *my, vnější svět, tj. svět ostatních lidí, a realita Božího království, která je zaseta do lidské skutečnosti.*³⁶⁸ Tím se také vysvětluje, proč tak intenzivně medituje nad událostmi světa.³⁶⁹ Veškerá tato „spolupráce“ však očekává vždy novou „přítomnost“, přícházení Boží, které prožíváme dějinně v liturgii a které se naplňuje očekáváním druhého příchodu Krista:³⁷⁰ očekáváme svět, který *ještě* není:

„Jsme *přítomni* ve světě, ale jsme zároveň v *očekávání* jiného světa, který přichází, bez něhož je pro nás nemožné existovat ve víře, naději a lásce Pánově. *Pane Ježíši, přijď!* Ti, kteří viděli Pána, umí čekat. A ten den přijde brzo.“³⁷¹

Přítomnost je tak opět téma i motiv, který můžeme identifikovat jako způsob popisu a zároveň uchopení spirituality Malých bratří. Tu posléze Voillaume rozvíjí dál při vědomí nových souvislosti historických, církevně-politických i osobních.

---

³⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 274-279.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 275.

³⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 242.

³⁶⁹ Mám tu na mysli téma války v Alžírě, problém sekularizace a odkřesťanštění Evropy, situaci dělníků, svod totalitních ideologií – zejména komunismu apod.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 187. Není bez zajímavosti, že tuto myšlenku Voillaume rozvíjí v souvislosti s teologií ikony.

³⁷¹ Tamtéž, s. 187. Překlad autor.

3.4.2 Meditace evangelia uprostřed světa: *Dopisy fraternitám III – po cestě lidí*³⁷²

Třetí díl Voillaumových dopisů fraternitám vychází roku 1966 opět v nakladatelství Cerf. Voillaume drží „literární“ formát textu známý už z druhého dílu: dopisy, reflexe, deníkové záznamy. Text pokrývá období let 1959–1964. Jedná se tedy o přelom pontifikátů významných koncilních papežů Jana XXIII. a Pavla VI. Ve světle evangelia tu před námi defilují významné události tohoto přelomového období tzv. *studené války* (např. nástup Nikity Chruščova k moci v Sovětském svazu, postupný rozpad koloniálního světa, počátek a průběh II. vatikánského koncilu, postupné odkřesťanštění západního světa, problémy inkulturace evangelia do moderního světa, vztah západního a východního křesťanství apod.). Voillaume nechává tyto současné události přicházet k sobě a konfrontuje je s vědomím přítomnosti, které nás staví před Boha. Voillaume tak rozvíjí témata, v nichž povolání Malého bratra nachází nové pole působnosti a novou naléhavost reflexe.

Podtitul knihy naznačuje její specifickou orientaci: *přítomnost Bohu a lidem ve světle evangelia, která kráčí „po cestě lidí“ (sur le chemin des hommes)*. Ve stále nových kontextech tu rozvíjí svou spiritualitu přítomné existence křesťana. Voillaumův deník tak lze chápat jako uvedení do způsobu meditace Malého bratra v bdělé pozornosti vůči všem aktuálním otázkám. Ostatně, jak Voillaume neopomene na jednom místě zdůraznit, pro fraternity je přítomné celé lidstvo,³⁷³ tj. všechny otázky doby jsou i otázkami Malého bratra. V tom smyslu přijímá realitu velkého kulturního a duchovního pohybu první poloviny šedesátých let jako hledání na cestě s Bohem a s lidmi.

---

³⁷² VOILLAUME René. *Lettres aux fraternités III: Sur le chemin des hommes*. Paris: Cerf, 1966.

³⁷³ Tamtéž, s. 170.

Voillaume tak poukazuje ke skutečnosti kulturního a rasového napětí v Africe, které je s evangeliem neslučitelné.³⁷⁴ Snaží se pokorně promýšlet – v duchu svých předchozích úvah – inkluzivní koncept bratrství, který zahrnuje i skutečnost jiných kultur. Voillaume si uvědomuje, že došlo k jistému „duchovnímu vyzrání“ fraternit, k upevnění jejich lidského, spirituálního i ekleziálního profilu, a proto znovu vyzývá bratry k opravdové evangelní bdělosti, k věrnosti kontemplativnímu životu a „přítomnosti lidem.“³⁷⁵ Připomíná realitu „poutnického života fraternit“ i specifické těžkosti otevřené a plně „přítomné“ spirituality:

„Ano, jak je snadné být karmelitánem nebo kartuziánem! Jaké pokušení! A jak je obtížné být kvasem, v němž na jedné straně vře zhuštěný a silný život, a zároveň být zcela smíšen a rozředěn v mase! Nepodaří se nám to změřit dříve než v nebi, až z druhého konce nahlédneme dějiny světa a dějiny našeho ubohého života a uvidíme hodnoty oněch zakopaných existencí bez zřetelného bezprostředního výsledku. Je třeba být trpělivý a žít pohřben v momentu, který nás odevzdává Bohu a tomu, co od nás očekávají naši bratři.“³⁷⁶

Nástup nového papeže Jana XXIII. a významné duchovní impulzy pro poválečné uspořádání Evropy Voillaume reflektuje ve vztahu k významné encyklice *Pacem in terris* z roku 1963, v níž pontifik ohlašuje opravdovou ochotu církve ke spolupráci se všemi lidmi dobré vůle.³⁷⁷ Voillaume v té souvislosti vyjadřuje jak radost, tak zpětně i jistou vlastní ostýchavost hovořit v podobném duchu předtím, a to z obavy před odchýlením od oficiálního postoje církve, na jejímž souhlasu mu – jak jsme viděli – vždy tolik záleželo.³⁷⁸ Otevírá se tak nová perspektiva dialogu s „jinověrci“, tj. hledání shody při respektování dobré vůle všech.³⁷⁹ Není bez

---

³⁷⁴ Tamtéž, s. 7-8.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 25-26.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 64. Překlad autor.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 180n. Encyklika je dostupná na

http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem_lt.html (14. 2. 2013)

³⁷⁸ Tamtéž, s. 181.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 183.

zajímavosti, že při této příležitosti znovu odkazuje na sv. Terezii z Ávily, která zdůrazňovala primát lásky a dobré vůle, a to i s vědomím, že lidské konání je spjato s nejrůznějšími nedostatky.³⁸⁰

Voillaume se v knize několikrát vrací k probíhajícímu koncilu: zmiňuje ho jako moment velmi specifické a intenzivní Boží přítomnosti světu.³⁸¹ Vření v církvi Voillaume chápe – podobně jako ve výše zmíněném textu o neukotvenosti a jisté trvalé „neukotvitelnosti“ vlastní spirituality – jako potvrzení vlastní intuice ve vztahu k rozvoji fraternit. Je třeba být otevřen přítomnému vanutí Ducha, které odpovídá na výzvu tohoto věku:

„Člověk nabývá pocitu, že pomalu, způsobem často nečekaným, nikoli bez obtíží a roztržek se [církve] osvobozuje od jistých obložení a mění svou tvář a snaží se lépe uskutečnit to, co její Tvůrce a Zakladatel chtěl, aby byla. Je to jako znovuzrození, kde nikdo nemůže dohlédnout důsledky, jaké to bude mít pro církve zítřka. Fraternita se musí také stále nově rodit, aby byla stále nová a stále podobná sama sobě. Nikdy jsem lépe neporozuměl tomu, v jakém bodě naše fraternity přináležejí k církvi. Nepatří nám. Učinit je „našimi“ můžeme pouze v té míře, v níž nás Ježíš daroval jim, a to až do hlubiny našeho bytí, ale bez toho, aniž bychom si je přivlastnili, protože patří Pánu. Všechno je Kristovo.“³⁸²

Moderní doba proniká do Voillaumovy reflexe z mnoha stran: intenzivně vnímá komunitní duch modernosti a počínající globalizace.³⁸³ Debata o „člověku obecně“, která je blízka tomuto novému „globálnímu“ vnímání skutečnosti, však zastírá cosi podstatného ze skutečnosti člověka, jeho nezcizitelnou *osobnost*. I tady tak posiluje předchozí reflexi o radikálně

---

³⁸⁰ Tamtéž, s. 182. Kontext a výklad Tereziiny spirituality dobře podává WILLIAMS Rowan: *Teresa of Avila*. Bloomsbury Academic, 2004.

³⁸¹ Tamtéž, s. 33.

³⁸² Tamtéž, s. 207-208.

³⁸³ Tamtéž, s. 175.

zlidšťujícím pohledu na člověka ve světle Ježíšova univerzálního bratrství.³⁸⁴ Voillaume tu zdůrazňuje radikalitu „konkrétní lidskosti“, tj. konkrétního vztahu ke konkrétním lidem. Tuto typickou konkrétnost foucauldovské spirituality zmiňuje i na jiných místech v projevech opravdu inkarnované spirituality.³⁸⁵ V tom smyslu se ukazuje služba Malých bratří jako specifické charisma, které nelze obětovat klasické duchovní zprávě, i kdyby to zdánlivě vyžadovala pastorační nutnost. Úkolem fraternit je vytváření komunit ostrůvků Boží přítomnosti uprostřed mas.³⁸⁶

Tak lze chápat Voillaumův konkrétní zájem o vztah člověka dnešní doby a církve. Voillaume neopomíná ani problém latiny při liturgii: v jistých kontextech ho vnímá jako „zmrtevující“ prvek znemožňující skutečnou „činnou účast na liturgii“ a vzdaluje věřící jádru modlící se církve.³⁸⁷ Naproti tomu se znovu několikrát zmiňuje o východní liturgii³⁸⁸ a způsobu, jak se v ní prožívá neviditelné: je třeba znovu objevit tajemství liturgie jako přítomné komunikace s neviditelným Bohem. Tato komunikace re-integruje duchovní a tělesnou stránku člověka a vyvádí ho do svobody a plnosti Božího světa.³⁸⁹

---

³⁸⁴ Tamtéž, s. 178-180.

³⁸⁵ Kupř. v souvislosti se svým pobytem v Jeruzalémě během Velikonoc roku 1961 připomíná význam Kristovy krve: cituje sv. Kateřinu Sienskou a její texty věnované úctě k Božské Krvi Páně. Tváří v tvář realitě „skutečného“, tj. „konkrétního“, vtěleného Krista však nabývají tyto texty nové srozumitelnosti, protože ukazují skutečnou „cenu našeho vykoupení.“ Srov. tamtéž, s. 77. Kristus tedy neumřel v abstraktním smyslu, nýbrž velmi konkrétně a konkrétní souvislosti jeho života jsou důležité i ve vztahu ke „konkrétnímu člověku“ dnes. Tématu se výborně věnuje emeritní papež ve své knize o Božském Srdci Páně. Srov. RATZINGER Joseph. *Hledět na probodeného*. Brno: CDK, 2005.

³⁸⁶ Srov. VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités III*, s. 70n.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 175.

³⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 17, dále 24-25.

³⁸⁹ „La liturgie grecque de ce matin m'entrouve de plus en plus ses beautés. C'est tout un monde dans lequel elle nous fait pénétrer. Ma solitude me fait mieux comprendre le compagnonnage des Anges, de tous les Anges, au moment où nous offrons à Dieu la louange et le sacrifice eucharistique. Si nous savions vraiment vivre et réaliser ces instants de plénitude!“ Tamtéž, s. 24.

V textu Voillaume vykládá i biblickou „ekonomii Boží přítomnosti“, kterou později rozvine znovu v syntézu ve své christologické práci *Věčný živý*.³⁹⁰ V události Letnic se pro apoštoly uskutečňuje nová zkušenost Přítomnosti:

„Ježíš přítomný nás přitahuje, miluje nás, vyučuje, vede nás a povzbuzuje na rovině našeho života a lidských prostředků. Přišel totiž jako Bůh, který se s námi setkává na naší vlastní cestě. Tuto cestu známe a daří se nám na ní snadno, protože – jako lidé – jsme k ní zcela přizpůsobeni. Ježíš nám poskytuje tuto oporu, zároveň se však obrací a chystá se nám tuto oporu vzít, a to pro naše vlastní dobro. Normálním důsledkem tohoto stažení, této hmatatelné, afektivní, citové, zřetelné absence je skleslost, bezmocnost a temnota. Záměr Ježíšův je ovšem jasně vysvětlený [...] Musíme se pomalinku adaptovat na Ježíšovu nepřítomnost, neboť právě tato absence nás uvádí (*permettre*) do plnosti vnitřního aktu Ducha: aktu, který se uskutečňuje mimo formy intelektu a je způsobem lásky, která je za všemi sentimenty srdce a všemi smyslovými hnutími. Je to těžká cesta, která předpokládá velké odpoutání [...]“³⁹¹

Napětí mezi přítomností a absencí tak činí přítomnost cele *darem, darem Ducha*.

Přítomnost tak je totožná se svobodou Ducha.

Ke knize jsou připojeny dva oběžníky (*lettres circulaires*) týkající se založení Malých bratří a Malých sester evangelia. V nich především vysvětluje důraz nové fundace Malých bratří evangelia jako snahu proniknout do světa, v němž víra byla hlásána, ale praktický náboženský život se poněkud vyčerpal. Můžeme to chápat jako důraz na přítomný rozměr fraternit chápajících současnost jako vlastní místo přítomnosti Boží.

3.4.3 Dopisy VI - *Vidět Boha ve městě (Voyants dans la cité)*

Název čtvrtého svazku *Dopisů fraternitám* můžeme volněji přeložit jako *Vidět Boha ve městě (Voyants Dieu dans la cité)*. Vychází roku 1974 v edici *Evangelium ve dvacátém století*

---

³⁹⁰ K tomu srov. níže, s. 164.

³⁹¹ VOILLAUME. *Lettres aux fraternités III*, s. 92.

(*L'Évanglie au vingtieme siècle*) v pařížském nakladatelství Cerf.³⁹² Kniha je rozdělena na tři části, které se váží k poslání fraternit: první se jmenuje *Kvůli světu (De par le monde)* a jedná se cyklus dopisů na nejrůznější aktuální témata sociální, historická a politická z let 1964–1973. Po něm následuje systematictější pojednání *Pojď, následuj mě (Viens, suis moi)*, a konečně delší úvaha o vztahu mezi posláním církve a nejrůznějšími otázkami politické angažovanosti ve světě *Evangelium a politika (L'Évanglie et Politique)*.

V knize se odráží radost z nových tvarů života podle evangelia (zejména rozvoj církevních hnutí a rostoucí zájem o kontemplaci), tak také mnohé obtížné otázky, které předznamenávají krizi církve (způsob integrace moderního myšlení do teologické reflexe, vztah k politické teologii, problém sexuální morálky apod.)

Ve vztahu k tématu přítomnosti zde Voillaume rozvíjí a prohlubuje myšlenky předchozí: Boží přítomnost je **totožná s vědomím Boží disponibility**: Bůh je stále přítomný, je „zde“, proniká nás svojí přítomností.³⁹³ Tato forma přítomnosti jako disponibility pak stojí před fraternitami jako jejich autentický úkol: fraternity zpřítomňují Boží disponibilitu člověku dnešní doby a dnešního světa. K tomu je zapotřebí stále znovu prohlubovat vztah lásky a rozumu. Znamená to vyhnout se jednostrannosti,³⁹⁴ a hlavně snahy rozum od lásky oddělit.³⁹⁵

V té souvislosti se Voillaume snaží znovu zdůraznit integrální vztah mezi kontemplací a činností: přijetí a láskyplná asimilace Božího slova je existenciálem obnovené existence

---

³⁹² VOILLAUME, René. *Voyants de Dieu dans la cité*. Paris: Cerf, 1974.

³⁹³ Tamtéž, s. 89. Tato přítomnost je zde záměrně bez definice.

³⁹⁴ To ostatně zdůrazňuje i papež Benedikt XVI. ve své encyklice k ekonomické krizi *Caritas in veritate*. Lásky se uskutečňuje v pravdě a existenciálem pravdy v křesťanském smyslu je láska. Srov. BENEDIKT XVI. : *Caritas in veritate*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.

³⁹⁵ VOILLAUME, René. *Voyants de Dieu dans la cité*, s. 89n.

člověka.³⁹⁶ Tato „asimilace“ Božího slova pak otevírá oči vnímání oněch znamení doby (*signes de temps*)³⁹⁷ v měnícím se kontextu kulturní a sociální situace.

Voillaume se tak v knize vyjadřuje k obnovenému zájmu o kontemplaci v moderním světě, který však často směřuje k různým synkretickým formám meditačních technik Západu i Východu. V realitě desintegrované moderní existence, vystavené tlaku výkonu a dráždění bezpočtem podnětů, je člověk zbaven možnosti vnitřního soustředění. To vytváří poptávku po meditačních technikách, které ho dokážou převést do světa ticha a usebrání. V tom smyslu lze chápat různé meditační techniky založené na buddhismu, józe, příp. zenu.³⁹⁸ Voillaume připouští jejich užitečnost ve fázi přípravy na modlitbu, upozorňuje však na docela jiný koncept nadpřirozeného v těchto tradicích. Neodsuzuje je, ale zdůrazňuje potřebu je „reorientovat“ a učinit modlitbu opět prostorem, skrze něž k nám zcela svobodně přichází Bůh.³⁹⁹ Křesťanské pojetí modlitby je docela jiné než to, které zdůrazňuje techniku, příp. asketické úsilí k jakémusi „vnitřnímu osvobození“. Voillaume v této souvislosti uvádí případ „Školy modlitby“ v Troussures

---

³⁹⁶ Tamtéž, s. 95.

³⁹⁷ „Il est inévitable que dans leur effort pour réaliser ces inspirations de l'Esprit Saint, les hommes fassent preuve de faiblesse, soient exposés à des abus, à des déviations ou même à des tentations de sectarisme que je n'ai pas à rappeler ici. Mais il n'en reste pas moins vrai que nous devons reconnaître là des signes de Dieu nous indiquant les orientations à suivre.“ Tamtéž, s. 201.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 95.

³⁹⁹ „Mais pour qu'il en soit ainsi, les exercices du yoga ou du zen devraient être réorientés et comme assumés à leur juste place de moyens de préparation et dans la perspective chrétienne de la contemplation. Autrement, ils ne seraient que des activités, bienfaisantes certes, sur le plan d'équilibre humain, mais qui conduiraient vite à une impasse dans le chemin de la prière chrétienne. Leur attrait principal réside en ceci, qu'ils produisent des résultats qu'on est jusqu'à un certain point assuré d'obtenir si on persévère dans la voie indiquée. Ces résultats spirituels sont acquis par nos efforts, alors que la prière chrétienne ne peut s'épanouir que gratuitement et dans un au-delà de tout état intérieur acquis. Je ne veux pas insister sur ce sujet qui doit vous être familier. La voie évangélique rend un autre son.“ Tamtéž.

u Paříže vedené Henrim Caffarelem, kde se s takovouto „asimilací“ východních technik úspěšně pracuje.⁴⁰⁰

Asimilace, resp. adaptace se Voillaume v knize dotýká i v souvislosti s dalšími tématy, zejména vzhledem k věrohodné identifikaci s životní situací člověka. Znovu tu tematizuje foucauldovskou připravenost přijmout jakoukoli situaci „kvůli Ježíšovi a jeho evangeliu.“⁴⁰¹ Chybou určitého typu adaptace je její pouze „intelektuální“ realizace, tj. taková forma, která v pozadí předpokládá přednost západního způsobu myšlení. Autentické svědectví evangeliu nemůže být nikdy pouze intelektuální, musí být v pravém slova smyslu „existenciální“.⁴⁰²

„Nevidím, jak by bylo možné vydat věrohodné a autentické svědectví života, aniž by bylo adaptováno.“⁴⁰³

Voillaume se tak zamýšlí nad schopností fraternit, ale i církve jako takové adaptovat se na situaci světa. Připomíná tady například odcizení dělnictva a řešení dělnické otázky v 19. Století.⁴⁰⁴ Podobně ve vztahu k druhým: evangeliem „in-formovaná“ láska je ochotna se sklánět tak, že upřednostňuje myšlenky bratří a sester před myšlenkami vlastními. V tom smyslu je církev povolána chránit dědictví hodnot velkých kultur Východu, které jsou rozleptávány kultem

---

⁴⁰⁰ Dobrým úvodem do Caffarelovy nauky o modlitbě je jeho čtivé, ale teologicky poučené dílo *Lettres sur la prière* (Paris: Éditions du Feu Nouveau, 1961). Zajímavé je, že i Caffarel pracuje s uvedením do modlitby jako „uvedením do Boží přítomnosti“. Srov. hned čtvrtý dopis nazvaný *Présence à Dieu*, s. 14-18. Podobně hovoří i ve vztahu k Marii (67-70). Srov. též MARCOVITS, Paul-Dominique. Le père Caffarel, prophète de l'amour. *La Vie Spirituelle* 784/2009, s. 417-423.

⁴⁰¹ Narážím tu na název druhé knihy dopisů *À cause de Jésus et de l'Évangile*.

⁴⁰² VOILLAUME, René. *Voyants de Dieu dans la cité*, s. 97-98.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 99.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 100.

západního pokroku.⁴⁰⁵ Je třeba obnovit nový smysl pro náboženskou dimenzi člověka jako dimenzi svobody ke smyslu.⁴⁰⁶

Voillaume se věnuje i tématu postupné dekolonizace třetího světa: politické osvobození nenahradí míru vnitřního osvobození, které přichází v náboženství. Kontemplativní člověk má být k těmto skutečnostem obzvláště citlivý, protože žije v přítomnosti Boží, „kontempluje Boží tvář“. Kontempluje Boha, který je něžný (*tendre*) a milosrdný (*miséricorde*).⁴⁰⁷ V té souvislosti se nově ukazuje a otevírá velkolepost i obtížnost ideálu Nazareta v jeho původní dimenzi: sdílení života bratří je neseno vědomím, že „Ježíš nebyl dělníkem jako všichni ostatní“,⁴⁰⁸ protože byl zároveň Bůh. V kontextu nových kultur se tak ukazuje ona nová, hlubší přítomnost: každá „křesťanská“ blízkost musí aktualizovat nekonečnost a neosvojitelnost Boží, protože realita Božího království přesahuje veškeré naše představy.⁴⁰⁹

Naléhavost mezináboženského dialogu je opakujícím se tématem. Voillaume tu zdůrazňuje *přednost evangelia před kulturou*: úkolem bratří je zpřítomňovat evangelium, nikoli

---

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 125.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 125n.

⁴⁰⁷ „Il me semble que le contemplatif, qui par définition doit être un homme de Dieu, doit exprimer à travers son coeur et son comportement la tendresse et la miséricorde envers les hommes du Dieu dont il contemple le Visage. Cette sorte de lien de communication, dans l’humble service et la tendresse, devrait marquer de plus en plus le contemplatif au milieu des hommes. On ne peut approcher de Dieu sans avoir le coeur brûlé pas sa tendresse pour ceux dont il a voulu faire des fils, et on ne saurait concevoir que cette tendresse ne s’exprime pas d’une manière profondément humaine.“ Tamtéž, s. 127.

⁴⁰⁸ Voillaume tu bez konkrétní citace uvádí tento citát z otce Foucaulda. Tamtéž, s. 127.

⁴⁰⁹ „Nazareth n’est pas une réalité facile à vivre, parce que ce n’est pas le simple partage de la vie des hommes et que le seul fait d’être enfoui et caché n’est pas de valeur en soi. C’est la discrétion d’un secret d’amour et l’attente d’un avènement, d’une manifestation: un Nazareth qui ne déboucherait pas, d’une manière ou d’une autre, sur un témoignage insigne, et même éclatant à sa manière, du Verbe de Dieu, ne serait pas la prolongation en nous de ce que Jésus a vécu parmi les hommes. Il n’y a eu qu’un seul vrai Nazareth au monde. Il n’y a pas si facile de le vivre sans impureté ni repli sur nos conceptions limitées. Nazareth contient tout le bouillonnement d’un levain impatient de sa répandre et de soulever la pâte humaine; Nazareth foit faire mûrir un tel dévouement au service du Royaume et un tel désir du baptême de la croix, que «nous soyons prêts à tout» dans le sens le plus total du mot, pour l’avancement du Royaume, selon ce que Jésus nous manifestera.“ Tamtéž, s. 127-128.

být vyslanci té či oné kultury.⁴¹⁰ Žité evangelium se vtěluje do každé kultury a je vůči ní svobodné. To se nikdy neděje mimo konkrétní situaci a Voillaume tu připomíná postavu amerického pastora Martina Luthera Kinga Jr., který nás – podobně jako Mahátma Ghándhí – vede k nové očiště svědomí. Pro bratry je to nová příležitost se setkávat s realitou evangelia jako vždy-nové a vždy-hlubší přítomnosti evangelia ve světě v jeho prostotě.⁴¹¹ Voillaume chápe církve jako „svědomí lidstva“ – naráží tu tak na situaci války ve Vietnamu, v jejímž kontextu byl tento dopis napsán.⁴¹² Bratři jsou k formaci tohoto svědomí lidstva vyzýváni nárokem své křesťanské víry.⁴¹³

Voillaume ve svých reflexích stále znovu hledá *proprium christianum* v duchu staré tradice *rozlišování duchů*. V tom smyslu činí podstatný rozdíl mezi ideologií, světovými názory a postojem víry. Ideolog slouží ideologii, aby se tím zbavil faktické odpovědnosti za konkrétní situaci. Naproti tomu bratr se z lásky vzdává „vlastní vůle“ a slouží „kvůli skutečnosti nekonečně partikulární a nevyzpytatelné, kterou je dobro našeho bratra.“⁴¹⁴ Totéž platí o různých formách ideologií osvobození: tady se vrací ke starému tématu křesťanské víry jako cesty osvobození. Voillaumova kritika kapitalismu nemíří jen na proslulé „struktury zla“, ale také na logiku de-

---

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 143-144.

⁴¹¹ Srov. tamtéž, s. 149.

⁴¹² Jako místo napsání je uvedeno Honolulu, v textu je utrpení Vietnamců častokrát zmíněno.

⁴¹³ „S’il est vrai que l’Église doit être la «conscience de l’humanité», ne faut-il pas que cette conscience se forme et aussi qu’elle s’exprime avec force et clarté? C’est sans doute une des responsabilités les plus pressantes qui s’imposent aujourd’hui aux pasteurs de l’Église, que d’être les voix de cette conscience. C’est une responsabilité nouvelle par l’ampleur des problèmes posés et par le fait que ces problèmes mettent en cause, non plus seulement le comportement des hommes au niveau de leur vie privée ou familiale, mais leur comportement au niveau de l’aménagement des relations sociales à l’intérieur des nations et entre les nations et même, de plus en plus, avec la nature tout entière.” Tamtéž, s. 151-152.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 157.

personalizace. Ta likviduje nejen staré kultury,⁴¹⁵ nýbrž i skutečnost božské Pravdy.⁴¹⁶ Jedině logika víry osvobozuje člověka od historické dialektiky dějin.⁴¹⁷ V závěrečné části Voillaume zdůrazňuje nemožnost identifikace evangelia a politiky: to ovšem nevyklučuje možnost jejich stýkání, resp. in-formování politické odpovědnosti křesťanů evangeliem.⁴¹⁸

To vše se děje v dialogu se skutečností, která je tu opakovaně pojmenována jako *přítomnost Bohu*, resp. *přítomnost před Bohem*. Voillaume se tu odkazuje na Foucaulda. Ten cituje otce Caussauda, který definuje spiritualitu jako „poznání přítomného momentu“:

„Přítomný moment je vždy vyslancem (*ambassadeur*), který ohlašuje Boží řád. Veškeré naše vědění (*science*) spočívá v poznávání tohoto řádu přítomného momentu.“⁴¹⁹

Voillaume tak vykládá paradox Foucauldova života jako skutečnost, která stále znovu měnila jeho původní projekty. Takový život byl „na jedné straně zcela věrný a na druhé straně zcela svobodný, což není jednoduché realizovat.“⁴²⁰ Jedním způsobem je ono „bdění přítomnosti,“ tj. ona paradoxní historičnost vztažená k události Krista.

---

⁴¹⁵ Např. nomádský typ život v severní Africe. Srov. dopis „Culture de masse et respect de l'individu.“ Tamtéž, s. 160-161.

⁴¹⁶ Voillaume to zmiňuje v souvislosti s odchodem velkého novotomistického filozofa a později Malého bratra Jacquese Maritaina, který zemřel roku 1973. Voillaume tu tak odhaluje svou formaci v duchu meziválečného novotomismu. Pravda je tu v Maritainově smyslu chápána především jako odraz „reality“ pod vnějším zdáním, které je dostupné kontemplací. Tento respekt k realitě je založen na radikálním respektu k realitě Boží existence, která je garantem „reality“ všeho existujícího. Uznání této „reality“ nás činí svědky božské Pravdy, která je zkušeností osvětlení a která vede k uskutečňování pravdy v lidském životě. K tomu srov. dále MARITAIN, Jacques. *Le Paysan de la Garrone*. Paris: Desclée de Brouwer, 1966, s. 132n.

⁴¹⁷ „Mais précisément, la lente croissance du Royaume de Dieu n'a-t-elle pas pour but de faire surgir la cohérence d'une conscience collective capable de libérer l'homme de cette pression de la dialectique de l'histoire?“ Tamtéž, s. 236.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 233.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 199.

⁴²⁰ Tamtéž.

3.5 *Modlitbou k životu: stát před Bohem s pohledem lásky*

Voillaumovo pojednání o modlitbě *Modlitbou k životu (Prier pour vivre)* z roku 1966 je antologií předchozích textů, které Voillaume redigoval a lze ji tak chápat jako jakousi systematickou příručku foucauldovské modlitby. V knize rozvíjí onu zvláštní kombinaci karmelitánského génia modlitby a foucauldovské tradice *přítomnosti Bohu a přítomnosti člověku, resp. lidem*. Proto se také hluboce věnuje – jak si všímá José-Maria Recondo⁴²¹ – modlitbě chudých, modlitbě jako specifického výrazu určité konkrétní lidské zkušenosti.

Voillaume se ve svých úvahách vrací k Foucauldově „definici“ modlitby: „Modlit se“, píše Foucauld, znamená „myslet na Ježíše s láskou.“⁴²² Modlitba je tak pro Foucaulda láskyplné prodlévání před Bohem. Můžeme to říci ještě tak, že „mírou modlitby“ pro otce Charlese je láska: láska, která v hlubokém dialogu proráží své uzavřené já. Modlitba je „stání před Bohem“, který je přítomný a osobní, s nímž zažívám intimní, radostné společenství:

„Modlitba je rozhovor s Bohem, je to volání vašeho srdce k Bohu. Musí proto být něčím zcela přirozeným, zcela pravým, vyjádřením nejhlubších důvodů srdce... nikoli vaše rty musejí mluvit, nikoli váš duch, nýbrž vaše vůle, která se projevuje tak, že se v celé své pravdě, obnaženosti a upřímnosti rozprostře před Bohem a nabízí se mu. To je modlitba. Není k tomu zapotřebí ani dlouhá doba, ani mnoho slov a myšlenek. Bude to různé: někdy bude o něco delší, někdy bude jen velmi krátká – vždy podle přání vašeho srdce. Jste-li zcela prostí, postačí jedno jediné slovo, jste-li méně prostí, stačí pár vět, aby proběhla. V každém případě je to stav vašeho srdce [...]“⁴²³

Modlitba tak předpokládá určitý druh intimity s Bohem, který je dán v Kristu, pravém člověku a pravém Bohu. Voillaume v té souvislosti hovoří o „třetím světě“ (*troisième monde*):

---

⁴²¹ RECONDO: op.cit. Srov. poznámku 39.

⁴²² „Prier c'est penser à Jésus en l'aimant.“ [...] „Prier, vous c'est surtout penser le voyez, à moi en M'aimant... plus on M'aime, mieux on prie. La prière, c'est l'attention de l'âme amoureusement fixée sur moi: plus l'attention est amoureuse, meilleure est la prière.“ (*Écrits spirituels*, cit. podle VOILLAUME René: *Prier pour vivre*, 50. Překlad autor.)

⁴²³ FOUCAULD. *La Dernière Place*, s. 42.

v něm se setkává nedostupné světlo Boží přítomnosti se světem lidské každodennosti, v němž žijeme.⁴²⁴ *Bůh v Kristu jen nám přístupný, ba co víc: přichází k nám.* Schopnost přijetí této první skutečnosti je základní podmínkou: před Bohem zažíváme vědomí vlastní hříšnosti, ale také bezvýhradného přijetí. Voillaume v té souvislosti klasifikuje různé fáze vrůstání do kontemplativní modlitby.⁴²⁵ Po této základní etapě přijetí následuje *víra v Ježíšovu přítomnost*: v přítomnost Krista celého tak, jak se nám zvěstuje v církvi. Právě tato celistvost restituuje i naši lidskou celistvost: i my jsme Bohu přítomní celí, nikoli jen zčásti.⁴²⁶ *Poznání Boha* se uskutečňuje jednak meditací Písem, jednak napodobením světců,⁴²⁷ kteří žili cele v Boží přítomnosti. To však nestačí: na cestu poznání Boha nás uvádí Duch svatý, když se odevzdáváme silou lásky. Ten také působí, když uskutečňujeme následování Krista. I tady se však ukazuje božsko-lidská komunikace, spolupráce člověka s Bohem: „lásku nemůžeme plně žít, aniž bychom znali Krista.“⁴²⁸ Voillaume připomíná, že prostředky *sjednocení s Bohem* jsou v zásadě ty, které ukazuje tradice církve: duchovní čtení, meditace evangelia a studium teologie.⁴²⁹ Ty uvádějí do blízkosti Boží a otevírají nás modlitbě. Není bez zajímavosti, že Voillaume v té souvislosti hovoří o nutnosti askeze: život v moderním světě trhá naši pozornost a odvádí nás od reality. Musíme se učit soustředit „na přítomný okamžik“ (*au moment présent*).⁴³⁰ Jedině je-li člověk přítomný sám sobě, staví se před Bohem takový, jaký je.

---

⁴²⁴ VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*, s. 21-22.

⁴²⁵ Zároveň na témže místě připomíná, že je nelze chápat nutně jako stupně zrání či dospívání v časovém smyslu, ale spíše jako simultánní fáze „růstu v intimitě s Kristem.“ Tamtéž, s. 29.

⁴²⁶ Voillaume v té souvislosti připomíná sv. Terezii od Dítěte Ježíše, která tvrdila, že Ježíš je cele naplněn jí samou (*tout entier occupé d'elle*). Člověk je tedy v centru Boží lásky. Tamtéž, s. 30.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 32.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 33.

⁴²⁹ Srov. tamtéž, s. 35.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 36.

K modlitbě je nezbytná příprava, k níž patří především chudoba v duchu a „duchovní nouze“ (*indigence spirituelle*). To je stav, v němž se otevírá hluboké prázdno, které v nás aktivizuje vědomí Boží absolutnosti. Kristus na tuto nouzi odpovídá a sám nám daruje potřebné milosti k modlitbě. Tím nás otevírá kontemplaci, která se děje ve vědomí Boží přítomnosti.⁴³¹ V tom smyslu má modlitba několik stupňů a několik neopominutelných tvarů, které se vzájemně nevyklučují, ale prohlubují: do ní se zahrnuje především *meditace Písma (méditation de l'Écriture)*, *ústní modlitba (prière vocale)* i *pohled vnořený v Boha (le regard plongé au Dieu)*.⁴³² Tyto tři „fáze“ modlitby odpovídají i fázím duchovního života (*purificatio, illuminatio, unificatio*). Nelze je chápat tady chápat jako tři „údobí“, ale tři pohyby, které se opakují, a tím se modlitba prohlubuje.⁴³³ Voillaume připomíná tyto fáze modlitby a duchovního života, zdůrazňuje však onen aspekt, který charakterizoval modlitbu Foucauldovu: do modlitby vstupuje celý náš život, je to kontemplace ponořená do reality našeho života a v hlubině odevzdání se stává přítomnou před Bohem, který ji přijímá. Míra otevřenosti kontemplaci je i mírou naší otevřenosti lidem: „stejně dispozice srdce a ducha jsou nutné proto, abychom milovali Boha a lidi, jako Ježíš miloval je.“⁴³⁴ Cesta kontemplace je tak cesta odevzdání celého života: v přítomnosti Kristově odevzdáváme nejen naše „duševní capacity“, ale i „tělesné“. Vše se účastní modlitby, která by měla být oním láskyplným prodléváním podle Foucauldova vzoru. Je-li tato modlitba integrální součástí nazaretského programu spirituality Malých bratří, zahrnuje i onu zástupnost: „Jsme

---

⁴³¹ Tamtéž, s. 48-49.

⁴³² Srov. tamtéž, s. 45-77.

⁴³³ Tamtéž, s. 53.

⁴³⁴ Tamtéž, s. 61.

hlasem chudých, jejich liturgií,“ cituje Voillaume z dopisu neznámého Malého bratra tento postoj v modlitbě.⁴³⁵

V kapitole „Modlitba chudých lidí“ (*La prière des pauvres gens*)⁴³⁶ ukazuje tuto chudobu a nouzi modlitby člověka, která se konkretizuje a činí autentickou onou pro Malé bratry typickou *přítomností lidem*: bratr tak zároveň prožívá poušť a těžkosti vlastní modlitby spolu s modlitbou chudých. Stává se chudým on sám, ale také jako bratr v trvalém vztahu přítomnosti svým bližním. Realita života ve fraternitách často vede k vyčerpanosti, k vyprázdnění toho charakteru, že bratři nejsou schopni meditace ani myšlenek.⁴³⁷ V tom momentě se ukazuje nutnost úplného usebrání: před Boha vstupujeme v celistvosti s vědomím, že jsme přijati. Bůh k nám vchází v míře naší lásky k němu:⁴³⁸ modlitba je tak dění oběti, přinášení oběti, která ji dává jakýsi paraliturgický rozměr. Oběť lásky k bratřím (tj. úplná přítomnost chudým) se tak stává i úplnou obětí, tj. přítomností Bohu v paradoxnosti lidské bídy a nesvatosti. Tím se také bratr stává hlouběji účastným vykupitelského dění, účastí na oběti Krista, pravého člověka a pravého Boha.

Voillaume připomíná nutnost rytmu v modlitbě, tj. vztah mezi prací a odpočinkem. Připomíná také nezbytnost delších pobytů v poušti podle staré foucauldovské tradice:⁴³⁹ v poušti bratři zažívají onu radikální oproštěnost, absolutnost Boží a svoji lidskou nouzi. V ní lze přesto zažít nadpřirozené povolání, k němuž je lidstvo povoláno. Toto volání Boha jednou naplní celý

---

⁴³⁵ Tamtéž, s. 67.

⁴³⁶ Tamtéž 101-112. Jedná se o upravený text, který byl poprvé publikován v *Au coeur des masses*. Srov. VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 111-135.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 103.

⁴³⁸ „Dieu ne peut venir à notre rencontre qu'à la mesure de la réalité de notre amour, et celle-ci ne se trouve que sur le chemin de la foi pure.“ Tamtéž, s. 105.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 155n.

náš život: modlitba je tak anticipací eschatologického láskyplného prodlévání před Bohem, který bude „všechno ve všem“ (1 Kor 15, 28).⁴⁴⁰

3.6 Struktury přítomnosti lidem: *Bratři všech*

V této útlé antologii z roku 1967⁴⁴¹ Voillaume shromáždil texty k tématu foucauldovské spirituality, tj. univerzálního bratrství. Foucauld chápal nazaretský život – v jeho horizontální rovině – především jako uskutečňování bratrství: Ježíš je bratr, stal se jedním z nás. Toto univerzální bratrství ovšem není nějaká abstraktní idea, ale hledá svůj konkrétní výraz v závislosti na konkrétním místě, kultuře a historické situaci, do níž je bratr vložen. Z hlediska spirituality přítomnosti tak běží o to, jak být přítomný lidem, aby se v této přítomnosti zjevovala i ona záměrně se nezjevující Boží sláva, resp. pravda o Boží lásce k člověku.

Voillaume začíná své úvahy křesťanským pojetím lásky: kontemplativně pronikat do Božího láskyplného sklonění k člověku znamená být připraven „milovat, jako miloval Ježíš.“⁴⁴² Právě onen vertikální, kontemplativní základ dává uchopit i realitu oněch konkrétních struktur přítomnosti člověku, jejich specifických nároků a stále se opakujících otázek.

---

⁴⁴⁰ Srov. závěr, kde Voillaume hovoří o realitě blaženého patření a smyslu kontemplativního povolání v církvi: „La vie contemplative, cloîtrée ou non, n'est pas autre chose qu'une *anticipation* de ce que doit être un jour l'état de toute créature humaine: c'est là son ultime et véritable justification. Sans cela elle n'a pas de sens. Nous anticipons dès ici-bas ce qui doit être la destinée de tout homme sauvé et glorifié par le Christ.

[...] De même aucune raison n'est davantage justificative d'une vie consacrée, en ce qu'elle a de plus essentiel, à regarder et contempler avec amour le Christ notre Dieu et Sauveur, que le fait d'être simplement une anticipation de la vision béatifique. Malgré nos faiblesses et la manière misérable dont nous portons une telle vocation, notre état de vie demeure l'affirmation de la vocation surnaturelle de l'humanité. Le monde a besoin de voir ces réalités, non seulement affirmées par une prédication, mais réelement anticipées, sous ses yeux, dans ses vies humaines.“ Tamtéž, s. 125.

⁴⁴¹ VOILLAUME, René. *Frère de tous*. Paris: Cerf, 1967.

⁴⁴² VOILLAUME, René. *Frère de tous*, s. 7

Voillaume začíná základní úvahou o podstatě Boží lásky k člověku: člověk prožívá svoji existenci jako smysluplnou, je-li přijat Bohem. Bytí člověka v křesťanském smyslu se uskutečňuje v realitě Boží lásky: žiju, protože jsem milován.⁴⁴³ Jakákoli opravdu křesťanská láska je především odrazem této Boží lásky k člověku, tohoto Božího milování, které se otevírá ve stále hlubší kontemplaci Boží pravdy.⁴⁴⁴ Voillaume v té souvislosti připomíná i tradici křesťanské spirituality, která se živí tímto prohlubujícím se poznáním Boží lásky k člověku: Kateřina Sienská prolamuje hranice vztahu mezi křesťany a muslimy. Láska si vyžaduje jiný pohled na muslimy, než ten, který je obsažen v pojmu „psi saracénští.“⁴⁴⁵

Ve snaze uchopit tvar lásky k člověku typický pro Malé bratry Voillaume na tomto místě vymezuje tři podstatné rozměry: láska k člověku má být

1. **nestranická** (*desinteressé*) – tj. nevylučuje žádného člověka, vyhýbá se jakýmkoli stereotypům a redukacím lidských kultur a psychologických dispozic
2. **tichá a pokorná**: vzdává se nároku vlastnit pravdu, naslouchá, a konečně
3. **chce poznávat**, uskutečňuje se v poznání, které je pramenem opravdové služby.⁴⁴⁶

Aby bylo možno dosáhnout takové míry přítomnosti lidem, jsou bratři vyzýváni ke stále obnovovanému pohledu na druhého,⁴⁴⁷ být k bližním maximálně pozorní⁴⁴⁸ a pravdiví: to, co bratr říká o druhém, by měl říci tak, aby to mohl říct i před ním.⁴⁴⁹ V tom smyslu můžeme

---

⁴⁴³ Srov. tamtéž, s. 10.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 28.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 38.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 43n.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 47.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 46.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 50.

konstatovat, že pro Voillauma je vztah k bratru analogický vztahu k Bohu: i bližnímu stojí bratr tváří v tvář, a to stále.⁴⁵⁰ Ostatně, každá forma přátelství, pokud se jedná o přátelství hluboké a výlučné, vyžaduje přítomnost milované bytosti, co neúplnější účast na podmínkách života, a především ochotu k utrpení. Utrpení je mírou „nezištnosti“ lásky.⁴⁵¹ Voillaume v té souvislosti znovu připomíná obtížnou situaci dělnických fraternit uprostřed reality třídního boje. Malý bratr je bezmocný, protože jeho jedinou chloubou je evangelium Ježíše Krista.⁴⁵² Utrpení jistě plyne i z této situace, ale Malý bratr není oprávněn překročit hranici duchovního světa.

Pojetí bratrství v knize rozvíjí dvojím směrem: nejprve vzhledem k nutnosti rovnosti, která bratrství teprve skutečně umožňuje.⁴⁵³ Tak Voillaume vykládá Foucauldův pojem *frère universel*. Cestou k dosažení této míry bratrství je pohostinnost a přátelství. Bratrství tvoří jednotu a jednota je obrazem církve, která chce být v Malých bratrech přítomná.⁴⁵⁴ Rozvíjí ho ale i v ekleziologickém smyslu v duchu sakramentálního pojetí v *Lumen gentium*: realita svatosti je vždy určena místem a konkrétností úkolu: Ježíš je Izraelita, svatí národů jsou duchovními génii toho kterého národa.⁴⁵⁵ V tomto smyslu je svatost vždy konkrétní a jakákoli cesta ke svatosti souvisí s přijetím určité konkrétní cesty. Ježíš se vtěluje, to je skutečnost, která zakládá „rodový kontrakt“, která vyžaduje blízkost a rovnost.⁴⁵⁶ Voillaume připomíná i historicky problematický

---

⁴⁵⁰ Srov. s konceptem Tváře o E. Lévinase, in LÉVINAS, Emmanuel. *Totalita a nekonečno*. Praha: Oikoymenh, 1997. Lévinasovo myšlení skvěle vykládá německý teolog B. Casper. Srov. CASPER, Bernhard. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*. Praha: Oikoymenh, 1998.

⁴⁵¹ VOILLAUME, René. *Frère de tous*, s. 111.

⁴⁵² Tamtéž, s. 97.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 95-96.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 99. Srov. také pojetí církve v *Lumen gentium*: „veluti sacramentum seu signum et instrumentum intimae cum Deo unionis totiusque generis humani unitatis“ (LG 1).

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 101.

⁴⁵⁶ Tamtéž, s. 104.

vztah mezi misiemi a akulturací: rovnost je tvarem bratrství.⁴⁵⁷ Bratři se mohou dostat do situace neporozumění, tj. nemusejí vše chápat, ale vždy musejí druhého respektovat, nikdy se nad nikým nepovyšovat. Mají „vykřičet“ svým životem „láskou, kterou nás miloval Ježíš.“⁴⁵⁸

Voillaume zdůrazňuje, že pojetí duchovního života striktně oddělující přirozené a nadpřirozené je nekřesťanské.⁴⁵⁹ Tvarem božsko-lidské lásky Kristovy je radikální přijetí lidské podstaty a nesmíšené, ale úplné spojení s člověkem. Kristova láska je tak „otevřená“ – je neuzavřená, pozorná, blízká a adaptabilní. Tato forma lásky se v tomto pojetí opět kryje s pojmem přítomnosti: povoláním Malých bratří je zpřítomňovat Boží lásku k lidem, tj. být jim přítomni.

„Je to tak veliká věc najít srdce stále pozorné a respektující druhé, všechny druhé lidi, nejchudší z lidí. Je to tak veliká věc najít srdce, které ani neodsuzuje, ani nesoudí. Je to tak veliká věc, že to může pocházet pouze od Boha.“⁴⁶⁰

3.7 O nový tvar řeholního života: zpřítomnění „dokonalé lásky“

V posledním období svého aktivního života Voillaume přednášel pro nejrůznější skupiny věřících. Dvě své rozsáhlejší práce věnoval také „přizpůsobené reformě řeholního života“ podle instrukcí konstituce *Perfectae caritatis* II. vatikánského koncilu. V nich svoji „spiritualitu přítomnosti“ rozvíjí i mimo okruh foucauldovsky orientovaných fraternit. V cyklu přednášek *Meziosobní vztahy s Bohem (Relations interpersonnelles avec Dieu)* z roku 1967 se zamýšlí nad řeholním životem tváří v tvář radikalitě koncilní reformy i radikální proměnlivosti současného

---

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 105.

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 114.

⁴⁵⁹ Tamtéž, s. 62.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 114. Překlad autor.

světa. Je to – podobně jako později rozsáhlejší cyklus *Řeholní život v dnešním světě (La vie religieuse dans la monde actuel)* z roku 1970 – řada přednášek, kterou Voillaume proslovil před *Kanadskou konferencí řeholníků (Conférence Religieuse Canadienne)*. Voillaume se tu zamýšlí nad situací a výzvami řeholního života vůbec, činí to ale z vlastní duchovní zkušenosti: předkládá tak spiritualitu fraternit i jejich historickou duchovní zkušenost v době jejich největšího rozkvětu jako formu odpovědi na výzvu přítomné doby. V tom smyslu tu dosahuje podivuhodné rovnováhy mezi vlastním konkrétním povoláním a obecnými principy řeholního života jako charizmatu *ad aedificationem Ecclesiam*.

Hned na úvod prvního cyklu *Meziosobní vztahy s Bohem (Relations interpersonnelles avec Dieu)* si klade otázku, co je „zásadní cíl“ (*fin principal*) řeholního života: tváří v tvář výzvam této doby, v níž se mění téměř vše, zůstává pro řeholníka klíčovým především jeho vazba na Krista, který je – podle vyznání Listu Židům (13, 8) - stejný včera, dnes i navěky.⁴⁶¹ Z něho plyne i vazba na úkol sloužit Bohu a bratřím⁴⁶². Ať už se typy zasvěcení liší jakkoli významně, každý řeholník je povolán k životu následování a lásky ke Kristu a ke kontemplaci.⁴⁶³

Naproti tomu je celá řad věcí, která se „může změnit“, protože cíl řeholního života je transcendentní, jakož i samotné tajemství Krista.⁴⁶⁴ Mezi těmito změnami jsou nejrůznější organizační a kanonické předpisy, které musejí odpovídat vnitřnímu smyslu řeholního života. To se však – při vědomí obrovského rozmachu církve v posledních 300 letech – děje neustále, jak o

---

⁴⁶¹ VOILLAUME, René. *Relations interpersonnelles avec Dieu*, s. 10.

⁴⁶² Tamtéž, s. 11.

⁴⁶³ „Aimer Jésus, désirer être avec Lui, s’attendre à être crucifié avec Lui, espérer chaque jour d’être transformé avec Lui et nous engager à mettre immédiatement notre vie en conformité logique avec un tel choix libre, nous vouer enfin aux béatitudes, tout cela constituera toujours le but premier de toute consécration religieuse.“ Tamtéž, s. 12.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

tom svědčí celá řada řeholních společenství a kongregací, které v této době vznikaly. Změny tak reagují na historickou situaci církve: tu je třeba opravdu dobře diagnostikovat, abychom mohli dospět ke skutečnému závěru. Jde tedy o to odhalit pravou tvářnost současného světa a jeho duchovní situace.

Voillaume připomíná, že církev dospěla k momentu epochální změny.⁴⁶⁵ Přišel čas zásadní reflexe. Jako zásadní prostředky duchovního života a svědectví řeholníků kromě klasických evangelních rad, nabádání k askezi a k oddělení od světa připomíná také typicky foucauldovské téma hledání „přítomnosti lidem“⁴⁶⁶ v rychle se měnícím světě. Klasické rozdělení kontemplativního a aktivního řeholního života musí odpovědět na situaci světa flexibilnějším a v jistém smyslu i individuálnějším pojetím askeze a jiných prostředků zbožnosti, aby byl připraven na situaci dnešního světa. Voillaume tu upozorňuje na přílišné bezpečí „regularity“ života, který ztrácí potenciál pro apoštolát.⁴⁶⁷ Smysl tohoto „poutničtějšího“ pojetí řeholního života není oslabování předpisů, ale jejich skutečná srozumitelnost v duchu koncilního *aggiornamenta*. Ostatně, řeholníci tu nejsou sami pro sebe, ale pro svědectví o dokonalé lásce, kterou nás miloval Kristus.⁴⁶⁸

Voillaume se tak zamýšlí nad významem oněch podstatných, klasických aspektů řeholního života ve snaze je prohloubit a zároveň znovu otevřít v oné integrující prostotě. V tom

---

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 14.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 26.

⁴⁶⁷ „L’apostolat actuel exige davantage la présence au milieu des hommes, du fait que leur incroyance et l’état de laïcité de la société permettent de moins en moins à l’apostolat d’être uniquement ou même principalement centré sur un ministère sacramentel et sur la prédication directe, qui n’exigent pas au même degré des religieux qui s’y livrent de sortir de la régularité de leur vie religieuse pour se mêler aux hommes. [...] Trop souvent le religieux est formé, des années durant, en fonction de la régularité religieuse et par cette régularité elle-même. La conséquence en est que dès que ces religieux sont amenés à vivre en dehors d’une telle régularité ils se trouvent faibles, démunis et sans véritable équilibre humain et spirituel.“ Tamtéž, s. 26-27.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 34.

smyslu hovoří – a zároveň svědčí – o životě „intimity s Kristem“:⁴⁶⁹ ta je nesena důvěrou v Ježíšovu přítomnost. Zsvěcený život je pozváním do Ježíšovy přítomnosti: Ježíšův svět je „třetí svět“ v němž se setkává svět Boží a svět člověka, v němž se otevírá tajemství Boží nekonečnosti, ale i velmi konkrétní lásky božské Osoby k lidské osobě.⁴⁷⁰ Tento život před Boží tváří Voillaume dělí do několika etap: *jistota o Boží lásce k člověku, víra v Ježíšovu přítomnost*, která vede ke snaze po hlubším *poznávání Krista*, a konečně k jeho *následování*.

Tato základní klasifikace poté hlouběji zohledňuje aspekty oné širší přítomnosti. Prostředky duchovního života – zejména modlitba⁴⁷¹ – jsou soustředěny na prožitek života tady a teď na zlomu mezi časem a věčností. Duchovní život vposledku směřuje k integraci člověka, aby byl „úplně celý v přítomném momentu“ (*tout entier au moment présent*),⁴⁷² aby žil tuto skutečnou, obnovenou přítomnost života, jak ji poznává na tváři vzkříšeného Krista.

Voillaume se také dotýká obnovy hierarchického uspořádání řeholních společenství v duchu, který by byl méně zákonický a více evangelní.⁴⁷³ Pastýř není úředník, ale má úkol svěřený mu samotným Kristem. Ve svém úkolu tak zdůrazňuje bratrství a skutečné přátelství⁴⁷⁴ ve snaze sdílet radosti a trápení svých řeholníků. V obtížném tématu poslušnosti je třeba posílit osobní rozměr individuální, nezcizitelné odpovědnosti každého představeného nebo

---

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 39-63.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 41n.

⁴⁷¹ Modlitbě věnuje jednu delší kapitolu a v zásadě znovu podtrhuje nutnost rytmu mezi životem a kontemplací, nutnost eucharistické adorace a svědectví o přítomnosti, která má jiný rozměr než světské „ted“ a ekleziálním aspektům „modlitby s církví“. Srov. tamtéž, s. 65-92.

⁴⁷² Tamtéž, s. 61n.

⁴⁷³ Srov. kapitolu *Mission spirituelle des supérieurs*. Tamtéž, s. 93-118.

⁴⁷⁴ „L'obligation de la charité devient, dans les rapports entre religieux, beaucoup plus pressante. Le mouvement de la charité doit tendre à établir entre les religieux une relation qui se rapproche autant que possible d'une véritable amitié, ce qui suppose de réels échanges.“ Tamtéž, s. 95.

představené, nechat se vést Duchem a praktikovat skutečné evangelní milosrdenství.⁴⁷⁵ Tváří v tvář sociálním revolucím poválečného světa a zejména velkých změn v souvislosti s dekolonializací a postupnou demokratizací se církve a řeholní společenství musejí ukázat jako společenství, která se adaptují na tuto situaci a s rozhodností evangelia stojí na straně chudých.⁴⁷⁶

Cyklus přednášek je zakončen kapitolu o Panně Marii jako obrazu vykoupeného lidstva v duchu staré katolické tradice: mariánská spiritualita, spiritualita úplného odevzdání, úplného ano Bohu je tu představována jako onen střed katolické spirituality vůbec.⁴⁷⁷ Není bez zajímavosti, že celá kniha je opět uzavřena rozvíjením tématu přítomnosti, v tomto případě „přítomnosti Marie“:

„Vrcholem zbožnosti k Panně Marii je dospět k zážitku (*sentiment*) přítomnosti Marie jako člověk dospívá k pocitu přítomnosti Ježíšovy. A věřím, že duše, která dospěla k prožívání Ježíšovy přítomnosti, zažívá také (*possède*) přítomnost jeho Matky, pokud jeho víra v tajemství Mariino byla opravdu formována ve světle celé této veliké reality, kterou je příběh života a skutečné poslání Marie z Nazareta, Matky Ježíšovy.“⁴⁷⁸

Obsáhlejší soubor přednášek *Řeholní život v dnešním světě (La vie religieuse dans la monde actuel)* z roku 1970 je opět soustředěn na reformu a nový tvar řeholního života v našem světě. Voillaume v této souvislosti zdůrazňuje nutnost revidovat některé způsoby formace: zralost kandidátů, způsoby formace duchovních povolání v duchu starých „Petits Séminaires“

---

⁴⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 97-104.

⁴⁷⁶ Tamtéž, s. 111-112.

⁴⁷⁷ Podobné pojetí akcentuje i Sicari v návaznosti na Urs von Balthasara ve své klasické učebnici spirituální teologie. Srov. SICARI, Antonio. *Das geistliche Leben des Christen: Glaubenserfahrung und Wege zur Heiligkeit*, s. 63.

⁴⁷⁸ VOILLAUME, René. *Relations interpersonnelles avec Dieu*, s. 144. Překlad autor. Úvahy tak rozvíjejí předchozí myšlenky, jak je nacházíme už v *Demeures de Dieu*. Srov. výše, s. 84.

apod. Ukazuje se tak nutnost tyto formy reformovat z potřeby jejich skutečného poslání, tj. vést k životu s Kristem a ve službě lidem. Oslabení a znejistění stran smyslu a významu duchovního života souvisí také s úbytkem zájmu o řeholní život. Duchovní život tu Voillaume opět pojímá jako „život v Ježíšově přítomnosti“.⁴⁷⁹ úkol formace řeholníků – a to nikoli pouze v noviciátě – je vedení k dialogu s Kristem. Mladí chtějí vést dialog s Kristem, ale neumějí se postavit před něj a dát se mu k dispozici. V tom smyslu je třeba je vést k lidské zralosti, kterou už není možné v sekularizovaném světě dosáhnout oddělením od ostatních a formací k duchovnímu povolání od velmi raného věku, jako tomu bylo u oněch pověstných „malých seminářů“ (*petits séminaires*). Sekulární svět také vytváří příliš velký prostor pro povrchní sentimentalizaci duchovního povolání, která nedává prostor pro plnou lidskou a duchovní zralost, tj. psychologické hloubce a autenticitě tváří v tvář skutečně duchovnímu, božskému základu povolání vůbec.⁴⁸⁰

Řeholní povolání se rodí z touhy odpovědět na Kristovu výzvu k následování.⁴⁸¹ Tato výzva je reálná a osobní a uskutečňuje se v ne-osobním světě, kterému dominuje technika a moderní věda.⁴⁸² Kromě svých tradičních důrazů ve vztahu k zasvěcenému stavu (v tomto smyslu v zásadě jinými slovy opakuje myšlenky z předchozího cyklu *Relations interpersonnelles*) se v knize významně věnuje také otázkám vztahu mezi duchovním životem a psychologíí. Psychologie se stala nejen významným fenoménem formace duchovních povolání – tváří v tvář

---

⁴⁷⁹ VOILLAUME, René. *La vie religieuse dans la monde actuel*, s. 53.

⁴⁸⁰ „La foi est trop souvent conçue actuellement comme un vague attachement, plus ou moins affectif, au Christ. Il faut apprendre aux jeunes religieux à découvrir la vraie nature de la foi et les y introduire par la réflexion de l'intelligence. [...] Il faut arriver à susciter une véritable unité vivante entre l'approfondissement de la foi par l'étude et cette même foi mise en pratique dans un comportement évangélique et religieux. On ne saurait étudier véritablement la théologie sans engager toute sa vie dans les vérités que l'on découvre.“ Tamtéž, s. 54.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 57.

⁴⁸² Srov. tamtéž, s. 71n.

onomu existenciálně-emocionálnímu znejistění, které vede ke zmiňované sentimentalizaci⁴⁸³ –, ale také jedním z konkurentů církve na poli formace člověka vůbec. Potřebuje-li člověk autoritu, je to proto, že si je vědom vlastního úkolu a vlastní odpovědnosti. K autoritě ovšem nelze dospět jen psychologickými technikami. Proti této hypertrofii psychologie staví Voillaume primát evangelní lásky: „Nesudte.“ „Nebezpečím psychologa je soudit.“⁴⁸⁴ Ať už jsou psychologické techniky jakkoli účinné, z povahy věci nikdy nemohou nahradit realitu lásky, kterou poznáváme v evangeliu a která se týká celého člověka. Člověk není objektem pozorování,⁴⁸⁵ ale dítětem Božím. V tom smyslu potřebuje autoritu a poslušnost, protože „mírou lásky je poslušnost,“⁴⁸⁶ To je také smysl řádových pravidel tváří v tvář současnému znejistění.⁴⁸⁷ Řeholníci svědčí o lásce, o bratrské lásce mezi sebou a o nekonečné lásce Boží, která se pro ně otevírá v Ježíši Kristu.

Voillaume se tu znovu dotýká vztahu mezi původní intuicí řeholních pravidel a jejich legalistickou interpretací, resp. legalistickou praxí jejich uskutečňování:

„Řehole jsou *plodem zkušenosti*, zrodily se z ideálu, který byl žit předtím, než byl vyjádřen.“⁴⁸⁸

Jejich garantem je integrálnost a jedno-duchost jejich původních zakladatelů. V tomto smyslu dokumentuje tuto integrálnost na postavách světců:

„Světcí, především ti největší, byli v první řadě živým „pravidlem“ (*règle*) pro své učedníky, protože ve svém životě reprodukovali Krista svým životem a ve své nauce.“⁴⁸⁹

---

⁴⁸³ Voillaume při té příležitosti zmiňuje nezralost mladých, mizení smyslu autority a její zpochybňování, oslabení závaznosti morálního zákona tváří v tvář fenoménu tzv. tabu. Srov. tamtéž, s. 175-178.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 202-203.

⁴⁸⁵ Srov. tamtéž

⁴⁸⁶ Voillaume tu cituje bez uvedení zdroje z Foucauldova díla. Srov. tamtéž, s. 210. Překlad a kurzíva autor.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 205.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 206. V podobném smyslu říká, že „řeholní život není ani *ideou* ani *ideálem* v běžném slova smyslu; není plodem racionální konstrukce, ale je *životem s Kristem*.“ Tamtéž, s. 76. Opět se tu objevuje snaha definovat zasvěcený život z logiky celistvé, úplné jedno-duchosti poukazující ke Kristu.

Voillaume tak znovu potvrzuje smysl reformy jako návrat k jakési rozvíjející se jednoduchosti: k prosté přítomnosti, která se vždy znovu prohlubuje a rozšiřuje.

Téma poslušnosti a moderní psychologie tváří v tvář současnosti Voillaume tematizuje i v návaznosti na krizi s přijetím encykliky *Humanae vitae*. Duchovní život je vědomí, že při vši oprávněné autonomii člověka je v něm určitá dimenze, kterou nemůže „úplně definovat nikdo jiný než Bůh.“⁴⁹⁰ Bůh je garantem oné lásky za technikou, protože on jediný je dárce a zákonodárce života. Je tedy také garantem skutečné lidské svobody, kterou Voillaume definuje jako „schopnost vždy mít možnost si v plné odpovědnosti vybrat to, co je lepší.“⁴⁹¹ Zralost je tak definována jako schopnost přijmout závazek: tím člověk plně potvrzuje jak Boží řád, tak i sám sebe.⁴⁹²

Řeholní život je tak život v Boží přítomnosti, která je hlubší, širší a dokonalejší než zdánlivá naléhavost současných výzev. Jedině v takovém životě se nám vskutku nově a objevně otevírají perspektivy teologické a spirituální tradice církve a smysl nejrůznějších spirituálních praktik, tradičně spojovaných s asketicko-mystickým významem řeholního zasvěcení.

Voillaume se v závěru knihy dotýká ještě velkých témat komunitního života a bratrství, chudoby a apoštolátu. V kapitole o malých komunitách znovu zdůrazňuje téma *disponibility*: život ve světě řeholníky často vystavuje nepravidelnému rytmu, ale činí to z důvodu jejich *disponibility* bližním. To však zároveň nelze uskutečnit bez hluboké „věrnosti v *disponibilitě*“

---

⁴⁸⁹ Tamtéž.

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 211.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 160.

⁴⁹² Tamtéž, s. 161.

(*fidelité dans la disponibilité*), věrnosti primátu svého zasvěcení a života s Bohem.⁴⁹³ I tady se objevuje důraz na *nevlastnění (désappropriation)*, hledání chudoby, která je osvobozena od vlastnění.⁴⁹⁴ Chudoba je tak opět nejen následováním Krista, ale zároveň cestou bratrství: solidarity, ba identifikace s těmi, kteří ve své prostotě bojují o elementární statky, ale kdo jsou také připraveni přijmout všechno jako dar. Je třeba být připraven všechno odevzdat pro věc Božího království.⁴⁹⁵

Voillaume také ve své závěrečné přednášce o apoštolátu rozlišuje mezi *apoštolátem* a *evangelizací*:⁴⁹⁶ zatímco evangelizaci definuje jako „přímé hlásání Ježíše Krista a jeho evangelia“, apoštolát znamená „veškerou aktivitu, která přispívá k rozvoji Božího království na zemi.“⁴⁹⁷ Tak lze také rozlišit způsob participace na obecném povolání církve vyjít *ad gentes*: i kontemplace je svou povahou hluboce spojena s šířením Božího království. Voillaume tu upozorňuje na zkušenost „apoštolátu“, který měl sám Foucauld: jeho život a dílo lze chápat jako toto uskutečnění „apoštolátu“, protože přímá forma hlásání nebyla z důvodu nepřipravenosti místních možná.⁴⁹⁸ Jako základní formu apoštolátu Voillaume doporučuje zkušenost

---

⁴⁹³ Srov. tamtéž, s. 232.

⁴⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 233-237.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 247.

⁴⁹⁶ V pokoncilní pastorální teologii se většinou opouští vágní termín „apoštolát“ ve prospěch obecnějšího „evangelizace“. Často jsou ale významy obou termínů v zásadě totožné. K tématu viz MÜLLER, Josef. *Pastoraltheologie: ein Handbuch für Studium und Seelsorge*. Wien: Styria Verlag, 1993, 82n. Srov. VOILLAUME. *La vie religieuse dans la monde actuel*, s. 270-271: „Ceci dit, il convient de bien préciser la différence que le Concile a établi dans son vocabulaire entre les mots «apostolat» et «évangélisation». Il y a là, en effet, deux réalités différentes.

L'apostolat signifie toute activité qui contribue à l'avancement du Royaume de Dieu parmi les hommes. Ce pourra aussi bien être la prière des carmélites dans leur couvent, la charité silencieuse d'un chrétien très humble, ce sera même n'importe quelle action qui amènera, même sans le savoir, un incroyant à devenir meilleur, un musulman à se rapprocher de Dieu: tout cela c'est apostolique. [...] Quant au mot «évangélisation», il semble qu'il soit réservé pour désigner l'annonce directe de Jésus-Christ et de son Évangile. Il y a donc une différence et il est important d'en comprendre la signification.“

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 270-271.

⁴⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 271.

foucauldovských komunit: „tichý apoštolát *prosté přítomnosti (simple présence)*.“⁴⁹⁹ Tak se ukazuje význam řeholního zasvěcení, příp. kněžského poslání v jiném kontextu, v němž třeba jiné prostředky selhávají. Zkušenost Malých bratří a sester ukazuje také na rozdíl mezi organizovanými formami apoštolátu a jejími formami spontánními, vedenými snahou být přítomní lidem ve skutečném přátelství.⁵⁰⁰ Poslání být přáteli – tj. být bratrsky otevřený ke všem – je povolání společné všem pokřtěným, jak to znovu zdůraznil II. vatikánský koncil. Voillaume se tu dotýká i aktuálního tématu lidského rozvoje a vztahu mezi evangelizací a lidským rozvojem.⁵⁰¹ Role církve je být nablízku člověku a při tom – jak ostatně Voillaume zdůrazňuje opakovaně – orientována ke svému duchovnímu cíli a neangažovat se v „časných válkách.“⁵⁰² Církev tak uskutečňuje apoštolát jako „přítomnost mezi lidmi.“

3.8 Kontemplace dnes: být přítomen dnešku v Bohu

Kontemplace v dnešní církvi (La contemplation dans l'Église d'aujourd'hui) je poměrně krátký text z roku 1971, v němž se Voillaume pokouší zhodnotit svoji spirituální zkušenost učedníka Ch. de Foucaulda ve světle výzev moderního světa. Znovu aktualizuje pojem „přítomnost“ v duchovním smyslu: setkání s Bohem je setkáním osobním, tj. setkáním celistvým. Takové setkání vyžaduje „přítomnost“, která se uskutečňuje v lásce:⁵⁰³ „není lásky bez

---

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 276.

⁵⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 278.

⁵⁰¹ Aniž uvádí zdroj, jedná se o přímou narážku na v té době diskutovanou a tehdy významnou encykliku papeže Pavla VI. *Populorum progressio* z 26. března 1967. Téma vztahu mezi evangelizací a „rozvojem národů“ bylo velkým tématem tohoto mimořádného koncilového pontifika. K tématu dále srov. LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*, s. 277n.

⁵⁰² VOILLAUME, René. *La vie religieuse dans la monde actuel*, s. 287.

⁵⁰³ VOILLAUME, René. *La contemplation dans l'Église d'aujourd'hui*, s. 9-10.

přítomnosti.”⁵⁰⁴ V tom smyslu začíná úvahu o povaze lidské lásky jako té, která vyžaduje setkání osob: Bůh se s člověkem setkává v osobě Ježíše Krista v konkrétních událostech jeho pozemského života. I my se s ním můžeme setkat, jsme však odkázáni na svědectví apoštolů: poznání Krista v evangeliích je cenné a důležité, přesto nestačí k poznání jeho božství. K tomu je zapotřebí milost přijetí za syny, která je plodem křestního zasvěcení. Tato milost, jež je podle Voillauma „u kořene našeho bytí“, souvisí s dynamikou trojičního života: pohyb lásky v srdci člověka otevřené vírou a kontemplací je pohybem Ducha svatého. V tom smyslu člověk začíná žít z Božího Slova z lásky Ducha, která je pohybem vnitrobožské komunikace.⁵⁰⁵

V této hlubině našeho bytí se stáváme přítomní i Kristovu utrpení, zpřítomňuje se nám samotný paradox Vtělení: pohyb lásky, kterým Bůh miluje člověka až k smrti na kříži. Tím se zpřítomňuje intimita Ježíšova srdce, které nese tuto bolest lásky a tíhu hříchu.⁵⁰⁶ Stáváme se zároveň přítomni Kristově modlitbě: pohybu lásky, která z lásky bezpodmínečně přijímá člověčenství a tuto zkušenost plně odevzdává Bohu. V tom smyslu se Ježíš modlí v nás i v celé církvi. Církev zpřítomňuje a zároveň je přítomná této modlitbě v adoraci Nejsvětější svátosti,⁵⁰⁷ v adoraci živého Krista mezi námi.

---

⁵⁰⁴ „Il n’y a pas d’amour sans présence: on ne peut aimer quelqu’un qui serait toujours au loin.“ Tamtéž, s. 20.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 25.

⁵⁰⁶ Srov. tamtéž, s. 27.

⁵⁰⁷ „Nous sommes l’objet de la prière du Christ, cette prière nous enveloppe, elle est une réelle présence du Christ dans notre vie. Nous sommes, pour ainsi dire couverts par la prière du Christ qui est une perpétuelle intercession auprès du Père.

Mais comme chrétien – et c’est là une autre raison de prier – nous avons le devoir de nous unir à cette prière. Cette participation à l’intercession du Christ, ce besoin de «prière perpétuelle» s’est, depuis les origines, manifestée dans l’Église et, plus près de nous, elle s’est fréquemment exprimée par les veillées prolongées d’adoration du Saint-Sacrement. L’Eucharistie, parce qu’elle est présence du Christ vivant, ne réalise pas seulement le sacrifice du Christ, elle contient aussi sa prière perpétuelle et elle la signifie à nos yeux.“ Tamtéž 30.

Kontemplace otevírá člověka i paradoxu tajemného Kristova odchodu: Kristus v Duchu otevírá učedníky šíři a vždy novému významu svého spasitelského díla - a tím tedy i nové a širší „přítomnosti“ mezi lidmi. Týmž pohybem ovšem ukazuje i vzdálenost, absenci. Volání po novém příchodu Krista je tak nezbytnou součástí prožívané a hlásané Boží přítomnosti na zemi: modlitba křesťana není jen modlitba přijetí podílu na spasitelském díle Kristově, ale i volání po jeho novém příchodu: „Maranatha, přijď, Pane“ (srov. Zj 22, 20).⁵⁰⁸

V druhé části knížky se Voillaume zabývá otázkou po nutnosti kontemplace pro život fraternit i celé církve: kontemplace zakládá osobní a intimní vztah přátelství s Ježíšem. Zkušenost velkých svědků kontemplace potvrzuje pravdu, že jednota s Bohem je sice skutečnost „nadpřirozená“, je ovšem radikálně reálná: v tom smyslu lze také říct, že velcí kontemplativní světci jsou „nejrealističtější z lidí.“⁵⁰⁹ Kontemplace totiž komunikuje jednotu poznání a lásky: poznání Boha zve k větší lásce a větší láska dává poznávat Boha.⁵¹⁰

Dějiny spirituality ukazují rozvoj kontemplativního života a jeho postupné zpřístupňování nejširším vrstvám věřících: kontemplace je postoj celé církve před Pánem. Je zároveň nezbytným prostředkem hledání odpovědi na výzvu přítomné chvíle. Voillaume vidí spiritualitu Ch. de Foucaulda jako prorocký hlas pro tuto dobu: je třeba radikálně spojit kontemplaci se službou

---

⁵⁰⁸ Srov. tamtéž, s. 34-36.

⁵⁰⁹ „Tous les grands contemplatifs chrétiens sont unanimes dans leur témoignage: quelle que soit leur voie spirituelle, l'union à Dieu est perçue par eux comme réelle, d'une réalité plus existentielle, plus solide, plus pleine d'être et de certitude, que toute autre expérience du monde physique. En ce sens, il est vrai de dire que les contemplatifs sont les plus réalistes des hommes.“ Tamtéž, s. 47.

⁵¹⁰ Nejen na tomto místě se Voillaume opírá významně o exegezi Janovy teologie lásky: „Milování, milujme se navzáje, protože láska je z Boha, a každý, kdo miluje, je zrozen z Boha a poznává Boha. Kdo nemiluje, Boha nepoznal, protože Bůh je láska. V tom se ukázala Boží láska k nám, že Bůh poslal na svět svého jednorozeného Syna, abychom měli život skrze něho. V tom záleží láska: ne že my jsme milovali Boha, ale že on si zamiloval nás a poslal svého Syna jako smírnou oběť za naše hříchy.“ (1 Jan 4, 7-10)

člověku, resp. poukazovat na její nedělitelnou jednotu, na jednotu, která má svůj základ v jednotě božské a lidské přirozenosti v Kristu.⁵¹¹

Otázky moderního světa – problém masové civilizace, větší zralost a odpovědnost člověka vzhledem k přírodě a v boji se zlem – jsou skutečné otázky, kterým je třeba se věnovat.⁵¹² Problém vztahu mezi světem víry a moderním světem není problém nedorozumění, ale problém dvou soupeřících konceptů světa, resp. reality“:⁵¹³ reality světa v Bohu a s Bohem a světa radikálně lidského, bez transcendence, směřujícího k naprosté desakralizaci skutečnosti a k vytvoření výhradně „lidského“ světa.⁵¹⁴ Tato sekulární koncepce je tak jiným pojetím „přítomnosti“: člověk je přítomný sám sobě a druhým tehdy, pokud plně přijímá odpovědnost za své dílo. Přítomnost v křesťanském smyslu je však něčím docela jiným: předpokládá jistou „absenci“, tj. askezi od této domnělé „skutečnosti“, která není skutečností opravdu úplnou. Předpokládá to především chudobu a prostotu: oproštěnost od idolů a disponibilitu pro onen Boží rozměr reality. Přítomnost křesťanů je tak skutečností u kořene a středu bytí: tím středem je Ježíšovo srdce, které přednáší lidskou zkušenost Bohu a z kterého vyvěrá pramen Boží lásky k němu.⁵¹⁵ Tento rozměr skutečnosti, kontemplativní život tak není něčím „umělým“, jak se domnívá mladší generace:⁵¹⁶ je to odpověď na onen rozměr skutečnosti, který se ve víře otevírá. Rozměr skutečnosti, jak se vnitřně odhaluje a obnažuje v Božím pohledu:

“Život mnicha, který se věnuje modlitbě v samotě a tichu, není umělý, existuje-li neviditelný svět, k němuž je celý jeho život zaměřen; je-li intimita s Bohem, Kristus, svatá

---

⁵¹¹ Srov. tamtéž, s. 50, 63n.

⁵¹² Tamtéž, s. 51.

⁵¹³ Tamtéž, s. 53.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 55.

⁵¹⁵ Srov. tamtéž, s. 69.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 76.

Panna, svatí a andělé - s nimiž člověk může vstoupit do dialogu díky Kristově milosti - skutečně živým světem.”

Odpověď na výzvu moderního světa je autenticita: k té jsou povoláni nikoli pouze zasvěcené osoby, nýbrž celé křesťanstvo,⁵¹⁷ to je také smysl veškeré skutečné reformy.⁵¹⁸

Voillaume uzavírá konstatováním, že církev vstupuje:

„[...] do stádia vývoje církve, která je charakterizována vědomější a univerzálnější osmózou kontemplace v celém křesťanském světě.“⁵¹⁹

3.9 Rekolekce: přítomnost bratří i celé církve

Voillaume dával od 60. let četné rekolekce nejrůznějším skupinám. Tyto rekolekce ukazují jeho dílo v novém světle, dávají mu rozměr v plném slova smyslu ekleziální. Příběh jeho fraternit se nejen díky jeho postním rekolekcím ve Vatikánu stává *přítomností církve*, jedním ze znamení, která ukazují k živosti církve v současném světě.

3.9.1 Vatikánské exercicie: církev, chudí a přítomné evangelium

*Duchovní cvičení se svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáne*⁵²⁰ (*Retrait au Vatican avec Sa Sainteté Paul VI*) jsou epochální už z důvodu, který vysvětluje don Vergilio Levi v předmluvě:

---

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 79.

⁵¹⁸ „Oui, j'ai foi en l'avenir d'une vie religieuse renouvelée. La civilisation, quelle qu'elle soit, n'arrivera pas à étouffer cette nostalgie qui est au coeur de l'homme comme une prière d'attente de la rencontre de Dieu. Les adaptations ou, plutôt, le renouvellement de la vie religieuse ne se fera pas au niveau des styles de vie, comme du dehors, ou en réduisant les temps de prière au gré de la spontanéité ou des besoins psychologiques ressentis, mais elle se fera du dedans, en repensant les valeurs essentielles qui la constituent sand la pleine lumière de la foi.“ Tamtéž, s. 79.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 80. Překlad autor.

⁵²⁰ Jelikož v následujícím cituji z českého znění, používám tento překlad názvu. Překladatel byl Ladislav Pavelka.

jedná se o první duchovní cvičení pro kurii, která byla vydaná tiskem.⁵²¹ Levi tu podotýká, že to je:

„[...] důkaz o vůli Kristova náměstka stále zkracovat odstupovou vzdálenost a udržovat úzký styk se všemi jeho vlastními. Ale přispívá to rovněž k rozptýlení dvou předsudků [...] Mnozí stále si ještě myslí, že dát se cestou osobního posvěcení se týká jen určitých kategorií osob v Církvi: řeholníků, kněží, některých privilegovaných duší. Naopak je jasné, že se to týká nás všech, protože to má svůj původ ve křtu, který z nás učinil děti Bohem přijaté za vlastní.“⁵²²

I dnes už poměrně patetický tón úvodního představení v mnohém předznamenává tón úvah, které Voillaume rozvíjí: ač jsou primárně určeny zasvěceným osobám, v duchu koncilní teologie *communio* se obrací k církvi jako k Božímu lidu.⁵²³ Jsou pozváním do duchovní zkušenosti Malého bratra.

Voillaume tak probírá velká témata foucauldovské spirituality: poušť a kontemplace, eucharistická zbožnost, bratrství, chudoba. Činí to s vědomím, že všechna tato témata nejsou jen jakousi specifickou formou zbožnosti, nýbrž se dotýkají jádra duchovní zkušenosti: církev se obohacuje sdílením zkušeností Ducha. Proto tuto zkušenost zajímavě univerzalizuje v dějinném kontextu: ostatně, byl vybrán jako představitel významného proudu moderní spirituality, spirituality, která vzešla z konkrétní situace dnešního světa.

Autor tak znovu odhaluje jádro intuice foucauldovské spirituality: obě základní linie spirituality přítomnosti, tj. *přítomnost Bohu* a *přítomnost lidem*, se znovu prolínají jako symbiotická zkušenost vyvěrající přímo ze zjevení v Ježíši Kristu.

---

⁵²¹ Srov. VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*, s. 5.

⁵²² Tamtéž.

⁵²³ Srov. LG 31.

Voillaume v promluvěch zajímavě osvětluje intuici foucauldovské modlitby: „myslet na Boha s láskou“:

„[...] předností této definice je, že dovoluje umístit to, co nazýváme oratio, do jejího poměru ke dvěma lidským činonstem, jež jaksí mu tvoří rámec: myšlení a láska. Věřu myslit na Boha, aniž člověk ho miluje skutkem, to je pouhé přemýšlení, pouhé rozjímání, to může být také pouhé studium theologie. Zrovna tak skutek z lásky či ve službě bližním při výkonu lásky ke Kristu, který je v nás, je skutkem lásky, jež nás spojuje s Bohem, ale není to opravdu modlitba, jestli současně se výslovně nemyslí na Boha. Mnohdy se zaměňují pojmy rozjímání a modlitba a zase jindy se mluví o modlitbě rozptýlené, ačkoli jde pouze o úkon z lásky. Aby něco bylo modlitbou, tu nutně to musí být současně i myšlenkou i láskou. Jestli za mého rozjímání o Bohu či za mé rozumové činnosti při studiu theologie přijde mi na srdce hnutí lásky k Bohu, pak je to okamžik modlitby. Zrovna tak když z pohnutky lásky se věnuji službě jiným či konám svou povinnost a spolu s tímto úkonem lásky mi napadne myšlenka na Boha, je to okamžik modlitby.“⁵²⁴

Modlitba tak není ani individualizovaná, ani spjatá nutně s některými konkrétními podmínkami, její podstatou je pohyb srdce k Bohu, který se uskutečňuje jak v rozjímání, tak v oddané lásce k bližním. Modlitba dnes se stává obtížnou pro posun lidské psychologie: tak jako moderní umění směřuje ke střízlivějším, prostším a podstatnějším formám, tak by to měla činit i naše modlitba. A to při vědomí nezbytné disciplíny.⁵²⁵ Voillaume zde připomíná onen starý spor katolické spirituality mezi akcí a kontemplací: existují různá povolání a charismata v církvi, v principu však je vztah mezi akcí a kontemplací hermeneutickým kruhem. Podstatné je především neúnavně hledat správný rytmus a rovnováhu mezi nimi:

„Toto střídání je tedy jaksí člověkovým zákonem, jakýmsi způsobem jednání plně podle jeho přirozenosti. Netřeba tedy chtít rozřešit potřebu jednoty po stránce psychologické. Jde pro každého o to, aby ve svém životě zavedl rovnováhu mezi tímto dvojím životním požadavkem, mezi činností a rozjímáním, rovnováhu odpovídající jeho občanskému povolání a jeho stavovské povinnosti a rovněž odpovídající jeho duchovnímu povolání, jakož i činnosti Ducha svatého.“⁵²⁶

---

⁵²⁴ VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*, s. 71-72.

⁵²⁵ Tamtéž, s. 77.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 86.

Voillaume se v rekolekcích věnuje také tradičnímu tématu foucauldovské spirituality, *eucharistické úctě*. Připomíná vztah mezi silou víry obecně a vírou v Kristovu přítomnost v eucharistii. Týká se to nejen vztahu mezi východním slavením eucharistie za ikonostasem a západní individualistické zbožnosti 19. století, která často „citově“ oddělovala úctu k eucharistii od slavení mše svaté.⁵²⁷ Pojetí zdůrazňující obětní charakter eucharistie by ovšem nemělo chránit „klauzuru“ intimacy, která je prostorem setkání s Kristem:

„Pokud se týče námitek, jimiž se nyní obíráme, totiž o naší osobní modlitbě se vším, co má v sobě výměny lásky a prohloubení víry v našem životě, je jisté, že přítomnost Eucharistie ve svatostánku je pro nás ubohé lidi, jako jsme my, orientačním bodem pro naši víru v Ježíše a pro naši lásku k němu. Je jakoby místem schůzky s Pánem. Kam mohli bychom jít, abychom našli znamení Boží přítomnosti? Abychom našli znamení, jež mělo by nás vést k tomu, abychom se dali do modlitby, znamení, jež by nám pomohlo spojit se s přítomným Bohem, spojit se s ním v tomhle světě, který čím dál tím méně nese známku jeho přítomnosti.“⁵²⁸

Hned po tomto exposé o modlitbě a eucharistii se Voillaume obrací k otázkám vztahu k bližním: jaký je vztah, resp. rovnováha mezi službou Bohu a službou člověku? Je možné ty dvě klást proti sobě? Voillaume činí nezbytné *rozlišení* mezi těmito mody duchovního života a každé zdravé formy křesťanské spirituality. Přítomnost Boží je vázaná na „přítomnost bratra“,⁵²⁹ protože bratr je živou otázkou po autentičnosti naší víry, naděje a lásky. Je třeba za ním jít po jeho stezkách. K tomu je nezbytná skutečná oproštěnost a tvořivá láska:

„Nemyslím, že jsme vyšli ven z rámce duchovních cvičení, když jsem k vám hovořil o tom všem, neboť je-li nějaké pojetí duchovního života mylné, pak by to bylo ono, jež by jej ukazovalo jako nějaký druh vnitřního života, který se odehrává v mlhách a jde za jakýmsi jen rozumovým ideálem bez vztahu ke skutečnému životu. Proto používání výrazu „duchovní život“ není bez nebezpečí, má-li nás k tomu, abychom uzavřeli prakticky náboženský život a své styky s Bohem do sebe samých, aniž bychom přítom dostatečně

---

⁵²⁷ Tamtéž, s. 92.

⁵²⁸ Tamtéž, s. 94.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 98.

mysleli na to, že tento vnitřní život, je-li Božím životem, musí nutně uvést ve zmatek náš způsob života a náš způsob pojmání našich povinností vůči druhým i vůči naší pastoraci. Uchovávejme si klid a pokoj a přitom musíme si udržovat onen zdravý neklid, který nám zabrání v tom, abychom ve svém vývoji nezůstávali stát. Každý člověk je vykoupený, a tedy z lásky každý člověk je tím zavázán ke styku s druhými lidmi a to vzhledem k tomu, aby nutná solidarita byla účinná. Kristově lásce nic neujde a v tom záleží výsostná práce na [...] křesťanské dokonalosti, protože budeme souzeni podle své lásky.“⁵³⁰

Voillaume zde prohlubuje i téma spolupráce na Kristově vykupitelském díle (*sauvers avec Jésus*), které nacházíme už v knize *V srdci mas*. Zdůrazňuje tu především aspekt ekonomie Boží lásky jako přijetí plnosti lidského údělu:

„Theologové nám říkají, že de jure byl by stačil jediný úkon Kristovy lásky k našemu vykoupení. Zajisté, ale de facto Boží plán byl jiný. [...] Poslušnost toho, kdo musil ty lidi vykoupit, měla současně ty lidi naučit tomu, aby se naučili nést spolu s ním a jako své kříže ona tělesná a mravní utrpení, jež on neulehčil, a přemáhat své bludy a své slabosti, jež on neodstranil. Bylo tedy nutné, aby byl kříž, aby byl veliký kříž. Bylo nutné, aby Ježíšova poslušnost se vyjádřila tím, že on vzal na sebe všechno lidské utrpení jako prostředek vykoupení a jako znamení pro naše ztrýzněné a nevěřící srdce.“⁵³¹

Kristova láska je univerzální a posláním církve je svědčit o této univerzalitě v podobném duchu jako to činil otec Foucauld svým skloněním k těm nejmenším: mírou univerzality je poslední člověk, tj. každý v exkluzivním smyslu.⁵³² Kristovi učedníci tak jsou každodenně povolávání do této zkušenosti následování Krista v kříži:

„[...] abychom poznali kříž, k tomu nepotřebujeme mnoho zkoumat: tu nám stačí jej přijmout, nepokoušet se mu vyhnout, naučit se hledět na něj tváří v tvář s klidem [...]“⁵³³

Bůh křesťanů je milosrdný a o něm svědčíme vzhledem k vlastnímu osudu i ve vztahu k bratřím. Voillaume tu znovu popisuje vztah Boha k člověku jako „něžný“ (*tendre*) vztah, který nacházíme v biblické prostotě např. v obraze Dobrého Pastýře (Jan 10,11-18), ale také

---

⁵³⁰ Tamtéž, s. 110.

⁵³¹ Tamtéž, s. 118.

⁵³² Tamtéž, s. 119.

⁵³³ Tamtéž, s. 128.

v radikalitě Ježíšova odpuštění: „odpusť jim, neboť nevědí, co činí“ (Lk 23,34). Voillaume toto zvolání interpretuje jako hlas Ježíšova srdce, které je zároveň hluboce spojeno se zraněným srdcem člověka. Není to akt činěný „shora“, nýbrž „zdola“: je to pohled srdce sdílejícího lidskou nouzi, pohled srdce, které se skutečně naučilo pokoře.⁵³⁴ Je to akt solidarity s člověkem.

Právě přijetí velikého Božího milosrdenství, jistoty o Božím milosrdném otcovství, je pramenem něhy lidského srdce, tj. radosti, která se chce sdílet⁵³⁵ a také skutečné kapacity pro „nesouzení“ lidí, pro skutečné, úplné odpuštění.⁵³⁶ S tím nezbytně souvisí i základní postoj dětsky otevřené víry: přijmout skutečnost duchovní ve stejné, ba ještě větší intenzitě než skutečnost „viditelnou“. Křesťané jsou svědky skutečnosti, která není v běžném smyslu viditelná. Svědčí o světě „za“, a především o skutečnosti přítomného a přicházejícího Boha: Boha, který je větší než tento čas, než spravedlnost tohoto věku, než podivuhodný a znamenitý rozvoj lidského poznání. Bůh přichází jako „něžný“ soudce, ale také jako dovršitel: ten, který naplní naše bytí skutečností „vždy větší.“⁵³⁷

Voillaume připomíná nutnost reflexe moderního světa a odvahu vystoupit ze slonovinové věže církevního prostředí. Je třeba mít „naslouchající srdce“, které v hloubce promýšlí komplex problémů spojených s moderní existencí. To ovšem nesmí znamenat zploštění a funkcionalizaci církevní nauky. Problém moderního individualismu není jen odmítání objektivnosti Božího zjevení, ale také větší nárok na autentičnost hlásání:

„Jedině osobní zkušenost s Bohem je s to vzbudit tyto intuice a dát slovu tu přesvědčující sílu, jež dovede se dotknout srdce lidí, protože taková slova jsou výsadou svědka, který

---

⁵³⁴ Srov. tamtéž, s. 135.

⁵³⁵ Srov. tamtéž, s. 136.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 142.

⁵³⁷ Srov. tamtéž, s. 156-159.

viděl. To jsou věci, které naši současníci cítí dokonale. Kdo hovoří jako profesor či jako učitel, kdo vyučuje příliš s jistotou o sobě, kdo si dovoluje mnoho s vírou pod záminkou přizpůsobování, ti nejsou z těch, jimž se naslouchá. Lidé hledají něco jiného, pátrají po absolutnu, i když dosud nejsou si toho vědomi, i když jsou ne zrovna příjemní neomaleností otázek, jež kladou, nebo odporem přiznat určité skutečnosti. Ale většinou lidé mají dobrou vůli, a když člověk sestoupí do hloubi jejich srdce, zahlédne mnohé pohoršení a mnohou neznalost, za které však oni nejsou odpovědní a jež jsou důvodem jejich popírajícího ducha. Když člověk si dá čas a dobře jim vyloží všechny věci a hlavně znovu jim ukáže podstatu znalostí víry a problém Boha v celku lidských znalostí a v jejich vývoji, tu většinou duše se otevírají světlu.⁵³⁸

Jedním ze „znamení Ježíšovy přítomnosti“ ve světě je právě sjednocování světa a důraz na bratrský rozměr lidské existence. To je skutečnost, která by podle Voillauma měla proniknout i duši řeholních společenství, kněžstva a všech zasvěcených osob. Vyžadují-li bratrská společenství autoritu, pak její základ je opřen o skutečně nadpřirozené pojetí autority: „Autorita nemůže mít jiný důvod než upevňovat lásku v její dokonalosti.“⁵³⁹ Poslušnost je skutečnost osobní: církev se musí chránit pokušení světa degradovat poslušnost na neosobní jednání odpovídající mašinérii masové civilizace. Církev je na strážní lidské osoby: „[...]v Církvi lidé nemají právo jednat s lidmi jako s davem nebo s pospolitostí.“⁵⁴⁰

Oživovat tuhnoucí jazyk předpisů a řeholních pravidel všeho druhu lze jenom plným osobním nasazením a autentickým svědectvím víry. Koneckonců ideál církve není fixován v čase a prostoru, ale přichází:

„nikdy není nic dovršeno, nikdy nemáme právo se zastavit ani se spokojit s uskutečněním pouze nedokonalým...“⁵⁴¹

V závěru se Voillaume dotýká problémů vztahu církve k chudým, zejména k dělníkům.

Církev není jen „na straně dělníků“, musí se s nimi aktivně ztotožňovat ve své životní praxi, a to i

---

⁵³⁸ Tamtéž, s. 181.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 190.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 192.

⁵⁴¹ Tamtéž, s. 193.

za cenu zásadnějších zásahů do vlastního zaběhlého způsobu existence. Materialismu a socialismu nelze čelit jen hlásáním almužny a laskavosti, je třeba se maximálně solidarizovat s chudými celého světa. Je třeba žít *jako chudý* a *s chudými*: tak je možné pochopit jejich specifickou mentalitu. S tím nepochybně souvisí i transparentní způsob zacházení s časnými prostředky, včetně spravování hmotného majetku za účasti všech věřících.⁵⁴² Popularita socialistických myšlenek je výzvou studovat tyto fenomény ve snaze být přítomný tomuto hledání člověka.⁵⁴³ Chudoba tak je pro Voillauma disponibilita pro člověka, ale také prostor, v němž se se mnou druhý setkává.

V závěrečné části se podle staré katolické tradice vrací k mariánskému tématu: i podle Voillauma lze mariologii chápat jako vyvrcholení křesťanské antropologie.⁵⁴⁴ V zásadě opakuje myšlenky, které nacházíme už v *Příbytcích Božích (Demeures de Dieu)*: Maria jako člověk dokonale otevřený pro Boha je otevřený i každému člověku:

„Ale cožpak nebylo normální, aby jako matka samotného původce milosti [...]nebyla s to takto jednat jako matka v poměru ke všem těm, jimž tento život dala?

To je základ uctívání, které my všichni musíme prokazovat tím, že prostě si uvědomíme, čím Ježíšova matka je pro nás. Věříme, že je Boží všudypřítomnost, a také víme, co je to Ježíšova přítomnost v nás: nuže je jistá Mariina přítomnost a tato přítomnost je jedinečného druhu v tom smyslu, že jistě není božskou přítomností ba ani ne andělskou přítomností, že však není ani přítomností ostatních svatých: předně proto, že ostatní svatí nemají ještě plnost svého oslaveného člověčenství, a pak proto, že nikdo z nich nedostal všeobecné poslání plynoucí z toho, čím on je, jako Mariino poslání plyne z jejího mateřství.“⁵⁴⁵

---

⁵⁴² Tamtéž, s. 211.

⁵⁴³ Tamtéž, s. 214.

⁵⁴⁴ Srov. k tomu širší pojednání MÜLLER, Gerhard Ludwig: *Dogmatika pro studium a pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 484n.

⁵⁴⁵ VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*, s. 226.

Samotný závěr rekolekcí opakuje maximu Voillaumovy spirituality přítomnosti: přítomnost je vlastní *locus theologiae spiritualis*. Nelze utéct ani dopředu, ani dozadu: ostatně, v duchovním životě neexistuje v pravém smyslu minulost ani budoucnost. Prostorem autentické zkušenosti je teologicky uchopená *přítomnost*, tj. setkání minulosti a budoucí slávy v přítomném okamžiku, který „soustřeďuje“ naší naději:

„V představě žijeme v tom, co má přijít, a to nás znepokojuje. A tak unikáme tomu, co je, totiž opravdovému setkání s tím, kdo je, neboť jediná věc, která je, je přítomná chvíle. A v tom je v našem bytí životní bod a je v naší moci ho dosáhnout a v něm je celá Boží přítomnost i celá Kristova milost i celá Mariina přítomnost i celé působení Ducha svatého a člověk má vždycky dost síly k tomu, aby nachvíli aspoň žil onen bod, kde naše bytí se soustřeďuje. Když svatý Jan od Kříže hovoří o nutnosti očišťování paměti, tu mnohdy stěží chápeme, co chce přesně tím říci. Není to snad to, že neočištěná paměť nám často brání v tom, abychom byli cele pozorni na přítomnost? Nuže Panna Maria nechala si všechno líbit, protože byla cele pozorná na svůj nynějšek: dovedla v tom vždycky vidět působení Ducha svatého a v setkávání s událostmi a s věcmi i s bytostmi dovedla vždy zahlédnout to, co Hospodin chtěl jí říci, i dovedla nalézt sílu v tom, aby to splnila.“⁵⁴⁶

3.9.2 *Kde je vaše víra?* Hledání přítomné existence v post-moderním světě

Voillaumovy rekolekce *Kde je vaše víra?* (*Où est votre foi?*) byly proneseny roku 1968 pro tzv. sekulární fraternitu (*fraternité seculaire*) a týkají se znovu podstatných obsahů víry tváří v tvář pokoncilnímu znejistění. Hned na úvod v nich Voillaume zdůrazňuje dvojí rozměr rekolekcí: individuální (cesta k sobě a do sebe v modlitbě a kontemplaci) a sociální, protože „Kristus ustanovil trvalost své přítomnosti a svého působení mezi námi po způsobu společenství.“⁵⁴⁷ To je ostatně ona dvojí přítomnost: *přítomnost Kristu* (cesta pouště, tj.

---

⁵⁴⁶ Tamtéž, s. 227.

⁵⁴⁷ VOILLAUME, René. *Où est votre foi?* s. 10.

kontemplace) a *přítomnost lidem* (cesta bratrského sdílení), jako autentický výraz Voillaumem tlumočené spirituality foucauldovské rodiny.

Voillaume opět probírá základní obsahy víry a snaží se postihnout jejich skutečnost v duchu „paměti církve“, přítomného odrazu *fidei depositum*. Začíná tak klíčovými otázkami christologie (kdo je Ježíš Kristus, jak ho poznáváme, jak je pro nás přítomný). Naše přítomnost Kristu je odvozena z Kristovy přítomnosti tomuto světu: ta je trvalá a skutečná a mění historickou událost (tj. minulost) v dění přítomnosti:

„Nemůžeme oddělit Kristův příběh od jeho pokračování, které má povahu trvalé přítomnosti. Kristus byl nadějí obrovského množství lidí. Kolik zkoušek bylo překonáno a kolik lidí v míru zemřelo kvůli Němu?“⁵⁴⁸

Skrze tuto přítomnost v jeho církvi a ve svátostech (zejména v eucharistii) toto poselství doléhá až k nám. V tom smyslu Voillaume – při vědomí všech zásadních, epochálních změn, ke kterým došlo v 60. letech – ujišťuje, že naše historická situace není podstatně jiná či nová, než tomu bylo kdysi, v minulosti. Naším úkolem je totéž, co bylo úkolem světců všech věků: být „přítomni této době“,⁵⁴⁹ umět tlumočit a „kontextualizovat“ Kristovo poselství v konkrétnosti našeho života tady a teď.

Víru v Krista můžeme přijmout jen v prostotě dětského srdce: Kristova preference pro chudé a prosté souvisí s vědomím, které tito uchovávají, tj. s vědomím potřeby a

---

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 16-17. Překlad autor.

⁵⁴⁹ „Il y a aussi l'immense multitude de ceux qui ont prié le Christ, de ceux qui ont contemplé les mystères de Dieu dans la lumière et par la grâce du Christ. Ce sont là des réalités qui nous échappent peut-être quelquefois, et c'est dommage! Pourquoi nous limiter seulement à ceux de ces témoins qui nous sont proches? Ceux qui nous sont plus lointains, comme Dominique, François d'Assise, Thérèse d'Avila, Jean de La Croix, ont quelque chose à nous apprendre. Ces témoins ont été, à leur époque, totalement présents à leur siècle, comme nous nous efforçons de l'être au nôtre. Leur vie, véritablement possédée par le Christ, est une réalité, elle atteste une vérité.

C'est toujours l'histoire du Christ qui se poursuit.” Tamtéž, s. 17.

otevřenosti, které nás učí děti.⁵⁵⁰ A přece: víra v Krista je stěžejní a *konkrétní* obsah křesťanství a je třeba dobře rozumět právě této radikální *konkrétnosti*. Především je to víra historická, opřená o hlubokou zkušenost víry Izraele, tváří v tvář konkrétním příběhům Bible: příběhu Abrahama a Mojžíše, kteří věřili v Boží všemohoucnost. Pro ně byl Bůh „skálou“, o niž se opírají.⁵⁵¹ Svědectví Nového zákona se pak soustředí na hledání odpovědi na otázku: kdo je tento Ježíš? Uchovává tedy autentický rozměr takového hledání, které – pouze v odlišném kontextu – je i hledáním každé generace. Odhaluje totiž obtíž, která dnes není podstatně odlišná od doby prvních křesťanů: Ježíš je jiný mesiáš, než jakého očekávali apoštolové, je vystaven utrpení a podstupuje potupnou smrt na kříži. Ježíš tak přivádí apoštoly nejen k úžasu, ale také ke zklamání.⁵⁵² Příběh o rozhovoru s učedníky po cestě do Emauz či příběh Marie z Magdaly ukazuje také nejasnost v tom, jak bude Kristus poznán. Tomáš chce „důkaz“ o identitě Ježíše ukřižovaného a vzkříšeného. A přece nakonec učedníci v radikalitě hlásají zvěst o jeho zmrtvýchvstání. Voillaume tak ukazuje onu integrální komplexnost aktu víry: víra je aktem celého člověka: „inteligence a srdce, poznání a vůle.“⁵⁵³

Voillaume pokračuje v reflexi církve jako těla Kristova a „přítomnosti vzkříšeného Krista“.⁵⁵⁴ Činí tak v období znejistění a nedůvěry vzhledem k církvi a k jejím strukturám. Voillaume to vysvětluje nedostatečným historickým vědomím⁵⁵⁵ a podává tu dynamický výklad rozvoje církevních institucí: Církev žije životem Ducha, žije v přítomnosti Boží. K tomu potřebuje

---

⁵⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 20.

⁵⁵¹ Tamtéž, s. 31.

⁵⁵² Srov. tamtéž, s. 45.

⁵⁵³ Tamtéž, s. 48.

⁵⁵⁴ Tamtéž, s. 55. Termín „přítomnost“ je v knize užit v souvislosti s církvi vícekrát: např. „la présence mystérieuse du Christ qui sans cesse agit et travaille au coeur de l'humanité, c'est le Corps du Christ.“ Tamtéž, s. 57.

⁵⁵⁵ Tamtéž.

své instituce a zejména pojetí autority, které je garantem „pevnosti“ víry. *Depositum fidei* je třeba systematicky rozvíjet vzhledem k přítomným úkolům: to je úkol církve. Je-li církev oním „tajemným zpřítomněním Krista“, pak jsme jí ve víře povinováni poslušností, která je opět jednou z problematických otázek pro moderního člověka. A přece – jak Voillaume neúnavně opakuje – je tato poslušnost aktem lásky, aktem následování Krista, který byl poslušný až k smrti na kříži:

„Svět byl vykoupen Kristovou poslušností, poslušností až k smrti na kříži. Tady je základ účasti na vykoupení s Kristem, k níž jsou povoláni všichni křesťané a kterou je třeba velkoryse uskutečňovat. Toto tajemství poslušnosti, pokud je křesťany žito, je přilnutím k poslušnosti ukřižovaného Krista, spoluprací na jeho spasitelském poslání, v hloubi jeho srdce a sdílení utrpení.“⁵⁵⁶

Tento akt víry je aktem celého člověka a směřuje ke skutečnosti v její totalitě, v její jednoduchosti. Víra nás otevírá skutečnosti, která před námi svobodně vystupuje jako nazasloužený dar:

„Proto víra způsobuje otevření ducha celistvosti skutečnosti (*totalité de réel*) s velikou nezištností duše. Toto otevření se celistvosti skutečnosti je mnohem vzácnější než takzvaná vědecká objektivita, protože nezpochybňuje celistvost člověka. Je to jednoduchost pohledu, která nás přivádí k evangeliu a která nám dává zahlédnout svět a především lidskou skutečnost očima dítěte, tj. bez předsudků nebo apriorního postoje.“⁵⁵⁷

Víra tak „otevírá oči“ pro věci Boží, protože disponuje k přijetí skutečnosti s důvěřivým pohledem. Voillaume zda znovu uvádí sv. Terezii od Dítěte Ježíše jako příklad tohoto dětsky

---

⁵⁵⁶ Tamtéž, s. 66. Překlad autor.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 74.

čistého pohledu.⁵⁵⁸ Víra „nás tak uvádí do jistoty o skutečnosti ducha.“⁵⁵⁹ V tomto smyslu je také integrální, protože chce nejen pochopit a pojmut, ale především přijmout a otevřít se.

Voillaume tu znovu otevírá velké téma foucauldovské spirituality, *adoraci*, a to adoraci v nejširším smyslu, spočinutí v Bohu nekonečně vznešeném, nekonečně vzdáleném a blízkém zároveň.⁵⁶⁰ Tento úžas nad stvořením člověka přivádí k vědomí nesamozřejmosti a hluboké darovanosti skutečnosti. Otevírá v člověku postoj, který je v pravém slova smyslu evangelní, tj. postoj prostoty, otevřenosti a důvěry. Ten nás učí skutečnosti Boží přijímat s autoritou, která jim přísluší: evangelium a církevní zvěstování je tak příběhem lásky, který zve k následování. V tom smyslu nás učí skutečné míře a definici věcí. Voillaume tu znovu ukazuje hranici vnímání teologických pojmů a skutečností víry: cesta k jejich uchopení vede skrze ono zmíněné otevření víry a je třeba se bránit pokušení kontaminovat tyto pojmy sekulárním vědomím. Tak např. definuje obsah lásky: láska se neodvozuje ze zkušenosti „romantického“ či „emocionálního“ hnutí. Je to hluboký vnitřní pohyb celého člověka:

„Láska není vágní sentiment. Není to pouze hnutí, které nás přivádí k obětování sebe sama až k smrti. Láska spočívá v tom chtít dobro druhých, a to úplně a na úkor nás samých. Spočívá také v odmítání vnucovat jim to, co je dobré pro nás.“⁵⁶¹

V tomto smyslu se Voillaume dále pokouší definovat i jiné pojmy, jako je dobro, svatost, hřích apod. Nejasnost plyne právě z oné „přítomnosti-nepřítomnosti“ Krista: přiblížit se jim

---

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 80.

⁵⁵⁹ Tamtéž.

⁵⁶⁰ „L'adoration, c'est l'attitude spirituelle de l'homme au moment où il se saisit lui-même, en son être, comme foncièrement relatif à un être absolu qui est son Créateur, qu'il reconnaît cette relativité, et trouve de ce fait en l'Être de son créateur sa raison d'exister et de vivre.“ Tamtéž, s. 83.

⁵⁶¹ Tamtéž, s. 100.

můžeme v ponoru do kontempace ve vědomí paměti církve, tj. kontempace velkých svědků rozjímavé modlitby.⁵⁶²

V podobném smyslu modlit se učíme vstupem do modlitby církve, kterou Voillaume ukazuje jako osobní skutečnost, jejíž vlastní osobnost (*personalité propre*) se odvozuje z Kristovy přítomnosti v ní.⁵⁶³ Církev tak je „prostorem“ Ducha, jak to ukazuje povaha liturgické modlitby soustředěná na tajemství eucharistie: Kristovo tajemství se tu zpřítomňuje a přivádí k účasti.⁵⁶⁴ Modlitba sama – v duchu Foucauldovy definice – je pronikání do Božího tajemství pohybem lásky. „Přítomnost lásky“ jí dává skutečně trvání.⁵⁶⁵

Téma kontemplativní modlitby Voillaume znovu prohlubuje odkazem na „teologii přítomnosti“: přítomnost Boží je úplná a celistvá a je také úplně osobní a individuální. Kontempace tak přivádí ke zkušenosti této přítomnosti. Nejde tedy tolik o „definici“ jako přiblížení se „prostoru“, kde ona duchovní skutečnost spočívá: jednotu této mnohosti a jednoty lze pochopit jen v logice lásky. Ta se komunikuje podle míry existence, podle míry, kterou každému spravedlivě a milosrdně naměřil Bůh:

---

⁵⁶² „Oui, la question se pose: comment pouvons-nous aimer le Christ, comment le rejoindre dans cette sorte de présence-absence en laquelle Il se cache? Il est présent comme Dieu, Sauveur incarné, source de notre vie divine; et cependant Il est absent à cause de ce que nous sommes et parce qu’Il est dans la gloire. Nous ne pouvons le voir, ni le toucher, bien qu’Il se manifeste parfois. [...] Cette dimension contemplative de la vie du chrétien se manifeste dans la prière, en prenant ce terme dans son acception la plus large: que ce soit la prière de contemplation, ou cette union profonde et comme diffuse au Seigneur qui est le fruit de la prière et nous accompagne en toutes nos actions.“ Tamtéž, s. 108-109.

⁵⁶³ Tamtéž, s. 117.

⁵⁶⁴ Tamtéž, s. 118.

⁵⁶⁵ „La prière réalise en quelque sorte une présence d’amour. Prenez comme exemple ce qui se passe lorsque vous êtes éloigné d’un être cher. L’amour que vous lui portez peut demeurer, même sans que vous pensiez actuellement à lui; cependant lorsqu’il y a à la fois la pensée et l’amour, alors vous rejoignez vraiment celui que vous aimez.“ Tamtéž, s. 120.

„Je to přítomnost úplná (*totale*), úplná pozornost všem a každému. Bůh je jediný a mnohý (*un et multiple*). Ve skutečnosti Bůh je za těmito obrazy. Bůh nepotřebuje být pozorný: my jsme však nepozorní (*inattentifs*) k jeho přítomnosti.“⁵⁶⁶

Voillaume tu tak „aktualizuje“ svoji spiritualitu přítomnosti: šíře Boží přítomnosti nekonečně osobní (tj. v mnohosti) a nekonečně konkrétní (tj. v konkrétním příběhu i v události modlitby) ukazuje smysl kontempace jako nezbytný předpoklad skutečně živé víry, víry před Bohem zjevujícím se a přicházejícím.

Do reflexí proniká i ohlas diskuzí o tvar přítomnosti církve ve světě, zejména konfrontace s marxistickou „teologií“ člověka⁵⁶⁷ a představou tzv. nového člověka. Voillaume vidí její pozitiva v emancipaci a autonomii, protože zdůrazňují jeho svobodu.⁵⁶⁸ Realisticky se snaží popsat typické projevy tohoto „nového člověka“: *jeho orientaci do budoucnosti, postupující sekularizaci a proměny v sociologické a kulturní oblasti*. Církev hledí na tyto jevy otevřeně a musí se ptát, zda je jim skutečně přítomna. Tradice církve byla často obrácena k idealizaci minulosti, přesto eschatologická orientace církve, tj. očekávání budoucího věku, jí dává i sdostatek prostoru pro komunikaci s budoucnostní orientací společnosti. Nebezpečím není jen idealizace minulosti, ale i nekritická adorace současnosti. Prostorem života církve je *přítomnost*: setkání tradice a současnosti ve světle Ducha. V tom smyslu *současnost* není totéž, co *přítomnost*, protože Ježíšovo slovo se v církvi udržuje jako slovo tohoto času:

„Nemůžeme změnit fakt, že Ježíš Kristus se narodil před dvěma tisíci lety a že zjevení Otce, které on uskutečnil, stejně tak jako jeho život a smrt na kříži jsou událostmi minulosti. Mluvím tu samozřejmě o událostech, jak se ukazují v dějinách a nikoli o jejich

---

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 135.

⁵⁶⁷ Tamtéž, s. 142. Voillaume tak hodnotí antropologické pojetí, v němž člověk je produktem svého prostředí. „C' est la théologie marxiste, selon laquelle l'homme est le produit de son environnement.“

⁵⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 145-145.

božské dimenzi. Neboť Ježíš vzkříšený je stejně mladý dnes jako před dvěma tisíci lety.“⁵⁶⁹

Aspekt časový se pojí i s aspektem *univerzality*, která je rovněž jedním z typických projevů počínající globální společnosti. Křesťanská víra je *univerzální*: spojuje, vytváří jednotu napříč prostorem, časem i nejrůznějšími lidskými typy. Je místem udržované komunikace, v níž komunikace je otevřený prostor vpřed i vzad.⁵⁷⁰ Aktuální otázky vztahy univerzality církve a univerzality „lidského“ se týkají interpretace soteriologického principu: *Extra ecclesiam nulla salus*.⁵⁷¹ Inkluzivní chápání tohoto principu po II. vatikánském koncilu nemůže nijak redukovat význam misionářského úsilí i vědomí, že láska potřebuje pravdu.⁵⁷² Největší problémy v dějinách nezpůsobil podle Voillauma nedostatek lásky, nýbrž omyly ideologií a politických koncepcí.⁵⁷³ Pravda víry je pravdou živou, je hluboce vkořeněná do zkušenosti: tato „živá/živoucí pravda“ (*verité vivante*) není statická, ale není ani relativní. Nebezpečí tehdy populární teologie smrti Boha⁵⁷⁴ – která zdůrazňuje především radikální vzaženost Boha, jako „Boha pro druhé“ (*Dieu pour les autres*) – je vposledku likvidace smyslu existence Boha a církve v ontologickém smyslu

---

⁵⁶⁹ Tamtéž, s. 149-150.

⁵⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 154n. Voillaume v podobné souvislosti připomíná obraz církve s „dvojitými očima“: jedny jsou upřené dopředu a druhé dozadu. To jí právě garantuje vnitřní stabilitu i univerzálnost napříč časem, tj. skutečnou přítomnost nesváděnou současností, ani nefixovanou k nějakému historickému tvaru své existence či konkrétního teologického pojetí: „Peu de temps avant l'ouverture de de Vatican II, un théologien connu avait donné une conférence sur l'Église, et je me souviens qu'il avait comparé l'Église à une «dame qui chemine dans l'histoire avec des yeux par derrière et par devant». Cette image n'était d'ailleurs pas de lui, et il citait je ne sais quel auteur du moyen-âge. L'Église a des yeux par derrière parce qu'elle est obligée sans cesse de contempler ce point de l'histoire d'où elle a reçu avec Jésus-Christ le dépôt sacré de la Revelation; et elle a des yeux par devant parce qu'elle doit sans cesse marcher vers l'avenir, vers la réalisation de son espérance, mais sans perdre de vue la direction que lui donne son enracinement dans le passé.” Tamtéž, s. 149.

⁵⁷¹ Srov. tamtéž, s. 156.

⁵⁷² „La charité ne serait pas la charité si elle n'était pas enracinée dans la verité. L'amour n'est pas un instinct aveugle et passionel. Que pourrait être l'amour sans référence à ce qui est le bien de l'homme, sa destinée, le sens de sa vie, da sa souffrance et de sa mort?“ Tamtéž, s. 161.

⁵⁷³ Tamtéž, s. 161.

⁵⁷⁴ K tématu podává dobrý výklad WINLING, Raymond. WINLING, Raymond. *La Théologie contemporaine 1945-1980*, s. 252-255.

jako součásti nadpřirozeného zjevení.⁵⁷⁵ Voillaume tak znovu vyzývá k hledání oné přítomné rovnováhy, která zdůrazňuje jak imanentní, tak ekonomický aspekt křesťanské nauky o Bohu.⁵⁷⁶

Klasické téma foucauldovské spirituality – eucharistická úcta – je v knize pojednáno s ohledem na pojetí přítomnosti Krista v Nejsvětější svátosti. Voillaume zdůrazňuje eminentní způsob přítomnosti Krista v eucharistii, k jejímuž chápání se lze přiblížit pouze v sakramentální teologii.⁵⁷⁷ Tak jsme uváděni nejen do imanentní logiky významu Kristovy přítomnosti, ale také do dynamiky svátosti, která zpřítomňuje Kristovu oběť: eucharistie otevírá také dynamiku křesťanského života jako života „reálného“ vstupu do tajemství Krista. V souvislosti s výzvou „to číňte na mou památku“ Voillaume dodává:

„Už jsem vám připomněl tento aspekt veškerého křesťanského života, který spočívá ve znovuprožití tajemství Krista (*revivre le mystère du Christ*). Musíme tedy také znovu prožít jeho umučení a smrt na kříži: to je to, co odhaluje skrytý a téměř nekonečný smysl našich utrpení, našich bolestí, ale také hodnotu účasti na každém utrpení ve jménu celého lidstva. Jedním z plodů účasti na eucharistické oběti musí být právě toto: aby nám pomohlo žít tuto realitu.“⁵⁷⁸

Eucharistická přítomnost Krista tak eminentně zve k *přítomnosti lidem*, tj. k viditelnému zpřítomnění toho, co Kristus ve svém zjevení odhaluje, k dynamice otevřené existence, k dynamice modlitby a trvalého spojení s Bohem.⁵⁷⁹ Sekulárnost moderní společnosti je v tomto zásadní výzvou církvi i foucauldovským komunitám: orientace moderního člověka na prožitek a na spojení autentičnosti zvěsti s vlastní autentičností, je úkol, který musí být v plné otevřenosti

---

⁵⁷⁵ VOILLAUME, René. *Où est votre foi?* s. 165.

⁵⁷⁶ Tamtéž, s. 166.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 171.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 173. Překlad autor.

⁵⁷⁹ „Nous sommes de nos jours quelque peu portés à oublier que nous avons besoin naturellement des choses visibles pour nous élever aux invisibles. Et cela est d'autant plus vrai de l'Eucharistie que celle-ci est en même temps signe et réalité. Oui, la présence et le culte du Saint Sacrement nous aident à entrer dans la prière du Christ et à nous y associer d'une manière permanente.“ Tamtéž, s. 174.

přiját.⁵⁸⁰ To vyžaduje nové formy, nové způsoby a hlavně novou a svěží duchovní energii. Voillaume poukazuje i na počínající problém s nedostatkem kněží: uvědomuje si naléhavost tohoto problému, protože církev nemůže žít bez kněží.⁵⁸¹ Církev musí stále neúnavně hledat nové způsoby hlásání evangelia přizpůsobené situaci a skutečnosti.

Existuje tak mnoho „nových nároků“ (*nouvelles exigences*), před nimiž stojí církev i fraternity. Voillaume v závěru připomíná onu legitimní a žádoucí diverzitu nejrůznějších spiritualit – které chápe jako bohatství poukazující ke Kristově plnosti⁵⁸² – a poukazuje na dvojitý pohyb spiritualit: směrem k větší uniformitě i k větší personalizaci.⁵⁸³ Sekulární fraternita – vzhledem ke své laickosti a diverzitě prostředí – je povolána spíše k tomu druhému pohybu. Každý člověk je povolán plně personalizovat víru autentickým a neopakovatelným způsobem.⁵⁸⁴ Cesta fraternit i církve dnes je cestou k rozlišení, které není separací a útokem na jednotu, ale k diverzitě, v níž se lidsky konečným způsobem odráží nekonečnost Boží, Boží mír.⁵⁸⁵

---

⁵⁸⁰ „Nul ne doute que, de nos jours plus que jamais, le témoignage vivant de l'ensemble des chrétiens, et sans un témoignage expressif des exigences essentiels de l'Évangile. La manière dont on conçoit et réalise sa vie peut aussi constituer ce qu'on appelle un contre-témoignage. Cette obligation apostolique du témoignage atteint tous les disciples du Christ et tous les membres de l'Église, du pape aux laïcs. Les apparences de l'Église, le style de vie de sa hiérarchie, ses institutions, tout cela est en soi secondaire, mais ne l'est pas pour l'homme en recherche de Dieu. Sans la foi, celui-ci ne peut encore accéder au-delà des apparences au mystère vivant mais caché de l'Église qu'à travers sa visibilité. La pureté du signe, la valeur du témoignage doivent être un sujet de préoccupation pour tous ceux qui ont le souci de l'apostolat. Oui. c'est par le témoignage de la vie que doit passer l'évangélisation des hommes d'aujourd'hui.“ Tamtéž, s. 211-212.

⁵⁸¹ Tamtéž, s. 211.

⁵⁸² Srov. tamtéž, s. 221.

⁵⁸³ Tamtéž, s. 220.

⁵⁸⁴ „Il n'y a pas deux hommes sur terre qui vivront l'Évangile de la même manière, et plus l'Évangile pénètre profondément notre vie et notre être, plus il se «personnalise» si j'ose employer cette expression.“ Tamtéž.

⁵⁸⁵ Srov. tamtéž, s. 227. Voillaume úplně na závěr znovu opakuje maximu o ne sjednocené dvojí přítomnosti Bohu i lidem: „En conclusion, je vous dirai simplement: ne choisissez pas entre Dieu et les hommes. Soyez attentivement fidèles à Dieu, comme aux réalités humaines. Vous ne sauriez aimer parfaitement vos frères sans aimer Dieu, ni aimer Dieu sans aimer vos frères. Que ce soit là votre règle de vie.“

3.9.3 Rekolekce v Béni Abbès – přítomnost novým generacím bratří

Na začátku 70. let uskutečnil Voillaume dvoje významnější rekolekce v Beni Abbès: na místě původní poustevny bratra Charlese.⁵⁸⁶ Oboje jsou určeny nové generaci Malých bratří a sester. Významně do nich zaznívají specifické otázky generace sedmdesátých let – Voillaume, jak uvidíme, se na ně snaží odpovídat jazykem věrným tradici, ale zároveň otevřeným výzvě nového věku: posiluje tak především personalistický rozměr spirituality a také její rozměr ekleziální.

3.9.3.1 Rozhovory o zasvěceném životě

Kontextem těchto rekolekcí je text Petera Bergera o sekularizaci: svět vstupuje do radikálně sekulárního věku, v němž nelze předpokládat ani „návrat bohů“ ani zmizení náboženství. Církev a náboženské společnosti budou více konfrontovány s otevřenou skutečností světa a budou muset velmi opatrně hledat cestu mezi tradicionalismem a *aggiornamentem*.⁵⁸⁷ Tak se o to pokouší i Voillaume v této nesmírně zajímavé knize rekolekcí pro mladé Malé sestry a Malé bratry Ježíšovy.

Duchovní cvičení začíná otázkou po povaze *povolání k duchovnímu/zasvěcenému životu*: pochopit velké světce znamená ptát se po povaze jejich povolání, po síle Božího volání.⁵⁸⁸ Když Bůh volá, znamená to, že vstupuje do svobodného vztahu s člověkem. Tím se dává člověku do

---

⁵⁸⁶ V Beni Abbès v Alžíru v oáze Saury pobýval Foucauld od svého příchodu do Afriky roku 1901. Od roku 1905 pak žil střídavě v Tamanaressetu a v Beni Abbès. Srov. SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*, s. 187.

⁵⁸⁷ VOILLAUME, René. *Entretiens sur la vie religieuse. Retrait à Beni Abbès*, s. 8.

⁵⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 11-12.

rukou. Spása světa se uskutečňuje ve spolupráci s člověkem. Tento základní pohyb lze vidět v celých dějinách spásy.⁵⁸⁹

Volání má dvojí rozměr – intimitu s Kristem a bratrské společenství. Tato dvojnost je dvojí tváří následování, i dvojí tváří přítomnosti: volání k životu s Bohem je volání do radikální personality, tj. přítomností bořící každou anonymitu.⁵⁹⁰ Takové volání je tak ze své povahy svobodné a „darmo dané“ (*gratuit*),⁵⁹¹ protože Bůh touží po velkorysé odpovědi lásky.⁵⁹² Touto odpovědí lásky je „smlouva“ lásky, kterou uzavírá se svým lidem i s každým povoláním. Není to však žádná abstraktní skutečnost, nýbrž radikální přítomnost a konkrétnost.⁵⁹³

Základem zasvěceného života je tak „darovanost“: Voillaume tu naráží i na formulaci z Lumen Gentium, která označuje zasvěcený stav jako dar církvi.⁵⁹⁴ Existují-li dnes námitky proti odlišování řeholního zasvěcení od laického stavu, pak je to nedorozumění: řeholní stav je svou formou odlišný nikoli jen co do radikality způsobu, ale především co do své úplnosti.⁵⁹⁵ Dar řeholního stavu v objektivním smyslu se subjektivně uskutečňuje úplností sebe-vydání. Tak je třeba chápat celou tradici církve, která s tímto sebe-vydáním spojovala zejména evangelní rady čistoty, chudoby a poslušnosti. V tom smyslu řeholní život ukazuje velikost člověka, v jeho

---

⁵⁸⁹ Tamtéž, s. 14.

⁵⁹⁰ Tamtéž, s. 18.

⁵⁹¹ Tamtéž, s. 19.

⁵⁹² Voillaume v té souvislosti připomíná onen paradox Boží „žárlivé“ lásky, jak ji nacházíme ve Starém zákoně (Ex 20,5). Tamtéž, s. 20.

⁵⁹³ „Dieu n'est d'ailleurs jamais dans l'abstrait, c'est impossible: en un certain sens même, Dieu est infiniment concret dans son action et sa présence! Dieu se manifeste dans les réalités vivantes les plus personnelles. Tout être réel est unique lorsqu'il est déterminé par l'existence. Nous sommes des «vivants». Ne nous est-il pas arrivé de sentir notre imagination en déroute, à la pensée qu'il n'y a jamais eu sur terre deux êtres humains absolument semblables, et qu'il n'y a en aurais jamais? Aucune vie ne saurait jamais être absolument semblable à un autre. Chacune de nos existences est unique en son déroulement.“ Tamtéž, s. 22.

⁵⁹⁴ Srov. LG 43.: „Evangelijní rady čistoty zasvěcené Bohu, chudoby a poslušnosti mají podklad ve slovech a příkladu Pána. Doporučují je apoštolové, otcové, církevní učitelé i pastýři. Je to Boží dar, který církev přijal od svého Pána a z jeho milosti ho stále uchovává.“

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 47.

kapacitě pro toto rozhodnutí, pro velkorysou a bez-podmínečnou odpověď na Boží volání. Navíc: toto Boží volání prolamuje i hranice poznání a svobody, která je člověku uložena jeho konečností. Povolání do Boží přítomnosti je povolání ke svobodě přes hranice vlastní konečnosti,⁵⁹⁶ resp. ve víře, že tato konečnost ve spojení s Kristem a jeho církví participuje na nekonečném životě Božím.⁵⁹⁷

Řeholník žije Boží přítomností tak, že aktivně zpřítomňuje realitu Božího království mezi lidmi,⁵⁹⁸ v tom se podílí aktivně na poslání celé církvi, v tom je pro ni oním znamenitým darem. Neuskutečňuje však toto povolání sám, ale ve společenství se svými bratry. Křesťanská spiritualita nese ve svém základu povolání ke sdílení, k bratrství a ke společenství:

„Už jsme upozornili na to, jak nám Ježíš v evangeliu dává zhlédnout ona dvě mezosobní a mezní společenství, která v sobě shrnují takřkajíc celé křesťanské povolání: výzvu k intimnímu synovskému společenství s Bohem a výzvu uskutečňovat bratrství s lidmi, našimi bratry [...]toto bratrské společenství se musí prohlubovat a musí růst v závislosti na intimitě našeho společenství s Bohem.“⁵⁹⁹

Ideál bratrství křesťanské komunity se nám dochoval už z novozákonních dob a mnišská tradice vždy uchovávala jistou nostalgii po tomto stavu.⁶⁰⁰ Podstatná je opět *osobní* realita

---

⁵⁹⁶ „L’homme est capable, grâce au progrès des connaissances scientifiques, d’étudier l’histoire du monde et sa propre histoire. Encore, pour ce qui concerne son passé, en est-il réduit parfois à le déchiffrer pour n’aboutir qu’à des connaissances conjecturales. Il s’efforce aussi d’envisager, de prévoir et de construire scientifiquement son propre avenir. Mais, du seul fait des méthodes scientifiques employées, l’homme est enfermé dans sa propre histoire et dans celle du cosmos dont il ne saurait franchir les limites. Qui lui donnera l’intelligence des choses de Dieu si elles existent ces choses de Dieu? Ce monde, tel qu’il tombe sous l’analyse scientifique, et dont l’homme admet l’existence tangible, est-il ou non la seule réalité existante? Admettre l’existence d’une réalité qui échappe aux investigations de la science est un des points sur lesquels le christianisme heurte davantage la mentalité de nos contemporains.”

⁵⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 49.

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 47.

⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 51. Překlad autor.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 53.

komunity: komunita má „jedno srdce a jednu duši“ (Sk 4,32), protože je osobou.⁶⁰¹ V tom smyslu je čímsi podstatně odlišným od materialistického kolektivismu, jak Voillaume několikrát připomíná.⁶⁰² Je vztahem, který v *my* neruší *já*. Dospěje-li komunita ke stavu „jedné duše“, je Pán přítomen uprostřed ní: uskutečňuje totiž bytostnou darovanost lidské existence.⁶⁰³

Komunita žije také schopností přijímat druhé: je otevřená, a tato otevřenost je typickým plodem bratrské lásky.⁶⁰⁴ Každý je přijímán a pochopen: to ovšem není stav, ale dynamika života s Kristem, který přichází a kterého očekáváme. Neobejde se bez obětí a bez křížů, často tvrdých.⁶⁰⁵ Komunita je cesta osobní zralosti, protože vyžaduje odříkání a sebezápor.⁶⁰⁶ Je žádoucí dospět do stavu, který se vyhýbá jak skepsi, tak idealismu – křesťanská komunita je nesena spoluprací jak jejích členů, tak přítomností Boha uprostřed nich. Je to škola života, která učí rytmu samoty a společenství, vztahu mezi *přítomností Bohu* a *přítomností lidem*.⁶⁰⁷

Společenství směřuje ke sdílení: existují ryze lidské podmínky takového sdílení, bez nichž to není myslitelné – zejména radost a srdečnost. Přítomnost Ducha v komunitě nepůsobí „zázračné“ změny, nýbrž osvobozuje člověka k nesobeckému jednání podle Boží vůle. Ani tady

---

⁶⁰¹ „[...] une communauté est comme une personne, unique et indéfinissable. D’où le danger d’essayer d’en tracer un portrait-robot ou de prétendre la photographier! C’est pourquoi, tout ce que nous disons de la vie religieuse et ce que nous pourrions dire de la Fraternité n’épuiserá jamais ce qu’elle est, parce qu’une âme cela ne se définit pas, cela se vit, cela se rencontre.” Tamtéž, s. 59.

⁶⁰² Tamtéž, s. 51, 62 apod.

⁶⁰³ „Et cette âme commune est en définitive une présence du Christ, car, comme nous l’avons vu, tout idéal de vie religieuse contient un appel à un don total de soi au Seigneur.” Tamtéž, s. 61.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 63.

⁶⁰⁵ Tamtéž, s. 66.

⁶⁰⁶ Tamtéž, s. 67.

⁶⁰⁷ Srov. tamtéž, s.68-69.

nelze myslet ryze „božsky“, podle ne-ikarnovaného ideálu. Je třeba aktivně vytvářet prostředí (*milieu*), kde se daří takovému způsobu života.⁶⁰⁸

V následující promluvě se Voillaume dotýká aktuálního tématu vztahu mezi *poslušností* a *svobodou*. Hned na úvod definuje poslušnost jako charakteristický znak křesťanské komunity:

„Poslušnost vsutku zpřítomňuje Krista na úrovni komunity a proměňuje tak lidské společenství ve společenství církve. Jedná se tedy o důležitou skutečnost. Církev jako komunita zůstává podřízena všem zákonům lidského společenství. Z hlediska komunity je proto nutné být realističtí a věnovat velkou pozornost nezbytným podmínkám k jejímu dobrému fungování [...] Každá církevní komunita však má dimenzi *stricto sensu* nadpřirozenou, která tak uniká mezím přísně logickým. Tato dimenze je poslušnost v Kristu.“⁶⁰⁹

Aktuálním kontextem otázky po správné „míře poslušnosti“ je problém vztahu ke svobodě každého jednotlivého člověka. Má smysl rozlišovat vnitřní a vnější pojetí poslušnosti: Voillaume však spíše hovoří o kvalitě a „extenzi“ poslušnosti. „Kvalita“ tu znamená především jednotu aktu poslušnosti s celým pohybem, resp. směřováním lidské osoby.⁶¹⁰ Kristus tak byl poslušný „celý“ a „naprosto“, protože jeho dílo nebylo vymezeno „pravidly“ či disciplínou, nýbrž smyslem poslušnosti jako takové. Svoboda je přijetím Kristova jha: ve skutečnosti nemůže existovat napětí mezi svobodou a poslušností. Klasickým mezním ideálem „svobody“ v

---

⁶⁰⁸ Tamtéž 72. Lze tu hledat jistou pojmovou souvislost se slavným textem Teilharda de Chardina „Le milieu divin“. Srov. TEILHARD DE CHARDIN Pierre SJ. *Le Milieu divin*. Paris: Seuil, 1998.

⁶⁰⁹ VOILLAUME, René. *Entretiens sur la vie religieuse*, s. 73.

⁶¹⁰ „Quand on parle de la perfection de l'obéissance, il ne faut pas confondre en effet la qualité et la profondeur de l'engagement personnel qu'elle exige avec ce que j'appellerais sa «quantité» ou son extension. Le Christ a obéi plus et mieux que jamais aucun homme ne pourra obéir. Il a obéi à une volonté essentielle de son Père qui l'a conduit jusqu'à la croix. Ce ne sont pas unie multitude d'actes que le Christ a posé, mais un seul, et il était de telle nature et d'une telle qualité qu'il a contenu et embrassé sa vie entière.“ Tamtéž, s. 78.

křesťanském smyslu je mučednictví: to ukazuje zvenčí obtížně pochopitelnou míru vnitřní svobody k oběti. Poslušnost tak vede do svobody Kristovy, svobody vše dát.⁶¹¹

Svoboda řeholního zasvěcení tak je spojena s vydáním, kterému dává smysl láska překračující hranice lidského tím, že objímá kříž.⁶¹² Kristovo vzkříšení, velikonoční tajemství, tuto lásku „mimo lidské hranice“ činí smysluplnou, protože jí dává účast na tajemství vykoupení, tj. transformuje ji v „logice“ Kristova vzkříšení.⁶¹³

K takovéto službě světu je zapotřebí prostoru ticha a modlitby: Voillaume tady – v logice oné *přítomnosti Bohu* – činí podstatné rozlišení tvaru ticha v řeholním životě. Prostor ticha pro modlitbu není jen absence hluku, jakkoli i to je nezbytné. Jedná se o ticho zahrnující celého člověka „ticho srdce, ticho smyslů a imaginace,“⁶¹⁴ které ho konfrontuje s tajemstvím jeho bytí i s tajemstvím bytí vůbec:

“Takové ticho tak dává objevit určitou dimenzi sebe sama, je to ticho, které má tvar jisté plnosti a odhaluje člověku jeho vlastní tajemství. V tajemství poznávám, že člověk ve své hlubině, ve vědomí svého bytí jako svobodné osoby je nedefinovatelný a nepřístupný vši lidské vědě. Nerozumíme sami sobě. Toto ticho nás přivádí tváří v tvář tomuto mystériu vlastního „já“. Má takovou povahu, že nás přivádí do stavu úplného naslouchání. Toto ticho nás vede do nejhlubší roviny nás samých, do společenství s absolutním Bytím, které dalo povstat naší existenci. Takové ticho je posvátné [...] je to všechno nebo nic. Jde tedy o něco docela jiného než o kázeň. Sestup do tajemství vlastního „já“ nás přivádí na hranici tajemství Božího a představuje poslední přípravu pro slyšení nestvořeného Slova, který nám daroval život tím, že vyslovil naše jméno. To nazývám tichem pouště.“⁶¹⁵

---

⁶¹¹ „La plus grande liberté du chrétien s'accomplit et se manifeste dans le martyre, c'est-à-dire dans une contrainte de violence, dans la contradiction absolue des aspirations instinctives les plus naturelles. Devenir capable d'être «obéissant jusqu'à la mort et la mort de la croix» est, pour un chrétien, le summum de la liberté.“ Tamtéž, s. 86.

⁶¹² Srov. kapitolu *Communauté et mystère pascal*. Tamtéž, s. 99-112.

⁶¹³ VOILLAUME, René. *Entretiens sur la vie religieuse*, s. 109-110.

⁶¹⁴ Tamtéž, s. 148.

⁶¹⁵ Tamtéž, s. 150.

Takové ticho disponuje pro *přítomnost člověku*, pro ono bytostné přátelství, které sdílí lidský život.⁶¹⁶ Tím se otevírá pole apoštolátu/evangelizaci⁶¹⁷: Voillaume tu zdůrazňuje především autentičnost, tj. personalizaci zasvěceného života jako nejpřesvědčivější svědectví o přítomnosti s Kristem.⁶¹⁸

Závěr – dodatek knihy – je krátký esej o andělich a o jejich významu pro náš život. Voillaume si je vědom obtížnosti nauky o andělich,⁶¹⁹ zároveň ale připomíná, že tato nauka ukazuje „realitu“ neviditelného světa, který má svoji vlastní hierarchii a který zároveň poukazuje k realitě tzv. padlých andělů, démonů.⁶²⁰ Andělé navíc člověku ukazují realitu jeho vnitřní duchovní povahy,⁶²¹ tj. realitu duchovního světa jako svět plně reálného, ba reálnějšího než je náš.⁶²²

3.9.3.2 Zanechte své sítě

Zanechte své sítě (Laissez là vos filets. Nouvelle retraite à Béni Abbès) jsou rekolekce, které Voillaume uskutečnil opět ve Foucauldově poustevně v Béni Abbès pro „skupinu bratří a sester, kteří se připravovali na své sliby.“⁶²³ Voillaume tu generaci nových bratří a sester a snaží se kontextualizovat foucauldovskou spiritualitu právě do této konkrétní přítomnosti. Prochází

---

⁶¹⁶ „Une caractéristique de la vocation des Petits Frères et de Petites Soeurs est d’aller jusqu’au bout des exigences d’une sincère amitié, en ce qui concerne notre manière de vivre et d’être présent parmi les hommes. Cette présence d’amitié est pour nous [...] une condition préalable à toute évangélisation. Nous voyons en cela une grâce du mystère de la vie Jésus à Nazareth.“ Tamtéž, s. 166-167.

⁶¹⁷ Opět se tu pracuje s těmito pojmy poněkud vágně. V zásadě ovšem platí, že svědectví života se chápe jako apoštolát a evangelizace jako aktivní hlásání zvěsti o psáse v Ježíši Kristu. Srov. tamtéž, s. 157-181.

⁶¹⁸ Srov. tamtéž, s. 167.

⁶¹⁹ Včetně sentimentálních a kýčovitých zobrazení v tradici moderního katolicismu, srov. tamtéž, s. 188.

⁶²⁰ Tamtéž, s. 190.

⁶²¹ Tamtéž, s. 186.

⁶²² Srov. tamtéž, s. 193.

⁶²³ VOILLAUME. *Laissez là vos filets. Nouvelle retraite à Beni Abbès*, s. 7.

tak všemi nejdůležitějšími tématy foucauldovské spirituality ve snaze přivést tyto kandidáty ke zralému rozhodnutí pro duchovní cestu následování Ch. de Foucaulda.

Opět tu zaznívá velmi silný tón návratu k radikálnímu křesťanskému personalismu: ve světě techniky jsou Malí bratři a Malé sestry povoláni svědčit o blízkosti Boží. Logika lásky je logika realizace lidské důstojnosti, jejího zjevování v podobném smyslu, jako je Kristus zjevením člověka:

„Nepoužívám svého bratra, miluji ho. Nepoužívám Kristovo poselství, abych spasil lidi, nýbrž je miluji. Není v našem životě, v našem způsobu života, práce, sdílení, při účasti na lidské zábavě, není v tom ještě cosi, co ukazuje existenci ještě jiné dimenze života, že smrt má smysl a že v ukřižovaném a živém Kristu je smysl utrpení?“⁶²⁴

V tom smyslu křesťanské zjevení je chápáno jako personální setkání a duchovní život je jako každý autentický život rozvíjením a prohlubováním tohoto setkání prvotního. Moderní (tj. současný) člověk – a v tom se Voillaume ukazuje jako opravdu mimořádně citlivý pozorovatel situace generace 70. let – je mimo *rites de passage*: jeho nebezpečím je přistupovat ke všemu, včetně věcí Božích, „spontánně“. Voillaume v té souvislosti rozlišuje dvojí spontánnost: pravá vychází z vědomí, že jsem Božím darem, tj. prýští z hlubin mého bytí; nepravá pak zaměňuje duchovní život s dobrými pocity, s falešným přesvědčením, že věcem lidským lze být přítomný, tj. bez-prostřední přítomný jako věcem Božím. Jedná se jen o „slepé vzplanutí, instinkt, hnutí neovládnuté vášně“:⁶²⁵

„Pravá spontaneita je něco docela jiného, neboť prýští z hlubin našeho bytí a ze světla. Nelze ji tedy zaměňovat s oním hnutím, které označujeme za spontánní a které nás pobízí k tomu, abychom toužili po tom, co nás okamžitě uspokojí. [...] Mít za to, že člověk

---

⁶²⁴ Tamtéž, s. 61-62.

⁶²⁵ Tamtéž, s. 109.

může být okamžitě schopný žít ponořený do světa a být zároveň přítomný věcem Božím, v sobě zahrnuje hned několik iluzí.“⁶²⁶

Být přítomný věcem Božím vyžaduje zralost a námahu, která překonává tuto dráždivou spontánnost bezprostřednosti i oné snadnosti, která neadekvátně směšuje věci lidské a věci Boží.

Voillaume se tak ptá po povaze zkušenosti v nastupující generaci Malých bratří a sester: lidská autenticita a pravdivost je nemožná bez konkrétního zážitku, ale ten nemusí nutně zahrnovat angažovanost v nejrůznějších aktivitách. Malý bratr či Malá sestra jsou přítomni lidem ve světle vzkříšeného Krista, ve světle kontempace, proto není nutné všechno číst, vše vidět a všude být.⁶²⁷ Přítomnost lidem je založená na primátu kontempace, na primátu Božího oslovení:

„Pokud vstoupíte do samoty [...] sami s Bohem, z vlastní zkušenosti poznáte, že se ve vás ustavuje (*établit*) jistá vnitřní jednoduchost. Vaše vnímání věcí (*vision de choses*) se změní, protože se stane odrazem toho vnímání stvoření a především lidského srdce a Božího království, které má Kristus.“⁶²⁸

Voillaume se vrací k tématu poznávání Krista a znovu zdůrazňuje nutnost opravdu církevního vědomí Malých bratří a sester. Církev se stala pro mnohé nesrozumitelná z toho důvodu, že je prezentována jen ve své viditelné a často ubohé podobě.⁶²⁹ K tomu se vážou nikoli nepodstatné debaty o interpretaci koncilu, „modernizaci nauky“, uvolnění disciplíny apod. Církev nepochybně vstoupila do obtížné doby⁶³⁰ a stojí před ní velké výzvy. Pokoncilní generace se kriticky vymezuje k době, kdy se praktikoval model přísně hierarchického uspořádání, tj.

---

⁶²⁶ Tamtéž.

⁶²⁷ Srov. tamtéž, s. 122.

⁶²⁸ Tamtéž, s. 123.

⁶²⁹ Srov. tamtéž, s. 133-135. Ostatně celá kapitola je nadepsána „L'Église des pécheurs – pierre d'achoppement ou roc inébranable de la foi.“

⁶³⁰ Tamtéž, s. 154.

rozlišovala se „církve učící“ (*l'Église enseignante*) od „církve vyučované“ (*l'Église enseignée*). Proti tomu stojí pokoncilní znejistění, spojování ortodoxie s mocenským nárokem, ba „eliminaci slova ortodoxie“ vůbec.⁶³¹ Pojem „zdravé nauky“ se stal znovu otázkou.

Voillaume v té souvislosti hledá nový koncept přístupu k tajemství církve a nachází ho v pojmu „paměti“ (*mémoire*). Církve disponuje podivuhodnou pamětí, tj. tradicí, kterou je třeba si osvojit. Tak jako v našem životě hraje tato paměť i v církvi klíčovou roli:

„Paměť hraje zásadní roli v našem životě. Právě ona nám dává vystoupit z bezprostřednosti přítomnosti, aby našemu životu dala rozměr věčnosti skrze naději a očekávání. Paměť vítězí nad časem. Ona zpřítomňuje minulost našeho života, ona nám dovoluje aktualizovat kázání Ježíšovo i kázání jeho apoštolů. Díky této paměti můžeme být přítomní myšlenkám apoštolů, evangelistů, otcům církve, Irenejovi, Janu Zlatoústému, Janu od Kříže. Ve víře v Kristovy přísliby se do naší paměti zapisuje očekávání posledního dne, dne naší vlastní smrti a Kristova příchodu. Skrze ni vítězíme nad časem, a to je to, co je člověku vlastní. Skrze paměť se ukazuje, že člověk je disponován k věčnosti.“⁶³²

Tuto paměť je třeba si osvojit a vstoupit do paměti církve.⁶³³ V tomto smyslu je paměť synonymem oné aktivní *přítomnosti*, která prochází celým Voillaumovým dílem. Aby člověk mohl tuto paměť pěstovat, je třeba se opravdu seznámit s naukou církve, s klíčovými doktrinálními texty a s teologickou tradicí. Zdravá nauka je i garantem i vztahu bratří a sester k „malým“: jasnost a zřetelnost je nutným požadavkem, aby „malí“ nebyli pohoršeni.⁶³⁴

Voillaume ještě v souvislosti s tématem církve připomíná dvojznačnost tzv. charismatického hnutí tváří v tvář onomu hnutí nespoutané „spontaneity“. Je třeba poctivě zkoumat, co z toho jsou projevy Ducha, tj. projevy znamení času. Pokud se tato komunita

---

⁶³¹ Tamtéž, s. 153.

⁶³² Tamtéž, s. 154-155. Překlad autor.

⁶³³ „Tout effort en vue d'approfondir notre foi consiste en dernière analyse à faire passer dans notre mémoire le plus possible du contenu de la mémoire de l'Église.“ Tamtéž, s. 154.

⁶³⁴ Srov. tamtéž, s. 157.

zřetelně odchyluje od nauky církve a od církevní autority, zcela jistě není projevem Ducha.⁶³⁵ S tím souvisí také mimořádné projevy působení Ducha: tyto nelze považovat za nutnou známku pravosti: Duch působí především neviditelně v duši člověka.⁶³⁶

Voillaume opakovaně doporučuje postavu pozdně středověké mystičky Kateřiny Sienské jako ideál spojení evangelní odvahy a poslušnosti vůči církevní autoritě.⁶³⁷ Vědomí nutnosti reforem se u ní pojilo se snahou nepohoršit ty nejmenší a nejchudší. Tuto rovnováhu není jednoduché udržet, je ovšem žádoucí. Je plodem:

„jasnozřivé (*lucide*), ale zároveň nekonečně uctivé lásky, lásky, která buduje (*édifie*) a neničí, lásky, která směřuje k jednotě a nikoli k rozdělení, lásky, která plodí pokrok a obnovu v *personálu* církve a v jejích institucích, ale která zároveň odmítá pohoršit malé a chudé.“⁶³⁸

Voillaume se v knize dotýká také smyslu a významu evangelizace ve foucauldovské spiritualitě: oproti předchozím textům tak posouvá význam tohoto termínu směrem k úzu, který je běžný v dnešní církvi. Evangelizace je celistvý akt, který zahrnuje všechny aspekty života a významným způsobem odhaluje vlastní poslání církve:

„Svou povahou je povolání k evangelizaci celistvé (*totalitaire*), a to v tom smyslu, že se týká celého člověka v přítomném životě i v jeho budoucnosti. Není to poslání, které by se týkalo jen jednoho aspektu či jednoho období v životě člověka. Je úplné (*totalitaire*) ve svých nárocích na toho, kdo přijímá tento úkol: jeho obsahem je totiž poselství, které musí předávající žít. Je-li toto poselství poselstvím života, není možné ho zvěstovat, aniž by bylo žito. Proto jsme řekli, že ho nelze redukovat na propagandu případně na vyučování.“⁶³⁹

---

⁶³⁵ Srov. tamtéž, s. 162.

⁶³⁶ Tamtéž, s. 164.

⁶³⁷ Tamtéž, s. 138, 165.

⁶³⁸ Tamtéž, s. 165-166.

⁶³⁹ Tamtéž, s. 172.

Evangelizace je tak svědectvím o jednotě lidského a božského: je to skutečnost, která se vrací k jednoduchosti evangelia a konkrétnímu svědectví světců, zejména Ch. de Foucaulta. On chápal člověka jako „duši, kterou chce Bůh zachránit:“⁶⁴⁰ v evangelizaci se děje odhalení podstaty člověka jako Božího tvora povoláného ke společenství s ním. Voillaume tu znovu opakuje maximu sklonění se k člověku, *přítomnost člověku* v jeho konkrétní existenci při vědomí jeho božské důstojnosti:

„Tato vize člověka by nám měla být přítomná v našem duchu pokaždé, když se setkáme s lidskou bytostí, jíž jsme povinováni svědectvím úcty a lásky. Nevěřím, že v celém světě je člověk, který od druhého neočekává tuto pozornost srdce, jež by mu pomohla být svobodnější. Kontemplace má ve vás rozvinout lásku k druhým jako habitus ducha, jako svého druhu *návyk (pli)*, který způsobí, že toto chování k vašim bratřím spontánně vytryskne z vašeho srdce.“⁶⁴¹

Tato vize služby každému člověku je tady znovu konfrontována s realitou politickou: Voillaume znovu připomíná autonomii politické činnosti a nutnost oddělení hlásání Krista ve všech jeho podobách od boje za lepší budoucnost.⁶⁴² Nelze dávat do souvislosti příchod Krista s ekonomickou realitou světa. Voillaume tu zmiňuje Foucauldovu odvahu postavit se brutalitě moci a protestovat proti nelidským podmínkám života svých bratří, zejména proti otroctví.⁶⁴³ Přesto byl vždy poslušný autorit a nepouštěl se do žádné vlastní politické kampaně. Je třeba se chránit všeho, co zatemňuje základní tenor života bratří a sester: život v Kristově přítomnosti, přítomnost u lidského utrpení, svědectví o tom, že Malí bratři a sestry jsou na prvním místě Kristovi.⁶⁴⁴ Nadto všechny politické ideologie jsou svou povahou dočasné a pomíjející: v tom

---

⁶⁴⁰ Tamtéž, s. 174.

⁶⁴¹ Tamtéž.

⁶⁴² Srov tamtéž, s. 183.

⁶⁴³ Tamtéž, s. 193.

⁶⁴⁴ „Je le répète: le souci dominant de votre vie et le témoignage qu'elle doit donner sont ceux d'un disciple du Christ. Vous êtes à lui. Cette conviction doit demeurer en vous et s'exprimer avec force dans vos attitudes et vos

smyslu jsou také nedostatečné. *Přítomnost člověku znamená zjevení jeho věčné důstojnosti před Kristem.*

Voillaume knihu uzavírá poměrně dlouhým pojednáním o poslušnosti: „spontánní“ generaci 60. a 70. let se tu snaží tlumočit a zpřítomnit základní poselství křesťanské poslušnosti. Křesťan je poslušný v odpovědi na Boží lásku, a je poslušný proto, že Bůh ho zná lépe, než on sám sebe:

„Pokud se týká nás křesťanů, věříme, že člověk by měl být vůči Bohu poslušný, protože jedině ona sdostatek zná člověka: ví, kým je a kým se má stát.“⁶⁴⁵

Voillaume tu činí podstatné rozlišení poslušnosti od disciplíny: poslušnost v náboženském smyslu znamená přijetí Kristova jha. Je tedy následováním Krista, nikoli jen více či méně účelnou církevní disciplínou. V tom smyslu by starší měli být poslušní hlouběji, protože mohli svou „přítomností Kristu“, tj. systematickým životem modlitby a kontemplace, proniknout hlouběji do tajemství poslušnosti Kristovy. Vpsledku je poslušnost odrazem oné radikální Boží disponibility v Ježíši Kristu.⁶⁴⁶

Voillaume je tu opět věrný radikálně personalistickému pojetí. Poslušnost je vázaná na důstojnost lidské svobody a v tom smyslu je také vždy aktivní:

„Poslušnost proto nelze pojímat jinak než aktivně, jako pokračující iniciativu ve společenství (*initiative continuelle de communion*) s tím, koho miluji. Skutečná náboženská poslušnost nemůže být pasivní. Být poslušný v konkrétním případě spočívá v ovládnutí sebe sama (*se prendre en main*), abychom se darovali. To předpokládá, že jsme si vědomi svého povolání a identifikujeme se s Kristem poslušným až k smrti na

---

activités, même si cela va à l'encontre de la mentalité du milieu environnant. On doit savoir que vous êtes au Christ.“ Tamtéž, s. 199.

„Si vous perdiez le sens de votre présence à la souffrance humaine dans ce qu'elle a de plus profond et de votre présence aux hommes qui sont en face de leur mort, vous perdriez le sens du Christ.“ Tamtéž, s. 200-201.

⁶⁴⁵ Tamtéž, s. 207.

⁶⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 208.

kříži. Tato forma poslušnosti nás disponuje k tomu, abychom s Ježíšem přinášeli spásu (*être sauvés avec Jésus*).⁶⁴⁷

Výchova k poslušnosti je tak výchovou k pravé svobodě, rozhodně to neznamena nechávat sebou disponovat někým jiným:

„Poslušnost, po níž člověk netouží a ve svobodě ji nevyhledává a která není přijata jako společenství lásky a svobody s Kristem, nemůže být vnučována. To nelze!“⁶⁴⁸

Odvahu k poslušnosti nalézáme v církvi, v její paměti: v její víře a poslušnosti, která nás nese. Ovšem nutná je právě tato skutečná teologální poslušnost: disciplína je samozřejmě nutná pro efektivní organizaci komunity. I ta má ovšem poukazovat k této prvotní zkušenosti a k vědomí, že bratři a sestry se zasvěcují a že toto zasvěcení Kristu a jeho církvi je pro jejich život prvotní.

Úplný závěr, resp. shrnutí,⁶⁴⁹ je úvaha nad smyslem řeholního zasvěcení. Voillaume potvrzuje – i přes znejistění ohledně povahy řeholního života – nutnost se k řeholnímu zasvěcení zasvěcovat sliby, které mají definitivní povahu a které odlišuje od dočasné formy spolupráce na díle Božím. V tom smyslu také rozlišuje křestní zasvěcení, které je stavem filiace k Bohu a základní podmínkou křesťanského života, a zasvěcení řeholní, které je zaměřeno na naplnění evangelního příkazu lásky.⁶⁵⁰ Naplnění řeholního života v tzv. věčném slibu jsou reflexí definitivnosti a viditelnosti úkolu, který dostala církev. V tom smyslu jsou Malí bratři a Malé sestry povoláni ke svědectví v církvi, pro církev a pro ty, ke kterým je Pán posílá.

---

⁶⁴⁷ Tamtéž, s. 230. Překlad autor.

⁶⁴⁸ Tamtéž, s. 232.

⁶⁴⁹ V originále je uvedeno „en guise de conclusion.“

⁶⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 236, též PC 1.

3.10 *Mé tělo pro život světa* – eucharistie jako životodárná Přítomnost skrytého Boha

Nedlouhý cyklus přednášek *Mé tělo pro života světa* (*Ma chair pour la vie du monde*) se plně věnuje eucharistické úctě a jejímu místu v životě fraternit, ale i církve, resp. křesťanů: není bez zajímavosti, že se jednalo o ekumenickou rekolekci konanou v Taizé, kde byli přítomni i protestantští pastoraové.⁶⁵¹ Tato typicky „katolická“ forma zbožnosti tu tak vystupuje do vnitro-křesťanského dialogu: Voillaume tomu také přizpůsobuje formu textu.

Základní otázka eucharistické úcty je opět otázka „přítomnosti“: ta se ovšem neomezuje jen na pojetí přítomnosti Krista v eucharistii mezi protestanty a katolíky, ale – jak ukazuje Voillaume – cílí i na otázky inkarnační spirituality a pojetí svátostí vůbec. Jak se Bůh stává člověkem? Jak chápáme vztah jeho lidské a božské přirozenosti? Nekonečnost Boží se stala člověkem a uskutečnila tak vlastní sebe-omezení.⁶⁵²

Tento cyklus přednášek patří k onomu pólu spirituálního díla Reného Voillauma, v němž se akcentuje kontemplativní báze spirituality Malých bratří, a především jedna ze základních podob foucauldovské spirituality – adorace Krista přítomného v eucharistii.⁶⁵³

Voillaume tu především zdůrazňuje vztah eucharistie k významu, rozsahu a dosahu Vtělení.⁶⁵⁴ Eucharistie je Kristus přítomný mezi námi: překonává tak paradox nevyslovitelného Boha, který se zjevuje a skrývá v lidské bezmocnosti.⁶⁵⁵ Vtělení objímá celou lidskou skutečnost:

---

⁶⁵¹ Voillaume v textu uvádí, že se jedná o text přednášek z rekolekcí pro Sekulární fraternitu, konanou v Taizé 7. srpna 1973 za přítomnosti katolíků i nekatolíků. Srov. VOILLAUME. *Ma chair pour la vie du monde*, s. 8.

⁶⁵² Srov. tamtéž, s. 17-18.

⁶⁵³ K dalšímu viz mojí soubornou/rigorózní práci *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, Praha: KTF, 2012, kapitola „Eucharistická spiritualita“, s. 92-94.

⁶⁵⁴ Srov. VOILLAUME, René. *Ma chair pour la vie du monde*, s. 11n.

⁶⁵⁵ Tamtéž, s. 18.

Boží zjevení tak není jen komunikací „idejí“, neživí pouze „rozum“ (*intelligence*). V souladu se strukturou lidské antropologie „duch v těle“ nás Ježíš živí „nikoli pouze duchovně, ale také reálně, svým tělem a svým lidstvím“.⁶⁵⁶

„Eucharistie podivuhodně tlumočí (*traduit*) tento vztah mezi Bohem a námi, který je posledním završením (*aboutissement final*) Vtělení. Je znamením, které nás přivádí k hlubšímu chápání skutečnosti a smyslu Vtělení.“⁶⁵⁷

Jedná se tu tak o přítomnost celého příběhu spásy: bdění s Kristem v jeho agónii, v tajemství celého jeho života. Eucharistie je tedy reálné znamení konkrétní a bezvýhradné lásky Boží k člověku: v adoraci Nejsvětější svátosti před námi přítomně vystupuje příběh naší spásy. Voillaume v té souvislosti cituje Janovo evangelium (Jan 15,9): „Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele.“⁶⁵⁸ Eucharistie odráží cenu našeho vykoupení a skrze slova ustanovení eucharistie proniká až do dnešních dnů: „To čiňte na mou památku“ (Lk 22,19). Ve víře rané církve – tak jak pronikla do liturgie – se odráží onen zlom času mezi „tehdy“ a „dnes“: „Kdykoliv tedy jíte tento chléb a pijete kalich, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.“ Kristova přítomnost v eucharistii měří čas mezi historickou skutečností a naplněním v Božím království.⁶⁵⁹

Voillaume po tomto úvodu rozvíjí svoji podivuhodnou *teologii přítomnosti* ve vztahu k eucharistii. Bůh existuje mimo prostor a čas, ale v eucharistické bohoslužbě vystupuje do času a činí tento proměnlivý čas *přítomností*. Ve zhuštěné podobě zpřítomňuje skutečnost Boží blízkosti lidem i budoucnost člověka a světa ve světle vzkříšení. „Eucharistie je okno otevřené do

---

⁶⁵⁶ Tamtéž, s. 22.

⁶⁵⁷ Tamtéž.

⁶⁵⁸ Zatímco český originál se více drží originálu (μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ), francouzský originál více akcentuje moment darování „Il n’y a pas de plus grand amour que de *donner* sa vie pour ceux qu’on aime.“

⁶⁵⁹ Srov. VOILLAUME, René. *Ma chair pour la vie du monde*, s. 34n.

světa, v němž je Ježíš živý a vzkříšený.“⁶⁶⁰ Není to pouhá připomínka minulosti, ale společenství s živým Kristem, sémě slávy (*semence de gloire*)⁶⁶¹: „Je-li Kristus přítomný, nemůže nebýt přítomný k tomu, co je nyní.“⁶⁶²

Kristus tedy uskutečňuje přítomnost, která má i časový index – je reálně, účinně přítomný jako ten, který „nyní“ vstupuje do našich životů a proměňuje je.⁶⁶³

Eucharistie má – v duchu foucauldovské spirituality – dvojí rozměr pro spiritualitu fraternit.⁶⁶⁴ První je „intimní“, který akcentuje konkrétnost Kristovy oběti *pro mě a* společenství s ním v eucharistické adoraci. Proto je eucharistický Kristus centrem každé fraternity. Druhý aspekt je liturgický: eucharistie je úkonem celého Krista (*Christ Total*), obětí, úplným vydáním před Bohem.⁶⁶⁵ Připomíná celé dějiny spásy, které se zpřítomňují a které vstupují do našeho teď. V tom smyslu eucharistie „zhušťuje“ čas touto „přítomností“: v eucharistické bohoslužbě vstupuje náš čas do Boží přítomnosti a může se tak konkrétně účastnit tajemství dějin spásy.⁶⁶⁶

Voillaume uzavírá své přednášky úvahou o tajemství osoby: intimita s Kristem – jejímž je eucharistie znamením – je proměna osoby v centru: je-li osoba definována tak, že má centrum sama v sobě, pak v v přijímání eucharistie i v eucharistické zbožnosti se ukazuje pohyb k novému centru: centrem a novým životem se stává živý Kristus, který zjevuje tvář člověka a ukazuje jeho budoucnost v nepředstavitelné Boží přítomnosti, ve slávě budoucího věku.⁶⁶⁷

---

⁶⁶⁰ Tamtéž, s. 38.

⁶⁶¹ Tamtéž, s. 39.

⁶⁶² Tamtéž.

⁶⁶³ Srov. tamtéž, s. 68.

⁶⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 45-76.

⁶⁶⁵ Tamtéž, s. 51.

⁶⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 52n.

⁶⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 66.

Eucharistie je tak tímto znamením *mezi*: znamením, že ač žijeme v čase, proniká do něj už sláva a neohraničená přítomnost milujícího Boha.

3.11 *Věčný živý*: Kristus přítomný v Duchu mezi námi a pro tento svět

Voillaumovu poslední vydanou knihu před jeho dlouhou odmlkou⁶⁶⁸ bychom mohli nazvat jakousi spirituální christologií: pokusem uchopit tajemství vtěleného Božího Slova v kontextu otázek dnešního člověka, potažmo v duchovní zkušenosti křesťana a především řeholníka. Meditace – jak se dovídáme už z předmluvy⁶⁶⁹ – byly proneseny v Římě na setkání Malých sester Ježíšových.⁶⁷⁰

Můžeme říci, že Voillaume v knize kontextualizuje příběh evangelií: vstupuje do něj, aby ukázal základní topos cesty křesťana: od otázek, které klade Ježíš učedníkům ohledně své pravé božské identity až po onu tajemnou přítomnost v Duchu doprovázenou fyzickou absencí po jeho odchodu z pozemského života. Jedná se tedy o spirituální uchopení velkých pravd víry, které před námi nevystupují jako hotové skutečnosti, ale jako nový tvar dosud nevídané přítomnosti: skutečnosti, která je *semper maior*.

Voillaume se v knize dotýká podstaty duchovního života jako „paradoxní historičnosti vztažené k události Krista“:⁶⁷¹ v tom smyslu základní otázky evangelia – kdo je tento Ježíš? Co znamená jeho smrt? Jak porozumět Ježíšovu nároku? – vyvstávají vždy, kdykoli usilujeme o

---

⁶⁶⁸ Další a poslední práci publikoval až roku 1998.

⁶⁶⁹ Srov. VOILLAUME, René. *L'Éternel Vivant*, s. 8.

⁶⁷⁰ Rok přednášky není uveden.

⁶⁷¹ Srov. k tomu vynikající typologii „dynamických uzlů“ křesťanské duchovní zkušenosti v moderní spirituální teologii: MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*. Milano: Edizioni Glossa, 1994. Moioli k tomu dodává, že tato paradoxní historičita křesťana není „vystoupením z dějin“, ale schopností „prožívat existenci a duchovní zkušenost uprostřed napětí a obtíží, které jsou pro dějiny charakteristické.“ Tamtéž, s. 118.

opravdu autentickou duchovní zkušenost. Je-li ovšem naše tázání christologické, ptá se po podstatě Ježíšovy přítomnosti mezi námi. Evangelium podává svědectví o tom, jak se učedníci, apoštolové, evangelisté, potažmo raná církev jako celek snažili pojmenovat tuto zkušenost, resp. „přítomnost, která dělí dějiny vedví“ (*cette présence qui partage l'histoire en deux*). Ježíš-bratr naplňuje dějiny, resp. činí dějiny přítomností, v níž se rozvíjí dílo jeho Království. S tím souvisejí i velké otázky raněkřesťanské komunity: komu je toto poselství určeno? Izraeli nebo celému světu? Jak se má hlásat mimo víru starého Izraele?

Ba co víc: co znamená jeho odchod „z tohoto světa k Otci“? Jak je dál přítomný ve společenství svých učedníků, v hlásání a liturgii církve? Jak chápat ono spojení božské a lidské přirozenosti, tj. *unio hypostatica*? Na tyto otázky je třeba dávat vždy novou odpověď, protože právě tyto otázky – ve věrnosti oné paradoxní historičnosti – dávají křesťanství skutečně *přítomný* ráz. A má-li být svědectví Kristových učedníků autentické, musí odrážet onu paradoxnost: musí být svědectvím o přítomnosti, která je:

„[...] vztahem, skutečně živým spojením mezi dvěma bytostmi, a to tak, že každý se cítí plně pochopen (*compris*) druhým a je k druhému stejně pozorný. Kristus je mi přítomný, protože vím, že mě vidí pohledem (*je suis sous son regard*), který mě proniká až do hloubi mých myšlenek [...]“⁶⁷²

Tato skutečnost má nutně „lidský“ rozměr: nemohu si představovat tuto přítomnost jinak, než lidskou imaginací v radikální konkrétnosti. Tato přítomnost je na prvním místě přítomnost *pro mě a ve mně* a v této prvotní vztáženosti se otevírá i tajemství Božího lidu.

V Ježíši se otevírá:

---

⁶⁷² VOILLAUME. *L'Éternel Vivant*, s. 60.

„[...] vlastní tajemství osoby, každé lidské osoby [...] tento problém je aktuálnější než kdy jindy. Lidé, kterých přibývá ve stovkách milionů a miliard, riskují ztrátu své důstojnosti a své osobní budoucnosti. Úcta k jedinečnému, posvátnému charakteru osoby a jejího životního prostoru je ohrožena“ a tváří v tvář masové společnosti se může „stát neuchopitelnou a nerealizovatelnou.“⁶⁷³

Voillaume tak spirituálně reflektuje teologii Kristova oslavení: co to znamená, že je Kristus oslaven a lidství vstoupilo do středu božství? Jakým způsobem má křesťan účast na tomto oslavení? Problém člověka vposledku nelze vyřešit vědou ani lidským rozumem. Je to zkušenost víry, která nám otevírá tajemství Krista jako „prvního člověka zcela oslaveného“?⁶⁷⁴ Ukazuje nám dvojí tvář Kristova poslání: uvádět do tajemství božského života, ale také ukazovat člověku jeho jedinečnou důstojnost.⁶⁷⁵ Je-li člověk slávou Boží, pak Kristus je slávou člověka.⁶⁷⁶ Nejdůležitějším aspektem tohoto zjevení je zjevení Boha jako lásky. Kristus ukazuje člověku cestu obětující se, trpělivé lásky, která nezná hranic. Jedině tato lásky vposledku odpovídá na skandál lidí v těch nejnepředstavitelnějších situacích: kdo je jejich advokátem? Kdo sdílí jejich život a přes jeho pozemskou absurditu mu přesto dává hodnotu a důstojnost?⁶⁷⁷ Kdo je pro ně přítomný v původním smyslu být-při-tom?

Kristovo oslavení není spektakulární akt, který mění historii v nějakém empiricky jednoznačně pozorovatelném smyslu.⁶⁷⁸ Voillaume se tu vrací k otázkám „emocionálního uspokojení“ křesťanů na cestě s Kristem: zmiňuje v té souvislosti dvě dvojice osobností – významného francouzského komunistického politika a neúspěšného kandidáta na prezidenta

---

⁶⁷³ Tamtéž, s. 61.

⁶⁷⁴ Tamtéž, s. 66.

⁶⁷⁵ Tamtéž, s. 69.

⁶⁷⁶ Tamtéž.

⁶⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 73.

⁶⁷⁸ Srov. 6. kapitolu knihy „Le règne de Dieu ne vient pas comme un fait observable“, tamtéž, s. 105-128.

Jacquese Duclose a kardinála Charlese Journeta,⁶⁷⁹ a poté ještě dramatictější rozlišení mezi čínským diktátorem Mao Ce-tungem a francouzskou karmelitánskou mystičkou sv. Terezií od Dítěte Ježíše. Rozdíl ve viditelnosti či úspěšnosti těchto polárních osobností ukazuje onen poukazující, ikonický pohyb křesťanovy existence. Svatost – plod Ducha svatého – především koná v srdci člověka neviditelnou „tajemnou“ práci.⁶⁸⁰ ukazuje nad sebe a není bez-prostředně dostupná. Navíc: je *přítomná lidem, nikoli světu*, právě pro svoji radikálně intimní a osobní povahu.⁶⁸¹

Duchovní život je život, který se živí trvalou spoluprací, ochotou být trvale otevřen Kristovu světlu.⁶⁸² V tom smyslu je svatost plodem kontemplace, která v nás aktivuje, ale zároveň anticipuje skutečnou, plnou a věčnou přítomnost lidského života tajemně spojeného s Bohem. Kontemplace je uskutečňování této reality na zlomu času. Tím se také stává odrazem oné „přítomné reality věčného života.“⁶⁸³

Voillaume tak svou práci uzavírá úvahou o poznání Krista „v Duchu a v pravdě“: existuje nepřekonatelné napětí mezi duchem „světa“ a Duchem Božím. Svět je tu chápán právě jako lidské dílo, které dovede člověka i zotročit.⁶⁸⁴ V tomto smyslu – a zde opakuje své mnohé úvahy na téma vztahu náboženství a politiky – nejsou odpovědí na otázku člověka nejrůznější politické utopie. Pokud Duch působí, nepůsobí „vnějškově“, v pozorovatelném „objektivním“ smyslu,

---

⁶⁷⁹ Duclos i Journet zemřeli roku 1975, Mao Ce-tung roku 1976, tedy nedlouho před dokončením rukopisu této Voillaumovy knihy.

⁶⁸⁰ Srov. VOILLAUME, René. *L'Éternel Vivant*, s. 129-151.

⁶⁸¹ Srov. k tomu tamtéž, s. 163.

⁶⁸² Tamtéž, s. 145n.

⁶⁸³ Tamtéž, s. 151.

⁶⁸⁴ Tamtéž, s. 164.

nýbrž v srdci člověka, které osvobozuje k lásce.⁶⁸⁵ Namítá-li se, že zasvěcený život nebo jeho některé formy jsou „neužitečné“, je to proto, že nejhlubší skutečnosti člověka nejsou k „něčemu“, nýbrž zjevují člověku jeho skutečnou tvář.⁶⁸⁶

„Zasvěcený život, duchovní život, modlitba a kontemplativní činnost člověka nejsou totiž přímo užitečné žádnému politickému projektu, ale lidi ho potřebují stejně jako chléb. Svět předstírá, že toto svědectví může míjet, ale ono přesto zůstává malým světlem, které se nemůže skrýt.“⁶⁸⁷

Tajemství Krista se tak odhaluje v Duchu: ukazuje cestu, na které nás přítomnou situací vede sám Duch svatý, Kristův Duch, kterého přislíbil pro situaci svého odchodu (Jan 15, 25) a který jeho učedníky uvádí do veškeré pravdy (Jan 14, 26).

---

⁶⁸⁵ Tamtéž, s. 168.

⁶⁸⁶ Tamtéž, s. 169.

⁶⁸⁷ Tamtéž.

4. „Originální forma zasvěceného života?“ – genetické souvislosti spirituálního díla Ch. de Foucaulda a R. Voillauma

4.1 Ježíšův „skrytý život“

Jak bylo připomenuto, Voillaume charakterizuje duchovní formu fraternit jako „originální tvar“, který v nové syntéze spojuje *kontemplaci* i *činnost*.⁶⁸⁸ Celý vývoj foucauldovské spirituality ale ukazuje velmi hluboké kořeny celého tohoto spirituálního proudu katolické spirituality.

Základní charizma spirituality – tj. tzv. *skrytý život* – je pojmem, který nacházíme v klasických kompendiích christologie i v dlouhé tradici katolické spirituality.⁶⁸⁹ Základní odkaz je život Ježíšův v Nazaretě, jak ho podává evangelium sv. Lukáše. Ježíš žije v Nazaretě jako jeden z lidí, je „nepoznán“, sdílí nejprostší lidský život. Kratičká evangelní zpráva hovoří o jeho návratu do Nazareta, kde žil, poslouchal své rodiče a „prospíval moudrostí věkem a oblibou u Boha i u lidí.“ (Lk 2,52) Z hlediska foucauldovské spirituality je zásadní jednak moment délky celého období,⁶⁹⁰ tak i moment *poslušnosti, práce a oddané zbožnosti*.⁶⁹¹

Rytmus Ježíšova života modlitby – který tak často připomíná jak Foucauld, tak i Voillaume – je rytmem aktivního působení a skryté modlitby, Ježíš se odchází modlit na odlehlá

---

⁶⁸⁸ Tak už ve svém časopiseckém článku v *La Vie Spirituelle* z roku 1946. Viz pozn. 77. Srov. také VOILLAUME. *Lettres aux fraternités I*, s. 275.

⁶⁸⁹ Včetně současného *Katechismu katolické církve* - v čl. 533 se píše, že „skrytý život umožňuje každému člověku, aby byl spojen s Ježíšem na těch nejobyčejnějších cestách všedního života.“ Katechismus také cituje promluvu papeže Pavla VI. pronesenou na toto téma v Nazaretě z 5. ledna 1964 (Ta je obsahem 2. čtení o svátku Svaté Rodiny v DMC. Internetová verze je dostupná na <http://www.ebreviar.cz/default.htm>. (15.5.2011)

⁶⁹⁰ Foucauld k tomu poznamenává, že skrytý (nazaretský) život pokrývá nejdlejší část Ježíšova života, a proto k němu zve „daleko největší počet svých služebníků.“ (Meditace na Lk 11,50)

⁶⁹¹ Tak také pracuje s touto typologií sv. Tomáš Akvinský: skrytý život *vita laboris, vita religiosa* a *vita oboedientiae*. K tématu více JAJTNER, Tomáš. *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, s. 68. Srov. též SAWARD, John. Teologové skrytého života. *MKR Communio* 1/2004, s. 45-57.

místa. „Když pak propustil zástupy, vystoupil o samotě na horu, aby se modlil. A když přišel večer, byl tam sám.“ (Mt 14,23) Vztah k Otci je nejdůležitější skutečnost Ježíšova života, resp. jeho aktivní působení se prolíná s prodléváním s Bohem: „Zvěst o něm se šířila víc a více. Lidé se scházeli v celých zástupech, aby ho slyšeli a byli uzdraveni od svých nemocí. On se však uchýloval na opuštěná místa a tam se modlil.“ (Lk 5,15-16) Ježíšův mimořádný vztah k Otci charakterizuje intimní a pro židovství neslýchané oslovení Otce *Abba* (Mk 14, 36).⁶⁹² To je základ veškeré křesťanské modlitby i oné *intimity s Bohem*, o níž jsme hovořili v souvislosti s rozvojem foucauldovské spirituality i myšlení R. Voillauma.

4.2 Raněkřesťanská tradice a nauka Otců

V životě raněkřesťanské komunity – tak, jak ho podává Nový zákon a apoštolští Otcové – nacházíme četné zprávy o „skrytém životě“ nikoli nepodobném tvaru jaký měl u Foucaulda a posléze i u Voillauma, tj. *model kontemplace uprostřed světa*. Pavlův apoštolát není jen apoštolátem slova, je spojen s tichou prací na růstu Božího království. Tak ve Sk 18, 1-4 čtem o jeho zakládání obce v Korintě, o tom jak pobývá u Akvily a jeho manželky Priscilly a pracuje s nimi jako výrobce stanů. „Každou sobotu pak mluvil v synagoze a snažil se přesvědčit židy i

---

⁶⁹² Srov. k tomu krásný výklad Bratra Johna z Taizé v jeho *Modlitbě Otčenáš* (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997) ve starozákonní perspektivě: „Co si Ježíš přál vyjádřit tím, když nazýval Boha v modlitbě svým *Abba*? Jednak vyvolává tentovýraz pocit nebývalé intimity. Ježíš pochopitelně nebyl jediným židovským věřícím, který by cítil, že Bůh svůj lid miluje způsobem sobě vlastním a pečuje o něj. Pro Židy nikdy nebyl Bůh chladnou a vzdálenou postavou. Ale vztah mezi Ježíšem a tím, koho nazýval svým *Abba*, byl nesrovnatelně hlubší a intimnější, takže je spravedlivé mluvit o absolutním společenství, jedinství. Až budou později křesťané vyznávat, že Ježíš je jediným Božím Synem, budou de facto jednoznačně formulovat to, co je již obsaženo v prostém slově *Abba*.“ Tamtéž, s. 10. Srov. též výbornou biblickou studii o Ježíšově modlitbě, SCHÜRMAN, Heinz. *Das Gebet des Herrn*. Leipzig: St Benno Verlag, 1961. Mám tu na mysli zvláště Úvod (*Einleitung*), kde se věnuje právě oslovení *Abba* při modlitbě: „Jesus wagt also im Gespräch mit Gott – gegen allen Sprachgebrauch seiner Zeit – die traut-familiäre, kindliche Anrede *abba*, „lieber Vater“. Dabei ist „Vater“ nicht ein Name für Gott wie in jüdischen Gebeten, sondern meint die unmittelbare Beziehung, wie ja auch ein Kind seinen Vater nicht bei Namen nennt, wenn es ihn „Vater“ anredet. Alles spricht also dafür, daß Jesus diese Anrede *abbā* im Vaterunser und auch sonst seine Jünger gelehrt hat. Sonst wäre das Fortleben dieses Brauches in den frühen Gemeinden nicht erklärlich.“ Tamtéž, s. 19.

pohany.“ (Sk 18,4) Svědectví Skutků o Jeruzalémské obci (Sk 2,42-47) je svědectvím o dobrovolně přijaté chudobě, o sdíleném životě v radosti a v naději.⁶⁹³

Anonymní *List Diognetovi* (datovaný do 2. či nejpozději počátku 3. století po Kristu) hovoří o nenápadném způsobu života křesťanů, který se nijak *vnějškově* neliší od života ostatních, přesto jsou pro svět tím, čím je pro tělo duše:

„Neboť křesťané se ani místem, ani jazykem, ani způsobem života neliší od ostatních lidí. Nežijí totiž ve svých vlastních městech, ani ne užívají nějaké zvláštní řeči, ani nežijí jinak nápadným životem.“⁶⁹⁴

Jejich život je životem paradoxním (jak o tom svědčí četná srovnání s kulturou ostatních⁶⁹⁵), je ovšem nesen nadějí. Bůh posílá svého Syna – pokračuje autor *Listu* - nikoli jako trest a soud nad světem, ale jako vlídného a mírného člověka, který povolává, miluje a nesoudí:

„Ale sám pravý vládce a tvůrce všeho, neviditelný Bůh, z nebes vložil pravdu a svaté a nepoznatelné Slovo mezi lidi a upevnil je v jejich srdcích. Ne tak, jak by si někdo mohl myslet, že by jim poslal služebníka nebo anděla nebo knížete, někoho z těch, kteří vládnou pozemským věcm, nebo někoho z těch, kterým je svěřena správa věcí nebeských, ale samého umělce a řemeslníka všeho, skrze něhož stvořil nebesa, skrze něhož moře sevřel do jeho mezí, jehož tajemství věrně zachovávají hvězdy, od něhož přijaly míru denních cest, kterou se řídí, na jehož příkaz poslušně svítí v noci, který všechno ustanovil, ohraničil a podřídil, nebesa i to, co je v nebi, zem i to, co je na zemi, moře i to, co je v moři, oheň, vzduch propast, co je ve věši, co je v hloubi i co je mezi tím – toho jim poslal. Snad proto, jak by se někteří lidé mohli domnívat, aby panoval, hrozil a

---

⁶⁹³ Srov. Sk 2,42-47.

⁶⁹⁴ SPISY APOŠTOLSKÝCH OTCŮ. Praha: Kalich, 2004, s. 178-179.

⁶⁹⁵ „Toto učení nebylo vynalezeno z něčího nápadu, z přemýšlení všetečných a zvědavých lidí, a křesťané se vůbec nedávají vést lidskými naukami, jako někteří jiní. Ale žijí ve městech řeckých i barbarských, každý podle svého údělu, řídí se místními způsoby v oblékání i obživě a vůbec způsobu života, a přece se jejich život vyznačuje podivuhodným a všem nepochopitelným rysem. Žijí ve svém domově, ale jako cizí; všechno mají společné s ostatními jako občané, a všechno snášejí jako cizinci; každá cizina je jim vlastní a každá vlast cizinou. Žení se jako všichni a mají děti, ale neodhazují novorozence. Mají společný stůl, ne však lůžko. Jsou v těle, ale nežijí podle těla. Přebývají na zemi, ale občanství mají v nebi. Zachovávají vydané zákony, ale svým životem zákony překonávají. Všechny milují a všichni je pronásledují. Ač neznámí, jsou odsuzováni, ač zabíjeni, jsou vzkříšení. Ač žebrají, mnohé obohacují, ve všem mají nouzi a všeho mají nadbytek. Jsou uráženi a v urážkách jsou oslaveni; ač pomlouváni, přece jsou ospravedlněni. Ač proklínáni, sami dobrořečí, ponižováni, a přece se jim dostává cti. Ač dobře činí, jsou trestáni jako zlí, a když jsou trestáni, radují se, protože budou vzkříšení. Židé proti nim válčí jako proti cizímu plemeni a Řekové je pronásledují, ale důvod k nepřátelství žádný nemají.“ Tamtéž.

děsil? Kdepak: poslal ho s vlídností a mírností, jak posílá král královského syna, poslal ho jako Boha, jako člověka k lidem, jako zachraňující, jako přesvědčující bez násilí, neboť násilí v Bohu není. Poslal ho jako povolávající, ne pronásledující, jako milující ne soudící.⁶⁹⁶

Bůh křesťanů je tento *milující bratr všech*, který sám vychází k nim. Povolání křesťanů je napodobovat tento život, „správně milovat.“⁶⁹⁷

Významným svědectvím z této doby je také pseudo-klementinský spis *Ad virgines*,⁶⁹⁸ v němž nacházím jeden z prvních textů vážících se k formování budoucího mnišského ideálu. Podstatným aspektem je jednak univerzálnost spisu – obrací se jak k pannám, tak k panicům (*utriusque sexus virgines*) - a ideál panenství představuje jako život následování Krista. Panenství tu není ovšem pouze enkratické. Je právě výrazem hlubokého následování Krista ve všem:

„Ti, kdo Krista oblékli, vyjadřují jeho obraz ve svém myšlení, v celém svém životě, ve všech svých činech a slovech a skutcích a v trpělivosti, síle, věděni, čistotě, velkodušnosti, v čistém srdci, ve víře, v naději a plné a dokonalé lásce k Bohu.“⁶⁹⁹

Boží chvály (*dei laudes*) se mají konat diskrétně – podobně jako ve foucauldovském ideálu – ve snaze se vyhnout „nepochopení ze strany pohanů“.⁷⁰⁰ Křesťanství je integrální postoj a celibát tu vyjadřuje především ono jedno plné a nerozdělené srdce pro Krista.⁷⁰¹

---

⁶⁹⁶ Tamtéž, s. 179.

⁶⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 182.

⁶⁹⁸ Podle Funkova vydání *De virginitate*. K historickému kontextu srov. VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I*. Praha: Benediktinské arcidiecézní ústředí sv. Markéty v Břevnově, 2006, s. 54.

⁶⁹⁹ Tamtéž, s. 55-56.

⁷⁰⁰ Tamtéž, s. 56. „Nec proicimus sanctum canibus nec margaritas ante porcos, sed Dei laudes celebramus cum omnimoda disciplina et cum omni prudentia et cum omni timore Dei atque animi intentione. Cultum sacrum non exercemus ibi, ubi inebriantur Gentiles et verbis impuris in conviviis suis blasphemant in impietate sua. Propterea non psallimus Gentilibus neque Scripturas illis praelegimus, ut ne tibicinibus aut cantoribus aut hariolis similes simus, sicut multi, qui ita agunt et haec faciunt, ut buccella panis saturent sese, et propter modicum vini eunt et cantant cantica Domini in terra aliena Gentilium ac faciunt, quod non licet.“ *Ad virgines*, II. list, č. VI.

⁷⁰¹ VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*, s. 157

U Otců církve nacházíme nejvíce podobností ve vztahu mezi kontemplací a činností u **sv. Řehoře Naziánského** (asi 320-389). Svatý Řehoř hledá v světle evangelia vztah mezi činností a kontemplací: podobně jako dalším kappadockým otcům mu šlo „o syntézu, propojený život kontempace a praxe, MIGAS BIOS, kontemplativní život uprostřed světa.“⁷⁰²

Řehoř se významně zabývá vztahem mezi *PRAXIS – THEORIA*: proti primátu *theorie* v řecké filozofické tradici staví prostotu evangelia a evangelní praxe spojené s láskou. Kristův příchod v těle přináší „nové smíšení“, tj. posvěcuje v síle Kristova lidství. „Přijal chudobu našeho těla, abych já se stal bohatým jeho božstvím.“⁷⁰³ Pohyb Kristova vtělení je *praxis*, která míří k člověku v jeho konkrétnosti. Následování-hodné jsou nejen Ježíšovy ctnosti – jako u Origena – „ale především jeho poslání.“⁷⁰⁴ V tom smyslu věrné napodobování Krista – v podobě, kterou známe u Foucaulda (včetně potřeby vrátit se k životním podmínkám odpovídajícím místu a způsobu života Spasitele) - je výrazem radikálního následování. Kristus učinil krok k nám, naše záchrana je opačný krok, radikální přijetí této *formae servi*:

„Podobejme se Kristu, protože on se podobal nám; staňme se skrze něj Bohem, protože on se podobal nám; staňme se skrze něj Bohem, protože on se stal člověkem kvůli nám. Vzal na sebe to, co bylo méně dobré, aby nám dal to, co je lepší. Stal se prosebníkem o naše lidství, abychom se my obohatili o jeho bídu. Vzal na sebe podobu otroka, aby nás vysvobodil z otroctví. Sestoupil do našich hlubin, aby nás pozvedl na svou výši. On chtěl být pokoušen, abychom my nepodlehli pokušení [...] Dejme mu všechno, obětujme vše tomu, jenž se obětoval pro nás, a největší obětí bude podsotupení tohoto tajemství (vtělení), abychom se mohli přeměnit v to, več se on přeměnil pro nás.“⁷⁰⁵

---

⁷⁰² VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství*, s. 157.

⁷⁰³ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský: Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*. Oloumouc: Refugium, 2010, s. 160.

⁷⁰⁴ Tamtéž, s. 175.

⁷⁰⁵ Citace podle ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský: Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*, s. 176-177.

Kristus je tak radikálně spojen s lidství, že každá služba člověku je službou jemu, resp. pokračuje v oné posvěcující síle Kristova vtělení.⁷⁰⁶

Onen protiklad *theoria a praxis* je u Řehoře - v konfrontaci s evangeliem – především skutečností povolání: kontemplativní život je vyšší,⁷⁰⁷ ale praktický život, resp. jednání „je také krásné.“⁷⁰⁸ Navíc, povolání k *PRAXIS* je dostupné každému člověku. V tom smyslu si *theoria a praxis* neodporují, resp. jsou v harmonii.⁷⁰⁹

Shrnutím nauky o vztahu praktického a kontemplativního života u Řehoře je jeho pojetí tzv. *střední cesty*. Hledání onoho „originálního“ spojení mezi cestou čistě kontemplativní a čistě aktivní – narážím tu na Voillaumovu koncepci – tu je předjímáno s podivuhodnou jasností. Kontemplace a aktivní život jsou dvě vzájemně se podpírající tvary duchovního života. Teologova cesta – jak sám Řehoř říká – je spojení obojího:

„Viděl jsem, že ti, kdo žijí aktivním životem, jsou prospěšní ostatním, s nimiž sdílejí svůj každodenní život, avšak nejsou užiteční sami sobě a jsou v rozporu se svými praktickými nepřáteli, proto přicházejí o vnitřní život. Ti, kdo naopak odcházejí do ústraní, mají větší klid a mohou se oddávat kontemplaci Boha v pokoji ducha, avšak jsou užiteční jen sami sobě v mezích lásky zaměřené na zúžený okruh lidí, ve zvláštním a tvrdém životě. Já jsem se rozhodl pro střední cestu mezi životem poustevníků a životem těch, kdo zůstávají aktivní ve světě, rozhodl jsem se meditovat jako ti první a být užitečný jako ti druzí.“⁷¹⁰

Dokonalé spojení kontemplace a aktivity je vzácná výjimka.⁷¹¹ Jde o to nabídnout Bohu, vše, co můžeme⁷¹² a jít za Kristem s plnou oddaností konkrétního nasazení. Ostatně, není – jak poznamenává Špidlík na závěr své práce o sv. Řehořovi – skutečné kontemplace bez vědomí, že

---

⁷⁰⁶ Tamtéž, s. 177.

⁷⁰⁷ Tamtéž, s. 209.

⁷⁰⁸ Tamtéž.

⁷⁰⁹ Tamtéž. Srov. SZYMUSIAK, J.M. *Éléments de théologie selon Saint Grégoire de Nazianze*. Roma: Typis Pontificiae Universitatis Gregoriana, 1963, s. 81.

⁷¹⁰ ŘEHOŘ NAZIÁNSKÝ. *Carmina*, 2,1,11, v. 302-312, in PG 37, 1049n. Cit. podle překladu ve ŠPIDLÍK: op.cit., s. 211.

⁷¹¹ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský: Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*, s. 210.

⁷¹² ŘEHOŘ NAZIÁNSKÝ. *Orationes*, 19:7, in PG 35, 1048c-1052a; odkaz přejímám od ŠPIDLÍK: op.cit., s. 210.

naším jediným skutečným průvodcem je Kristus, nejde tedy o intelektuální souhlas s jeho naukou, ale o hluboký ponor do následování Krista, jak nám ho podávají evangelia.⁷¹³

Velmi konkrétní svědectví o hledání „smíšeného života“, tj. o kombinaci života kontemplativního a aktivního, podává i největší Otec křesťanského Západu, **sv. Augustin** (354-430). Ve slavné pasáži z *De Civitate Dei* rozlišuje tři typy legitimní realizace duchovního života: kontemplativní, aktivní a – právě - *smíšenou*. Opět se tu opakuje důraz na nezbytnost obojího, na kontemplaci, kterou provází aktivní život, konkrétní skutky lásky:

„Co se týče tří způsobů života – kontemplativního, aktivního a smíšeného – ať už si člověk zvolí kterýkoli z nich, bez újmy na věčných cílech a při uchování víry, nesmí proto nikdy opominout závazky pravdivosti a povinnosti. Nikdo nemá právo vést kontemplativní život, pokud by měl zanedbat službu svému bližnímu. A nikdo nemá právo tak propadnout aktivnímu životu, aby zanedbal nazírání Boha.⁷¹⁴

Ostatně, Augustinovu teologii bychom jistě mohli označit jako *teologii lásky*: Tak ji nacházíme nejen v jeho slavných *Vyznáních*, ale také v jeho chápání zasvěceného života. Mnišský život – podle *Regula ad servos Dei* – je cestou skutečné dávající lásky (*caritas*):

„Spolu mohou žít jen ti, v nichž je dokonalá láska Kristova. [...] Ten opravdově miluje přítele, kdo v něm miluje Boha, protože Bůh je v něm, nebo on je v Bohu“.⁷¹⁵

Mnišský ideál tu ukazuje cestu bratrství v Ježíši Kristu: milovat znamená milovat jako on a přijímat všechny mírou jejich lidství, které přijímá a vykupuje. Zachraňuje tak – Voillaumovými slovy – s Ježíšem.⁷¹⁶ Augustin spojuje v řeholi lásku s pokorou: klášter je pro něj obrazem

---

⁷¹³ Srov. tamtéž, s. 244.

⁷¹⁴ De civitate Dei 19, 19. Cit. podle AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000, s. 68.

⁷¹⁵ Cit. podle VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství II-III*, s. 263.

⁷¹⁶ Srov. jeho koncept *sauveurs avec Jésus*. Srov. výše, s. 65.

svobody před Kristem, kde neplatí sociální hranice, kde se žije s Bohem.⁷¹⁷ Proznívá tu tak prostota a „originalita“ evangelia: život v klášteře, potažmo celý křesťanský život, je život pod mírou evangelia. Nazaretský ideál ve foucauldovské spiritualitě je velmi blízký tomuto pojetí.

Významným textem na konci období Otců, který bychom mohli chápat v linii formování ideálu foucauldovské spirituality, je *Liber Regulae Pastoralis* papeže **sv. Řehoře Velikého** (asi 540-604) napsaná okolo roku 590. Řehoř tu na začátku svého pontifikátu stanovuje podstatné priority svého pontifikátu i základní orientační body správné pastorace. V I. části hovoří tak o napětí mezi kontemplací a duchovní správou (hlava IV) a opakovaně pak o souladu jednání a slov pastýře (hlava VII-X). Ve II. části věnované osobě pastýřově pak mimo jiné o vztahu mezi kontemplací a „soucitem“ k druhým (hlava V). Zaznívá tu opět téma vztahu hluboké kontempace, která disponuje pro potřeby druhého:

„Duchovní správce přibližuj se ke každému svou soucitností a pohřížen bývej nad jiné v rozjímání: přejímej jednak z upřímné lásky bídu jiných na sebe, jednak zase, roztouže se skrze vyšší nazírání na věci neviditelné, povznášek sebe sama, ale tak, aby tíhna k věcem vznešeným, křehkostí svých bližních nepohrdal, a přizpůsobuje se k jejich mdlobě, nepřestával toužiti po věcech nebeských.“⁷¹⁸

„Duchovnímu správci“ se připomíná nutnost „rozjímání o posvátném zákonu“ (hlava XI), pak se pečlivě zabývá jednotlivými lidskými typy a nezbytností jejich „napomínání“ (část 3., hlava II): chudobní a bohatí, veselí a smutní, podřízení a představení, sluhové a páni, moudří a tupí, nestoudní a stydliví, domýšliví a malomyslní, netrpěliví a trpěliví, blahopřejní a závistiví, sprostí a licoměrní, zdraví a nemocní, „mlčeliví“ a mnohomluvní apod. Ve všech kapitolách – po důkladném biblickém uvedení – Řehoř poskytuje výklad k jednotlivým skupinám, snaží se popsat

---

⁷¹⁷ Srov. VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství II-III*, s. 264.

⁷¹⁸ ŘEHOŘ VELIKÝ. *Kniha o správě pastýřské jako i Pavla Diakona, mnicha Cassinského Život sv. Řehoře Velikého*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1909.

jejich specifika i nutnost přizpůsobení a psychologického vhledu do různých skupin věřících.

Chce přijmout a skutečně přijímá situaci konkrétních lidí, jak k tomu znovu a znovu vybízí také

Foucauld a zejména Voillaume.⁷¹⁹ K rozdílu veselých a smutných říká:

„Jinak mají být napomínáni veselí a jinak smutní. Veselým budtež připomínány věci smutné, které přichází z trestu: smutným však dlužno připomínati věci radostné, které jsou jim zaslíbeny v království. Veselí ať se z přísných pohrůzek učí, čeho se mají obávat; smutní nechť uslyší, jaké radosti budou jejich odplatou, a nechť na ně spoléhají.“⁷²⁰

Každý má svou míru a tu je třeba respektovat. V závěrečné části pojednání se hovoří o nutnosti *intimity s Bohem*, svobody od své práce a od sebeuspokojení:

„Poněvadž pak se duch kazatele často, když způsobem přiměřeným hojně káže, tajnou radostí sám v sobě těší, že něco dokázal, musí velmi o to dbáti, aby ho bázeň vždy pronikla a hryzla, aby uzdravuje lékem rány jiných, sám nedbalostí o vlastní spásu neotyl; by tedy pomáhaje bližním, neopouští sebe, a pozdvihuje jiných, sám nepadal.“⁷²¹

Není bez zajímavosti, že *Liber Regulae pastoralis* se stal klasickou příručkou, kterou hojně citují nejrůznější církevní sněmy, zejména v 7. a 8. století (Mohuč, Remeš, Tours, Chalonský sněm, Cáchy apod.)⁷²² Stala se tak mírou správné pastorace a její spirituální impulz byl neobyčejně plodný.

4.3 Foucauldovský ideál a ideál raného cisterciáckého mnišství

Spiritualitu blah. Charlese de Foucaulda v raném období (tj. mezi lety 1886-1901) nejpodstatněji formují dvě zkušenosti, resp. dvě velké duchovní události, ke kterým došlo brzo po konverzi: návštěva Svaté země a pobyt v trapistickém klášteře ve Fontgombault. Druhá

---

⁷¹⁹ Tady mám na mysli zejména jeho 4 knihy *Dopisů fraternalitám*, kde opakovaně promýšlí situaci nejrůznějších skupin lidí i různá znamení doby. Srov. výše, s. 88n.

⁷²⁰ Část III, hlava II. Cit. tamtéž, s. 97.

⁷²¹ Část IV. Cit. tamtéž, s. 185.

⁷²² Opírám se o úvod k českému vydání *Knihy o správě pastýřské*. Srov. tamtéž, s. 7-8.

zkušenost ho ovlivní natolik, že se stane trapistickým mnichem a 2. února 1892 skládá své jednoduché sliby. Obě tyto události – společně s Foucauldovou velmi specifickou osobností výbavou – spoluutvářejí kontury jeho pozdější „spirituality Nazareta“, kterou – jak jsme viděli - rozvinul ve svébytnou spirituální nauku právě René Voillaume.

Foucauldovu představu o křesťanském ideálu těsně po konverzi podstatně formovaly práce o mnišství: zejména rozsáhlá Montamalbertova práce o západní mnišské tradici *Moines d'Occident depuis saint Benoît jusqu'à saint Bernard*⁷²³ a Arnauldovo pojednání o životě otců pouště (*Les vies des Saints Pères des déserts et de quelques saintes*).⁷²⁴ Foucauld v mnišském životě hledal ideál „posledního místa“ (*dernière place*), o němž v jednom svém kázání hovořil jeho celoživotní duchovní otec abbé Huvelin: Ježíš si vybral poslední místo a to mu „nikdy nikdo nemohl vzít.“⁷²⁵

Tvar cisterciácké spirituality, se kterým se roku 1888 Foucauld setkal v trapistickém klášteře ve Fontgombault měl v té době za sebou už dlouhá staletí reforem. Můžeme říci, že to byla vlastně „reforma reformy“, protože trapistický řád – přesněji „cisterciácký řád přísné observance“ (*O.C.S.O. - Ordo Cisterciensis Strictioris Observantiae*) - byl reformou cisterciáckého řádu, který vznikl na konci 10. a na počátku 11. století jako reforma autentického ideálu, který předložil sv. Benedikt v *Regula Benedicti*: tj. „vyjádření“ křesťanského života jako *Ora et labora*.

---

⁷²³ Srov. MONTALEMBERT Charles Forbes. *Les Moines D'Occident, 6: Depuis Saint Benoit Jusqu'a Saint Bernard*. Paris: Jacques LeCoffre, 1877.

⁷²⁴ ARNAULD D'ANDILLY Robert. *Les vies des Saints Pères des déserts et de quelques saintes*. Bruxelles: Frixcks, 1694. Dostupné na http://books.google.cz/books?id=eboWAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (6.9.2012)

⁷²⁵ Cituji podle SIX, Jean-François. *La Vie de Charles de Foucauld*, s. 30.

Pro pochopení této vnitřní dynamiky reforem je dobré si přiblížit tento raný ideál v několika základních bodech. Budeme se přitom opírat jednak o rané spisy (zejména anonymních *Exordium parvum* a v *Carta Caritatis*) a také o spisy nejvýznamnějšího cisterciáckého autora sv. Bernarda z Clairvaux⁷²⁶. Na nich se nám také ukážou zajímavé paralely s prvky spirituality foucauldovské.

Mezi základní ideály raného cisterciáctví můžeme zařadit tyto:

a) chudoba (paupertas)

Chudoba – tak jak ji nacházíme v *Exordium parvum* – reinterpretuje původní ideál svatého Benedikta, který nic nevlastnil a mnišský ideál ztotožňoval se zřeknutím se všeho světského:

Tam, kde blažený otec Benedikt učí, že mnich má být vzdálen světského konání, také dosvědčuje, že tyto věci nemají mít žádné místo v jednání ani v srdcích mnichů, kteří – následující slovní působ (etymologii) svého pojmenování – mají před těmito věcmi utíkat. [...] Pohled, tito noví bojovníci Kristovi, opovrhnuvše poklady tohoto světa, chudí s chudým Kristem, začali rozmlouvat o tom, jakým plánováním, jakým chováním, jakou správou mohou v tomto životě udržovat sebe, jakož i hosty, bohaté i chudé, které Řehole poroučí přijímat jako Krista.⁷²⁷

Zajímavý – nejen kvůli Foucauldově vojenské kariéře v době před konverzí - je tu právě ztotožnění mnichů s „Kristovými bojovníky“ (*milites Christi*), kteří mají po příkladu chudého Krista být „chudí s chudým Kristem (*cum paupere Christo pauperes*).“ Mají se tak zříkat všeho

---

⁷²⁶ V těchto základních bodech se v zásadě shodují s pojetím V. Ventury v jeho článku o cisterciácké spiritualitě. Srov. VENTURA, Václav. Cisterciácká spiritualita. *Teologický sborník* 2/1999, s. 59-73.

⁷²⁷ *Exordium parvum* XV (dále jen EP). Dostupné na http://www.ocso.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=47&Itemid=68&lang=en (1.7.2012).

nabubřelého a nadbytečného: ve zkratce všeho, co odděluje církev od chudých tohoto světa, a dospět tak k ideálu skutečně křesťanské svobody od světa.⁷²⁸

Pod dojmem zážitku z Fontgombault Foucauld píše nadšeně Marie de Bondy, že se setkal s opravdu radikální chudobou: jeden bratr měl – podobně jako sv. František z Assisi – špinavý, záplatovaný šat.⁷²⁹ Odejde do noviciátu do *Notre-Dame-des-Nieges* v Ardèche, do těžko dostupného kláštera pověstného svou chudobou, odtud potom do filiálního kláštera v Cheikhle poblíž Akbes v Sýrii. V něm touží uskutečnit ideál chudoby spjatý s oním imperativem „posledního místa.“⁷³⁰

Tato touha však stále zůstávala nenaplněná. Foucauld ji vnímal jako nedostatečně solidární s těmi nejposlednějšími. Abbé Huvelinovi píše:

„Doufal jste, že mám dost chudoby? Jsme chudí pro bohaté, ale nejsme chudí pro chudé jako byl chudý náš Pán, nejsme chudí jako v Maroku, nejsme chudí jako svatý František.“⁷³¹

I přes vynikající pověst Foucaulda jako trapistického mnicha⁷³² formuluje nový ideál, tj ideál skrytého, příp nazaretského života.“ Chudoba se tu stává jedním z podstatných prvků

---

⁷²⁸ K tomu srov. též vynikající analýzu T. Mertona „Now, for the Cistercians, poverty is a function of obedience and the common life. The temptation to gain possession of special objects in a monastery does not rise far beyond such things as books and fountain pens: but what is much more important is this interior, spiritual communism of the will. Exterior possessions are, after all, only a sign, an expression of interior ones: self-centeredness, selfish desires. A man cannot own other things unless he first owns himself with an un-shakable attachment. And although it may be good to get rid of exterior things, it is useless to do that if you do not also mean to give up your own desires and become poor in spirit. For, if your will is attached to things, it is attached, and you are not free, whether or not you actually possess the things you desire.“ MERTON Thomas. *Waters of Siloe*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1949, s. 334.

⁷²⁹ „Il y avait un frère dans un habit si sale, si rapiécé, que cette pauvreté l'avait séduit...“ FOUCAULD, Charles. *Lettres et carnets*. Paris: Seuil, 1997, s. 46.

⁷³⁰ Tamtéž.

⁷³¹ Tamtéž, s. 49.

⁷³² Srov. SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*, s. 52.

aktivně-kontemplativního života mezi nezapomenutějšími a nejposlednějšími z nejposlednějších:

„Je třeba následovat všech příkladů skrytého života, jak ho žil sám náš Pán: Pracoval rukama, žil bez žebrání a bez darů, ani prací dělníků za mzdu, kteří se spokojují se správou věcí [...] Je třeba se držet všech příkazů našeho Pána: nemít žádný majetek, zakázat si všechny spory a všechny stížnosti, vše dávat, vše sdílet, žít zcela ze dne na den...“⁷³³

Tato foucauldovská chudoba je tak tvarem prostého, jednoduchého života: tím nás přibližuje druhému základnímu bodu raně cisterciácké spirituality, tj. jednoduchosti.

b) jednoduchost (simplicitas)

V raných cisterciáckých spisech se klade zásadní důraz na prostotu: v kláštorech má být pouze to, co je účelné a co nespívá k hříchu pýchy (*superbia*). Cisterciácká architektura, paramenta a devocionální předměty, ale i bohoslužby mají být jednoduché: jejím smyslem je poukazovat *nad* sebe, nikoli *na* sebe:

„V domě Božím, ve kterém si přáli zbožně sloužit ve dne v noci Bohu, nesmí být nic, co by jakkoli vypadalo jako nadutost (*superbia*) nebo nadbytečnost, nebo co by jakkoli uráželo chudobu, tuto ochranu ctností, kterou si dobrovolně vyvolili. Prohlásili, že nechtějí vlastnit ani zlaté, ani stříbrné kříže, nýbrž jen kříže dřevěné, třebaš pěkně pomalované. Také nechtěli mít svícny kromě jednoho železného, kaditelnice měly být z mědi nebo ze železa, mešní roucha jen z bavlny nebo lnu, bez hedvábí, zlata a stříbra. Pluviály, dalmatiky, kappy a tunicely zavrhovali úplně. Také se zřekli zlatých kalichů a podrželi jen stříbrné a případně pozlacené. Také předepsali, že oltářní plátna měla být lněná, bez figurálních výšivek.“⁷³⁴

Tuto „disciplínu jednoduchosti“ nacházíme ve velmi podobném tvaru i ve Foucauldově ideálu Nazareta: budovy, resp. veškeré bohoslužebné zařízení, řádový oděv, a koneckonců i

⁷³³ FOUCAULD, Charles. *Règlement des Petits Frères du Sacré-Coeur de Jésus. Chapitre préliminaire*. Dostupné na http://www.adoperp.com/adoration/saints/details_saints/reglement_foucauld.pdf. (7.9.2012).

⁷³⁴ *Exordium parvum* XVII. Překlad V. Ventury. Srov. VENTURA. Cisterciácká spiritualita, s. 64-65.

způsob života se přizpůsobuje radikální identifikací s životem těch, ke kterým se cítil poslán. Tak to nacházíme už v úvodní kapitole jeho řádových pravidel (tzv. *Directoire*):

„Podle příkladu našeho Pána, se bratři ve své klauzuře omezovat na shodu s příkazem, který předepisuje velikou chudobu jejich sídel, nábytku, stravy, oděvu, vše po příkladu Ježíše, našeho Pána.“⁷³⁵

Jednoduchost je zřejmá i z vlastního zařízení a výzdoby jeho poustev v Béni-Abbès a v Tamanrassetu: např. sám si vytvořil oltářní obraz Ježíše v Béni- Abbès, v místě kde se konaly tradiční rekolekce Malých sester a Malých bratří Ježíšových.⁷³⁶ Zobrazuje Krista s rozpjatými pažemi: stylově se opírá o tzv. nazarénskou tradici 19. století (platí to i pro obrazy křížové cesty). Jednoduchost je tu synonymem transparentnosti významu: Kristus je tu zobrazen jako střed a smysl, ale také jako sloužící bratr, který objímá a gestem rozpjatých paží zahrnuje každého člověka.⁷³⁷

Můžeme tak říci, že jedno-duchost je tu podobně jako u cisterciáků momentem soustředění na jeden střed, jeden cíl a jeden smysl. Toto soustředění se zrcadlí i ve způsobu čtení Písma a důrazu na *lectio divina*.

c) *lectio divina*

---

⁷³⁵ FOUCAULD, Charles. *Règlement des Petits Frères du Sacré-Coeur de Jésus. Chapitre préliminaire*, 1.

⁷³⁶ Voillaume jim věnuje ony dvě knihy rekolekcí z Béni- Abbès. Srov. výše, s. 148n.

⁷³⁷ Obraz se uchovává v kapli malých sester Ježíšových v opatství *Tre Fontane* v Římě. Srov. též moji soubornou práci JAJTNER, Tomáš. *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, s. 49n.

Života cisterciáckého mnicha vychází z pojetí, které nacházíme už v *Regula Benedicti*: je rozdělen do tří bloků: *officium divinum*, *labor* a *lectio divina*.⁷³⁸ Cisterciáci se snažili, aby *lectio divina* byly vyhrazeny alespoň dvě hodiny týdne, a aby nebylo nahrazováno ústními modlitbami či jinými formami zbožnosti.⁷³⁹ Klasickým autorem v rané cisterciácké tradici je sv. Bernard z Clairvaux ve svém rozsáhlém díle *Kázání na Píseň písní* (*Sermones super Canticum Canticozum*): hned v úvodu prvního kázání (*Sermo I*) hovoří o nutnosti uvádět mnichy do praxe rozumět duchovním věcem, protože „nejsou ze světa“,⁷⁴⁰ a doporučuje bratřím cestu očištění a osvětlení jako přípravu na přijetí milosti číst i obtížné pasáže Písma svatého:

„Tak jako existují dvě zla, která pouze či zvláště vedou válku proti duši: marná láska ke světu a přílišná sebeláska: proti nim jsme dostali tyto dvě knihy (Kazatele a Přísloví) jako protiléky.

Z nichž ten první, užívaje motyky kázně, zbavuje všeho, co je zkažené v našich mravech a cokoli je nadbytečné v užívání těla; ten druhý pak, světlem rozumu prozíravě proniká marností vši světské slávy a věrně ji rozlišuje od hutné pravdy (*a solido veritatis*) a klade dodržování Božích příkázání před všechny lidské zájmy a touhy...

Poté, co se zbavíme obou těchto zel, můžeme přistoupit ke třetímu pojednání o posvátné kontemplaci...“⁷⁴¹

Bernard posléze hovoří o hermeneutickém kruhu mezi četbou Písma a vlastní zkušeností: postupná duchovní zralost mnicha rozeznává smysl míst v textu, tento smysl vstupuje do života a proměňuje ho v živou zkušenost (*experientia*) duchovního pozdvižení (*exultatio*), které se mění „v novou píseň“ (*canticum novum*):

---

⁷³⁸ K modlitbě hodin srov. kapitola 8-19, k *lectio divina* je klíčový text v kapitole 48 „*Otiositas inimica est animæ, et ideo certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum, certis iterum horis in lectione divina.*“ Dostupné na <http://www.thelatinlibrary.com/benedict.html> (6.9.2012)

⁷³⁹ K tomu srov. MERTON, Thomas. *Waters of Siloe*, s. 76.

⁷⁴⁰ „*Vobis, fratres, alia quam aliis de saeculo, aut certe aliter dicenda sunt.*“ BERNARD z Clairvaux. *Sancti Bernardi Claraevallensis Opera omnia*. *Sermo I*, *Cap. 1*, Dostupné na http://www.binetti.ru/bernardus/86_1.shtml (10.9.2012).

⁷⁴¹ Tamtéž *Cap. II. a III.*

„A jestliže se pro některé z Vás tajemný či temný text Písma z ničeho nic osvětlil významem, zajisté je povinností potěšit Boží sluch „hlasem radosti a pokoje, veselím toho, kdo oslavuje“ na oplátku za blažený dar božského chleba. [...]

A vy moji bratři, jestliže pohlédnete zpět na svou zkušenost, nezapěli jste také novou píseň Pánu, protože „učinil věci podivuhodné“ ve vítězství, v němž skrze víru „přemohl svět“? A opět když k tomu připojil další milost a Vaše nohy postavil na skálu a řídil Vaše kroky? Jsem si jist, že pro tuto shovívavost byla Vaše ústa naplněna „novou písní, hymnem Bohu.“? A když jste obdrželi kajícnost nejen k odpuštění hříchů, ale i k příslibu odměny-nezapěli jste ještě s větším zápallem, radujete se v naději budoucích dober, své písně „po způsobu Páně, protože veliká je jeho sláva?“⁷⁴²

V tom smyslu je Písmo „chlebem“ (*panis*⁷⁴³) a celý život se ve světle Písma odehrává „v paradoxní historicitě vztažené k události Krista:“⁷⁴⁴ tak jako *Píseň písní* lze číst celé Písmo.

Foucauldova biblická rozjímání tvoří nejrozsáhlejší část jeho spisů. Foucauld sice nevytvořil žádnou novou nauku o *lectio divina*, ale systematicky tuto praxi rozvíjí. Vytváří si výtahy z evangelií:⁷⁴⁵ v nich postihuje některé jednoduché myšlenky, které mu zpřítomňují Krista: „Bděte a modlete se stále. Bděte a modlete se se mnou. ... Já jsem Dveře. Já jsem Světlo světa.“⁷⁴⁶

Hermeneutický kruh oné „paradoxní historicity vztažené k události Krista“ u Foucaulda dostává někdy formu jakési „prorocké“ ich-formy, v níž Ježíš promlouvá a napomíná Foucauldovými ústy. Takto např. rozjímá tajemství lásky ve vtělení:

„To je podstata lásky, jediné to je pravá láska: láska, která zapomíná sama na sebe, aby mohla chtít jen jedno, a jen proto žít: dobro milovaného.“⁷⁴⁷
„Poslušnost je mírou lásky: buďte dokonalí v poslušnosti, abyste byli dokonalí v lásce. Láska je poslušná vždy, když stojí tváří v tvář Bohu.“⁷⁴⁸

---

⁷⁴² Tamtéž cap. 9. Překlad autor.

⁷⁴³ Tamtéž cap. 1.

⁷⁴⁴ MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*, s. 118.

⁷⁴⁵ Nedávno vyšly uspořádané jako *L'Esprit de Jésus : Méditations et Explications de l'Évangile (1896-1915)* (Paris: Nouvelle Cité, 2005).

⁷⁴⁶ Tamtéž, s. 137. Překlad autor.

⁷⁴⁷ FOUCAULD, Charles. *L'Esprit de Jésus*, s. 178.

V tom smyslu se Foucauld vrací ke slavné citaci z listu Galaťanům, kde se hovoří o paradoxu křesťanské existence: „už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,19).⁷⁴⁹

Tato proměněná a proměňovaná existence se pojí s hlubokým prožitkem pokoje založeného v jistotě o nezměrné lásce, kterou se Bůh sklání k člověku. I tady je zřejmá souvislost s moudrostí staré cisterciácké tradice.

d) monastický pokoj a zkušenost lásky

Foucauld ve svých textech z trapistického období často hovoří o významném tématu raně cisterciáckého mnišství: o pokoji (*pax*), který vychází z intimity s milujícím a milovaným Kristem.

Klasicky se toto téma objevuje v Bernardových *Sermones*:

„Protože miluji, nemohu pochybovat, že jsem milován a ani pochybovat, že miluji. [...] Duch Slova je laskavý (*benignus*) a laskavě se mi sděluje (*nuntiat*), mluvě ke mně přesvědčivě o nadšení a touze Slova, které mu nemohou být skryty. Proniká Božími hlubinami a zná jeho hnutí (*cogitationes*) – jsou to hnutí pokoje, nikoli odplaty. Jak bych ho mohl nehledat, když jsem zakusil jeho milost a byl ujištěn o jeho pokoji.“⁷⁵⁰

Blížkost Boží zbavuje strachu, že bych neměl být milován. U Bernarda je tato proměňující Boží přítomnost nejen „myšlenkou a teorií, ale prožívanou skutečností“⁷⁵¹:

„Nuže, ptáte se, jak poznám jeho přítomnost, když jsou jeho cesty tak nevyzpytatelné? Je živá a účinná... když ke mně vstoupil, moje duše se probudila ze sna, mé srdce se pohnulo, on se ho dotkl... I počal z něj vytrhávat, strhával, stavěl a sázel. Svlažil, co uschlo, osvítil temnoty otevřel uzavřené a rozntil studené... Jeho přítomnost jsem poznal pouze svým srdcem, žádným hnutím...“⁷⁵²

---

⁷⁴⁸ FOUCAULD Charles. *La Dernière Place*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 1974, 40. Překlad autor.

⁷⁴⁹ Čerpám tu ze svých předchozích zkoumání, srov. JAJTNER. *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, s. 91n.

⁷⁵⁰ SERMO LXXXIV, Cap. 6. Dostupné na http://www.binetti.ru/bernardus/86_5.shtml (6.9.2012). Překlad autor.

⁷⁵¹ VENTURA. *Cisterciácká spiritualita*, s. 68.

⁷⁵² SERMO LXXIV, Cap. 6, Dostupné na http://www.binetti.ru/bernardus/86_5.shtml (10.9.2012). Překlad autor.

I přes neproniknutelné Boží cesty (*investigabiles viae eius*) tu vystupuje jistota o Boží přítomnosti: ta se však rodí „z hnutí srdce“ (*ex motu cordis*), má tedy onen afektivní moment, který dává celé cisterciácké spiritualitě onen hluboce lidský, vroucí aspekt⁷⁵³.

Když Foucauld hovoří o vlastním vstupu do kláštera, k němž došlo 15. ledna 1890, zapisuje si následující noticku: „Rok 1890, kdy jsem obdržel tento nádherný pokoj, kdy se Jemu zalíbilo mi ho ponechat bez přerušení.“⁷⁵⁴ Na konci onoho raného období, když už se připravuje na svůj definitivní odchod do Afriky roku 1901 píše svému bratranci Henrimu de Castries: „Tento nekonečný pokoj, toto vyzařující světlo, tato nezměnná dobrota, z níž se těším už dvanáct let...“⁷⁵⁵ Tato zkušenost tedy není omezena jen pobýváním v klášteře: je to zkušenost intimity s Kristem *skrze* radikalitu následování, jehož odměnou je Bůh sám.

Zkušenost Boží lásky je u Foucalda zdůrazněna aspektem eucharistické úcty, zejména adorace Nejsv. svátosti. Denně tak trávil minimálně hodinu podle situace.⁷⁵⁶ Pramenem této intimity s Bohem i duchovního poznání – jak jsme viděli u Foucaulda i u Voillauma - je modlitba. Míra modlitby je láska, která překračuje sama sebe, a proráží tak uzavřenost lidského já.⁷⁵⁷

I zde je tak zřejmá ona afektivita, kterou nacházíme i v díle „medotekoucího učitele“ sv. Bernarda. Nejhlubší zkušenost blízkosti se děje v odevzdání: tím se otevírá proces svobodné výměny ve společenství s Bohem.⁷⁵⁸

---

⁷⁵³ VENTURA. Cisterciácká spiritualita, s. 69.

⁷⁵⁴ SIX. *La vie de Charles de Foucauld*, s. 41.

⁷⁵⁵ Tamtéž.

⁷⁵⁶ Srov. SIX, Jean-François.. *La vie de Charles de Foucauld*, s. 231.

⁷⁵⁷ Zde je jistě na místě zmínit i obtížně doložitelnou, ale logickou souvislost s naukou sv. Terezie z Ávily: „Myslím si, že mentální modlitba není nic jiného než přátelský rozhovor, časté rozprávění s tím, o němž víme, že nás miluje.“ Pokrok v modlitbě je pak odrazem pokroku v otevřenosti a v lásce k Bohu. Výrok bez uvedení konkrétního zdroje uvádí AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 179.

⁷⁵⁸ Odkazuji tu také na slavnou Foucauldovu modlitbu odevzdání:

Tato nejdůležitější témata rané cisterciácké spirituality se u Foucaulda prohlubují i odkazem na reformu přísné observance, která vyšla z opatství *La Trappe* v Normandii a která dala této reformě – potažmo celému řádu – její lidový název. Zastavíme se proto u několika nejvýznamnějších bodů.

4.3.1 Entuzajismus trapistické reformy a entuziasmus Foucauldovy spirituality

Foucauldovo nadšení pro trapistický program *solus Deus* bylo zcela mimořádné: od prvních chvil svého pobytu v klášteře své blízké zpravuje o radosti z přísného denního režimu a mlčenlivého soustředění na život rozdělení mezi modlitbu a práci.⁷⁵⁹

Jádrem reformy je přísnost (předpisy v jídle, odklon od intelektuálního života, vyloučení rekreace a přísné mlčení⁷⁶⁰). Navíc, De Rancého specifická osobnostní výbava ho předurčovala k radikálním formám duchovního života: „V jádru jeho povahy byl dramatický a neutišitelný hlad po extrému.⁷⁶¹“ Odhlédneme-li od dramatické barokní imaginace raně trapistické spirituality⁷⁶²,

---

„Mon Père, Je m'abandonne à toi,
Fais de moi ce qu'il te plaira.
Quoi que tu fasses de moi,
Je te remercie.
Je suis prêt à tout, j'accepte tout,
Pourvu que ta volonté
Se fasse en moi,
En toutes tes créatures,
Je ne désire rien d'autre, mon Dieu.
Je remets mon âme entre tes mains.
Je te la donne, mon Dieu,
Avec tout l'amour de mon coeur,
Parce que je t'aime,
Et que ce m'est un besoin d'amour
De me donner,
De me remettre entre tes mains sans mesure,
Avec une infinie confiance
Car tu es mon Père.“

⁷⁵⁹ Srov. SIX, Jean-François. *La vie Charles de Foucauld*, s. 40n.

⁷⁶⁰ Tamtéž, s. 71.

⁷⁶¹ MERTON, Thomas. *Waters of Siloe*, s. 38.

Ize konstatovat, že samotné de Rancého dílo vykazuje nenásilnou formu entuziastické spirituality.⁷⁶³

V dopise z 13. května 1911 adresovaném do trapistického kláštera Notre-Dame de Neiges Foucauld odpovídá na otázku, v čem se liší jeho život od života trapisty:

„Ptáte se mě, jaký je můj život, je to život mnicha-misionáře založený na třech principech: nepodobení skrytého Ježíšova života; adorace vystavené Nejsv. svátosti a pobyt mezi nevěřícími lidmi, kteří jsou nejvíce opuštěni, přičemž se snažím udělat vše, co je možné pro jejich konverzi. Život je stejně strohý jako v trapistickém klášteře, jen mnohem tvrdší, protože je chudší, protože klima je horší a unavující a strava je zcela odlišná než v Evropě. [...] Oděv a ubytování... připomínají ty, které mohly být oděvem a domem Ježíše v Nazaretě. Shledal byste tu život odlišný od trapistického kláštera: všechno se děje sice podle přísného řádu a ve svou hodinu, ale bez oněch detailních předpisů jako je tomu v klášteře, ale jako v rodině, v úplně prostinké rodině. Není tu zpívané officium, ani hlasitá modlitba, jen breviář, ale hodně adorace, modlitby a tiché četby u nohou Nejsv. svátosti. Celých deset let jsem tu byl vždy sám...“⁷⁶⁴

Odras tohoto důrazu na kající aspekt, který je pro přísnou observanci tak typický, bychom mohli vidět souvislosti s obětováním oněm „nejvíce opuštěným“, ke kterým se Foucauld cítil být povolán. To je ostatně program, který radikalizoval i Voillaume ve svých spisech: Malí bratři mají být těmi, kdo přicházejí k nejchudším a kdo jim ve sdílení jejich života tlumočí tajemství svého života v Kristu. Tak se „skrytý život“ stává paradoxně transparentním tlumočením života víry.

Téma chudoby a pokojného – jakkoli radikálního – života mezi lidmi otevírá další podstatnou souvislost foucauldovské spirituality: totiž souvislost s ideálem františkánským.

---

⁷⁶² Merton hovoří zejména o kultu smrti v *La Trappe*: mniši si při setkání šeptali *memento mori*, připravovali se na smrt kopáním hrobů, obklopovali se lebkami apod. Od de Rancého se zachovala také prohlášení o povaze kláštera jako vězení, v němž se mniši chápou jako trestanci bez nároku na Boží dobrotu, dokud nevytrpí všechny tresty za své činy. Propagovala se zvláštní soutěžní mentalita o větší formu ponižování, tělesného umrtvování a jiných extrémních praktik. Srov. tamtéž, s. 43-45.

⁷⁶³ Tamtéž, s. 45.

⁷⁶⁴ Cit. podle SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*, s. 16-217. Překlad autor.

4.4 Sv. František z Assisi a františkánská spiritualita

Foucauldovská spiritualita je spiritualitou radikální chudoby, a to nikoli pouze chudoby materiální, ale především chudoby evangelní, která v dětském duchu přijímá vše od Boha jako dar. Foucauld chce přijmout ono „poslední místo“ a fraternity toto poslední místo s důsledností hledají: chudobu materiální, chudobu vztahu bez Boha (islám) i chudobu moderního dělnictva vydaného na pospas monetaristickému kapitalismu či diktátorským režimům v nejrůznějších částech světa.

Vztah k **sv. Františkovi z Assisi** (1182-1226) několikrát zmiňuje jak Foucauld,⁷⁶⁵ tak i Voillaume. Genetických souvislostí mezi oběma spiritualitami je celá řada: my se budeme soustředit především na problém chudoby, pokoru „menších“ bratří, vztahy v komunitě a na vztah k islámu.

*Nepotvrzená řehole*⁷⁶⁶ hned v úvodu zdůrazňuje radikalitu povolání k evangelní dokonalosti: povolání k duchovnímu životu se rodí z touhy poslechnout Ježíšovu výzvu a jít za ním s bezpodmínečnou otevřeností a s opuštěním všeho „světského“ (kap. I). Způsob života se opírá pouze o evangelium a evangelní maximy (text se opírá o bohaté citace z evangelia) při respektování církevní autority a autority zakladatele sv. Františka (Úvod). Život mezi bratřími je životem vzájemné úcty a radikálního bratrství:

---

⁷⁶⁵ Viz výše, s. 182.

⁷⁶⁶ Nepotvrzená řehole tlumočila původní ideál, či způsob života rané františkánské komunity. Vznikla přibližně mezi léty 1210-1217. V důsledku rozšíření řádu za Alpy se pociťovala nutnost psaného textu, „už nestačil jen příklad charismatického zakladatele, neboť ho ani všichni bratři neměli možnost poznat, a tak sílila potřeba mít jeho ideály i v písemné podobě.“ Srov. SPISY SV. FRANTIŠKA A SV. KLÁRY. *Františkánské prameny I*. Velehrad: Tomáš Ježek – Ottobre 12, 2001, s. 26.

„Rovněž ať žádní bratři nemají moc nebo vládu, zvláště ne mezi sebou. Vždyť Pán praví v evangeliu: *Panovníci vládnu nad národy a velmoži jim dávají pocítit svou moc, tak tomu nebude mezi bratry. A dále: Kdo by chtěl být mezi nimi veliký, ať je jejich služebníkem; ale spíše v duchu lásky ať si dobrovolně slouží a navzájem se poslouchají.*“⁷⁶⁷

V tom smyslu – jak je to analogické ve fraternitách *Malých bratří*⁷⁶⁸ - se prosazuje radikální bratrství i v modelu organizace řeholního společenství:

„A nikdo ať se nenazývá převor, ale všeobecně ať se všichni nazývají menšími bratry. A *jeden druhému ať umývá nohy.*“⁷⁶⁹

S tím souvisí otevřenost k druhým a život poctivé práce: „každý má být přívětivě přijat.“⁷⁷⁰ Program Františkovy první komunity je život ve světě v nezajištěném smyslu, život „chudých Páně“ uprostřed chudých a nejchudších:

„Všichni bratři ať se snaží následovat pokoru a chudobu našeho Pána Ježíše Krista a pamatují na to, že nemáme mít na celém světě nic jiného než, jak říká apoštol, ico jíst a do čeho se obléci, a s tím budme spokojeni. A mají se radovat, když pobývají mezi nízko posatvenými a opovrhovanými lidmi, mezi chudými a slabými, nemocnými a malomocnými a mezi žebráky i cest.“⁷⁷¹

Ve vztahu k islámu František nabádá k obezřetnosti a především k lásce k „Saracénům.“⁷⁷² Zajímavé je, že hovoří o dovojném programu: o životě uprostřed nich (velmi podobný modelu skrytého života, jak ho uplatňují Malí bratři), a pak model klasického působení misijního, spojeného se zvěstováním Božího slova:

---

⁷⁶⁷ Tamtéž, s. 31.

⁷⁶⁸ Podstatná je jistě i souvislost a smysl pojmenování obou řeholních společenství *Malých bratří* a *Menších bratří*. Ač Foucauld ani Voillaume nikde neuvádí motivovanost názvu vztahem k Františkovi a fratiškánství, je tato asociace více než zřejmá.

⁷⁶⁹ SPISY SV. FRANTIŠKA A SV. KLÁRY, s. 31.

⁷⁷⁰ Tamtéž, s. 32.

⁷⁷¹ Tamtéž, s. 34.

⁷⁷² Tamtéž, s. 37-38.

„Bratři, kteří [tam] jdou, mohou mezi nimi duchovně působit dvojitým způsobem. Jeden způsob je, aby nevyvolávali hádky ani spory, ale byli podřízeni *každému lidskému stvoření kvůli Bohu* a vyznávali, že jsou křesťané. Druhý způsob je, že pokud uvidí, že se to líbí Pánu, budou zvěstovat slovo Boží, aby [tito] uvěřili ve všemohoucího Boha, *Otce i Syna i Ducha svatého*, Stvořitele všeho, v Syna Vykupitele a Spasitele, a aby se dali pokřtít a stali se křesťany, neboť *nenarodí-li se kdo z vody a z Ducha, nemůže vejít do Božího království.*“⁷⁷³

Foucauldovský ideál, který motivoval Voillauma k „přizpůsobení“ podmínkám muslimského prostředí⁷⁷⁴ tak odráží i cosi z tohoto františkánského středověkého ideálu, jak tlumočit křesťanskou zvěst tváří v tvář radikalitě a brutalitě křižáckých válek. Novost a dynamiku obnovy ve spiritualitě Malých bratří můžeme hledat také ve vztahu ke spiritualitě ignaciánské.

4.5 Ignaciánská spiritualita

Souvislost s dílem a spiritualitou **sv. Ignáce z Loyoly** (1491-1556) a spiritualitou foucauldovskou můžeme hledat jednak historicky v noviciátě tzv. *Bílých bratří (Pères blancs)*, který Voillaume absolvoval roku 1925 a který byl veden ignaciánsky, pak ovšem také v dynamice obnovy a přizpůsobení řeholního života:

„Ve věci přizpůsobení řeholního života je třeba vidět, že svatý Ignác byl stejně tvůrčím zakladatelem jako kdysi svatý Dominik a svatý František. Ti vzali mnichu samotou jeho klauzury a jeho manuální práci a poslali ho kázat evangelium. Svatý Ignác vzal fráteru jeho mnišský hábit, chórové ofidium, mnišskou liturgii a mnišské observance a dal církvi nové řeholníky. Jezuita se nedolišoval oděvem od místního diecézního kněze, posvátné ofidium měl pokládat za důležitou modlitbu, ale měl se je modlit soukromě, prvotním zdrojem duchovního života měla být liturgie a jezuita se měl denně věnovat mentální modlitbě podle dané metody, měl zpytovat svědomí všeobecně i partikulárně a být podřízen určenému duchovnímu vůdci. Církev se až do náhlého rozkvětu sekulárních institutů ve dvacátém století dosud nezažila takovou proměnu zasvěceného života.

---

⁷⁷³ Tamtéž, s. 38. Není bez zajímavosti, že v tzv. *potvrzené řeholi* se ve vztahu k „Saracénům“ zdůrazňuje především kanonický průběh všech aktivit spolu s obecnou poznámkou o tom, že všichni mají zachovávat „chudobu, pokoru a svaté evangelium našeho Pána Ježíše Krista.“ Tamtéž, s. 57. Úplně chybí rozlišení onoho „dvojitého způsobu“ či přístupu ve vztahu k muslimům i „jiným nevěřícím.“

⁷⁷⁴ Srov. výše, s. 36n.

V období mezi tím většina nových řeholních institutů ostatně imitovala vzor Tovaryšstva Ježíšova, ať už explicitně, či implicitně.⁷⁷⁵

Toto hodnocení Jordana Aumanna vystihuje podstatné souvislosti této „přizpůsobené obnovy“ u jezuitů i u Malých bratří: je třeba hledat přítomný úkol církve ve stálém dialogu s Bohem a ve světle Ducha svatého hledat cesty k oné stálé reformě. Jak Ignác, tak Foucauld bojovali proti duchovní pasivitě: u Ignáce to byla odpověď na dynamiku reformace i „pohanské“ prvky renesanční kultury,⁷⁷⁶ u Foucaulda pak na pohodlné náboženství *petite bourgeoisie* a přílišnou „domestikaci“ francouzského katolicismu a nového tvaru misí, u Voillauma pak odpověď na obtížné otázky vztahu k jinověrcům či „nevěřícím,“ k dynamice církvi odcizeného dělnictva či později i problémy oslabeného sebevědomí katolické kultury, teologie a spirituality po II. vat. koncilu.

Tradice ignaciánské spirituality se podle F. Charmota zakládají na dvou základních teologických principech – „beze mě nemůžete dělat nic“ a nutnost spolupráce s Boží milostí.⁷⁷⁷ V tom smyslu můžeme mluvit také o rytmu mezi životem *přítomnosti Bohu a přítomnosti lidem*. Duchovní „boj v nitru, bitva proti vlastním hříchům a převádajícím chybám“ je tu přípravou „na působení Ducha svatého a na dílo apoštolátu.“⁷⁷⁸

4.6 Spiritualita 19. století

---

⁷⁷⁵ AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 177.

⁷⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 176. Aumann připomíná, že Ignácovy *Duchovní cvičení* byly „velmi účinnou zbraní proti enesančnímu pohanství a luteránskému kvietismu.“

⁷⁷⁷ CHARMOT Francis. *Ignacius of Loyola and Francis de Sales*. St. Louis: B. Herder, 1966, s. 41. Cit. podle AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 177.

⁷⁷⁸ Srov. tamtéž.

Už v části o životě R. Voillauma jsme zmínili duchovní atmosféru doby, která byla významně ovlivněna podněty spirituality 19. století, zejména jejími třemi nejvýznamnějšími projevy, tj. *kultem Ježíšova srdce, eucharistickým hnutím a zbožností mariánskou*.⁷⁷⁹

Kult Ježíšova srdce se – nikoli překvapivě - váže opět k cisterciákům a františkánům. Původně se odvozuje od žáků **sv. Bernarda z Clairvaux** (1090/1091-1152). Ve františkánském okruhu, v souvislosti se **sv. Bonaventurou** (1217/1218-1274), se poprvé objevuje pobožnost k Nejsv. Srdci, jejímuž rozšíření napomohli **sv. Jan Eudes** (1601-1680) a **Pierre de Bérulle** (1575-1629). Moderní pobožnost k Nejsv. srdci se pak opírá o vize **sv. Markéty Marie Alacoque** (1648-1690). Tuto pobožnost⁷⁸⁰ lze chápat jako jistou reakci na duchovní klima ovlivněné osvícenstvím a jansenismem.⁷⁸¹ Boholidské srdce Ježíšovo ukazuje tajemství smíření božské a lidské vůle: srdce tu v biblickém smyslu symbolizuje střed lidského bytí. Proti všemožným redukčním dogmatu o Kristově boholidství se tu ukazuje srozumitelný symbol trvalé víry církve.

Právě během 19. století došlo k dramatickému rozšíření této zbožnosti: pobožnost k Nejsv. Srdci rozšířil na celou církev papež Pius IX. a jeho nástupce Lev XIII. v encyklice *Annum Sanctum*⁷⁸² zasvětil Srdci Páně celé lidstvo. Ve foucauldovském kontextu je podstatný zejména důraz na *adoratio perpetua*, kterému se v této době věnovaly nejrůznější řeholní společenství.⁷⁸³ Ve Francii byl výsostným symbolem této spirituality i slavná bazilika *Sacré-Coeur* na Montmartru

---

⁷⁷⁹ Srov. výše, s. 29. Tématu se rozsáhleji věnuji ve své souborné práci *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*, s. 34n. Z ní také čerpám podstatné myšlenky k této kapitole.

⁷⁸⁰ Poprvé byla povolena papežem Klementem XIII. 6. února 1765, a to jako výsada.

⁷⁸¹ Srov. SANNA I.: *Nejsvětější srdce Ježíšovo*, in DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo (eds.). *Slovník spirituality*, s. 572-576.

⁷⁸² Byla vydána 25. května 1899, tedy symbolicky na konci 19. století.

⁷⁸³ Např. „Společenství zadostiučijícího uctívání katolických národů“ (založené roku 1883 v Římě), kněžské společenství „Sacerdotes Sanctissimi Sacramenti“ (SSS), založené roku 1856, „Spolek pážat Nejsvětější svátosti oltářní“ orientovaný na děti a mládež (založen roku 1902 v Římě).

v Paříži, kde se – jak už jsme uvedli – konala i obláčka členů první komunity Malých bratří Nejsv. Srdce 8. září 1933.⁷⁸⁴ Mlčenlivá přítomnost Boha nad velikým městem jakoby symbolizovala onu „jedinou opravdovou vládu nad světem“ (J. Zahradníček), a to ve světě, který se od víry radikálně odvracel.⁷⁸⁵ V eucharistii – říká Voillaume - „hledíme oknem do světa, v němž je Kristus vzkříšený“⁷⁸⁶: eucharistie je znamením, že Kristus je v tomto světě trvale, jakkoli skrytě přítomen.⁷⁸⁷

Význam *mariánské zbožnosti* v 19. století zásadně poznamenalo dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie z roku 1854. Mimoto je třeba poukázat na četná zjevení Panny Marie, zejména na ta, která byla církví uznána: v *La Salette* (1846), v *Lourdes* (1858) a v *Pontmain* v departmentu Mayenne (1871). Poselství i teologické východisko těchto zjevení je podobné: jedná se o mystiku „mateřské tváře Boha“,⁷⁸⁸ která ve věku neosobní vědy a techniky znovu poukazuje k osobní povaze křesťanského zjevení. To je obzvláště podstatné ve vztahu k Foucauldovi i k Voillaumovi: Maria vystupuje jako chudá „služebnice Páně“, jako ta, která plně důvěřuje Bohu a žije plně v Boží přítomnosti.⁷⁸⁹

---

⁷⁸⁴ Srov. výše, s. 37n.

⁷⁸⁵ Srov. JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). *Handbuch der Kirchengeschichte. Band VII: Die Weltkirche im 20. Jahrhundert*, s. 270.

⁷⁸⁶ Srov. VOILLAUME, René. *Ma chair pour la vie du monde*, s. 38. Srov. mé výklady výše, s. 161n.

⁷⁸⁷ Srov. k tomu též řeholní pravidla Malých bratří Nejsvětějšího Srdce, jak je formuloval Ch. de Foucauld: „Malí bratři Nejsvětějšího srdce mají zvláštní povolání. Předně mají napodobovat našeho Pána Ježíše Krista ve skrytosti jeho života v Nazaretě, Za druhé mají žít v misijních zemích, mají tam konat ustavičnou adoraci Nejsvětější svátosti... Tím, že postaví do středu mezi nevěřící oltář a svatostánek, posvěcují tyto lidi, aniž by řekli jediné slovo, jako Ježíš mlčky posvěcoval svět po třicet let v Nazaretě... Je pravda, že nemáme účast na Boží oslavě, na díle Páně, na spáse duší, na hlásání evangelia. Ale ot všechno účinně děláme tím, že lidem zprostředkováváme eucharistickou přítomnost Ježíšovu, Ježíše obětovaného v Nejsvětější oběti a evangelní cnosti, lásku Kristova srdce, jež se snažíme rozvíjet. Nemáme od Boha povolání ke službě slova, proto žehnáme a kážeme mlčením.“ Cit. podle AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 246.

⁷⁸⁸ Používám termín prof. Pospíšila, in POSPÍŠIL, Ctirad Václav: *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

⁷⁸⁹ Viz výše, s. 87.

Jedním z největších plodů katolické spirituality 19. století je bezesporu *svatá Terezie od Dítěte Ježíše a od Svaté Tváře (Sainte Thérèse de l'Enfant Jésus et de la Sainte Face)*, známá spíše jako sv. Terezie z Lisieux (1873-1897).⁷⁹⁰ Její spiritualita „malosti“ a sebeobětování se významně zrcadlí a odráží zejména v díle R. Voillauma.⁷⁹¹

4.7 Spiritualita sv. Terezie od Dítěte Ježíše

Spiritualitu **sv. Terezie od Dítěte Ježíše** (1873-1897) můžeme charakterizovat jako spiritualitu „malosti“ a *duchovního dětství*. Ve své autobiografii, *Dějínách duše (Histoire d'une âme*, poprvé publikováno roku 1898) popisuje svoji spiritualitu *malé cesty (petite voie)* jako cestu přijaté „malosti“ před Bohem a jako cestu hlubokého duchovního dětství. Text nese pečeť značného sentimentu na hranici kýče, přesto z něj vystupuje osvobozující zkušenost, že „malost“, tj. situace „malé duše“ bez nadpřirozených stavů a mystické zkušenosti je legitimní formou spirituality, která otevírá člověku tajemství Vtělení.

„Malost“ je pro Terezii zkušenost pokory, ale i oné biblické chudoby, kterou chrání Bůh: Bůh ochraňuje maličké, staví se za ně, přijímá je. Kdyby se tato jednoduchá pravda pronikla do povědomí křesťanů, „kolik duší by dospělo ke svatosti!“⁷⁹² Podobně jako Voillaume, Terezie prožívá *Vánoce* jako zázrak Boží lásky, která se stává zranitelnou v dítěti a která se takto obětuje pro každého člověka. Vánoce roku 1886 ostatně sama popisuje jako moment konverze, kdy

---

⁷⁹⁰ K významu a potažmu i vztahu sv. Terezie a blah. Ch. de Foucaulda Y. Congar poznamenává, že „pochodně, jež zapálila ruka Boží na prahu atomového století, nesou jméno Terezie z Lisieux a Charles de Foucauld.“ Cit. podle AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 241.

⁷⁹¹ Odkazy na sv. Terezii uvádím průběžně, tady tedy půjde o jakési shrnutí vlivu sv. Terezie na Voillaumovo dílo.

⁷⁹² Srov. TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*, s. 110.

„přestala být dítětem“ a začala „hořet láskou“ k Ježíši, který se obětoval.⁷⁹³ S tím souvisí také moment *zástupnosti*: Terezie se opakovaně obětuje za nekající hříšníky, za kněze, za misie.

Kontempace Kristova utrpení se tak obrací k situaci člověka ve veškeré jeho nouzi:

„Dostalo se mi žádoucího „znamení“, a toto znamení bylo věrným opakováním milosti, které mi Ježíš dával, aby mě získal pro modlitbu za hříšníky. Což nevznikla v mém srdci žízeň v duších právě při pohledu na *Ježíšovy rány*, když jsem viděla téci jeho božskou krev? Chtěl jsem dávat duším pít tuto *neposkvrněnou krev*, která je měla očistit od poskvrn, a rty „*mého prvního dítěte*“ se přitiskly na svaté rány!!! ... Ach, od této jedinečné milosti vzrůstala má touha po zachraňování duší každým dnem...“⁷⁹⁴

Cesta modlitby, jak ji popisuje Terezie, je cestou *lásky* a *sebeobětování*: je tedy velmi podobné oné Voillaumově „modlitbě chudých lidí“, do níž tato nouze vstupuje. Touha přijmout jejich situaci a plně se s nimi solidarizovat je cestou lásky k Bohu:

„Svatá Terezie z Lisieux je především apoštolem lásky a svědkem teologického axiomu, že jsme posvěcováni ne pro skutky, ale pro lásku.“⁷⁹⁵

Hovoří o pěstování „malých ctností“, o životě přijaté poslušnosti a oddaném vykonávání povinností.⁷⁹⁶ Její vztah k Bohu je veden dětskou důvěrou prostého člověka, který vše odevzdává a vše přijímá od Boha jako dar. Je to život v Boží přítomnosti, která proniká celý její život:

„Ježíš vůbec nepotřebuje ani knihy ani učitele, aby poučoval duše. On, Učitel národů, učí bez hluku slov... Nikdy jsem ho neslyšela mluvit, ale cítím, že je ve mně v každém okamžiku. Vede mě a vnuká mi, co mám říkat a dělat. Objevuji právě ve chvíli, kdy to potřebuji, svěla jež jsem dosud neviděla. Nejhojnějších osvícení se mi nedostává při vnitřní modlitbě, ale spíš uprostřed denních zaměstnání.“⁷⁹⁷

Typické projevy její spirituality, zejména intenzivní eucharistická úcta, vztah k misím, cesta pokorné modlitby a tento život v intenzivním prožívání Boží přítomnosti ji klade velmi

---

⁷⁹³ Tamtéž, s. 95-98.

⁷⁹⁴ Tamtéž, s. 98.

⁷⁹⁵ AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*, s. 243.

⁷⁹⁶ Srov. TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy (Dějiny duše)*, s. 153n.

⁷⁹⁷ Tamtéž, s. 171.

blízko spiritualitě Malých bratří. Voillaume – jak jsme viděli - opakovaně odkazuje ke sv. Terezii a zdůrazňuje zvláště tuto dětskou důvěru a věrnost povinností, které jsou předpokladem skutečného duchovního života.⁷⁹⁸ „Malost“ tak je cestou otevřenou přítomnosti Boží.

---

⁷⁹⁸ Srov. zejména kapitulu *L'état de petit enfant* v prvním svazku jeho *Dopisů fraternitám*. VOILLAUME, René: *Lettres aux fraternités I. Témoins silencieux de l'amitié divin*, s. 227-244.

5. Voillaumova „spiritualita přítomnosti“ ve světle biblické teologie

V biblické teologii je „přítomnost Boží“ realizací trvalého vztahu mezi Bohem a člověkem, resp. světem. Bůh Bible je nezávislý na světě, a přece se k němu neustále vztahuje, je Bohem milosrdným, stále obráceným v člověku.⁷⁹⁹

„Biblický Bůh není jen Bohem nejvyšším, ale také nejbližším (Žl 119,151) Není nejvyšším bytím, vyděleným vlastní dokonalostí ze světa, ale není ani zaměnitelný s něčím v tomto světě nebo nalezitelný v něm. Je Stvořitelem, přítomným v svém díle (Mdr 11,25; Řm 1,20), Spasitelem svého lidu, v jehož středu přebývá (Ex 19,4nn); je Bohem, přítomným ve svém Synu (Jan 8,29) a ve všech, kdo jsou ožívováni jeho Duchem a tak s ním spojeni poutem synovské lásky (Řm 8,14.28). Je přítomen ve všech dobách, protože je pánem času, první a poslední (Iz 44,6; 48, 12, Zj 1,8.17; 22,13). Při tom všem ale je to přítomnost nehmotná, třebaže reálná, skutečná: projevuje se viditelnými znameními, i když zůstává přítomností duchovní. Bůh miluje své stvoření (Mdr 11,24; Žl 139) a oživuje je (Sk 17,25-28). Jeho láska se chce člověku sdělovat a učinit z něj svědka své skvělé přítomnosti.“⁸⁰⁰

Starozákonní Bůh stále ujišťuje o své přítomnosti, jako Ten, který „je“ (Ex 3,14). I přes nevěrnost izraelského lidu zůstává pastýřem (Ez 34,15). Ačkoli je Bohem tajemným a skrytým, zaslubuje spásu (Iz 52,3).

Zjevení v Ježíši Kristu ukazuje „tvář Boží“: Bůh je s námi (Lk 1,28, Mt 1,21).⁸⁰¹ Zjevuje se maličkým (Mt 11,25).⁸⁰² Jeho odchod a tělesná absence je spojená s příslibem Utěšitele (Jan 16,7), který bude učedníky uvádět do veškeré pravdy (Jan 16,13). V síle Ducha pokračuje jeho přítomnost v těch, kteří slaví eucharistii (Jan 6,56): „Kdo jí mé tělo a pije mou krev, zůstává ve mně a já v něm.“ Tato eucharistická hostina je onou předzvěstí plnosti Boží přítomnosti

---

⁷⁹⁹ KASPER, Walter: *Barmherzigkeit*, s. 49-87.

⁸⁰⁰ LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.). *Slovník biblické teologie*, s. 400. Srov. též HAAG Herbert (ed.): *Bibelllexikon*. Einsiedeln: Benzinger Verlag, 1968, s. 528.

⁸⁰¹ „Das Neue de Botschaft Jesu über das Alte Testament hinaus ist, dass Gottes Barmherzigkeit letztgültig und für alle verkündet. Nicht für allen eröffnet Jesus Zugang zu Gott hat seinen Zorn endgültig zurückgenommen und seiner Liebe und Barmherzigkeit Raum gegeben.“ KASPER, Walter: *Barmherzigkeit*, s. 73.

⁸⁰² LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.). *Slovník biblické teologie*, s. 402.

v království Božím: „Kdykoli totiž jíte tento chléb a pijete z tohoto kalicha, zvěstujete smrt Páně, dokud on nepřijde.“ (Lk 22,15-16). Bůh tak je přítomný-v-přícházení, v životě, který je otevřen vždy většímu, vždy nepředstavitelnějšímu.⁸⁰³ Stav mezi Kristovým odchodem a definitivním příchodem Božího království je stav očekávání, v zaslíbení a jistotě:

„Ten, kdo to dosvědčuje, říká: »Ano, přijdu brzy!« Amen, přijď, Pane Ježíši!“ Milost Pána Ježíše buď se všemi!“ (Jan 22,20-21)

Tato poslední slova Nového zákona vymezují prostor mezi časem a věčností. Mezi přítomností „už“ a „přítomností“, která je cele Božím darem, cele skutečností trans-cedentní. Přítomnost je tak v biblickém smyslu *otevřenou sou-časností*: uskutečňuje se v „ted“ člověka, ale jejím středem proniká skutečnost, která má povahu nedisponovatelného Daru. Udává se v čase a v prostoru, není však na něj vázaná. Je to přítomnost vzkříšeného Krista.

Přítomnost je tak onou „spolu-přítomností (*compresenza*)“, jak se udává „mezi Bohem a lidmi skrze iniciativu samotného Boha.“⁸⁰⁴ Je tedy darem a úkolem proměňovat prostou sou-časnost a spolu-bytí v realitu, v níž se otevírá tajemství Božího království.

Máme-li vymezit základní prostor Voillaumovy spirituality přítomnosti, shledáváme tu – plně v souladu s Biblií – dva základní pohyby: *přítomnost Bohu, přítomnost lidem*, a s ní související *přítomnost době a místu*. Voillaume tak chápe přítomnost v duchu podobenství o

---

⁸⁰³ Dobrý přehled teologie Boží přítomnosti v Novém zákoně podává PORSCH Felix: *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1992. Relevantní v této souvislosti je hlavně kapitola o Božím království a o přítomnosti a budoucnosti orientaci Nového zákona. „Na Ježíšově poselství o Božím království je však zvláštní tvrzení, že Boží království, které se má definitivně dovršit až v budoucnosti, působí již nyní, v přítomnosti. [...] V Ježíšově působení lze tedy už poznat síly budoucího Božího království, zasahují již jakoby do přítomnosti. Boží království, jak naléhavě říká Lk 17,21, „je již mezi vámi“ (srov. Mt 12,28), tzn. že lidé již mohou vstoupit do oblasti moci, do silového pole Božího království.“ Srov. tamtéž, s. 49.

⁸⁰⁴ Srov. POLLANO, Giuseppe. *Dio presente e trasformante. Saggio della teologia spirituale*, s. 18.

kvasu v těstě.⁸⁰⁵ Malí bratři (a všichni, kteří jsou pozváni následovat příkladu Ch. de Foucaulda) vkládají lidskou skutečnost do skutečnosti Boží. V hluboké kontemplaci a v modlitbě uskutečňují vlastní sebeodevzdávání: činí to v poslušnosti, která přijímá kříž, bolest a opuštěnost. Jejich přítomnost Bohu tak uskutečňuje také „přítomnost sobě samým“: sebezapomenutí člověka je jeho odstřížení od pramene bytí. V modlitbě a kontemplaci znovuobjevuje vlastní darovanost a bytostnou nezvěcnitelnost člověka.⁸⁰⁶

„Přítomnost“ je tak u Voillauma průnik všech těchto rovin: je synonymem dynamického působení Ducha ve světě a lidské ochoty přijmout toto působení. Je to skutečnost Božího království, na jehož budování je člověk aktivně povolán participovat. Je to skutečnost „blízkosti“: věci všední a nejobyčejnější předstupují před Boha skrze jeho věrné.

Tak se ukazuje, že ono slovo „přítomnost“ je v mnoha ohledech vlastním vyjádřením tohoto způsobu života: *rozsah* tohoto slova postupně odhaluje jeho vlastní *obsah*. Kontemplace tak přirozeně přechází v činnost a obráceně: „už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (Gal 2,20).

Spiritualita je Duchem vzbuzené charizma pro církve v určité době a v určitém prostoru. Spiritualita Malých bratří je znamením obnovy a „epochální změny“ v dějinách církve. Tomu se budeme blíže věnovat v následující kapitole.

---

⁸⁰⁵ Srov. např. VOILLAUME, René. *Au coeur des masses*, s. 498.

⁸⁰⁶ Zapomenutí je ostatně moment, který hluboce provázal Ch. de Foucaulda v jeho úvahách o vlastním povolání. Zapomenutí na Boha je výzva „Vést tento život Nazareta ne v tolik milované Svaté zemi, nýbrž mezi lidmi nejvíc nemocnými, nejvíc opuštěnými. (...) Božskou hostinu, jejímž přísluhovatelem jsem se stal, je třeba podávat ne příbuzným, bohatým sousedům, ale kulhavým, chudým duším, které nemají kněze. (...) V mládí jsem prošel Alžírsko a Maroko. V Maroku, velkém jako Francie, s deseti miliony obyvatel, není ani jeden kněz... Žádný národ se mi nezdál tak opuštěný jako tento.“

Závěr – přítomnost Bohu a lidem: výzva pro dnešní církvev

Voillaumovo pojetí vztahu kontempace a činnosti můžeme chápat jako moderní „katolickou“ odpověď na výzvu Martina Luthera. Dietrich Bonhoeffer na začátku svého *Následování (Nachfolge)* vysvětluje Lutherův odchod z kláštera důvody teologickými: jako snahu přivést Boží milost do světa s novou radikalitou:

„Lutherova cesta z kláštera zpět do světa byla nejužernějším útokem na svět, jaký kdy byl od dob prvotního křesťanství proti světu namířen. Úder, který zasadil světu mnich, když se ho zřekl, byl pouhou hračkou ve srovnání s úderem, který dal světu ten, kdo se do něho vrátil. Teď došlo k frontálnímu útoku. Následování Ježíše se muselo teď uskutečnit v samém středu světa. Co bylo mimořádným výkonem za zvláštních okolností úlev, které poskytoval život v klášteře, stalo se nyní přikázanou nutností zavazující ve světě každého křesťana. Dokonalá poslušnost Ježíšova příkazu musela se projevit na každý den ve všedním životě. Tím se nedozírně prohloubil konflikt mezi životem křesťana a životem světa. Křesťan se dostal se světem do zápasu. Nastal boj muže proti muži.“⁸⁰⁷

Voillaumův výklad foucauldovského pojetí přítomnosti Boha ve světě, který Boha nepoznal nebo ztratil, vyžaduje tentýž pohyb. Dynamika jeho života a díla ukazuje pohyb ke stále rozšiřujícímu se pojmu přítomnosti: od „zapomenuté“ existence v El-Abiodh, přes postupný přechod do světa měst, rozvoj fraternit nejrůznějšími směry (včetně fraternit sekulárních) a rekolekční a přednášková činnost pro nejrůznější skupiny křesťanů (kněze, zasvěcené osoby, laiky) včetně nekatolíků a nekřesťanů. Těžiště jeho úvah se přesouvá od soustředění na výklad díla Ch. de Foucaulda (v raném období) přes snahu nověji promýšlet přítomnost ve světě ohroženém ideologiemi v době největšího rozkvětu fraternit (marxismus, ideologie monetaristického kapitalismu) až do post-moderního světa vystaveného radikálním pochybnostem, anti-autoritářství a povrchnosti a vágnosti pop-kultury („spontánní“ hnutí hippies v 60. a 70. letech, znejistění, resp. kritika dogmatického základu víry). Voillaumova

---

⁸⁰⁷ BONHOEFFER, Dietrich: *Následování: výklad Kázání na Hoře*. [b.v.] [b.n.], 1961, s. 27.

spiritualita přítomnosti tak je podobně jako v Bonhoefferově výkladu Lutherova epochálního návratu do světa snahou znovu ve světle evangelia posoudit některé základní principy tradice katolické spirituality. Vztah kontempace a činnosti – jak jsme viděli – je sice myšlenkově oddělitelný dvojí pohyb, uskutečňuje se však integrálně a je personalizován v osobě věrohodného autentického křesťana. Křesťan žije z Boží přítomnosti, která mu vrací jeho osobní důstojnost (tj. je „přítomen sám sobě“) a nechává se pronikat, prokvasit Boží přítomností. Blízkost lidem je na prvním místě tato blízkost kontemplativní, blízkost prameni bytí, který teprve otevírá smysl pro správné a hluboké přijetí Boží skutečnosti. Z něho se poté rodí „Boží pohled“ na věci tohoto světa, tak je člověk uváděn do míry skutečnosti, kterou lze přijmout jen v logice Božího daru.

V článku *Kontempace v církvi dnes (La contemplation dans l'Église de notre temps)*⁸⁰⁸

Voillaume hovoří právě o dnešním hledání kontempace. Připomíná dílo T. Mertona, který si od počátku své spisovatelské činnosti⁸⁰⁹ uvědomoval nutnost kontempace pro moderního člověka a hluboký význam klášterů pro dnešní svět. Otevírání klášterů je novým znamením, že lidé hledají „přítomnost Boha“, hloubku kontemplativní tradice.⁸¹⁰ Kláštery se tak *neopouštějí*, ale proměňují svou tvář: stávají se hledáním *pouště ve městě*.⁸¹¹ Voillaumovu spiritualitu přítomnosti tak můžeme chápat jako nový tvar *smíšeného života*: života plně ponořeného do

---

⁸⁰⁸ VOILLAUME, René: La contemplation dans l'Église de notre temps. *La Vie Spirituelle* 566/1969, s. 545-555.

⁸⁰⁹ Mám tu na mysli biografii jeho konverze, kterou podává v *The Seven Storey Mountain* z roku 1947.

⁸¹⁰ „[...] l'ouverture des monastères sur le monde ne doit consister en je ne sais quel affadissement des exigences de la contemplation, sous le faux prétexte de s'informer sur toutes choses (ce qui ne serait souvent qu'un copensation psychologique à un détachement mal accepté) mais bien de se rendre capable de partager sans le perdre, avec ceux qui le demandent c'est bien de la contemplation qui est la fonction propre du religieux contemplatif. Nul ne peut tout faire. Le monde actuel, quoi qu'on en pense, aura de plus en plus besoin de ces oasis de silence et de retrait pour la prière [...]“ VOILLAUME, René. *La contemplation dans l'Église de notre temps*, s. 554.

⁸¹¹ Srov. CARRETTO, Carlo: *Poušť uprostřed města*. Brno: Cesta, 1996.

kontemplace i do činnosti. V tomto smyslu lze tuto spiritualitu hodnotit jako duchovní cestu k mystickému stavu vhodnou i pro laiky.⁸¹²

Voillaume přesto zůstává věrný základnímu rozlišení „života ve světě“ a „rozchodu se světem“ (*fuga mundi*): rozlišení mezi oběma mody je totiž v onom eschatologickém ostnu. Proto také nemůžou zaměňovat své duchovní poslání s nějakým politickým programem, příp. jinými moderními ideologiemi blahobytu či osvobození. Toto odlišení přináší – a Voillaume, jak jsme viděli, na to několikrát upozorňuje, - rozdělení v člověku samotném a vytváří napětí. Přesto opakovaně vyzývá bratry, aby svoje duchovní poslání udrželi v tomto smyslu oddělené od světa, protože to není jejich posláním, a to i v situaci, kdy jejich „bilance účinnosti“ bude takřka nulová. Nelze ale v žádném případě podléhat nebezpečí malomyslnosti ve vztahu k „neefektivní“ přítomnosti křesťanů ve světě: viditelná skutečnost je jen částí reality a křesťan v pokoře přijímá toto rozdělení, jakkoli může být bolestné a náročné.

Klášteří život za klášterními zdmi, „na tržišti světa“ je odpovědí na nouzi světa, který je otevřený novým možnostem, ale který je také v mnoha směrech ohroženější. Tato „přítomnost Bohu“ tak garantuje i skutečnou „přítomnost člověku či lidem“.

To je „lekce“ skrytého života a spirituality, jak ji podává Foucauld i jeho největší vykladač René Voillaume. Foucauld ostatně kdysi zajímavě poznamenal, že ze tří životů, které Kristus žil (Nazaret, poušť, veřejný život) byl právě nazaretský život nejdelší, a tak k němu Bůh „volá daleko největší počet svých služebníků.“⁸¹³

---

⁸¹² Srov. GOFFI, Tullio: *Spiritualità contemporanea*, 65-66. Srov. výše s. 10.

⁸¹³ Meditace na Lk 11,50. Cit. podle VOILLAUME, René. *Mezi lidem*. Řím: Křesťanská akademie, [b.v.], s. 91.

Křesťané a církve nemusejí být ve všem *dnešní*, musejí však být *přítomní*. Musejí číst znamení času a musejí se učit proměňovat vlastní kontemplativní zkušenost v živou řeč víry. Voillaumovo dílo je k tomu dobrým ukazatelem na cestě.

BIBLIOGRAPHIE

1. Primární literatura

VOILLAUME, René. *La mission providentielle du Père Charles de Foucauld et les règlements des Fraternités*, «Les Petits Frères de Jésus» 24, 1983.

VOILLAUME, René. *Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit*. Paris: Cerf, 1946.

VOILLAUME, René. *Au coeur des masses. Tome 1*. Paris: Cerf, 1969.

VOILLAUME, René. *Au coeur des masses. Tome 2*. Paris: Cerf, 1969.

VOILLAUME, René. *Demeurs de Dieu: l'Église, la Vierge*. Paris: Cerf, 1954.

VOILLAUME, René. *Qu'ils soient un*. Paris, Cerf, 1952.

VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités I. Témoin silencieux de l'amitié divine*. Paris : Cerf, 1960.

VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités II. À cause de Jésus a de l'Évangile*. Paris: Cerf, ³1966.

VOILLAUME, René. *À la suite de Jésus*. Paris: Cerf, 1965.

VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités III. Sur le chemin des hommes*. Paris: Cerf, 1966.

VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*. Paris: Cerf, ⁷2005.

VOILLAUME, René. *Relations interpersonnels avec Dieu*. Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1967.

VOILLAUME, René. *Frères de tous*. Paris: Cerf, 1968.

VOILLAUME, René. *Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI*. Paris: Fayard, 1969.

VOILLAUME, René. *La vie religieuse dans le monde actuel*. Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1970.

VOILLAUME, René. *La contemplation aujourd'hui*. Paris: Cerf, 1971.

VOILLAUME, René. *Où est votre foi?* Paris: Cerf, 1971.

VOILLAUME, René. *Entretiens sur la vie religieuse – Retraite à Beni Abbès*. Paris: Cerf, 1972.

VOILLAUME, René. *Voyants de Dieu dans la cité*. Paris: Cerf, 1974.

VOILLAUME, René. *Ma chair pour la vie du monde*. Paris: Cerf, 1974.

VOILLAUME, René. *Laissez là vos filets!* Paris: Cerf, 1975

VOILLAUME, René. *L'Éternel Vivant.* Paris: Cerf, 1981.

VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples. Du désert arabe au monde de cités.* Paris: Bayard Éditions/Centurion, 1998.

VOILLAUME, René. *Mezi lidem.* Řím: Křesťanská akademie, [b.v.].

VOILLAUME, René. *Modlitbou k životu.* [b.v.] [b.n.]

VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně.* Řím: Křesťanská akademie, 1975.

PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus.* Paris: Nouvelle cité, 1981.

2. Sekundární literatura

a) knihy a časopisy

ALBERT, Marcel. *L'Église catholique en France sous la IVe et Ve République.* Paris: Cerf, 2004.

ALTHANER, Berthold, STUIBER, Alfred. *Patrologie: Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter.* Freiburg im Breisgau: Herder, 1966.

AUBERT, Roger. *Nouvelle Histoire de l'Église. Tome 5. L'Église dans le monde moderne. (1848 à nos jours).* Paris: Seuil, 1975.

AUMANN, Jordan. *Spiritual Theology.* London: Sheed and Ward, 1980.

AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici.* Praha: Karolinum, 2000.

BALTHASAR, Hans Urs von. *Mysterium Christi.* Leipzig: St Benno Verlag, 1969.

BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara.* Paris: Libraire Plon, 1921.

BAZIN, René. *Karel de Foucauld – badatel o Maroku, poustevník saharský.* Veselí p. Čepí: Izmael, [b.v.].

- BAUMER, Iso. *Louis Massignon: Poutník absolutního*, in: Teologický sborník 2 (1999), 74-89.
- BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- BENEDIKT XVI. *Spe salvi: encyklika o křesťanské naději*. Praha: Paulínky, 2008.
- BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- BONHOEFFER Dietrich. *Nachfolge*. München: Christian Kaiser Verlag, 1976.
- BONHOEFFER Dietrich. *Následování: výklad Kázání na Hoře*. [b.v.] [b.n.], 1961.
- BORRIELLO, Luigi, DELLA CROCE, Giovanna, SECONDIN, Bruno. *Storia della spiritualità: La spiritualità cristiana nell'eta contemporanea*. Roma: Borla, 1985.
- BORRIELLO, Luigi, CARUANA, Edmondo, DEL GENIO, Maria Rosaria, SUFFI, Nicolò (eds.). *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*. Ed. Edward T. Oakes and David Moss. Cambridge: CUP, 2004.
- CAFFAREL, Henri: *Lettres sur la prière*. Paris: Éditions du Feu Nouveau, 1961.
- CARRETTO, Carlo: *Dopisy z pouště*. Brno: Cesta, 1994.
- CARRETTO, Carlo: *Poušť uprostřed města*. Brno: Cesta, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *Blahoslavená, která jsi uvěřila*. Brno: Cesta, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *A Bůh viděl, že je to dobré*. Praha: Portál, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *Hledal jsem a našel jsem*. Brno: Cesta, 2003.
- CASPER, Bernhard. *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*. Praha: Oikoymenh, 1998.
- CHAUTAURD, Jean Baptiste. *Duše veškerého apoštolátu*. Přerov: Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie, 1927.
- DANIÉLOU, Jean. *Dieu et nous*. Paris: Éditions Grasset, 1965.
- DAIKEROVÁ, Angelika. *Až za hranice: život a spiritualita Malé sestry Magdalény*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.
- DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld – le frère universel 1858-1916*. Paris: Médiaspaul, 1991.

DELBRÊL, Madeleine. *Missionnaires sans bateau - les racines de la mission*, Saint-Maur: Parole et silence, 2000.

DELBRÊL, Madeleine. *Éblouie par Dieu / correspondance 1 : 1910-1941*. Montrouge: Nouvelle cité, 2004.

DELBRÊLOVÁ, Madeleine. *Misionáři bez lodi*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008.

DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

DIDER, Hugues. *Petite vie de Charles de Foucauld*. Paris: Desclée de Brouwer, 1993.

Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et Histoire. Beauchesne: Paris, 1937n.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.

FLORENSKIJ, Pavel Alexandrovič: *Ikonostas. Pojednání o filosofii ikony*, Praha: L. Marek, 2001.

FOUCAULD Charles. *Lettres et carnets*. Paris: Seuil, 1997.

FOUCAULD, Charles: *Écrits spirituels*. Paris: De Gigord, 1923

FOUCAULD, Charles. *La Dernière Place*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 1974.

FOUCAULD, Charles. *La mia fede*. Roma: Città nuova, 1974.

FOUCAULD Charles. *L'esprit de Jésus: méditations et explications de l'Évangile (1896-1915). Oeuvres spirituelles du père Charles de Foucauld, Volume 8*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 2005.

FOUCAULD, Charles. *Znamení pouště*. Řím: Křesťanská akademie, 1971.

FOUILLAUD, Étienne. *Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II*. Paris: Desclée de Brouwer, 1998.

FRANZEN August: *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992.

GADDILLE Jacques, MAYEUR Jean-Marie: *Liberalismus, Industrialisierung, Expansion Europas (1830-1914). Die Geschichte des Christentums*. Band 11. Freiburg am Breisgau: Herder, 1997.

GIOIA Mario (ed.): *La teologia spirituale*. Roma: Editrice A.V.E, 1991.

GREGOR VON NAZIANZ. *Orationes theologicae/Theologische Reden (Griechisch-Deutsch)*. Freiburg im Breisgau, 1996.

GRESHAKE Gisbert: *Spiritualita Nazareta. MKR Communio*. 1/2004, s. 30-44.

GOFFI, Tullo. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniani, 1987.

GUARDINI, Romano. *Die Existenz des Christen*. München. Verlag Ferdinand Schöningh, ²1977.

GUARDINI, Romano. *Welt un Person*. Würzburg: Werkbund Verlag, 1939.

GUARDINI, Romano. *Unterscheidung des Christlichen*. Mainz: Matthias Grünewald, 1963.

GUARDINI, Romano. *Vom Geist der Liturgie*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1934.

GUARDINI, Romano. *Liturgie und liturgische Bildung*. Mainz: Matthias Grünewald, 1992.

HAAG, Herbert (ed.). *Bibellexikon*. Einsiedeln: Benzinger Verlag, 1968.

HELLEMANN, Wendy (ed.). *Hellenization revisited: shaping a Christian response within the Graeco-Roman World*. Lanham: University Press America, 1994.

JAJTNER, Tomáš. *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*. Praha: KTF, 2012.

JAN PAVEL II. *Laborem exercens. O lidské práci*. Zvon: Praha, 1991.

JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. Praha: Zvon, 1996.

JANKE, Wolfgang. *Filozofie existence*. Praha: Mladá fronta, 1995.

JEDIN, Hubert (ed.). *Handbuch der Kirchengeschichte VI/2: Die Kirche in der Gegenwart. Zweiter Halbband: Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand (1878-1914)*. Freiburg am Breisgau: Herder, 1973.

JEDIN, Hubert (ed.). *Handbuch der Kirchengeschichte. Band VII: Die Weltkirche im 20. Jahrhundert*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1979.

JOHN Z TAIZÉ: *Modlitba Otčenáš*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.

KASPER, Walter. *Jesus der Christus*. Mainz: Matthias-Grünewald-Varlag, 1974.

KASPER, Walter. *Barmherzigkeit – Grundbegriff des Evangeliums, Schlüssel christlichen Lebens*. Herder: Freiburg am Breisgau, 2012.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995.

KOHUT, Pavel Vojtěch. *Co je spirituální teologie?* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007

LAFON, Michel. *15 dní s Karlem de Foucaudem*. Brno, Cesta, 2000.

LÄPPLE, Alfred. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972.

LAUDE, Patrick. *Pathways to an Inner Islam: Massignon, Corbin, Guénon a Schuon*. New York: State of University Press, 2010.

LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*. Paris: Cerf, 2005.

LENNARTZ, Leo. *Daß Christus sichtbar sei*. Leutesdorf am Rhein: Johannes Verlag, 1966.

LELOTTE, Pierre. (ed.). *Heimkehr zur Kirche. Konvertiten des 20. Jahrhunderts*. Luzern/München, Rex Verlag, 1957.

LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.): *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991.

LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*. Paris: Le Centurion, 1988.

LOEW, Jacques. *Vous serez mes disciples*. Paris: Fayard, 1978.

LUBAC, Henri. *Katolicismus*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.

MARCOVITS, Paul-Dominique. Le père Caffarel, prophète de l'amour. *La Vie Spirituelle* 784/2009, s. 417-423.

MARX, Reinhard. *Das Kapital. Ein Plädoyer für den Menschen*. München: Pattloch, 2008.

MARXER, Fridolin. *Christliche Armut heute*. Aschaffenburg: Verlag Pattoch, 1970.

MASSIGNON, Louis. *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Paris: Cerf, 2011.

MASSIGNON, Louis. *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009.

MAYEUR Jean-Marie (ed.): *Geschichte des Christentums. Demokratien und totalitären Systeme (1914-1958)*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1992.

MERTON, Thomas. *Contemplation in a World of Action*. London: George Allen, 1971.

MERTON, Thomas. *The Ascent to Truth*. New York: Harcourt Brace&Company, 1981.

MERTON, Thomas. *The Seven Storey Mountain*. London: SPCK, 1990.

- MERTON, Thomas. *Waters of Siloe*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1949
- MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*. Milano: Edizioni Glossa, 1994.
- MONTALEMBERT, Charles Forbes. *Les Moines D'Occident, 6: Depuis Saint Benoit Jusqu'a Saint Bernard*. Paris: Jacques LeCoffre, 1877.
- MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- MÜLLER, Josef. *Pastoraltheologie: ein Handbuch für Studium und Seelsorge*. Wien: Styria Verlag, 1993.
- MÜLLER, Josef. *Wozu noch Mission?* Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1969
- NICHOLS, Aidan. *Reason with Piety, Garrigou-Lagrange in the Service of Catholic Thought*. Washington D.C.: Sapientia Press of Ave Maria University, 2008.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Libri, 2009.
- PANNIKAR, Raymond. La présence de Dieu. *La Vie Spirituelle*, 566/1969, 527-533.
- PASSELECQ, Georges, SUCHECKY, Bernard. *Die unterschlagene Enzyklika. Der Vatikan und die Verfolgung der Juden*. München: Carl Hanser, 1997.
- Pentateuch. (Český katolický překlad)*. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2006
- PELIKAN, Jaroslav. *Ježíš v proměnách staletí*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.
- PENG-KELLER, Simon. *Einführung in die Theologie der Spiritualität*. Darmstadt: WBG, 2010.
- PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*. Paris: Nouvelle cité, 1981.
- PEYRIGUÈRE, Albert. *Uchvácen Kristem: listy duchovního vedení*. Nové Město nad Metují: Signum Unitatis, 1991.
- PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1992.
- POUPARD, Paul. *XIXème siècle, siècle de grâces*. Paris: Edition SOS, 1982.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 2000.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Maria – mateřská tvář Boha*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004.

PRUDHOMME, Claude. *Mission chrétiennes et colonisation*. Paris: Cerf, 2004.

RAHNER, Karl. *Die Kirche der Heiligen. Sämtliche Werke, Band 10*, Freiburg am Breisgau: Herder, 2003, s. 290-301.

RATZINGER Joseph: *Hledět na probodeného*. Brno: CDK, 2005.

RECONDO José-Maria: *La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimensión contemplativa de la vida cristiana*. Pamplona: Fundación Gratis Date, 2002.

(Dostupné též na internetu: <http://www.carlosdefoucauld.org/Documentos/Voillaume.html> - 14.2.2013)

RUPNIK, Marko Ivan. *Spirituální teologie. Studijní texty ze spirituální teologie I. Axiomy duchovního života*. Olomouc – Velehrad: Centrum Aletti – Refugium, 2003, s. 52-74.

Řecko-český Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2011.

SAWARD, John. *Teologové skrytého života. MKR Communio, 1/2004*, s. 45-57.

SHORT, William. *Chudoba a radost: františkánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie: Úvod do studia dějin a interpretace křesťanského duchovního života*. Brno: CDK, 2003.

SCHAUP, Klemens. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994.

SCHÖNBORN, Christoph. *Gott sandte seinen Sohn*. Paderborn: Bonifatius, 2002.

SCHÜRMAN, Heinz. *Das Gebet des Herrn*. Leipzig: St Benno Verlag, 1961.

SICARI, Antonio. *Das geistliche Leben des Christen: Glaubenserfahrung und Wege zur Heiligkeit*. Paderborn: Bonifatius, 2002.

SIX, Jean-François. *L'aventure de l'amour de Dieu. 80 lettres inédites de Charles de Foucauld à Louis Massignon*. Paris: Paris: Éditions du Seuil, 1993.

SIX, Jean-François. *Charles de Foucauld autrement*. Paris: Desclée de Brouwer, 2008.

SIX, Jean-François. *Foucauld (Charles de)* in *Dictionnaire de Spiritualité*. Paris. Bauchesne: 1963, S. 729-741.

SIX, Jean-François. *Le grand rêve de Charles de Foucauld et Louis Massignon*. Paris: Albin Michel Spiritualités, 2008.

SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*. Paris: Éditions du Seuil, 1962.

SIX, Jean-François, SERPETTE, Maurice, SAURISSEAU, Pierre. *Le Testament de Charles de Foucauld*. Paris: Fayard, 2005.

SÖHNGEN, Gottlieb. *Christi Gegenwart in Glaube und Sakrament*. Leipzig: St Benno Verlag, 1968.

SPISY APOŠTOLSKÝCH OTCŮ. Praha: Kalich, 2004.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 1995.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský: Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*. Olomouc: Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2010.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Znáš Boha Otce, Syna i Ducha svatého?* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2005.

TAFT, Robert Francis. *Život z liturgie. Tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad - Roma, 2008.

TEILHARD DE CHARDIN, Pierre SJ. *Le Milieu divin*. Paris: Seuil, 1998.

The Oxford English Dictionary. Oxford: Clarendon Press, 1990.

TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy*. Kostlení Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991.

TICHÝ Ladislav: Druhý vatikánský koncil a biblická věda. *Teologické texty* 1/2003, s. 2-5.

TULLO, Goffi. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 1987.

VEHOVSKÝ, Norbert František. *Stručné dějiny spirituální teologie*. Praha: KTF UK/Křesťanská akademie, 1999.

VENTURA, Václav: Cisterciácká spiritualita. *Teologický sborník* 2 (1999), s. 59-73.

VENTURA, Václav. Mnišskou pouť začal na poušti. Zemřel René Voillaume – zakladatel řeholních společenství. *Katolický týdeník* 23/2003, s. 5.

VENTURA, Václav. Mission de France – zkušenost církve. *Teologické texty* 4/1990, s. 155-157.

VENTURA, Václav. Mission de France. *Salve* 4/2009, 33-38.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I*. Praha: Benediktinské arcipoatství sv. Markéty v Břevnově, 2006.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství II-III*. Praha: Benediktinské arcipoatství sv. Markéty v Břevnově, 2010.

VENTURA, Václav. Zůstat chudý jako Ježíš. Rozloučení s malou sestrou Loique. *Katolický týdeník* 41/2003, s. 6.

VON ALMEN Jean-Jacques: *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991.

WILLIAMS Rowan: *Teresa of Avila*. Bloomsbury Academic, 2004.

WINLING Raymond: *La Théologie contemporaine 1945-1980*. Paris: Le Centurion, 1982.

NOVÝ ZÁKON, text užívaný v českých liturgických knihách, přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

b) internetové zdroje:

Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld. www.charlesdefoucauld.org, (1.5.2011).

BENEDIKT XVI.: *Parole di saluto di Sua Santità Benedetto XVI al termine della celebrazione della beatificazione dei servi di Dio Charles de Foucauld, Maria Pia Mastena, Maria Crosifissa Curcio*, Altare della Confessione, Basilica Vaticana, Domenica, 13 novembre 2005.

http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2005/november/documents/hf_ben_xvi_spe_20051113_beatifications_it.html, (26.5.2011).

BERNARD z Clairvaux. *Sancti Bernardi Claraevallensis Opera omnia*.

http://www.binetti.ru/bernardus/86_1.shtml (10.9.2012).

Denní modlitba církve, Sv. Rodiny Ježíše, Marie a Josefa. <http://www.ebreviar.cz/default.htm>, (15.5.2012).

Dictionnaire de spiritualité. <http://www.dictionnairedespiritualite.com/> (14.2.2013)

Exordium parvum

http://www.ocso.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=47&Itemid=68&lang=en (1.5.2013).

FOUCAULD Charles: *Règlement des Petits Frères du Sacré-Coeur de Jésus. Chapitre préliminaire.* http://www.adoperp.com/adoration/saints/details_saints/reglement_foucauld.pdf. (7.9.2012).

Korán. <http://koranoislamu.cz/sura/57/>, (3.5.2013).

Malé sestry Ježíšovy. <http://www.male-sestry-jezisovy.cz/>, (3.5.2013).

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*

http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi_lt.html
(10.4.2013)

PIUS XI. *Ad catholici sacerdotii*

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19351220_ad-catholici-sacerdotii_lt.html
(14. 2. 2013)

PIUS XI. *Ad catholici sacerdotii O katolickém kněžství*, čl. 37.

<http://www.teologietela.paulinky.cz/dokumenty/dokument/Ad-catholici-sacerdotii.html>
(14.2. 2013)

PIUS XI: *Rerum ecclesiae.*

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19260228_rerum-ecclesiae_lt.html (1.5.2013)

RYAN Jerry: *The mystical vision of Louis Massignon: Islam inspired scholar's gratitude, life work and Christian faith*, in: National Catholic Reporter (2004), 17. prosince 2004,
http://findarticles.com/p/articles/mi_m1141/is_8_41/ai_n9510505/, (12.5.2011).

SCHNEIDER Michael: *Die Mysterien des Lebens Jesu I: Die verborgenen Jahre,*

http://www.kath.de/zentrum/termine/radio/vortrag_radio_2010/jchr_1.pdf, (26.5.2011).

English Summary

The present dissertation *Spirituality of Presence: the significance of R. Voillaume's work* deals with the life and work of French priest and theologian **René Voillaume** (1905-2003), the founder of the *Little Brothers of Jesus* and several other Foucauldian-oriented religious communities.

Methodologically, it combines personalistic and systematic approach. It starts with a survey of literature related to the work of R. Voillaume (Chapter 1), the *Little Brothers of Jesus* and other Foucauldian communities and the life and work of Charles de Foucauld. It continues with a commented biography of R. Voillaume (Chapter 2), focusing on the key events of his life and the way they shaped his future calling and his theological work. Blessed Charles de Foucauld is identified as his main inspirer. R. Voillaume is a co-founder of the *Little Brothers of Jesus*: the text describes the specific type of spiritual experience based on Foucauld's notion of *the hidden life* or *the life of Nazareth*. In 1933, the early community of brothers settles in El-Abiodh among the Muslim peoples of Algeria and begins its mission of contemplation and hidden life, fully adjusted to the conditions of life typical for this location. The growing respect for this community in the Church leads to an expansion of its mission into other milieus, namely among the workers of big European cities and various other "less travelled" places and communities. Due to dramatic growth of these *fraternities* of Little Brothers of Jesus from the late 1940s onwards, Voillaume becomes a "pilgrim" of the fraternities. Being their prior, he writes several letters that were published in 1950 as *Au coeur des masses* (Eng. *In the Midst of*

Men). Almost immediately this book became a spiritual classic. Voillaume becomes also a respected spiritual author and produces a large oeuvre researched in the following chapter.

The main body of the analysis (Chapter 3) focuses on the “spirituality of presence”, since Voillaume repeatedly identifies the spirituality of Little Brothers of Jesus as the spirituality of *presence: presence to God and presence to men*. This fundamental principle is given into the context of modern methodologies of spiritual theology, which often define spiritual life as “life in God’s presence” (Pollano, Moioli, Peng-Keller etc.) The notion of presence is comprehensively discussed in relation to the body of Voillaume’s own work: the thesis aims at presenting Voillaume’s spirituality not as a set of given principles, but as a continuous story and development, constantly revitalizing its original intuitions. Thus the notion of presence in Voillaume’s work refers to a deep life of *prayer and contemplation* nurtured by a constant reference to an active life among people. It is a spirituality based on the *disponibility for God and the people*. It is, therefore, a deeply christocentric spirituality settled in the mystery of Christ’s dual nature: his full divinity and his full humanity. Voillaume’s spirituality frequently refers to this *completeness* of Christian experience: i.e. Christianity explores the fullness of humanity in the mystery of Christ’s Incarnation and Resurrection.

The thesis focuses on other typical features of this spirituality: eucharistic spirituality, life of poverty, openness and joy. Voillaume’s notion of presence is also related to various topical issues: Cold War, Vatican II, post-1960s generation and the future of the Church after the Council. “Presence” thus means the ability to read *the signs of times* in the light of the Holy Spirit. The fraternities and the whole Church are called to *witness the presence*, i.e., being able to understand the Church as *ecclesia semper reformanda* called to give an authentic testimony

of God's presence. Thus the theological concept of "presence" transcends mere "contemporariness", since the presence witnessed by Christians partakes on the salvific mission of Christ *ieri, hodie et semper*. In other words, it is the constant openness of God to "re-form the time" and fill it with His abundant grace and glory.

Chapter 4 tries to set Foucauldian spirituality and the work of R. Voillaume into the context of Catholic spirituality. It starts with the biblical foundations – Jesus' hidden life as the main source, followed by the Apostolic Fathers and some major Father of the Church (St Gregory of Nazianus, St Augustine and St Gregory the Great). Remarkable similarities can be found with early Cistercian spirituality, as well as the spirituality of St Francis of Assisi and St Ignatius of Loyola. The chapter also mentions 19th century spirituality and its main manifestations, i.e., the cult of the Heart of Jesus, Marian spirituality and eucharistic spirituality. Last but not least, it mentions the significance of St Thérèse of Lisieux for Voillaume's work and spirituality.

Chapter 5 looks at Voillaume's "spirituality of presence" through the eyes of biblical theology and confronts the two. It points out the roots of Voillaume's thought in the theological message of the Bible and the way he manages to find an understandable and "readable" spiritual interpretation of this message.

The conclusion then points out the significance of Voillaume's work and the necessity to understand spiritual life as a double motion: contemplation grants inner freedom to act, and activity in-forms the contemplation. Thus Christians can restore their real "presence" to this life, even though they may not necessarily hold present-day opinions.